GEDENKBOEK

5.18.22.

From the Library of
Professor Benjamin Breckinridge Warfield
Bequeathed by him to
the Library of
Princeton Theological Seminary

BX 9479 .K8 G42 1897
Gedenkboek

GEDENKBOEK.

GEDENKBOEK.

OPGEDRAGEN DOOR HET FEESTCOMITÉ

AAN

PROF. DR. A. KUYPER,

BIJ ZIJN VIJF EN TWINTIGJARIG

JUBILEUM ALS HOOFDREDACTEUR VAN

„DE STANDAARD".

1872. = 1 APRIL. = 1897.

AMSTERDAM. — G. J. C. HERDES.

1897.

Onze hulpe is in den name des Heeren, die hemel en aarde gemaakt heeft.

Psalm 124 : 8.

INHOUD.

Bladz.

I.

De Voorbereiding . . . . . 1—5

II.

Het ontstaan en de geschiedenis van »De Standaard" . . . 6—21

III.

De dag van 1 April . . . . . 22—24

IV.

De feestavond van 1 April . . . . . 25—82

Openingsrede van den Voorzitter (Mr. Th. Heemskerk) 28

Feestrede van Prof. Dr. H. Bavinck. 38

Aanbieding Gedenkteeken (met afbeelding) 52

Rede van Dr. Kuyper 59

Slotwoord van den Voorzitter. 78

V.

Indrukken der Pers. . . . . . 83—285

Algemeen Handelsblad 83

Oprechte Haarlemsche Courant 89

De Nederlander (van Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman) 89

De Bazuin 90

Amsterdamsche Courant 103

Patrimonium. 106

Het Centrum 107

Nieuwe Rotterdamsche Courant 110

De Hollander 112

Zutphensche Courant 131

Het Nieuws van den Dag 131

De Tijd 133

Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage 136

De Telegraaf 139

Middelburgsche Courant 148

Nieuwe Provinciale Groninger Courant (Red. Ds. A. Brummelkamp) . . 149

Provinciale Groninger Courant 152

Nieuwe Groninger Courant 154

De Zeeuw 156

Bladz.
De Roeper 163
De Morgenpost 165
De Residentiebode. 166
De Delvenaar 169
Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad 171
Protestantsche Noord-Brabanter 175
Het Volksdagblad 176
De Twee Provinciën 177
Het Sticht 185
De Drie Provinciën 187
Nieuwsblad voor Nederland 190
Het Vaderland 192
De Maasbode 193
De Volkscourant van Appingedam 194
De Gezant 203
Hollands Kerkblad 207
Kamper Courant 211
Christelijk Weekblad voor Leiden en Omstreken 212
Gereformeerd Volksblad (Red. Ds. Rudolph, Uitg. Herdes te Amsterdam). 213
Volksblad voor Vlissingen, Middelburg en Omstreken 238
Friesche Kerkbode 239
Nieuwe Delftsche Courant 241
De Scheldestroom 244
Gereformeerde Kerkbode te Rotterdam. 246
De Nederlander te Chicago 247
Geldersche Kerkbode 248
Nederlandsche Katholieke Stemmen 250
De Getuige 253
Amsterdamsche Kerkbode 258
De Sociaaldemocraat 262
Provinciale Drentsche en Asser Courant 265
Neerland's Volksblad te Amsterdam 267
Het Gereformeerde Volksblad (Red. Ds. de Haas, Uitg. de heer Gerritsen). 269
De Oranjevaan 272
De Graafschapper 273
Het Weekblad voor Noord-Holland boven het Y 274
Wereldkroniek 277
Groninger Kerkbode 280
Hoornsche Courant 282

VI.

Dankbetuiging van Dr. Kuyper 286

I.

De Voorbereiding.

HET verlangen leefde in veler harten, om op 1 April 1897 te gedenken, hoe Dr. A. Kuyper als hoofdredacteur van *De Standaard*, vijf en twintig jaren door Gods genade bekwaam gemaakt, zijn krachtig woord tot ons volk had doen uitgaan. Om te gedenken, hoe deze machtige getuige voor de eere des Heeren in velerlei opzicht ons land en volk ten zegen was geweest. Om te toonen, hoe zijn arbeid gewaardeerd wordt en uiting te geven aan de liefde, die ons volk voor hem gevoelt. Om dezen dag voor hem een verkwikking, voor ons volk een feestdag te doen zijn. Bovenal, om den Heere onzen God te danken, dat Hij nog gedachtenis met ons volk heeft door zulk een getuige voor Zijnen naam onder ons te stellen.

De eerste stap om hiertoe te geraken, ging uit van de heeren: W. J. Mennes, C. Ingwersen, H. G. van Hartesveldt en J. Keuning, leden der Kiesvereeniging »Nederland en

Oranje" te Amsterdam, die den 22sten September 1896 bij het Bestuur een voorstel inzonden, dat o. m. het volgende inhield:

1°. »De Antirevolutionaire Kiesvereeniging »Nederland en Oranje" te Amsterdam, vergaderd 2 October 1896 in het lokaal »Concordia", kennis genomen hebbende van het feit, dat het op den 1sten April 1897 vijf en twintig jaren zal geleden zijn, dat het hoofdorgaan der Antirevolutionaire Partij *De Standaard* werd uitgegeven, oordeelt het zeer gewenscht, dien dag tot een feestdag te verhoogen voor de Antirevolutionaire Partij en inzonderheid voor den hoofdredacteur;

2°. »de vergadering spreekt als haar innige overtuiging uit, dat de Antirevolutionaire Partij in geheel ons dierbaar vaderland zeker gaarne uiting zal geven aan de oprechte liefde, de hooge eere en de hartelijke waardeering, die zij haren leider, den Hooggeleerden Heer Prof. Dr. A. Kuyper, toedraagt;

3°. »de vergadering, oordeelende dat er veel Antirevolutionairen in den lande zijn, die zich nog niet bij de Antirevolutionaire Kiesvereenigingen ter hunner plaatse hebben aangesloten, spreekt als hare bepaalde begeerte uit, ook die broeders in de gelegenheid te stellen, om deel te kunnen nemen aan de hulde, die zij haren leider wenscht te brengen;

4°. »de vergadering benoeme eene feestcommissie bestaande uit vijf leden van het bestuur, aangevuld met vijf leden der Kiesvereeniging. Aan deze Commissie wordt opgedragen de geheele zaak te regelen."

Dit voorstel, met warme belangstelling in de Kiesvereeniging begroet, werd in de vergadering van den 2den October 1896 met algemeene stemmen, onder daverend en langdurig applaus, aangenomen. Het Bestuur der Kiesvereeniging werd gemachtigd vier leden uit zijn midden aan te wijzen,

die met vijf door het Bestuur daartoe uit te noodigen leden, eene Commissie zouden vormen.

In de eerstvolgende vergadering van het Bestuur werden als leden dier Commissie benoemd de heeren: H. Bijleveld, J. C. van Eijken, Mr. Th. Heemskerk en K. Kater, terwijl uit de leden der vereeniging verzocht werden zitting te nemen de heeren: Prof. Mr. D. P. D. Fabius, C. Ingwersen, W. J. Mennes, Jb. van Oversteeg en P. J. W. Wellensiek.

Daar al de genoemden bereidwillig deze taak op zich namen, kon spoedig tot de constitueering der Commissie overgegaan. Als voorzitter werd gekozen Mr. Th. Heemskerk, als vice-voorzitter Prof. Mr. D. P. D. Fabius, als penningmeester H. Bijleveld en als secretaris J. C. van Eijken.

Daar het hier geen Amsterdamsche, maar een Nationale beweging gold, was de eerste taak der Commissie medewerking te zoeken in het land. Het denkbeeld om de voorzitters der Kiesvereenigingen in de grootste steden van ons land uit te noodigen met de Commissie samen te werken, vond geen ingang. De Commissie besloot zich te wenden tot de afgevaardigden der Provinciale Comité's naar het Centraal-Comité, omdat dezen als van zelf aangewezen schenen als vertegenwoordigers onzer partij in de verschillende gewesten. Al deze heeren gaven met hartelijke woorden hunne instemming te kennen met het doel der Commissie en beloofden hunne medewerking.

Het waren de heeren: voor Groningen: J. C. Wirtz, te Bedum; voor Friesland: H. Pollema, te Nijland bij Sneek; voor Drente: A. Wiersinga, te Meppel; voor Overijsel: Prof. M. Noordtzij, te Kampen; voor Gelderland: G. J. M. Oudenampsen, te Zutfen; voor Utrecht: J. H. de Waal Malefijt, te Westbroek; voor Zuid-Holland: J. W. Valk, te Schoonhoven; voor Zeeland: Ds. A. Littooy, te Middelburg; voor Noord-Brabant en Limburg: A. J. Korteweg, te Klundert.

In overleg met deze heeren besloot de Commissie alleen

door correspondentie te werken en geen publiciteit aan de zaak te geven. Men meende wel, dat er mogelijkheid was, dat enkele vrienden bij deze wijze van werken zeer laat of in het geheel niet bereikt werden, maar tegen publiciteit golden de overwegingen, dat het minder kiesch is, in 't openbaar bijdragen voor een cadeau te vragen; dat men den jubilaris er voor bewaren wilde, ook in deze vijandschap van tegenstanders te ondervinden; boven alles, dat men in deze de eere Gods bedoelende, en onze volkomen afhankelijkheid van God erkennende en gevoelende, begreep tegen voorbarigheid op zijn hoede te moeten zijn, en het juiste oogenblik te moeten afwachten, waarop de zaak voor publieke vermelding rijp zou zijn.

Was er een oogenblik vrees, dat de tijdsomstandigheden niet gunstig waren, daar zoo vele nooden om leniging roepen, daar er reeds zooveel gevraagd wordt voor Kerken en Scholen, daar juist het barre jaargetijde inviel, deze vrees werd spoedig beschaamd. Een stroom van brieven van Kiesvereenigingen en particulieren, allen de meest warme sympathie uitsprekende, er van getuigende, hoe groote liefde in de harten van rijken en armen leeft voor onzen Dr. Kuyper, stelden de Commissie in dit opzicht gerust. Weldra vloeiden ook de bijdragen uit alle deelen van ons land, van over de grenzen, uit Amerika en Zuid-Afrika.

De vraag hoe het geschenk den jubilaris zou aangeboden worden: in een beperkten kring van vrienden of in het openbaar, begreep de Commissie niet anders dan in laatstgenoemden zin te kunnen beslissen, daar hier getuigenis moest worden afgelegd niet slechts aangaande onze Christelijke belijdenis, maar ook omtrent de levenskracht van het daarin geworteld beginsel eener staatkundige partij. Eenmaal dit beslist zijnde, was de grootste zaal, die in Amsterdam te krijgen was, namelijk die van het »Paleis voor Volksvlijt" hiertoe aangewezen, opdat de schare van geestverwanten, die God op dezen dag in lied en woord wilde danken, zoo groot mogelijk kon

zijn. De Commissie mocht Prof. Dr. H. Bavinck te Kampen, bereid vinden, als feestredenaar te willen optreden. Eene Commissie bestaande uit de heeren: Ingwersen, van Oversteeg en Wellensiek, werd met de regeling van de toegangsbewijzen en de inrichting der zaal belast; een andere Commissie, de heeren Bijleveld en Mennes, zorgde voor muziek en zang. Een programma, vermeldende de op den feestavond te zingen liederen en de volgorde der sprekers, werd opgesteld en uitgevoerd, blijkens het hierna te geven verslag van de feestelijke bijeenkomst op den avond van 1 April.

Opdat uit alle oorden des lands gelegenheid zou zijn deze feestviering bij te wonen, werden tot 15 Maart programma's voor buiten Amsterdam beschikbaar gesteld. Door geestverwanten uit alle deelen des lands werd hiervan ruim gebruik gemaakt. Alle overschietende programma's waren spoedig in Amsterdam geplaatst. Zoo waren op den 1sten April duizenden verzameld om aan de feestviering deel te nemen. Veertig vrienden hadden zich bereid verklaard als commissarissen van orde op te treden en dank zij hunne medewerking en goede zorgen geschiedde alles in de grootste orde.

Aan het einde van hare taak gekomen, gevoelt de Commissie behoefte aan ieder dank te zeggen, die haar in hare pogingen heeft ter zijde gestaan en medegewerkt heeft om den dag van 1 April onvergetelijk te maken voor de Antirevolutionaire partij in ons land.

Maar er is nog een andere en hoogere danktoon, die oprijst uit het hart. Wij mogen in diepen ootmoed toch vrijmoedig verklaren: de Heere onze God is met ons geweest in deze zaak. Hij heeft boven bidden en denken alles wel gemaakt en het feest van 1 April tot eene verkwikking en eene getuigenis voor de eere Zijns Naams gemaakt.

Daarvan moge dan ook dit gedenkboek spreken tot ons en tot onze kinderen.

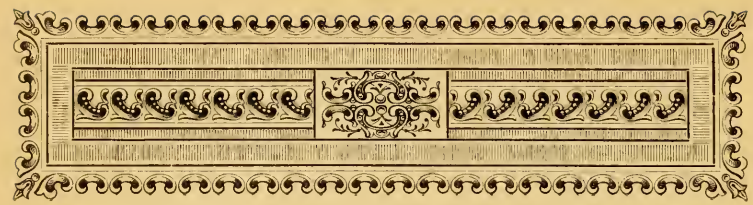

II.

Het ontstaan en de geschiedenis van „De Standaard."
1872. — 1 April. — 1897.

HET eerste dagblad onzer richting hier te lande zond Groen van Prinsterer in het licht; of, om juister te spreken, hij zette een bestaand dagblad van conservatief in Antirevolutionair om.

De eersteling van dit blad, onder Groen's redactie, verscheen op 1 Juli 1850. Het droeg den titel van *De Nederlander, Nieuwe Utrechtsche Courant.* Van omvang was het juist *half zoo groot*, en het kostte bijna *eens zooveel* als thans *De Standaard.* Franco per post met zegel twintig gulden in het jaar.

Vijftienhonderd acht en dertig nummers verlieten van dit eerste dagblad onzerzijds de pers. Toen moest het gestaakt worden. En in de vijftien laatste nummers gaf Groen van Prinsterer van die staking rekenschap in een schrille zielekreet en bittere aanklacht beide, later afzonderlijk uitgegeven als *Narede van vijfjarigen strijd.*

Groen van Prinsterer gaf het op, als reden aangevend: 1°. dat de arbeid hem te zwaar werd, wijl niemand hielp; 2°. dat de verguizing, waaraan hij als redacteur blootstond, voortzetting van den strijd doelloos maakte; 3°. dat zulk een blad niet »politieke courant" en »volksblad" kan zijn, en deswege een louter *politieke courant*, gelijk *De Nederlander* was, den voor voortbestaan onmisbaren steun bij het volk moest derven.

Van 1855 tot 1857/8 is toen de Antirevolutionaire partij, hoezeer ook *Bazuin* en *Wekstem* de leemte zochten aan te vullen, *zonder* eigenlijk gezegd politiek orgaan geweest, tot onder Da Costa's bezieling drie jaar later door Dr. Schwartz, straks in bond met Ds. Barger, het weekblad *De Heraut* werd opgericht. De toenmalige Directeur der Nederl. Stoomdrukkerij, de heer De Hoogh, opperde het plan, Dr. Schwartz zette het door, en Da Costa luidde het in met een lied ter begroeting, nog in deel III pag. 394, van Kruseman's uitgave zijner werken te vinden en waarin, met terugslag op de felle verguizing, waarmee men Groen van Prinsterer getergd had, vooral deze forsche regels troffen:

„De kamp zij zwaar, volzalig is de keus,
„Volharding tot het einde! blijft de leus.
„In onze zwakheid worde ze ons geschonken.
„De zoete wijn van menschengunst maakt dronken;
„Van Christus' smaad is zelfs het bitt're zoet,
„En sterkt het hart, en steunt der moeden moed."

De toenmalige *Heraut*, sinds ondergegaan, was theologisch, kerkelijk en politiek. Met name Alexander baron Schimmelpenninck van der Oye, thans Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht, heeft het met politieke opstellen gesierd.

Op dit weekblad *in zijn toenmaligen vorm* dreef toen onzerzijds de periodieke politieke bespreking tot 1 Januari 1871. Want wel waren reeds van 29 October 1869 af, toen de taak voor Dr. Schwartz te zwaar werd, en hij straks naar Londen toog, allengs meer geregeld politieke opstellen van de hand

van Dr. Kuyper in zijn kolommen opgenomen, maar toch bleef dit weekblad tot 1 Januari 1871 op de oude leest geschoeid.

Niet, alsof Groen van Prinsterer zich in stilzwijgen had teruggetrokken. Veeleer werden de *Nederlandsche Gedachten*, waarvan hij de eerste uitgave in 1832 staakte in 1869 weer opgenomen en was in zijn *Parlementaire Studiën en Schetsen* (23 October 1865—15 November 1866) evenals in de dubbele reeks *Aan de kiezers*, gedurig weer contact met het volk gezocht. Maar toch was zoomin het één als het ander een *vaste*, *periodieke* uitgave, en der Antirevolutionaire partij niet gevende, wat zij broodnoodig had: een eigen orgaan in de *dagbladpers*.

Eerst in 1865 begon de noodzakelijkheid, om ook in de journalistiek het woord weer op te nemen, onderwerp van ernstige bespreking uit te maken tusschen Groen van Prinsterer en Kuyper eerst, en later tusschen den heer Kuyper en de mannen van de Ned. Stoomdrukkerij, onder welke vooral de heeren Van Oosterwijk Bruyn, Teding van Berkhout en De Hoogh voor moedig optreden pleitten. Zelfs werd nog in den loop van dat jaar een vergadering van belangstellenden naar Utrecht saâmgeroepen, om allengs van vage overleggingen tot vaster plannen over te gaan; voorshands evenwel nog zonder het gewenschte gevolg.

Gang kwam in de zaak eerst, toen de Ned. Stoomdrukkerij, als eigenaresse van *De Herant*, door het onverwachte afsterven van Dr. Schwartz in ongelegenheid geraakte. Haar weekblad was nu zonder redacteur. De keuze van een nieuwen redacteur bood ongezochte aanleiding, om de positie zelve van het blad nader te regelen, en toen nu Dr. Kuyper werd aangezocht, om als hoofdredacteur op te treden, kwam men al spoedig beiderzijds tot de conclusie, dat het thans de ure was, om het

blad los te maken van de Ned. Stoomdrukkerij, het in handen te brengen van een politieke vereeniging, er den vorm van te wijzigen en in beginsel de omzetting van het weekblad in een dagelijks verschijnend blad te aanvaarden.

Dr. Kuyper nam op zich de vereischte pogingen hiertoe aan te wenden, en slaagde er in, op 9 December 1870, bij onderhandsche acte, verleden bij den notaris A. A. Schouten te Amsterdam, de *Herant*-vereeniging op te richten, waarin met hem als leden optraden de heeren E. W. Heyblom, Th. Sanders Jzn., H. de Hoogh, W. Ramann en E. H. Kol.

Deze vereeniging kocht het weekblad *De Herant* van de Nederl. Stoomdrukkerij aan. Als doel schreef ze in haar statuten: »*de bewerking van den volksgeest in Christelijk nationalen zin*," en ze bond haar lidmaatschap aan »*de erkenning van Gods Woord als den grondslag van het leven der kerk en des volks*." Voorzichtigheidshalve werd in de statuten nog niet van een *dagblad* gesproken, maar toch aan het Bestuur het recht voorbehouden, om »het weekblad *De Herant* in een meermalen per week verschijnend blad" te veranderen.

Den 6en Januari 1871 verscheen van deze vernieuwde *Herant* het eerste nummer en de uitgave van dit weekblad in zijn gewijzigde positie is voortgezet tot 22 Maart 1872, vijf vierendeelsjaars. In zijn titel werd geschreven: *De Herant voor vrije kerk en vrije school in het vrije Nederland.* En ter kenschetsing van de politieke richting, waarin de nieuwe redactie zich bewegen ging, werd in het eerstverschenen nummer dit navolgende verklaard:

»Of we dan herstelling beoogen van den toestand vóór 1795? Geenszins. Omdat we de hand afweren, die de ons heilige plant wil uitrukken, mag niemand ons verdenken, dat we daarom haar groei en hare ontwikkeling willen tegenstaan. Integendeel. Juist daardoor toonen we dien groei en die ontwikkeling te wenschen.

Niet dus herstelling van wat onherroepelijk tot het verledene behoort, maar ontwikkeling van de oude plant, die in het verledene wortelt, *naar den eisch van onze eeuw*, ziedaar wat onze geestverwanten willen.

We aanvaarden dus den toestand gelijk die is.

We aanvaarden onze Grondwet, mits men er ons het recht tot herziening niet uitsnijde.

We aanvaarden de Katholieke en Liberale elementen, als recht hebbend op inwerking bij de nieuwe vorming van onzen volksgeest, mits men *ons* element, het *nationaal-gereformeerde*, niet moedwillig en hooghartig bij de nieuwe volksmenging buitensluite.

Onzes inziens mag bij zoo beteekenend verschil tusschen de drie samenstellende deelen van ons volksleven, aan geen dier drie een uitsluitende macht door den geest der Landswetten gegeven worden, en moeten alle elementen, uit besef van recht en waardigheid, voorshands streven naar die volstrekte onzijdigheid, waardoor het elk element mogelijk wordt, zijn vollen invloed te oefenen.

Men geve, èn aan het Christelijk-nationale èn aan het Katholieke èn aan het Liberale deel onzes volks een gelijk terrein en volle vrijheid om zich te ontwikkelen, dan zal de wortel der bitterheid zijn uitgerukt, de politieke dampkring gezuiverd worden, en een strijd van *zedelijke* krachten in de plaats treden van het factie-gekibbel, dat ons rusteloos plaagt en kwelt, zonder ons de oplossing van het vraagstuk nader te brengen.

»*Gelijk recht voor Allen*" is in de verwarring van ons Staatsleven de eisch, waarin alle richtingen elkaar ontmoeten kunnen.

In dien strijd wenschen ook wij onze eigen vlag te voeren.

Steun is ons welkom, maar kan die slechts ten prijs van zelfwegeijfering gekocht worden, dan wijzen we dien af.

We hebben een eigen beginsel, we hebben een eigen verleden, we hebben een eigen leus waaronder we optrekken,

daarom wenschen we ook als een *zelfstandige partij* door elken ridderlijken vijand geëerbiedigd te worden.

Het Christelijk-historische beginsel is geen verdikt conservatisme en evenmin een verdund liberalisme, maar een zelfstandige kracht die zich met onbuigzame taaiheid tegen beiden verzet.

We wenschen dus op onzen eigen weg op eigen voeten, en niet aan anderer leiband te loopen.

Is nochtans samenwerking van verschillende partijen voor den gang van het staatsleven volstrekt noodig, dan wijzen ook wij die samenwerking niet af, mits het samenwerking voor een juist omschreven doel en geen samenwerking voor het leven zij.

Moet de Schoolwet veranderd, dan willen we *voor dat doel* samenwerken met Katholieken en Conservatieven en Liberalen als Pierson en Junius.

Moet de kleinere burgerij aan het stemrecht geholpen, dan willen we *voor dat doel* wederom samenwerken met Conservatieven en Radicalen als van Houten.

Moet de Ultramontaansche invloed bestreden, dan willen we *voor dat doel* samenwerken met Liberalen en Radicalen.

Moet gerechtigheid voor den Javaan met bevordering van Holland's welvaren vereenigd, nog eens, dan willen we *voor dat doel* samenwerken, met wie onzes inziens het best dat doel bereiken zal.

Maar ook alleen en uitsluitend voor ons doel.

Voor dat doel alleen dan, wanneer men ons voor het overige vergunt in ons geheel en ons zelve te blijven.

Voor dat doel alleen dan, wanneer men ons niet tot slippedragers verlaagt, maar ook met onze wenschen rekent.

Eindelijk, dan alleen, wanneer men ons niet vernedert door verlokking tot politieke immoraliteit.

En is eenmaal dat juist omschreven doel bereikt, dan ga weer elk zijns weegs en *trekke af met eigen vaandel* vrij en

onbelemmerd, om straks zich te verbinden met dengeen, die weer voor het dan gekozen doel onze bondgenoot moet zijn.

Zoolang zullen we dus vóór alles de Conservatieven bestrijden, als zij zullen goed vinden met ons te doen, wat de Almanak van Gotha met geheel ons volk deed: d. w. z. *ons voor de hunnen te verklaren.*

Ten slotte nog dit: we werken op tijd.

Niet om den schijn-triumf van het oogenblik, maar om de eindelijke zegepraal van ons beginsel is het ons te doen.

Al mocht het blijken, dat de scherpe vooropstelling van ons beginsel velen van Christelijke professie afschrikte, ons kiezersaantal slinken en ons ledental in de Kamer inkrimpen deed, we zullen dat verlies ons voor het oogenblik getroosten, om in de toekomst te zekerder van de overwinning te zijn.

Het is ons niet de vraag, welken invloed we nu reeds, maar welke macht we over een halve eeuw kunnen uitoefenen; niet hoe weinige mannen we nu hebben, maar hoe velen er uit het jonger geslacht als mannen van ons beginsel zullen opstaan.

We weten geduld te hebben.

We weten, dat de vrucht niet kan geplukt worden, eer de ure van den oogst gekomen is.

Daarom vragen we dan ook hen alleen om steun en hulp, die, met ons op eenzelfden levenswortel bloeiend, elke overwinning schandelijk achten, die ten koste van het beginsel moet gekocht worden, en toch zoo aan ons beginsel gelooven, dat ze met ons weten, dat ook voor dàt beginsel eens de ure der overwinning komt."

Dit niet zoo korte citaat moest hier ingelascht, om de geestelijke eenheid te doen uitkomen tusschen het weekblad, dat in 1869 verscheen, en *De Standaard* die er uit groeide.

De gewijzigde *Herant* vond, vooral dank zij Groen van Prinsterer's milde lofspraak, zoo goeden ingang bij ons volk, dat reeds zes maanden na zijn verschijnen de besprekingen, om het weekblad in een dagblad om te zetten, een aanvang konden nemen. Nog eer het jaar ten einde liep, leidden die besprekingen tot het nemen van de daartoe noodige maatregelen; en op haar vergadering van 7 Maart 1872 besloot *De Herant*-vereeniging, waartoe inmiddels ook de heeren W. Hovy, C. J. de Bordes, Jhr. Mr. A. van Daehne van Varick en J. Voorhoeve H.Gzn. c. a. waren toegetreden, het nieuwe dagblad op 1 April 1872, onder den naam *De Standaard*, te doen verschijnen.

Tot hoofdredacteur werd Dr. A. Kuyper benoemd, tot administrateur de heer J. H. Kruyt, en voor het drukken van het blad werd met de Ned. Stoomdrukkerij een contract van vijf jaren aangegaan, waarin o. a. bepaald werd, dat, mocht *De Herant*-vereeniging onverhoopt de uitgave binnen den tijd van vijf jaar staken »het eigendomsrecht en het recht tot voortzetting van *De Standaard*" aan de Ned. Stoomdrukkerij zou overgaan; altoos met uitzondering van het *Zondagsblad*, dat eigendom van *De Herant*-vereeniging zou blijven.

De keuze van 1 April 1872 als dag van eerste uitgave was met opzet gekozen. Heel Nederland toch vierde toen het derde eeuwfeest van *de inneming van den Briel*. Van die inneming van den Briel daagde Nederlands verlossing, en dagteekende ook dat doorbreken van den Calvinistischen geest, waarop straks in 1878 ons *Program van beginselen* in zijn eerste artikel zou terugwijzen.

Sinds, zoo heette het in het openingswoord:

»Sinds zijn drie eeuwen over ons volk en vaderland heengegaan, en geen brandstapel hoort ge meer knetteren, geen Alva trapt ons meer op de borst!

En nu, van Brielle's inneming weet elk kind nog op onze straten te zingen. Het feit was te machtig. De volksdeun van »verloor Alva sijnen Bril" stierf nog niet weg.

Maar wat wel bij de massa wegstierf, is de herinnering aan het Oranjewoord: »Dit werk is niet uit menschen, maar uit God." Men jubelt van Revolutie, men wappert met de Oranjekleuren, men eert de Geuzen; van Roobol en van Coppelstock weet weer elk te spreken. Maar waar blijft de eere, de dankzegging, de verootmoediging voor onzen God?

Wat wel dreigt weg te sterven, het is die eigen nationale geest, die eens van 's Heeren wege onzer natie in hart en conscientie geblazen werd.

Wat reeds weer bedreigd wordt en gekrenkt, het is juist die heilige Gewetensvrijheid: de vrijheid om in Kerk en School der Vaderen God, naar Vaderen trant te dienen.

Wat reeds bijna uitstierf, het is dat besef van zedelijke volksroeping, dat vooral Holland's natie verkoren is, om voor zich zelf en al Europa's volkeren banierdraagster, niet maar der vrijheid, maar der *Vrijheid van conscientie* te zijn.

Toch zijn er nog, die naar den eisch der historie dit kostelijk erfgoed in het hart dragen.

O, dat ze dan niet vertsagen, al is hun aantal weinig, klein hun kracht. »Kleen was ook de vloot der Geuzen!"

Dat uit hun woningen dan niet slechts de driekleur worde uitgestoken, maar ook dank en bede opklimme voor wat God aan ons lieve vaderland *gaf* en *vergaf* bovenal.

Hun roeping is zoo schoon! Te strijden, niet slechts voor zich zelf en hunne kinderen, maar ook voor hun landgenooten, ook voor Europa, ook voor de menschheid, opdat het *Recht* blijve, de *Conscientie-vrijheid* niet gesmoord worde en het naar 's Prinsen leuze weer allereerst ga: »*om de Glorie onzes Gods.*"

Dat zullen ze, mits ze den standaard aandurven, waaronder èn Prins èn Geus eens streed: De standaard van »*Gods Woord.*"

»Voor *Godes Woord* geprezen,
heb ick vrij onversaagd,
als een held zonder vreezen
mijn edel bloed gewaagd."

Dat zullen ze, mits ze, door dat Woord geleerd, de stemme der Historie maar niet verachten. En schuilen die »kinderen der historie" dan meest onder »de luiden van kleine en middelbare middelen", geen nood! Ook voor drie eeuwen schreef een Oranjevorst: »Vele rijken houden zich alsof ze schielijk geheel arm geworden waren, ja vele contribueerden alleen om op het rolleke te staan, maar *de luiden van kleine en middelbare middelen* toonden hun goed hart en warme genegenheit." Vergeet het niet: Ook door het *Woord* is de erve niet slechts *vrij*, maar ook het leeggeplunderd Holland weer de *rijkste* der natiën geworden.

Dat zullen ze eindelijk, mits ze, naar den eisch van dat Woord, maar niet hoogmoedig smalen op anderer ontrouw, maar als kinderen huns volks, en met hun volk lotgemeen, om vergiffenis voor 's volks zonde pleiten bij hun God.

Make Hij, in wiens vingeren ook de draden van ons volksleven liggen, aan de kweeking van dien geest onzen vaderlandschen jubel dienstbaar; en vergunt Hij ons de heilige eere, om den standaard van Zijn *Woord* weer voor ons Christenvolk op te heffen, zij van Hem dan ons begin en sta ook bij dezen arbeid onze Hulp in den Naam des Heeren, die ook onze natie geschapen heeft en ons vaderland heeft gered."

Bewijs te over, hoe waarlijk niet eerst sinds 1894, maar van 1872 af het pleit voor het weer doen opleven van den Calvinistischen geest door ons gevoerd is, *niet* eenzijdig ter aanblazing van anti-papistisch vuur, maar ter verdediging van de ons heilige beginselen beurtelings tegen Rome en het Liberalisme beide.

Reeds spoedig bleek *De Standaard* levensvatbaarheid in zich te dragen. Reeds een jaar later toch, op 1 April 1873, ver-

scheen het blad in vergroot formaat; en de gestadige aanwinst aan nieuwe abonnenten was even bemoedigend als verblijdend.

Dat desniettemin reeds op 20 April 1874 door *De Heraut*-vereeniging besloten werd *de uitgave te staken*, was dan ook uitsluitend te wijten aan financieele moeielijken.

Een dagblad kan niet van zijn abonnementsgelden leven; en zal het stand houden, dan moeten er door de politieke vrienden aanzienlijke geldelijke offers worden gebracht.

In het vertrouwen op die offervaardigheid zagen de leden der *Heraut*-vereeniging zich echter aanvankelijk teleurgesteld. Men liet hen zoo goed als alleen staan. Pogingen om geld op te nemen mislukten. En daar niet te vergen was, dat zij, langer dan twee jaar, de tekorten geheel uit eigen kas zouden aanvullen, besloten ze, mede op advies van Mr. Groen van Prinsterer, de zaak op te geven. Gedachtig aan wat hem zelf in 1850—55 overkomen was, dorst ook Groen van Prinsterer niet gelooven aan de mogelijkheid, om het zoo drukkend gemis aan medewerking te boven te komen.

De man, die toen *De Standaard* gered heeft, *was de heer J. H. Kruyt.*

Nog in April 1874 was door *De Heraut*-vereeniging officieel ter kennisse van Dr. Kuyper als hoofdredacteur, van den heer J. H. Kruyt als administrateur, en voorts van alle leden der redactie en administratie gebracht, dat zij tegen ultimo Juni dezes jaars uit haar dienst waren ontslagen.

Heel de uitgave werd door *De Heraut*-vereeniging opgegeven, en rechtens verviel »het eigendom van het blad en het recht van voortzetting der uitgave" toen aan de Ned. Stoomdrukkerij.

Die drukkerij kon echter uiteraard zelve niet met de uitgave doorgaan; en toen hebben er besprekingen tusschen den heer Kruyt, *De Heraut*-vereeniging en de directeuren der drukkerij plaats gehad, die geleid hebben tot het navolgend resultaat:

1°. dat de heer Kruyt zou pogen een kapitaal bijeen te brengen, groot genoeg, om de uitgaven nog voor twee jaar te verzekeren;

2°. dat de Ned. Stoomdrukkerij bij welslagen van deze poging, het recht van uitgaven voor die twee jaar aan den heer Kruyt zou afstaan, en

3°. dat *De Heraut*-vereeniging insgelijks voor twee jaar, het recht van uitgave voor het *Zondagsblad* aan den heer Kruyt zou overdragen.

Die poging nu gelukte.

Bijna voor het dubbele kapitaal werd ingeschreven. En de verrassende uitkomst van zoo energiek optreden van den heer Kruyt was, dat nu niet alleen de uitgave van *De Standaard* en van het *Zondagsblad* voor twee jaren gewaarborgd was, maar ook, dat *De Heraut*-vereeniging het recht herkreeg, om, na afloop van die twee jaar, het eigendom van beiden terug te erlangen.

Op dien voet liep toen *De Standaard* tot 1 Juli 1876 maar gelijk vanzelf spreekt, reeds vóór die termijn verliep, behoorde te worden uitgemaakt, of *De Heraut*-vereeniging van haar recht op terugneming van den eigendom gebruik zou maken, alsmede of, zoo zij dit *niet* deed, de Ned. Stoomdrukkerij zelve zou uitgeven, dan wel de zaak overlaten aan den heer Kruyt.

De eerste van deze drie vragen werd reeds op 10 Maart 1876 beslist, toen *De Heraut*-vereeniging bericht inzond, *dat zij van haar recht afzag* en de uitgave van *De Standaard* niet weder op zich wenschte te nemen, doch daarentegen het eigendom en het recht van uitgave van het *Zondagsblad* ongekrenkt wenschte te behouden.

De heer Kruyt, die zich nu ten tweeden male tot handelen geroepen zag, sloot daarop den 28 April 1876 met de *Ned. Stoomdrukkerij* een tweede contract, hierop neerkomende, dat de heer Kruyt de uitgave nogmaals voor twee jaren op zich zou nemen, met recht van optie ook voor de twee daarop volgende jaren, en onder verband, dat, werd op die wijze de

uitgave tot 1 Juli 1880 volgehouden, de eigendom en het recht van uitgave van *De Standaard* zou overgaan van de *Ned. Stoomdrukkerij* op den heer Kruyt.

In de uitvoering van dit voorzichtige plan is de heer Kruyt boven verwachting geslaagd, niettegenstaande hij aanvankelijk met de zeer ernstige teleurstelling te worstelen had, dat zijn hoofdredacteur hem door een langdurige ziekte voor meer dan veertien maanden ontviel. Ook het hierdoor ontstane gevaar kwam hij intusschen gelukkig te boven door de voorkomende welwillendheid van den heer Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman, die met een toewijding, die boven onzen lof is, dien langen tijd van stoornis niet alleen de redactie gaande hield, maar het blad met een breede reeks van terzake dienende artikelen verrijkte.

Toen dan ook in het voorjaar van 1880 de uitgave tot op den gestelden termijn mogelijk was gebleken, ging ingevolge het gesloten contract de eigendom van *De Standaard* op 1 Juli 1880 uit handen van de *Ned. Stoomdrukkerij* op den heer Kruyt zelf over, en mocht gezegd worden, dat de toekomst van het blad verzekerd was. Alleen was nu het *Zondagsblad* weggevallen, doordien dit terug was gegaan op *De Heraut*-vereeniging, en deze van haar recht tot vernieuwde uitgave later *geen* gebruik heeft gemaakt.

Aldus bleef de toestand tot medio 1887, toen de heer Kruyt Amsterdam metterwoon verliet, en het wenschelijk scheen, zorg te dragen, dat *De Standaard* op vaster voet duurzaam aan haar politieke beginselen kon gebonden worden. Dit nu scheen alleen mogelijk, indien de eigendom van het blad niet bij den uitgever bleef, maar werd overgedragen op den hoofdredacteur, iets waar te meer drang toe bestond, overmits zeer ernstige en langdurige ongesteldheid den heer Kruyt dreigde te noodzaken zich als directeur-uitgever terug te trekken.

Bij contract heeft toen ook die laatste overdracht plaats gehad; en Dr. Kuyper verklaarde zich bereid die overdracht te

aanvaarden, mits onder de uitdrukkelijke voorwaarden, 1°. dat mogelijke winsten, die *De Standaard* in de toekomst mocht afwerpen, uitsluitend tot verbetering van het blad, tot rentebetaling, en tot het uitdeelen van *tantièmes* zouden strekken, zonder dat hem, of zijn erfgenamen, hiervan ooit iets kon toekomen: 2°. dat de vroeger hem als hoofdredacteur toegezegde *tantièmes* van dit oogenblik af zouden komen te vervallen.

Dit *moest* alzoo geregeld worden, opdat contractueel vast zou staan, dat de eigendom uitsluitend aanvaard was, teneinde te voorkomen, dat niet door overhoopt sterfgeval het blad in eigendom zou toekomen aan een eigenaar van *andere politieke* richting.

Deze overdracht kon intusschen niet tot stand komen, zonder dat vooraf de rechten der geldschieters van het jaar 1874 behoorlijk gewaarborgd werden; en terecht wenschte de heer Kruyt, dat dit op zoo volledige wijze zou geschieden, dat hun van 9— 23 Juni 1887 de algeheele terugbetaling van de door hen geleende gelden zou worden aangeboden.

Hiervoor is door Dr. K. een nieuw kapitaal bijeengebracht, dat onder beheer en toezicht van drie commissarissen staat; iets wat daarom te gemakkelijker gelukte, overmits zeer vele der vroegere geldschieters zich bereid verklaarden, om hun oude stukken in die der nieuwe obligatieleening te converteeren.

De tegenwoordige toestand van *De Standaard* is alzoo deze, dat de geheele in 1874 aangegane schuld is afbetaald; dat de eigendom van het blad aan Dr. K. toekomt; dat de eigenaar van alle winsten afstand heeft gedaan; en dat de nieuwe, zeer kleine obligatieleening staat onder beheer en toezicht van drie commissarissen die van den eigenaar geheel onafhankelijk zijn, en aan wie rekening en verantwoording van de uitgave van *De Standaard* moet gedaan worden.

De vreeze, die reeds in het begin van 1887 opkwam, dat de heer Kruyt van het blad zou moeten scheiden, is tengevolge van zijn voortdurende ongesteldheid, helaas, al te spoedig

werkelijkheid geworden; en sinds dien tijd is, volgens contract met den eigenaar, voor den tijd van tien jaar, als Directeur-Uitgever opgetreden de heer J. A. Wormser, bij wien het blad ook nu nog verschijnt.

Het blad onderging onder deze nieuwe directie nogmaals zekere vergrooting, zoodat het thans per week bijna eens zooveel letters drukt als voor vijf-en-twintig jaar.

Aan dit vluchtig historisch overzicht wenscht de redactie slechts een kort woord toe te voegen.

Zij acht het een voorrecht, dat zij nu vijf en twintig jaren ten dienste der Antirevolutionaire partij een blad heeft kunnen stellen, dat, vergeleken bij de tonnen gouds die in de uitgaven van andere dagbladen gestoken werden, haar niet dan op betrekkelijk *kleine* geldelijke opoffering is te staan gekomen.

Zij waardeert het, dat haar initiatief ook aan anderen den moed schonk, om in onderscheidene steden en provinciën met eigen bladen van onze richting uit te komen. De concurrentie, haar hierdoor aangedaan, droeg zij, ter wille van de propaganda onzer beginselen, met blijdschap.

Ze gedenkt met dankzegging de velen in den lande, die door het brengen van geldelijke offers, of als leden van redactie en administratie, in den loop van deze vijf en twintig jaren tot den bloei van het dagblad medewerkten.

Ze constateert niet zonder ingenomenheid, dat de felheid, waarmede *De Nederlander* van Groen van Prinsterer, en hij om zijn blad, eenmaal bestreden werd, zich niet meer *in die mate* tegen haar keerde. Wel heeft ook zij haar deel aan smaad gedragen, maar vooruitgang in zachter zeden was in dit opzicht toch onmiskenbaar. Slechts de bitterheid van wie ons het naast stonden, deed soms pijn.

Zij mag een woord van hartelijke erkentelijkheid niet terughouden jegens die breede schare van geestverwanten in den

lande, die dit vierde eener eeuw haar met onverbreekbare trouw bleef steunen.

En ook voelt ze zich gedrongen een woord van waardeering te brengen aan meesters en gezellen, die op twee drukkerijen heel een reeks van jaren, een drietal zelfs *al* deze jaren, met onberispelijken ijver haar ter zijde stonden.

En mag ten slotte het altoos tot weemoed stemmende feit niet verzwegen, dat tot driemalen toe, toen we aan een tweesprong op den weg toekwamen, een groep van hen, die eerst vol geestdrift met ons optrokken, een anderen weg insloeg dan die ons plichtmatig scheen, zoo zij het leed, dat we hierover droegen en nog dragen, niet ontveinsd, maar toch anderzijds even onbewimpeld beleden, dat een redactie, wier doelwit van haar eerste optreden af met beslistheid gekozen was, vooraf wist, dat ze aan zoo harde ervaring niet zou kunnen ontkomen. De ernst der beginselen gedoogde dit niet. En hem die zich voornam, een hem heilig beginsel ten einde toe te dienen, voegt zelf geen klacht op de lippen, nu de schaduw van dit beginsel ook zijn levensweg soms verdonkeren kwam.

Alleen door vijf en twintig jaar lang op eenzelfde wit te doelen, voor eenzelfde beginsel den strijd op te nemen en rusteloos door op éénzelfde aanbeeld te slaan, is het ons mogelijk geweest zekeren invloed op den gang van zaken uit te oefenen.

En indien de gelukkige uitkomst hiervan zijn mag, dat zij, die men in een vroegere periode als de „fijnen" schouderophalend voorbijliep, of als de „nachtschool" uitfloot, of met de vraag der laatdunkendheid: „Wat toch die aemechtigen wilden!" belachte, thans tot zekere georganiseerde macht in den lande zijn geworden, waarmee op meer dan één terrein des levens gerekend wordt, dan zij daarvoor Hem alleen de dank en de eere, Die kracht en gaven schonk, en wat wij in zwakheid op ons namen, met Zijn zegen gekroond heeft.

III.

De dag van 1 April.

REEDS vroeg in den morgen kreeg Dr. Kuyper van heinde en ver, ook uit het buitenland, tallooze bewijzen van de meest hartelijke belangstelling. Bloemen werden hem toegezonden, het regende telegrammen en brieven met gelukwenschen en de ontelbare felicitatiën van particulieren en namens corporatiën, legden getuigenis af van de hoogachting en liefde, waarin zich de leider van het antirevolutionaire volk mag verheugen.

De aandrang om ook hierin de eerste te zijn was zoo groot, dat een der vereerders voor het huis van Dr. Kuyper den vorigen avond op- en neerliep, met ongeduld wachtende op het slaan van de klok van 12 uur, om de voldoening te smaken dat zijn schriftelijke zegenbeden en bewijzen van hulde en waardeering het eerst van allen in de brievenbus zouden komen.

Bladen van allerlei richting hadden in langere en korte

artikelen hulde gebracht aan Dr. Kuyper, den knappen, onvermoeiden journalist, niettegenstaande Dr. Kuyper, de politicus, de tegenstander is van velen, die aan zijn groote journalistieke gave een eeresaluut brachten.

Zeer vroeg in den morgen werd van wege het zetters- en drukkerspersoneel van *De Standaard* den jubilaris een niet alledaagsch blijk van hulde aangeboden.

De hh. L. Hagedoorn, meesterknecht, en J. C. de Liefde en J. Ponsteijn, zetters, die zelven ook een kwart eeuw aan *De Standaard* verbonden zijn, overhandigden Dr. A. Kuyper namens het geheele personeel een groote zilveren medaille, vertoonende op de voorzijde in relief de eerste pagina van *De Standaard* met inscriptie, omgeven van een krans van lauwerbladen en aan de keerzijde de woorden:

Het personeel van zetterij en drukkerij
aan
Prof. Dr. A. KUYPER,
Hoofdredacteur van *De Standaard*.
1872. — 1 April. — 1897.

Bij deze medaille (welke den vervaardiger, onze stadgenoot de heer J. A. A. Gerritsen, N. Z. Voorburgwal b/d Paleisstraat, alle eer aandoet) was gevoegd een perkamenten oorkonde, waarin in oud-Hollandsche karakters het volgende te lezen staat:

»Alle deghenen die dese onse lettere svllen sien oft horen lesen salvyt doen condt en te weten die ghesellen vp die drvckerije van *De Standaard* dat wi ter blijder memori aen het Jvbilevm van den Hoogh Gheleerden Heere A. Kvyper Professor in der Sancte Theologie Doctor een ghedenckpenninge deden slaen ende hem deselve aenboden ten bewijse onsre Hooghe Achtinge ende vprechte Vrvntscape."

De redactie bood haren hoofdredacteur een fraai zilveren monumentje voor de schrijftafel aan. Op een granieten voet-

stuk staat een Geus met ontplooide banier, waarop men »De Standaard" leest. Vóór op het voetstuk leest men »Wij zullen de vaandelen opsteken in den naam onzes Gods," en aan de achterzijde: »De redactie aan haren hoofdredacteur".

Vooral in den namiddag kwamen velen ten huize van Dr. Kuyper om hem persoonlijk geluk te wenschen en hun belangstelling te toonen, o. a. het Bestuur van den Journalistenkring, dat hem, den medebestuurder, begroette, als »eerste onder de dagbladschrijvers van Nederland," volgens het *Handelsblad.*

Een »getrouw *Standaard*-lezer" wilde bij de algemeene hulde niet achterblijven en mocht het genoegen smaken zijn ingezonden *acrostichon* in het feestnummer van *De Standaard* een plaatsje te zien ingeruimd.

Hij uitte zijn verheugd hart in de navolgende dichtregelen:

Sta pal in 's Heeren kracht alleen;
Trotseer den vijand om u heen,
Aan dien heeft 't niet ontbroken.
Neem zwaard en troffel steeds ter hand,
Daarmee gewerkt tot heil van 't land,
Al d' ijver blijv' ontstoken;
Al dropp'lend holt de steen vaak uit.
Rust eerst, wanneer zich 't graf ontsluit,
De schove is daarboven!

IV.

De feestavond van 1 April.

De door duizenden zoo lang verwachte, zoo vurig begeerde feestavond was dan eindelijk aangebroken.

De Regelings-Commissie had reeds ervaren dat het besluit om het Paleis voor Volksvlijt voor de openbare feestviering te bestemmen, niet onnoodig was, en dat, indien het mogelijk ware geweest, ook een dubbel getal toegangsbewijzen zijn bestemming zou hebben gevonden.

Ook het gure weer kon de feeststemming niet dooven.

Reeds om half vijf stonden de feestgangers opeengepakt vóór het Paleis voor Volksvlijt te wachten tot de deuren voor hen zouden opengaan.

De menigte groeide zoo snel aan dat nog vóór vijf uur de menschen zich voor de ingangen van het gebouw verdrongen en dat zij, die voor andere doeleinden aan het Paleis zich wilden vervoegen, eenvoudig terug moesten gaan.

Toen dan ook te ongeveer half zes de deuren opengingen stroomde het volk bij massa's naar binnen en hadden de leden van het Comité en niet minder de Commissarissen van orde hunne handen vol, om de bewijzen van toegang na te zien, de controle te regelen en den toegang te weigeren aan hen die niet van toegangsbewijzen waren voorzien.

Om half zeven waren dan ook in de groote Concertzaal van voor tot achter en op de galerijen, alle plaatsen ingenomen en verder stonden in alle doorgangen de menschen dicht op elkander opgepakt. Daar was een menschenmenigte zooals wij die, — volgens het Handelsblad, — zelfs bij de drukst bezochte meeting, van de diamantbewerkers b. v., nooit te voren hadden aanschouwd.

Indrukwekkend was de aanblik van die saamgepakte menigte van meer dan 5000 mannen en vrouwen uit iederen stand en rang, saamverbonden door een heilig beginsel, en door hunne tegenwoordigheid reeds een machtig getuigenis voor dit beginsel afleggend.

Op het podium hadden — behalve de Kapel van Zaagmans — plaats genomen de Leden der Regelings-Commissie, Deputaten van verschillende Kiesvereenigingen, Professoren, Directeuren en Curatoren der Vrije Universiteit en der Theologische School te Kampen, Kamerleden, Bestuurders van onderscheidene Vereenigingen, de leden van de Redactie en van de Administratie van »*De Standaard*", de zetters, drukkers en allen die meer aan »*De Standaard*" verbonden zijn.

Van half zeven tot half acht klonk het prachtig orgelspel door de ruime en hooge zaal. De bekwame organist van de St. Bavokerk te Haarlem, de heer W. Ezerman, had zich op verzoek van de Regelings-Commissie aanstonds bereid verklaard, zijn buitengewone gave, ten dienste van deze plechtige samenkomst, beschikbaar te stellen.

Met blijde verwachting zag ieder het oogenblik tegemoet, waarop Dr. Kuyper zou worden binnengeleid.

Even over half acht komt een plotselinge ontroering door de zaal, die echter spoedig bedwongen wordt door een algemeen: »zitten, zitten." Een stoot op de baznin geeft het sein tot psalmgezang, en de vergadering heft aan, met begeleiding van het muziekkorps, Psalm 68 vers 14 en 17:

Uw God, o Isrel! heeft de kracht
Door Zijn bevel u toegebracht;
  O God! schraag dat vermogen!
Versterk hetgeen gij hebt gewrocht,
En laat Uw hulp, door ons verzocht,
  Uw volk voortaan verhoogen.
Dan passen Uwen Naam ter eer,
Om Uwes tempel wil, o Heer!
  De vorsten op Uw wenken.
Zij zullen U van allen kant,
Zelfs uit het allerverste land,
  Vereeren met geschenken.

Hoe groot, hoe vreeslijk zijt G'alom,
Uit Uw verheven heiligdom,
  Aanbidd'lijk Opperwezen!
't Is Isrels God, die krachten geeft,
Van wien het volk zijn sterkte heeft,
  Looft God, elk moet Hem vreezen.

Onder het zingen wordt Dr. A. Kuyper met zijne echtgenoote, door de daartoe afgevaardigde leden der Regelings-Commissie, met Prof. Dr. D. P. D. Fabius aan het hoofd, binnengeleid. Het dochtertje van een der commissieleden, de heer C. Ingwersen, bood Mevrouw Kuyper bij het binnenkomen een bouquet aan.

Toen Dr. Kuyper den voor hem bestemden zetel vóór het podium had ingenomen, werd hem een prachtexemplaar van het programma voor den avond aangeboden, smaakvol gebonden in een band van effen, brons kalfsleer; de eenige versiering daarop aangebracht, zijn de met vergulde letters

ingestempelde woorden: »Programma 1872—1 April—1897". Munt de buitenzijde van den band uit door eenvoud, de binnenzijde is des te rijker bewerkt.

De overslag van het leer aan de binnenzijde is rondom versierd met vergulde stempelranden. Waar die overslag eindigt, is het middenvak overtrokken met Havanakleurige zijde; het schutblad is aan den voorkant van gelijkkleurige Havanazijde en de achterkant van het schutblad is van wit satijn. Nu komt het eigenlijke programma, sierlijk gedrukt op wit satijn, aan alle zijden omgeven door een smalle rand van witte zijden franje.

Bovenaan op de eerste bladzijde bevindt zich een sierlijk monogram, met oranjekleurige zijde geborduurd, dat bestaat uit de keurig ineengevlochten letters Dr. A. K.

Het geheel, dat een smaakvollen aanblik biedt, is ontworpen door den heer J. Bouman; 't monogram is geborduurd door mej. G. Boon; de bewerking, voor zoover dit kunstnaaldwerk betrof, is door mej. A. Bouman uitgevoerd en de band is vervaardigd op 't atelier van den heer J. A. van Waarden Jr., Lange Dijkstraat No. 13, alhier.

Nadat de laatste tonen van het gezang zijn gehoord, neemt de Voorzitter der Regelingscommissie, *Mr. Th. Heemskerk,* het woord. Hij leest een gedeelte uit Gods Woord voor, en wel Psalm 124 en opent daarna met gebed de plechtige samenkomst, waarbij de groote menigte zich verheft van haar zetel.

Onder een ademlooze stilte wordt daarop de navolgende rede door den Voorzitter uitgesproken:

»»Eerst also 't aangaet de *glorie van God* ende de rust van »»de arme geloovigen in 't Nederland, so sal een iegelijk van »»hen aan een sijde setten alle ambitie ende eigenbaat," dus

»luidde het vroom bevel, eens door Willem van Oranje aan »zijn Watergeuzen gegeven; dàt vorstelijk woord van den »vader des vaderlands beheersche ook thans ons Christenvolk »bij zijn vaderlandschen jubel."

Met deze woorden begroette *De Standaard* zijne lezers op den 1sten April 1872, het derde eeuwfeest van de inneming van den Briel door de Watergeuzen, en daarmede begroet ook ik u allen, die opgekomen zijt uit vele oorden des lands, mannen en vrouwen, kleinen en grooten, om te samen, en met nog vele duizenden, die niet hier konden zijn, God te danken, dat de Standaard, aldus opgeheven, nu, na het vierde eener eeuw, nog staat, en dat de man, die hem ophief, hem nog met vaste hand omklemd houdt.

Immers, gelijk met dat eerste woord kloek positie genomen werd tegen iedere vervalsching der historie bij de nationale feestviering op den 1sten April 1872, die wel sprak van Gods groote daden door onze vaderen aanschouwd, maar niet verstaan werd door inzinking van het nationale leven, dat verleerd had zijne kracht in den Christus naar de Schriften te zoeken, zoo teekent het thans nog de stelling van *De Standaard* met zijne vrienden in den strijd onzer dagen.

Er is geene breuke tusschen den dag van heden en het verleden; er is eenheid in het werk, en het is dezelfde man, die door God is staande gehouden om Hem al deze jaren in dit werk te dienen, en die door de trouw aan zijn beginsel zich het recht heeft verworven, dat de spreuk, die hij ophief bij het begin, ons bij het aanbreken van een nieuw tijdvak opnieuw bezielt.

Gij verwacht van mij, mijne vrienden, geene feestrede, welke het afgelegde tijdperk voor den geest terugroept. Het voorrecht wacht ons, naar wij ons vleien, dat zoo aanstonds van bevoegde zijde te hooren.

Maar de beteekenis van wat wij heden doen, die heb ik met een enkel woord aan te geven.

De Standaard is een staatkundig blad en wij zijn hier bijeen als antirevolutionaire partij. Niet echter in hare officieele organisatie. Ware dit zoo, dat zou het Centraal-Comité aan het hoofd moeten staan, en hoe zou dat zelfs *kunnen*, waar wij hulde brengen aan den man, die Voorzitter is van dat Comité? Maar toch heeft de commissie, bij wie heden de leiding berust, en die verschooning vraagt voor al het gebrekkige, dat aan haar werk kleeft, niet zich zelve opgeworpen. Zij is opgetreden krachtens besluit en op aanwijzing van de Kiesvereeniging »Nederland en Oranje" te Amsterdam, die, juist omdat in geen geval het Centraal Comité kon optreden, meende te mogen handelen als type van de Antirevolutionaire Kiesvereenigingen in Nederland; die echter om niet onbescheiden te zijn en tevens het nationale der feestviering te doen uitkomen, aanstonds medewerking gezocht heeft en mocht verkrijgen bij de afgevaardigden der Provinciale Comité's; voorts in de eerste plaats tot deelneming heeft aangezocht de andere kiesvereenigingen in het land, van wier adressen zij door hare aansluiting aan het Centraal-Comité kennis kon verkrijgen.

Uit de antirevolutionaire partij voortgekomen, heeft dus de Commissie getracht nut te trekken uit de organisatie, waarin wij ons sinds vele jaren moge verheugen. Toch, hoezeer aan die organisatie veel hechtende, en haar met groote dankbaarheid waardeerende als lang niet eene der minste vruchten van den arbeid van den man, om wien wij heden in broederlijke eensgezindheid ons willen scharen, zou ik meenen den kring te eng te trekken en onnoodig broederen uit te sluiten, wanneer ik zeide, dat wij hier staan als vertegenwoordigers van de *georganiseerde* Antirevolutionaire Partij.

De partij bestaat niet *door* de organisatie; hare ziel is haar beginsel, dat deze vijf-en-twintig jaren is gehandhaafd en verbreid, en de breede schaar mannen en vrouwen, die door dat beginsel bezield, in *De Standaard* een veldteeken ter verzame-

ling zien, komen aan den hoofdredacteur op zijn zilveren feest den tol hunner liefde en dankbaarheid betalen.

Een feest is een rustpunt, maar hier is het eene rust te midden van den strijd, die immers aanstonds weêr een zijner hoogtepunten zal bereiken. Wij mogen dus de veelvuldige bestrijding niet vergeten. En een der middelen van bestrijding is steeds geweest, dat men de antirevolutionaire partij poogde los te maken of af te keeren van Dr. Kuyper, die haar leider werd genoemd, maar het toch niet mocht wezen, omdat men niet *menschen* moet volgen, en immers, als *Christenen*, slechts *Christus*.

Daarvoor gaan wij niet uit den weg als partij en daartegen gaat ons protest als Christenen.

Er worden in het kleine Nederland in de negentiende eeuw soms dingen verlangd, waar men in geen ander land aan zou denken. In welk land zou men aan eene partij den eisch stellen zich niet te scharen om hare beste mannen? Zal een Engelschman zich Gladstone schamen of Salisbury, een Duitscher Bismarck of Windthorst? Zou een Italiaan, verlangende naar de eenheid van Italië, Cavour hebben verloochend? Of een Amerikaan, bestrijder der slavernij, Lincoln? Mocht men hier van de liberalen vergen, dat zij Thorbecke niet zouden eeren?

Zoo eeren wij, trots alle afmaning, onzen Kuyper, en wachten ons dat wij ons zelven voor betere antirevolutionairen zouden houden dan hij. Wij gaan verder: wij houden staande, dat hem hulde toekomt van het gansche volk. Een volk, dat zijne groote mannen eert, eert zich zelf.

Ziedaar de nuchtere beschouwing eener politieke partij.

Dieper gaat ons protest als Christenen.

Wij hebben geen menschen te volgen; slechts Christus! O, laat dit het wachtwoord van al ons streven zijn. Door Hem, onzen Heere en Heiland, door Zijne wonderbare genade en in Zijnen Naam zijn wij hier bijeen. Niet door het schitterendst genie wordt Zijn glans verdonkerd. In Hem een

nieuw leven verkregen hebbende, zijn wij geroepen ook op staatkundig gebied God te dienen.

En alle wijsheid, die niet uit God is, is voor ons verwerpelijk.

Die ongoddelijke wijsheid was door het Nederlandsche volk aanvaard. Wat de kracht onzer vaderen had uitgemaakt, werd niet meer verstaan. In de *rede* werd de kenbron der waarheid gezocht, als ware het *werktuig* de bewegende *kracht*, of als kon de maan licht verspreiden zonder de stralen der zon, die haar beschijnen.

En zoo nog de godsdienst geduld kon worden als eene zaak des gemoeds, dit stond vast als eene door de eeuw verworven vrucht harer beschaving, dat op staatkundig gebied met geen godsdienst te rekenen viel. Welke macht zou den Staat regeeren? Geroepen tot bevordering van het algemeen belang, vond hij zijne hoogste wet in zich-zelven?

Maar God heeft mannen verwekt, om ook van dezen afval het volk tot Zijne waarheid terug te roepen. Eerst Bilderdijk, toen Da Costa, wier stem nog uit het verleden als profetie eener betere toekomst tot ons klinkt; daarna Groen van Prinsterer, die door geboorte, kennis en positie de gelijke of meerdere van al wat hoog stond door aanzien en macht, den meesten hunner een steen des aanstoots was, omdat hij tegenover hunne staatskunst een wetenschappelijk stelsel plaatste, gebouwd op dit Woord der Schrift: »De vreeze des Heeren is het beginsel der wetenschap," en, om dit beginsel te bewaren, weigerde *zijne* staatkunde in die van anderen te doen opgaan.

En thans Kuyper, die met zijn *Standaard* in denzelfden geest als Groen, naar diens eigen getuigenis, het werk van Groen waarvoor reeds menig hart warm klopte, maar dat toch in te engen kring besloten was, onder het volk kwam brengen; die de toepassing der beginselen op zoo menig vraagstuk helder aanwees, en in Gods hand het middel is ge-

weest om de anti-revolutionaire partij, verstrooid en vergeten en nauwelijks in tel, te verzamelen tot eene groep, ja, fel bestreden nog immer, maar sterk in het bewustzijn harer roeping, en eenigszins toegerust tot den strijd, die haar als geesteskinderen van de Calvinistische vaderen is op de hand gezet.

En wij zouden hier niet een werk Gods zien! Niet de mannen eeren en liefhebben, door God beschikt en bekwaam gemaakt om ons weder de rechte wegen te wijzen, waarop wij in Zijne gunst wandelen kunnen; niet gaarne met hen medeleven en strijden om die wegen te banen?

Het zou zijn een versmaden van de gave onzes Gods, een verwerpen van de wijsheid, die uit Hem is, om wederom de wijsheid der wereld te kiezen.

Hier moet een teeder punt worden aangeraakt. Eert de antirevolutionaire partij Dr. Kuyper als haren leider? De eer is door hem, dien het aanging, teruggewezen. Maar vraagt het in de kringen van ons volk en zonder aarzelen is het antwoord: ja! Waar is de oplossing van dit misverstand tusschen de beste vrienden?

Eerst moet zijn uitgemaakt, wat onder leider zij te verstaan.

Is de politieke leider een man, die van zijne vrienden eischt, dat zij stipt zijn woord zullen volgen, zonder zich van eigen overtuiging rekenschap te geven? Dan is Dr. Kuyper het niet, want hij heeft steeds aangedrongen op studie der beginselen en van hare toepassing. Is de politieke leider de man, die de staatkundige gedragslijn zijner partij in 's Lands Raadszaal weet te beheerschen? Dan is Dr. Kuyper het niet, want nimmer heeft hij de macht daartoe bezeten.

En toch blijft de antirevolutionaire partij Dr. Kuyper haren leider noemen, want hij is de man, die ons volk geleerd heeft op staatkundig gebied niet slechts vóór het geloof te strijden maar *uit* het geloof te *leven*.

Vijf-en-twintig jaren hoofdredacteur van *De Standaard*, mag hij op *dit* werk terugzien, waardoor hij onder de gunste Gods

de antirevolutionaire partij in hare veerkracht heeft mogen bewaren en in groei zien toenemen.

Voor het geloof strijden op staatkundig gebied, dat is: het opnemen voor de rust van de arme geloovigen, naar het woord van Prins Willem, als eene vijandige overheid hen beletten wil, in hun *maatschappelijken* kring naar het geloof te leven.

Wij zijn ook in deze eeuw daaraan niet vreemd gebleven. Toen Groen van Prinsterer zijne stem verhief tegen de vervolging van de afgescheidenen, toen naast de neutrale school eene plaats moest worden veroverd voor het Christelijk onderwijs, toegankelijk ook voor het kind van den armen man, toen werd strijd gevoerd voor de *vrijheid van conscientie*, en wie zal zeggen dat die strijd geheel is volstreden?

Maar zoo nu op maatschappelijk terrein de geloovigen zich kunnen handhaven, dan komt in ons constitutioneel leven, waar de Kroon regeert in overleg met de Staten-Generaal, tot hen de roeping om op de gedragingen der overheid invloed uit te oefenen.

Niemand beter dan Dr. Kuyper heeft ons doen verstaan, dat wij hier geroepen zijn krachtens de *eeuwige verkiezing*, niet slechts te beschouwen als de bestemming tot het eeuwige leven, maar als de opdracht aan de geloovigen om in *dit* leven God te dienen. Niemand heeft ook beter aangetoond hoever de strekking gaat van den politieken invloed, dien het volk, dat in Christus zijn leven kent, heeft uit te oefenen.

De overheid is Gods dienaresse. De Koning is souverein bij de gratie Gods. Hoe dikwerf is dit misverstaan, als gaf het den souverein een vrijbrief om te doen en te laten wat hij wilde; terwijl het juist *omgekeerd* aanwijst, dat hij, zijne opdracht van God ontvangen hebbende, aan Hem, Die de opdracht gaf, verantwoordelijk is en aan Zijne ordinantiën gebonden.

En daar uit God alle wetenschap is, en God zich aan ons

heeft geopenbaard in Zijn Woord, zoo zijn de ordinantiën Gods ook voor de overheid, de beginselen waarvan zij moet uitgaan, in Gods Woord te vinden of daaruit af te leiden.

Daarvoor te arbeiden nu is het *leven uit het geloof* op staatkundig gebied, en deze arbeid geldt — om weder het woord van den Prins te herhalen — *de glorie van God.*

Hier is driëerlei vrucht te oogsten: op staatkundig, op maatschappelijk, op geestelijk gebied.

Deze wijze van werken rechtvaardigt het bestaan van partijen, wel dikwijls verdacht gemaakt, maar onmisbaar voor het gebruik der constitutioneele vrijheden, en verwijdert onnoodige bitterheid uit den politieken strijd. Immers zij geeft het voorbeeld, dat iedere partij zich rekenschap geve van de uitkomsten, waartoe haar beginsel leiden moet; aldus hare eigen zelfstandigheid beware, en die zelfstandigheid ook aan anderen gunne. Tot gemeen overleg niet slechts met de Kroon, maar tusschen de partijen onderling wordt de weg gebaand, omdat immers, zoo ieder wèl weet wat hij wil, samenwerking met hen, die ditzelfde, maar op grond van andere beginselen, verlangen, van zelf ontstaat. Geen fusie of samensmelting, maar bondgenootschap, ongezocht, op vast akkoord, naar het voorkomt, met Roomsch-Katholieken of Radicalen, met Conservalieven of Liberalen. Het is het oude stelsel van Groen, waarvoor hij aan verguizing bloot stond, maar dat trots die verguizing door hem en door Kuyper is volgehouden, omdat het volgt uit eene politiek, die niet leeft van het bestrijden van anderen, maar uit een eigen beginsel, dat door studie tot uitwerking en toepassing is gebracht.

De tweede vrucht groeit op maatschappelijk, ten deele op geestelijk gebied.

De Overheid krachtens Goddelijke opdracht regeerende, vindt hare souvereiniteit beperkt door ieder souverein gezag, dat, in de maatschappij levende, eveneens van God zijne opdracht ontvangen heeft.

Wie kent niet Dr. Kuyper's gevleugeld woord: souvereiniteit in eigen kring? In de erkenning hiervan ligt de waarborg voor de eerbiediging der geestelijke en sociale vrijheden. Zij belooft eene gezonde oplossing der sociale vraagstukken, niet door de krachten, die leven in de maatschappij, samen te trekken en te doen opgaan in den Staat, maar door, juist omgekeerd, hare ontwikkeling te eerbiedigen en te bevorderen, het zwakke te steunen en in zijnen groei te sterken. Zij weêrhoudt van een staatkundig streven, dat aan de veerkracht van den maatschappelijken en geestelijken arbeid zou schaden. Zij roept in de erkenning van ieders zelfstandigheid en ieders roeping van Godswege in eigen kring, geringen en aanzienlijken op tot samenwerking, naar het woord der Schrift: »Rijken en armen ontmoeten elkander, de Heere heeft hen allen gemaakt." In zijne liefde voor het volk en de vrijheid der conscientie heeft Dr. Kuyper veel zorg, ja kunst, gewijd aan deze zijde van den staatkundigen arbeid.

En de derde vrucht op geestelijk gebied (is zij reeds geoogst?) is deze: dat het in den staatkundigen strijd niet aankomt op een kerkelijk, maar op een staatkundig beginsel.

Uit God is de gansche wetenschap, maar Zijne wijsheid vindt hare onderscheiden toepassing op ieder onderscheiden terrein. Niet ieder heeft op elk terrein des levens in het verband der wetenschap met haar beginsel gelijk inzicht en denzelfden blik. Voor samenwerking op eenig terrein is dus slechts gelijkheid van inzicht op dat terrein vereischt; het ootmoedig vasthouden aan het deel waarheid dat men heeft verworven, sluit verkettering en veroordeeling van anderen uit.

Niemand heeft duidelijker dan Dr. Kuyper deze onderscheiding gehandhaaafd, hoe vaak dit ook zij miskend.

De gansche oogst dezer vruchten is dan ook nog niet binnengehaald. Maar wij gelooven dat God, die den wasdom geeft, den arbeid van den landman, die plant en die nat maakt, niet onbeloond zal laten, noch ook het werk van den bouw-

meester, die een huis heeft gebouwd op de rots gegrond.

Van uit dat huis is land veroverd; bij iederen stap vooruit heeft men zich een nieuw verschiet geopend.

Neen, het werk is niet voleindigd, veeleer schijnt het alsof het eerst recht begint, de kunst is lang, het leven kort.

Maar het huis op de rots is blijven staan. Er moest weerstand worden geboden, dan naar de eene, dan naar de andere zijde; er is soms schade geleden, maar het is niet gevallen. De Standaard van Gods Woord is niet neergehaald, maar wappert met onverbleekte kleuren.

Wij danken ootmoedig den Heere, Die Zijn werk heeft in stand gehouden en Zijn dienaar bewaard, en hoe zwak in ons zelven, wij vreezen niet, want wij hebben er iets van geleerd om het Luther na te zeggen:

»Een vaste burcht is onze God,
»Een toevlucht voor de Zijnen!
»Al drukt het leed, al dreigt het lot,
»Hij doet Zijn hulp verschijnen!"

(Langdurige toejuichingen.)

Hierna zingt de vergadering, met begeleiding van Zaagmans' kapel, Luther's lied:

Een vaste burcht is onze God,
Een toevlucht voor de Zijnen!
Al drukt het leed, al dreigt het lot,
Hij doet Zijn hulp verschijnen!
De vijand rukt vast aan
Met opgestoken vaan;
Hij draagt zijn rusting nog
Van gruwel en bedrog,
Maar zal als kaf verdwijnen!

En grimde ook de open hel ons aan,
Met al haar duizendtallen,

Toch zal geen vrees ons nederslaan,
Toch doen wij 't krijgslied schallen!
Hoe ook de satan woedt,
Wij staan hem, voet voor voet,
Wij tarten zijn geweld!
Zijn vonnis is geveld!
Eén woord reeds doet hem vallen.

De voorzitter geeft hierna het woord aan Prof. Dr. H. Bavinck uit Kampen, die welwillend aan de uitnoodiging van de Commissie heeft voldaan, om dezen avond de feestrede te houden.

Feestrede van Prof. Dr. H. Bavinck. *)

Uitgenoodigd, om u eenige rekenschap te geven van de dankbare vreugde, welke ons op dezen dag bij de herdenking van het vijf en twintig jarig bestaan van *De Standaard* bezielt, wijs ik u allereerst in enkele trekken op de rijke historie, die in dat tijdperk achter ons ligt.

De verschijning van *De Standaard* op den 1sten April 1872 was eene gebeurtenis van gewicht. Door de beginselvastheid van Groen van Prinsterer was in 1869 en 1871 de zelfstandigheid herwonnen van de Antirevolutionaire partij. En het eerste teeken van herleving was de verschijning van *De Standaard*. Toen Groen dit vernam, was het hem eene blijde verrassing, een keerpunt in onze staatkundige geschiedenis. En dat was ze inderdaad. De Antirevolutionaire partij was

*) Deze rede is, breeder uitgewerkt en met bewijzen gestaafd, afzonderlijk uitgegeven onder den titel: „Het vierde eener Eeuw. Rede bij gelegenheid van het vijf-en-twintig jarig bestaan van *De Standaard* door Dr. H. Bavinck." Kampen, J. H. Bos, 1897.

de kinder- en jongelingsjaren te boven gekomen en wilde niet meer loopen aan den leiband van anderen. Ze trad den mannelijken leeftijd in, wilde door eigen oogen zien en een eigen weg bewandelen. En terzelfder tijd, als de Antirevolutionaire partij tot deze ontwikkeling gekomen was, stond een man gereed, die langen tijd den vertrouwelijksten omgang met Groen had genoten en zijn volle vertrouwen verwierf, in wien zijne beginselen als vleesch en bloed waren geworden en die in zeldzame mate de rijke gave bezat, om de Antirevolutionaire beginselen te vertolken voor den eenvoudigste, om ze in te denken, uit te werken, toe te passen op alle vraagstukken van den dag, en om ook de politieke pers in dienst te stellen van de belijdenis van den Naam des Heeren Heeren.

Het eerste nummer verscheen op den 300sten gedenkdag van der Geuzen inneming van den Briel en riep het volk van Nederland op, om zich te scharen rondom den standaard van Gods Woord en hoog te houden de banier der conscientievrijheid. De eerste tien jaren zijn toen door *De Standaard* gewijd aan een dubbelen arbeid, aan de bestrijding der fusie en triple alliantie politiek van Antirevolutionairen, Conservatieven en Roomschen, en aan de organisatie der eigen partij. Wat in dat tiental jaren door *De Standaard* verkregen werd, is bijna ongeloofelijk te zeggen. In 1871 Groen alleen, zonder leger, zonder pers, zonder uitgewerkt program, zonder een noemenswaard getal van kiesvereenigingen, en slechts drie leden in de Kamer. En in 1881 Groen wel gestorven, maar door Kuyper vervangen; en voorts een dagblad, een steeds zich ontwikkelende kleine pers, een kiezersbond, een Centraal Comité, meer dan tweehonderd kiesvereenigingen over heel het land verspreid, een program van beginselen, eene Deputatenvergadering; in de Kamer twaalf leden, en onder dezen Keuchenius weer terug, de man van de motie, het belichaamde protest van alle fusie en triple alliantie poli-

tiek; het Conservatisme *ver*slagen, en het Liberalisme zoo deerlijk *ge*slagen, dat de overwinning toen reeds een kwestie was van tijd.

Aan het einde van eene tienjarige worsteling stond dit feit vast, dat de minderheid in het land de meerderheid was in de Kamer. Op een wel omschreven program bood *De Standaard* nu in 1881 en 1882 samenwerking aan andere partijen aan, om alzoo een einde te maken aan de onrechtvaardige Liberalistische overheersching. Door die samenwerking, welke van de vroegere fusie in wezen verschilde en wel menigmaal als een monsterverbond is uitgekreten, maar nooit principieel is bestreden of weerlegd, is het toen in enkele jaren tijds tot overwinning van het Liberalisme gekomen. In April 1888 trad het ministerie der rechterzijde op.

In zestien jaren tijds was, vooral onder de krachtige leiding van *De Standaard*, eerst het Conservatisme, daarna het Liberalisme verslagen, en het Christelijk beginsel publiek in deze landen in eere hersteld. En aan welke kritiek het ministerie Mackay ook hebbe blootgestaan, het heeft de booze profetie en de ongunstige verwachting der Liberalen beschaamd en de bewijzen geleverd, tot regeeren bevoegd en bekwaam te zijn. Het heeft eene werkzaamheid ontwikkeld, welke naar de getuigenis van den Hoogleeraar Buys bij die van vorige ministeries niet achterstond. En het heeft eene schoolwet gegeven, die in een langen strijd wapenstilstand en verademing heeft gebracht en aan de bijzondere school de rechtsgelijkheid in beginsel verzekerd heeft.

Zonder twijfel is het ministerie Mackay het hoogtepunt geweest, dat door de politieke actie van de rechterzijde, *De Standaard* vooraan, is bereikt. In dezelfde mate toch als de Antirevolutionaire beginselen aan invloed wonnen, is èn in Roomsche èn in Irenische kringen de oude antipathie tegen het Calvinisme ontwaakt. Er is geen beschuldiging meer onwaar en meer met de feiten der historie in strijd, dan dat

Groen en Kuyper de geloovige Christenen in Nederland op de droevigste wijze uiteen hebben gescheurd. Indien Groen ergens van te beschuldigen is geweest, zeker niet van enghartigheid, van onverdraagzaamheid, van gebrek aan geduld. Integendeel, zijn bedoelen was steeds ralliement. Hij was op weren maar steeds ook op werven bedacht. En *De Standaard* is voortgeschreden in datzelfde spoor. Volk en edelen, Irenischen en Confessioneelen, Hervormden en Gereformeerden heeft zij steeds bedoeld en getracht, op *politiek* gebied vereenigd te houden op den grondslag van het program.

En deze vereeniging van alle geloovige Christenen in de politieke actie is vergelijkenderwijs aan *De Standaard* nog beter en langer dan aan Groen van Prinsterer gelukt. Het ralliement is van 1870 tot '80, ja zelfs tot '88 toe, sterker en inniger geweest dan ooit in de dagen van Groen. Het volkspetitionnement van 1878 sloot de gelederen nog nauwer aaneen. En terwijl het samengaan in Groen's dagen telkens weer op fusie en teleurstelling uitliep, is het ministerie Mackay, vrucht van de gemeenschappelijke actie der rechterzijde, geen da capo geweest van dat van '57 en '66.

Doch toen de Redacteur van *De Standaard* ook werd stichter der Christelijke Universiteit en vader der doleantie, toen trok de een na den ander zich terug, en was het met de samenwerking gedaan. Nu bestaat niet hierin onze grootste ellende, dat er onder ons Christenen zooveel verschil van inzicht bestaat. Dat het besta, dat het zich formuleere, dat het zich belichame in een program, dat het zich organiseere in eene partij. Indien dit ook van de andere zijde geschiedde, er zou waarschijnlijk in vele punten nog overeenstemming blijken te bestaan en samenwerking mogelijk zijn. Maar wat de politiek dikwerf zoo bedorven en de verhoudingen zoo bitter heeft gemaakt, is dit, dat men kerkelijke sympathieën en antipathieën met politieke beginselen hopeloos dooreenwart en vermengt; dat men samenwerking bestrijdt

en op hetzelfde oogenblik de fusie binnenhaalt; dat men den Protestantschen hartstocht tegen Rome voedt en het Protestantsch beginsel tegen Rome verzaakt; dat men onder kerkelijke vlag met het ongeloof en het liberalisme een verbond sluit, om tegen de orthodoxie en de orthodoxen te velde te trekken.

Daartegenover staat de Antirevolutionaire partij, geleerd en geleid door *De Standaard*, als eene politieke partij in het land. Klein moge ze zijn maar ze staat zuiver in de beginselen, zij is in engeren zin geen godsdienstige, geen kerkelijke, maar een staatkundige partij. En als zoodanig vraagt zij niet naar kerkelijke kleur. Hervormden en Gereformeerden, Irenischen en Confessioneelen worden over heel het land heen door alle goede Antirevolutionairen aanbevolen en gesteund. Van achteruitzetting op staatkundig terrein van wege kerkelijke sympathieën is onder ons tot dusver nimmer sprake geweest. En dat heeft *De Standaard* ons geleerd. Met eene zuiverheid die alleen gevolg kan zijn van eene volkomene beheersching van beide terreinen, heeft de Redacteur van *Standaard* en *Herant* tusschen kerk en staat onderscheid gemaakt.

En ook als zij de grondgedachten van Groen in de latere jaren in meer Calvinistischen, democratischen zin heeft uitgewerkt, heeft zij toch nimmer vijandschap tusschen volk en edelen gepredikt. Integendeel, democratie wil naar haar eigen herhaalde verklaring niet anders zeggen, dan dat het volk in *al* zijn standen en rangen meer dan tot dusver ga deelnemen aan de publieke zaak.

Volk en edelen, zij zijn in onzen worstelstrijd tegen Spanje door God zelven samengevoegd. Zij zijn in het begin dezer eeuw weder tot elkander gebracht door de Geesteswerking van den Réveil. En zij zullen ook in de toekomst samengaan als over en weer maar op den grondslag derzelfde beginselen de bedoelingen helderder in 't licht worden geplaatst. Het Calvinisme toch, hoe democratisch ook, is zoo weinig aan de

aristocratie vijandig, dat wij op dit oogenblik als Calvinisten hulde brengen aan de aristocratie van den geest. Maar de aristocratie, beide van geboorte en van geest, beantwoorde dan ook aan haar roeping! Zij is de bloem van het volk, de edelste uiting van het nationale leven. Zóó ga ze dan voorop, niet los van en niet tegen, maar aan de spits van het volk; vooraan in den strijd; in den strijd voor onze rechten en vrijheden. Dan zullen ook de edelen het verstaan, dat zij rekenen kunnen op de liefde en de trouw, ja wat meer zegt, ook op het gebed van ons volk. Want, wee het volk, ook het Calvinistische, dat zijne groote, zijne edele mannen niet eert.

Zoo zijn wij *De Standaard* dankbaar daarvoor, dat zij de Christenen in deze landen gevormd heeft tot eene zelfstandige politieke partij en ze als zoodanig bevestigd en versterkt heeft 25 jaren lang. Maar meer nog voelen wij ons tot erkentelijkheid verplicht voor het geloof en den moed, den heldenmoed, dien zij in den strijd voor onze beginselen aan den dag gelegd heeft. Het was vóór vijf en twintig jaren iets gansch anders, dan heden ten dage, om de banier van het Calvinisme te ontplooien voor aller oog. Er was een moed toe noodig, die slechts aan weinigen wordt geschonken. Als heel een land en volk met al zijne openbare instellingen van staat en kerk en school tegenover ons staat; als de publieke opinie, aan de pauselijke macht der middeleeuwen gelijk, ons met haar banvloek en doemvonnis dreigt; als niet alleen de heffe des volks ons werpt met haar slijk, maar ook alle edelen en aanzienlijken zich van ons keeren en aan hunne verachting en smaad ons prijsgeven; — om dan tòch op te staan, het juk der tirannie van de schouders te werpen, tegen den stroom op te roeien, te worstelen voor een beginsel, dat den Grieken

eene dwaasheid en den Joden eene ergernis is, en de zijde te kiezen van eene groep, die klein en onaanzienlijk als eene secte door allen wordt tegengesproken — dat M. H. is groot en schoon en onze warme hulde waard! Ik zal zulk een heldenmoed eeren, waar ik dien vinde. Ik zal hem eeren in Thorbecke als hij optrekt tegen het Conservatisme; in Multatuli, als hij in verontwaardiging de Droogstoppels geeselt en het opneemt voor den verdrukten Javaan; in alle helden van ons geslacht, die op wat terrein dan ook, met de macht der gewoonte en der traditie hebben gebroken, en die in het besef hunner roeping en naar de inspraak van hun hart gesproken hebben, omdat zij niet zwijgen konden. Ik zal hem eeren in de profeten en apostelen, in de martelaren en hervormers, die meer dan de macht der menschen, ook de machten der duisternis hebben weerstaan. Vergunt mij, dat ik hem ook eere in al de mannen van den Réveil en de Scheiding, in Bilderdijk en da Costa, in de la Saussaye en van Oosterzee, in Groen van Prinsterer en Keuchenius, en ook in hem, die meer dan zij allen de banierdrager van het Calvinisme mag heeten. *(Toejuiching.)*

Alleen wie iets beseft van de macht der gewoonte, hoe zij ons onbewust in haar dienst neemt, beslag op ons legt, overheerscht en gevangen neemt, kan het geloof en den moed waardeeren, noodig om met haar te breken. Wie aan die gewoonte zich onderwerpt, hem wacht zeer zeker een aangenaam en een gemakkelijk leven. Maar wie tegen zijne eeuw ingaat, en vooral wie tegen den geest der eeuw zijn: ik kàn en ik màg niet anders, plaatst, die heeft op den smaad en de verachting zijner tijdgenooten te rekenen. Ook aan den Redacteur van *De Standaard* is even als aan Bilderdijk, da Costa en Groen, de verguizing door zijne tegenstanders, en helaas ook het wantrouwen en de miskenning zijner geestverwanten niet gespaard. Maar zulke mannen zijn het dan ook, die de geschiedenis niet schrijven, maar maken; die den stroom van het leven voor verzanding en moerassigen stilstand bewaren,

en door het nageslacht altijd weer in hunne eere worden hersteld. *(Toejuiching.)*

Voorts, al deze mannen hadden in den strijd, dien ze aanbonden, geen ander wapen dan de macht van het woord. De diepte en vastheid der overtuiging heeft hen allen welsprekend gemaakt. Bilderdijk heeft in zijn forsche zangen de gespierdheid, de geweldige kracht, den onuitputtelijken rijkdom onzer taal aan het licht gebracht. Da Costa heeft ze overtogen met het Oostersch coloriet, met den gloed der Oud-Testamentische profetie. Groen van Prinsterer beeldhouwt zijne gedachten in marmerblokken van stijl, zelfstandig en vast als eene rots. Maar de taal van *De Standaard* heeft al deze voorgangers overtroffen in elasticiteit van beweging, in levendige voorstelling, in beeldrijke schildering, in dramatische handeling, in bezielende, meesleepende kracht. Haar stijl is uit zinnen gebouwd, die, licht gewapend, vlug en bewegelijk, vroolijk en vol moed, onder zang en muziek, optrekken tegen den vijand, aanvallend of verdedigend, voor- of achterwaarts wijkend, maar die, altijd slagvaardig, het liefst zich bevinden midden in het gewoel van den strijd.

Er is onlangs terecht gezegd, dat de knobbel der strijdhaftigheid bij de Calvinisten meer dan bij andere menschen ontwikkeld is. *(Toejuiching).* Het Calvinisme gedoogt immers geen transactie van beginselen, van geloof en ongeloof, van waarheid en leugen, en rust dus niet, voordat het de eere Gods tot erkenning gebracht heeft op alle terrein. En zoo heeft ook *De Standaard* van dien strijd nimmer afgelaten. Gedragen door een machtige overtuiging, tintelde haar taal ten allen tijde van geest en van leven; hare artikelen waren menigmaal schitterende improvisaties op schrift; de entrefilets waren dikwerf edelgesteenten van gedachte en van taal. Met één beeld, één zin werd het karakter van den vijand, de aard van den strijd, de positie der partijen geteekend; ééne enkele uitdrukking, straks als een gevleugeld woord op aller lippen

zwevend, was ter teekening voldoende; en klaar stond de zaak voor ieders oog. Nooit gaf *De Standaard* een dor betoog, een afgetrokken redeneering, maar altijd lag in het woord het hart, de ziel van een *man*. En die man *schreef* niet, maar hij *sprak* tot ons op het papier, en hij greep door dat woord ons aan in verstand en wil, in hart en geweten, en rustte niet voordat hij wist wat hij aan ons had. Ik wil niet ontkennen, dat midden in het gewoel van den strijd de slagen soms wel eens al te fel zijn neergekomen en dat onder het opstijgen van den kruitdamp niet altijd even duidelijk de vriend van den vijand is onderscheiden.

Maar deze eere kan ook door de tegenstanders aan *De Standaard* niet worden onthouden, dat zij in haar vijf-en-twintig jarige loopbaan gestreden heeft voor beginselen, die haar en die heel de Antirevolutionaire partij heilig zijn. Zij heeft gesproken krachtig en luide, omdat zij geloofd heeft. En daarom heeft zij aan duizenden geloof, bezieling, geestdrift ingestort. Als wij soms moedeloos neerzaten, heeft *De Standaard* met haar nimmer versagend idealisme, met haar onbezweken moed, met haar taaie volharding, met haar breeden, vrijen blik, met haar historischen zin, rekenend niet met dagen, maar met jaren en eeuwen, ons opgebeurd en wederom aangewakkerd tot den strijd. Geestdrift heeft zij gewekt, waarlijk niet alleen voor de partij en het partijbelang, maar meer dan dat voor de banier van het Evangelie, waaronder wij opgetrokken zijn tegen de revolutie dezer eeuw. Vertrouwen heeft zij ons ingeboezemd op de kracht van ons beginsel. Gehoorzaamheid heeft zij ons gepredikt aan de ordinantiën Gods. En eerst en meest heeft zij in ons allen ontstoken iets van den ijver, die ons bezielen moet voor de eere van Gods heiligen Naam. De smaad en de schande, die er meer dan eene eeuw, ook voor ons eigen besef, rustten op den Gereformeerden, den Calvinistischen naam — zij heeft ze er afgewenteld. En als wij thans zonder eenig gevoel van schaamte, met eenige fier-

heid en geestdrift zelfs, ons Calvinisten noemen en hoog en breed laten wapperen de vaan van onze beginselen, dan hebben wij dat in de eerste plaats aan *De Standaard* te danken. *(Langdurige toejuiching.)*

Maar afgedacht van al den zegen en al den invloed, die den arbeid van *De Standaard* kroonde, zijn we haar bovenal dankbaar voor de trouwe wacht, welke zij waarnam bij onze beginselen. Het is zeer goed mogelijk, dat de Antirevolutionaire partij, evenals in 1869 en 1871, nu of later weer wegslinkt tot eene kleine, onbeduidende groep. Maar Groen heeft het ons geleerd, en *De Standaard* heeft het ons ingescherpt, dat, al is het ook dat wij, geroepen tot den strijd, *meenens* strijden en met inspanning van alle kracht, het toch niet in de eerste plaats om succes is te doen. *Een staatsman niet, een Evangeliebelijder*, dat is ons aller leus, het devies van heel onze partij. Desnoods geen enkel vertegenwoordiger in de Kamer, en slechts, als in 1871, een 700 mannen in het land, die de knie voor ongeloof en bijgeloof niet buigen. Indien wij maar trouw bevonden worden in den strijd en ongeschonden bewaren den schat des geloofs, die ons van de vaderen is overgeleverd! Hoog boven succes en voorspoed staat de eere van Hem, wien te dienen op ieder terrein het diepste beginsel, de veer- en de drijfkracht van ons handelen is. Daarop heeft *De Standaard* steeds ons oog en ons hart gericht. Wij danken haar bovenal voor de principieele Christelijke politiek, welke zij met onbezweken moed nu 25 jaren gesteld heeft tegenover de politiek van het ongeloof en van de opportuniteit.

Ik weet wel, beginselen zijn geen mathematische formulen; Kuyper is Groen niet en *De Standaard* is geen copie van de *Nederlandsche Gedachten*. Groen zelf kwam er hoe langer hoe meer toe, geleerd door de teleurstellingen die in zoo rijke

mate zijn deel waren, om tot het volk terug te gaan, in de maatschappij zijne sterkte te zoeken en, zonder eenige hulp van den staat, alleen in de vrijheid met het Evangelie tegen ongeloof en revolutie te strijden. En *De Standaard* heeft deze politieke beginselen van Groen dieper uit Schrift en historie opgehaald en alzijdiger uitgewerkt en toegepast op ieder terrein van het leven. Gelijk *De Heraut* uit het instituut der kerk terugging tot de kerk als organisme, zoo heeft *De Standaard* onder en achter den staat teruggegrepen naar de maatschappij, naar het volk in al zijne rangen en standen, naar de bronnen en oorsprongen des levens. De Schrift, beide van Oud en Nieuw Testament, heeft haar het licht daarover doen opgaan. Calvijn heeft haar daarheen den weg gewezen. De historie der Calvinistische volken, ook in ons eigen land, teekende dit spoor voor haar af. Tusschen het absolutisme van den staat en de hierarchie van de kerk nam *De Standaard* hare positie in het organisme en het organische leven der maatschappij. Pantheïsme en Clericalisme zijn daarom haar geboren en gezworen vijanden. *(Toejuiching.)* Wie haar daarvan beschuldigden, wisten niet wat zij deden. Daar is naast *De Heraut* geen blad in ons land, dat beide zoo principieel en rusteloos heeft bestreden als *De Standaard*. Zij ziet die vijanden, als niemand ze vermoedt; zij ziet ze niet, zij ruikt ze uit de verte; *(toejuiching)* en zij waarschuwt, als er nog geen wolkje aan de lucht schijnt te zijn.

En desniettemin, of liever, juist daarom is *De Standaard* het blad, dat meer dan eenig ander, religie en politiek op de innigste wijze verbonden heeft. Er is geen gebied, dat niet principieel door den godsdienst, door de groote tegenstelling van geloof en ongeloof, wordt beheerscht. En met name op staatkundig terrein gaat het ten slotte om de souvereiniteit, om de eere van God Almachtig. Het is mij bekend, dat juist deze inmenging van de religie in de politiek menigmaal ergernis heeft gewekt. En meer dan eens is aan *De Standaard*

de eisch gesteld, om God Almachtig er buiten te houden. Maar zij heeft daaraan niet kunnen en niet mogen voldoen. De Schrift leert niet anders, want uit God en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. De Gereformeerde religie laat geen andere opvatting toe, want de eere Gods stelt zij alom op den voorgrond. God is alles, of Hij is niets voor ons. Met Hem, met Zijne ordinantiën komen we steeds en overal in aanraking. En deze ordinantiën Gods heeft *De Standaard* voor ons opgespoord, in 't licht gesteld en gehandhaafd. Daarom heeft zij als geen ander blad de Schrift als het Woord Gods beleden en tegen alle verzwakking en vervalsching verdedigd. Daarom heeft zij uit die Schrift en bij haar licht ook uit natuur en historie de wetten opgespoord, die voor het leven in zijn onderscheiden uitingen hadden te gelden. En daarom is zij ook achter staat en kerk tot de maatschappij en het volk teruggegaan. Aan den staat zijn eigen taak om het recht staande te houden; ook aan de kerk haar eigen plaats en eere!

Maar daarachter ligt nog het rijke leven der maatschappij in al zijn kringen en ordeningen, dat niet aan staat of kerk zijn oorsprong dankt, maar daaraan vooraf gaat en in de schepping zelve is gegrond. Uit die maatschappij komt op het huisgezin en de school, het beroep en de arbeid, de kunst en de wetenschap, de handel en de nijverheid, en al die kringen, die den rijkdom van het menschelijk leven tot openbaring brengen en die alle toch weer zich onderscheiden door een eigen natuur en door een eigene levenswet. En daarom eischte *De Standaard*, in diepe tegenstelling zoowel met het staatsabsolutisme als met alle clericalisme van kerk of wetenschap, dat van al deze kringen en sferen de souvereiniteit in eigen kring zou worden erkend en geëerbiedigd. Dat is het Christelijk-politieke, het Calvinistisch-antirevolutionaire beginsel van *De Standaard* geweest. En daarom heeft zij er voor geijverd, dat de school aan de ouders moest

komen; dat de universiteiten vrij zouden zijn, dat arbeid en handel en nijverheid georganiseerd zouden worden overeenkomstig hun eigen natuur, dat huismanskiesrecht zou worden ingevoerd, dat alle rangen en standen zouden deelnemen aan de politieke zaak, dat er in het staatkundige gelijke rechten voor alle burgers zouden bestaan, dat de volksvertegenwoordiging in onze Staten uit het organische volksverband zelf voortkomen zou.

De Standaard is dikwerf van repristinatie beschuldigd. En het is zoo, zij is tot de Reformatie, tot de Schrift teruggegaan en heeft beide in zich opgenomen; breed slaat zij hare wortelen in de historie, die achter ons ligt. Maar zij is daardoor tegelijk door en door negentiende-eeuwsch, een op en top modern blad *(Toejuiching)*, aan alle Conservatisme volkomen gespeend. Zij komt niet achteraan, maar zij ziet vooruit en loopt vooruit. *(Toejuiching)*. Steunende op den Bijbel, heeft zij in ons land de vrijheid aangedurfd, zooals geen Roomsche of Liberaal, geen Conservatief of Irenische ze heeft durven schrijven in zijn program of heeft durven toepassen in de praktijk. Zij vraagt niets dan recht, recht voor allen, recht dus ook voor ons zelven. *(Toejuiching)*. Zij vraagt geen ondersteuning van den staat, geen privilege voor de kerk, geen voorrang voor eenige godsdienstige overtuiging. Wat zij vraagt, is vrijheid alleen; vrijheid, om in de maatschappij met geen andere dan zedelijke wapenen den strijd der beginselen, en dus onzerzijds van het Evangelie tegen de Revolutie, te strijden. Als dat recht en die vrijheid aan allen gelijkelijk wordt geschonken, dan durft zij den kamp aan. Noch voor Romanisme, noch voor Liberalisme is zij dan bevreesd. Zij gelooft aan den zegen der Reformatie, aan de historie en de toekomst van ons volk, aan de kracht van ons beginsel, aan het gezag van Gods woord.

Toen zij optrad, heeft zij ons opgeroepen om ons te scharen rondom den standaard van Gods Woord en hoog te

houden de banier der vrijheid. Daaraan is zij zelf getrouw gebleven tot op dezen dag. En daarom spreek ik het als mijne en zeker ook als uwe overtuiging uit, op eene geschiedenis van 25 jaren gegrond: zoolang Dr. Kuyper Redacteur van *De Standaard* is — en God geve, het zij lange nog! — zoolang is het principieel belang van de Antirevolutionaire partij in de handen van *De Standaard* veilig. En ook zoolang wij, steunende op den Bijbel, strijden voor de vrijheid, hebben wij recht om aan te heffen het lied van Da Costa:

Zij zullen het niet hebben,
Ons oude Nederland! enz.

Nadat de geachte feestredenaar voor zijn schoone en bezielende rede door de menigte langdurig en geestdriftvol was toegejuicht, verzocht de Voorzitter der vergadering te zingen: Da Costa's lied:

Zij zullen het niet hebben,
ons oude Nederland!
Het bleef bij alle ellenden,
Gods en der Vadren pand!
Zij zullen het niet hebben,
de goden van den tijd!
Niet om *hun* erf te wezen,
Heeft God het ons bevrijd! } *bis.*

Of zijn het andre tijden,
die God voor ons bewaart?
Een donkrer lotsbedeeling,
waarvoor wij zijn gespaard?
Gij zult ons toch niet hebben,
gij goden van den tijd!
Wij blijven ook bij 't zinken
der vadren God gewijd! } *bis.*

De muziek van Zaagmans speelde het eerste couplet op een andere wijs dan ons volk gewoon is te zingen, ten ge-

volge waarvan het eerste vers niet al te best ging. Het tweede couplet werd zonder muziek gezongen en nu ging het uitstekend.

Thans was het oogenblik gekomen, dat de voorzitter aan Dr. Kuyper het geschenk der Antirevolutionaire partij zou aanbieden.

Aan het gejuich scheen geen einde te komen, toen Dr. Kuyper door een lid der feestcommisie, de heer W. J. Mennes, op het podium werd geleid. Een gezwaai van hoeden, zakdoeken en programma's en een gejubel, als wellicht nog niemand ooit gezien of gehoord heeft.

De voorzitter schoof nu het doek weg, dat het geschenk voor de oogen van allen, in de zaal aanwezig, had verborgen gehouden en thans was ieder in de gelegenheid een gedenkteeken te bewonderen, bestaande uit een sierlijk bewerkt monumentaal stuk ter hoogte van 80 centimeter.

Boven op een zwart marmeren zuil prijkt een fraai gemodelleerd zilveren beeld, voorstellende de Nederlandsche Maagd, houdende in de eene hand een vaandel waarop gegraveerd is het volgende:

»Onze hulpe is in den name des Heeren, die hemel en aarde gemaakt heeft." Ps. 124 : 8.

In de andere hand een bundel van elf pijlen, terwijl de fiere Nederlandsche leeuw aan haren voet rust.

Aan beide zijden van de zuil vindt men de beelden in massief zilver, voorstellende de geschiedenis en den Godsdienst. De geschiedenis houdt eene rol in de hand waarop de woorden »Ons Program" zijn gegrift en de Godsdienst een boek met het woord »Biblia."

Smaakvol bewerkte schilden omgeven met ornamentiek en versierd met festoenen van bloemen zijn aan beide zijden aangebracht.

Op het eene schild leest men:

De Antirevolutionaire partij
aan Dr. A. Kuyper.

AFBEELDING VAN HET GEDENKTEEKEN.

Op het andere:

»Laat niet varen de werken
Uwer handen." Ps. 138 : 8.

Hieronder prijken de wapens van Nederland en de Indiën in émail. Het geheele stuk rust op leeuwenpooten die met ornamenten smaakvol aan de onderzijde van den sokkel zijn aangebracht.

De uitvoering van het geheel is zeer artistiek. Het werd geleverd door de firma Van Kempen in Den Haag en in de welbekende fabriek te Voorschoten ontworpen en vervaardigd. Een palissanderhouten kist aan alle zijden van spiegelglas voorzien, omgeeft dit monumentaal stuk.

Bij dit sierlijk en kostbaar gedenkteeken was gevoegd een fraai in Russisch juchtleder gebonden album, bevattende de opdracht en de namen der deelnemers aan het huldeblijk.

De op de eerste bladzijde voorkomende opdracht luidt in rijk versierde letters:

Aan
Dr. A. KUYPER,
Hoofdredacteur van *De Standaard*
1872 — 1 April — 1897.

Deze opdracht is geplaatst op een sierlijk geteekende rol, waaraan van onderen aan een lint in de nationale kleuren een zegel hangt van groene was, waarop de Nederlandsche maagd, die naar boven wijst. Daaromheen het randschrift: »Onse hulpe is in den name des Heeren."

Ter linkerzijde van deze rol is geteekend een Watergeus, gewapend met een bijl, kortjan op zijde, die de vlag »orange, blanche, bleu" zwaait! Op die vlag leest men: »pro patria."

Achter dien Watergeus ontplooit zich een lint, waarop de woorden: »Myn schilt ende betrouwen zijt ghy, o Godt, myn Heer."

Ter rechterzijde van de rol staat een ritmeester der Staatsche ruiterij in klein marschtenue met een oranje-sjerp over het

harnas. Hij houdt een Oranje-standaard omhoog, waarop de woorden: »Nederland en Oranje." Op een lint dat hier te voorschijn komt, het bekende: »En tovt fidelles av roy, insques a porter la besace."

Boven de opdracht ziet men een Bijbel, opengeslagen bij Spreuken IX : 10: »De vreeze des Heeren is het beginsel der wijsheid en de wetenschap der heiligen is verstand" en Spreuken XIV : 34. »Gerechtigheid verhoogt een volk, maar de zonde is een schandvlek der natiën."

Achter den Bijbel vertoont zich een boekdrukpers en een en ander is omgeven door lauwer- en eikebladen. Links hiervan staat het Nederlandsche wapen en rechts het Amsterdamsche wapen, die beide ook aan den vroegeren ingang van *De Standaard* op het Damrak te zien zijn.

Hiertusschen slingert zich een lint, dat het geheele titelblad als het ware bekroont met de woorden: »Soli Deo Gloria."

Aan den onderkant ziet men links eene afbeelding van het eerste nummer van *De Standaard* van 1 April 1872, waarop men het begin leest van het eerste hoofdartikel van de hand van Dr. Kuyper:

»Eerst also 't aengaet de *glorie van God* ende de rust van de arme geloovigen in 't Nederland, so sal een iegelijk van hen aan eene sijde zetten alle ambitie ende eigenbaat."

Rechts ziet men een afbeelding van het nummer van 1 April 1897.

Dit titelblad geeft dus in alle opzichten een denkbeeld van den historischen oorsprong en het streven van de Antirevolutionaire partij en het aandeel dat *De Standaard* in hare ontwikkeling heeft gehad.

Achter dit schoon uitgevoerd en veelzeggend titelblad volgt een blad met de namen der commissie en daarachter in lange rijen de namen van hen, die tot het huldeblijk hebben bijgedragen.

De namen zijn provinciesgewijze geplaatst, elke provincie

met een afzonderlijk titelblad met het wapen der provincie vooruit.

Het titelblad is ontworpen en geteekend door de firma Antonie Grevenstuk, die hiermede evenals met de provinciale titelbladen en met het schrijven der namen allen lof verdient, terwijl het album vervaardigd is door den heer Elias P. van Bommel.

Uit 10 provinciën, weder over ± 315 plaatsen verdeeld, werd door 6885 deelnemers bijgedragen, terwijl er ook nog bijdragen uit België, Duitschland, Engeland, Portugal, Amerika en Transvaal inkwamen. In de laatste dagen was de toevloed van bijdragen nog zoo groot, dat een duizendtal namen na afloop van het feest nog in het album geschreven moesten worden, omdat hiervoor toen geen tijd meer was.

Toen het gejuich en gewuif een einde had genomen, sprak de voorzitter, onder een ademlooze stilte, Dr. Kuyper aldus aan:

Hooggeachte Heer en Broeder!

Thans rust op mij de wel aangename, maar toch moeilijke taak om tot U persoonlijk den dank te brengen, dien het volk, hier vertegenwoordigd, voor U in het harte draagt.

Het werk door U ondernomen is een *heilig* werk, en eene *reuzentaak*. Het moest U haat en bestrijding brengen: bestrijding van den vijand onzer ziele, die het Gods kinderen o zoo bang kan maken. Zoo gij rustig zijt gebleven, en nog staat op Uw post, gij hebt van die bestrijding vaak getuigd. En wie onzer is er die niet op zijne beurt de verschrikkingen daarvan heeft ondervonden!

Maar gij hebt ook de liefde van duizenden verkregen, die U dragen in het gebed, en den Heere hunnen God danken daar gij staande gehouden zijt in dat werk, vele jaren lang, *zichtbaar* door Gods hand, ook in uitreddingen van den dood.

Gij zijt staande gehouden in den *strijd*. Waart gij teruggedeinsd, naar menschelijke berekening ware het leger verstrooid.

Groot is de verantwoordelijkheid van Uw post. Vergunne U de Heere onze God, om ook haar in Zijne kracht te blijven dragen.

Niet van de talenten en gaven, U door God geschonken, spreek ik in dit uur. Maar dit zal, naar ik meen, het nageslacht van U getuigen, gelijk wij het van harte gelooven: Gij hebt, trots alle zwakheid en arglist van ons verdorven menschelijk hart, door Gods genade niet U zelven gezocht, maar Zijne eer.

Daarom heeft een volk U lief, meest van kleine, maar toch ook nog van eenige groote luyden, die geleerd hebben, zich zelven klein te achten voor God.

Ik zou U dit nog, indien de tijd het toeliet, met de woorden ook van anderen kunnen betuigen.

Een bundel telegrammen is ingekomen ter aanvulling van het getuigenis, reeds door de tegenwoordigheid van zoovelen gegeven.

Laat mij er een uit mogen kiezen, een telegram in dichtmaat, dat luidt:

»De standaard staat geplant!
De koninklijke banen
Met kruis en kroon,
En onweerstaanbre kracht,
Zij gloeien nog
Naast, boven onze vanen
In zielvermeesterend schoon,
In onvergelijkbre pracht!
Gij drager, door Gods gunst,
Der heil'ge koningteeknen,
Des vijands trots ten spijt,
Nu 't vierde van een eeuw;
Gij dien w'ons welbewust

Van God geschonken rekenen,
Voer nog ons in den strijd
Van d'onverwinbren leeuw.

Redactie De Gezant."

Indien het niet te lang ware, ik zou U een ander gedicht kunnen mededeelen van een mij onbekenden vriend, die onbekend verlangt te blijven, waarin de gevoelens vertolkt zijn, die in de harten des volks voor U leven.

Laat mij een enkelen greep daaruit doen.

»Doch nu, God hebbe lof, is vijf-en-twintig jaren
Door Uw metalen stem ons heilig recht bepleit;
Gij hebt de vaan ontrold, waarom zich onze scharen
Vereenden als één man, bezield weer tot den strijd.
Wat niemand denken kon, geen onzer kon verwachten,
Dat schonk U onze God, Zijn arm verleende U krachten,
Zoodat gij zegen zaagt op 't aangevangen werk;
Nu, in ons gansche land, van 't Noorden tot het Zuiden,
Wil weer een breede schaar van groote en kleyne luyden
't Beginsel van Gods Woord als eisch voor Staat en Kerk!"

Dat wij U eene kleine gave der liefde wenschen aan te bieden op den dag van heden, is natuurlijk.

Het zou velen eene oorzaak van blijdschap zijn, als gij kondet vergunnen, dat Uwe beeltenis naar ouderwetschen trant door eene kunstvaardige hand op het doek werd gebracht, opdat voor de Uwen en die na U komen, op meer duurzame wijze dan door de hedendaagsche photographie, Uwe trekken mogen worden bewaard. *)

Voorts moge U niet onwelkom zijn een album, mede van de hand eens kunstenaars, van Grevenstuk, een gedenkboek van dit feest, bevattende de namen van allen die hunne gave

*) Hierin is door Dr. Kuyper toegestemd, zoodat over eenigen tijd een portret in olieverf van Dr. Kuyper kan worden tegemoet gezien.

der liefde daarvoor hebben geschonken. Konden bij iederen naam de woorden worden gevoegd waarin de gever zijne liefde uitdrukt, het album zoude te dik geworden zijn om een plaats te vinden in Uwe boekerij.

Maar wij meenden dat op dit zilveren feest ook een gedenkteeken uit dat metaal niet mocht ontbreken.

Het was ons een voorrecht, de firma J. M. van Kempen en Zonen te Voorschoten, een huis, waar Boaz en Patrimonium elkander ontmoeten, te kunnen verzoeken, het in gereedheid te brengen.

Het is een gedenkteeken van Uwen arbeid.

Uw streven is het om met de hulpe Gods het leven des volks gegrondvest te zien op Gods Woord, en het staatkundig leven te bouwen op de beginselen daaruit afgeleid, ten zegen voor Nederland en Indië.

Welnu, de Antirevolutionaire partij, om U geschaard, biedt U aan de Nederlandsche Maagd, staande op een voetstuk, dat aan de voorzijde een schild draagt met het opschrift: »De Antirevolutionaire partij aan Dr. Kuyper."

Rechts van het voetstuk is de Godsdienst gezeten met den Bijbel, links de Geschiedenis met »Ons Program."

De Nederlandsche Maagd, aan hare zijde de Leeuw, die zich opricht, houdt den Standaard omklemd, die de spreuk draagt, eens het randschrift van onze munt, uitdrukkende het vroom vertrouwen onzer vaderen, en ook Uw spreuk in den strijd, dien gij voert, het Psalmwoord: »Onze hulpe is in den name des Heeren, die hemel en aarde gemaakt heeft."

Onder aan het voetstuk zijn de wapens van Nederland en Indië geplaatst, ten teeken, dat de zegen, uit die hulpe vloeiend, Nederland en Indië beiden ten goede komt.

Eindelijk op een schild aan de achterzijde van het voetstuk staat de herinnering aan het heden afgesloten tijdvak: 1 April 1872 — 1 April 1897, maar met het oog op de toekomst, die ons wacht, de bede, opklimmend uit ons hart, zeker

ook uit het Uwe: »Laat niet varen de werken Uwer handen!"

Moge de Heere, die U geroepen heeft tot Zijnen dienst, U staande houden nog vele jaren! Vermeerdere Hij U bij het klimmen Uwer jaren Zijnen vrede, die alle verstand te boven gaat!

Ruste Zijn zegen op Uw huis en op allen, die u lief zijn, en blijve Hij immer bij allen arbeid, die U wacht:

»Uw schilt ende betrouwen!"

Na de aanbieding van dit schoon gedenkteeken, speelde het muziekkorps een couplet van ons oude *Wilhelmus*, waarna de vergadering staande zong:

Mijn schilt ende betrouwen,
Sijt ghij, o Godt mijn Heer,
Op U soo wil ick bouwen,
Verlaat mij nimmermeer!
Dat ick doch vroom mach blijven,
U dienaar 't aller stondt,
De tyranny verdrijven
Die mij mijn hert doorwont.

De laatste tonen der muziek waren nauwelijks gehoord, of Dr. Kuyper nam het woord onder een ademlooze stilte en de groote menigte luisterde met gespannen aandacht naar

de Rede van Dr. Kuyper.

Mannen Broeders!

Da Costa heeft gezongen: »De zoete wijn van menschengunst maakt dronken." En op dit oogenblik gevoel ik met der daad, hoe er zelfbeheersching toe behoort, om nuchteren te blijven, waar zóóveel trouw en zóóveel liefde mij tegenademt. Ik wist wel dat ik banden had aan meer dan een, onder hen, die God kennen in Nederland, maar nooit heb ik gegist, nooit

heb ik vermoed, dat eene uiting van zóó warme gehechtheid als op dezen dag mij te beurt valt, op aarde mijn deel zou zijn.

En toch, nu God het mij geeft dien beker van uwe liefde en trouw te ledigen, nu zeg ik het: liefde is zoet, trouw verkwikt het harte; en nieuwe levenskracht zal ik ontleenen aan die volle, milde, rijke teug van menschelijke liefde, die gij mij te drinken gaaft.

Eerst was ik bang, toen ik hoorde van het plan, om hier in deze groote zaal met zoovele duizenden tezamen te komen. Ik had zoo dikwijls hooren fluisteren van Kuyper*vergoding;* en wel had ik er onder u nooit iets van bemerkt. Maar nu vroeg ik mij toch af: Zou die booze geest dan toch waarlijk bestaan en zou die hier in het Paleis voor Volksvlijt zijne apparitie komen maken? Maar toen ik uw programma ontvangen had en daarin zag hoe geen enkele toon zou worden aangeheven om lof aan den mensch, maar één toon, voor en na, om dank en eerbiedenis aan God op te dragen, toen gleed mij die vreeze weder van de schouders, en toen nam ik met vreugd en blijdschap uwe uitnoodiging om herwaarts te komen aan. Want toen heb ik tot mijzelven gezegd: als in het heiligdom van Israël de priester van de vruchten van den akker der aarde en van de vruchten van de schaapskooi, schove en lam op het altaar den Heere mocht wijden, waarom zouden dan ook onder de kinderen der menschen de schove, gemaaid op den akker van wat God in den menschelijken geest gefundeerd heeft, niet evenzoo worden uitgedragen, om ze op Zijn altaar neder te leggen, en om dankbaar daarbij neder te knielen, jubelende:

Halleluja! Eeuwig dank en eere,
Lof, aanbidding, wijsheid, kracht,
Word' op aard' en in den hemel, Heere,
Voor Uw liefd' U toegebracht!

Al wat ik ben, zooals ik hier voor u sta, met mijn voor een zestiger nog gezond gestel, met mijne ongebroken gezond-

heid, met een hoofd dat denken, met een hand die schrijven, met een mond die spreken kan, wat is het altegader anders dan Zijn gave en Zijn werk? Hij, die mij schiep, Hij, die mij praedestineerde, Hij, die mij van der jeugd af leidde, Hij, die mij zonder dat ik het van verre ook maar vermoedde, ongemerkt tot deze positie bracht, om voor Zijn heiligen Naam te mogen staan, Hij alleen was het die mij ook den ingang schonk in uwe harten. Het is alles *Zijn* doen geweest. En zelfs als gij mij vraagt of er dan toch achter alle gave en talent, niet ook een »*ik*" in den mensch schuilt, en of dan dat »ik" niet de persoonlijkheid is, die alle gave aangloeien doet en bezielt, dan luidt nóg mijn antwoord: ook dat »ik," ook die persoonlijkheid is niet uit mij, maar alleen door God mij geschonken. En omdat gijzelve uw feest met dien toon hebt ingezet, en ik in die stemming dezen avond onder ulieden mag verkeeren, daarom open ik de armen en roep het u toe: werpt vrij uw kransen en uw kronen herwaarts, mits gij mij maar toestaat, dat ik ze alle saàm weer van mijn hoofd en mijn borst afneem, om ze, zelf alle glans en glorie terugwijzend, diep eerbiedig neder te werpen aan den voet van den Troon van het Lam. En zoo nu voel ik mij vrij om, zonder een aanklacht van mijnen God in mijne conscientie, u als instrumenten in Zijne hand, dank te zeggen voor dezen schoonen avond, voor uw opkomen uit alle provinciën in ons vaderland, voor uw opkomen uit alle rangen en standen, voor uw opkomen niet alleen de mannen, die in den politieken strijd gehard zijn, maar ook de vrouwen die *onder* dien strijd de kracht in het gebed verstonden, om *na* dien strijd den man, als hij met wonden overdekt uit den slag wederkeerde, door den balsem der liefde het schrijnen dier wonden te verzachten.

Dus dank ik u, dat gij herwaarts opgekomen zijt, niet alleen u ouderen van dagen, mannen van rijperen leeftijd, maar ook u, jongen van jaren, het tweede geslacht, dat als het eerste zal zijn voorbijgegaan, eens na ons onzen strijd zal voort-

zetten, moge het zijn met nog heerlijker geluk en nog milder zegen dan voor ons was weggelegd!

Zoo dank ik u allen, en onder u niet het minst de mannenbroeders, die het initiatief voor dezen blijden en gelukkigen avond genomen hebben.

Zeer bijzonderlijk dank ik vooral de mannen, die zoo straks door het spreken van zoo goede woorden mij de overtuiging schonken, dat er toch ook nog denkende hoofden in ons midden zijn, die mijn strijd ten volle begrepen en mijne bedoeling tot in haar uitgangspunt hebben verstaan.

Niet minder dank ik u voor het kostelijk geschenk, dat gij mij aanbiedt. Toen het daar voor mijn oog ontsluierd werd, was mijn eerste gedachte: zoo hebben dan toch de Calvinisten weer de kunst leeren eeren, *(applaus)* en ook tot in sieraad van vorm, en in schoonheid van zinbeeldige keuze getoond, hoe de dagen voorbij zijn, dat men onder ons het uiterlijke minachtte, en zin noch gevoel had voor wat het oog door kunstzin verheffend kan aandoen. En daarom èn voor de waardij van uw geschenk, èn voor de schoone symbolick, die er in is uitgedrukt, èn voor de keurigheid van vorm en bewerking, breng ik u den dank van mijn hart. En dat te warmer, omdat ik weet, hoe in wat daar in zilver en in marmer glinstert niet alleen het goud van den rijke, maar ook het zilver van den stillen burger schuilt, tot zelfs het koper, de kleine gave, van den kleinen man; omdat ik weet, hoe daar een stuk van waarde staat, waar ook het zweet van de hand, waar ook de inspanning van den arbeid toe bijdroeg; en bovenal omdat ge in die gave de poëzie der liefde poogdet uit te spreken van uw hart.

Ik aanvaard het met dankzegging, en het zal in mijne woning schitteren, niet als *huldeblijk*, neen, laat alle hulde varen, maar als een *gedenkstuk* van Gods trouwe, en niet minder als een *gedenkteeken* van wat gij dezen avond aan liefde, aan trouw en aan verkleefdheid mij betoond hebt. En waar God mij den zegen gaf om in eene blijde rij van kinderen mijne eigen levens-

overtuiging te zien voortgeplant, daar zal uw vorstelijk geschenk, mannen broeders, ook voor die kinderen, en moge het zijn voor de kinderen mijner kinderen, nog tot in lengte van dagen een getuige zijn, hen oproepende om wat hier dezen avond uitblonk en beleden werd, als het ons allen heilig beginsel, niet te laten varen, maar zij het tot aan 's Heeren wederkomst in mijn geslacht voort te planten! *(Applaus).*

En nu, broeders, wat ons hier samenbrengt is een *feest van de dagbladpers.* En daarom, laat mij het u aanstonds mogen zeggen: de dagbladpers, vroeger ook in onzen kring zoo vaak geminacht en onder den schimpnaam van *couranten-geschrijf* teruggedrongen, is voor mij reeds van mijne jonge jaren geweest, niet eene uitvinding van menschen, veel min een instrument van den Booze, maar eene gave van God aan ons geslacht in deze negentiende eeuw, eene gave, die ik niet aarzel met de uitvinding van de boekdrukkunst op ééne lijn te stellen.

Wat is de dagblad-pers?

Onze vaderen hebben ze niet gekend. Wanneer die streden, streden ze met blauwboekjes, saai van inhoud en taai van vorm, en in hunne vrije uren, die soms meer voortkropen dan voortvlogen, hebben zij zich met die langdradige blauwboekjes beholpen. Maar thans is het leven geheel iets anders geworden. Door de gansche omwenteling die op technisch gebied tot stand kwam, is de gemeenschap tusschen mensch en mensch in onze eeuw dierwijze versneld, dat het leven aan den man van onze dagen in één enkel uur meer trillingen, machtiger opeenstapeling van gewaarwordingen, dichter vlucht van aandoeningen brengt, dan in de dagen onzer vaderen vaak op een halven dag. Dit snellere leven nu maakt dat het leven minder gedempt in het gemoed schuilt, en klaarder op wil waken in het bewustzijn. En dat klaarder opwaken in het bewustzijn eischt natuurlijk, dat van alles wat er omgaat en voorvalt, ons kennis en wetenschap worde aangebracht, en dat die kennis en wetenschap van wat er omgaat, ons met de snelste snelheid bereike.

Daaruit is de vraag naar de dagbladpers opgekomen en aan die behoefte kon alleen de dagbladpers voldoen. Het was dan ook dezelfde God, die door allerlei technische uitvindingen geheel ons leven versnelde, en die ter voldoening aan de daaruit opgekomen behoefte het *dagblad* in het leven riep. Want ook vroeger waren er wel couranten bekend, maar toch eerst in onze eeuw is die oude courant verheven tot die macht in de maatschappij, waartoe ze thans als Koningin der aarde is opgeklommen.

Nog een ander hooger bedoelen school hierin. In dat dagblad toch is ons van Godswege het middel geschonken om, waar te groote vrijheid en zelfstandigheid ons tegenwoordig geslacht den weg van het *individualisme* opdreef en er alzoo toe leidde om onze levenskringen te ontbinden, in de gewaarwordingen van ons bewustzijn weer eenheid te brengen. Immers wie een dagblad leest, weet, hoe op datzelfde oogenblik door duizenden anderen op dienzelfden avond of op dienzelfden morgen in hetzelfde vaderland gelijke toespraak van het blad wordt afgelezen, en hoe daardoor dezelfde aandoeningen ook bij hen worden gewekt, dezelfde gedachten ook bij hen insluipen, en dezelfde overtuiging ook bij hen wordt aangekweekt.

En dit nu, dat herstellen van het *gemeenschappelijke* in ons bewustzijn te midden van ons individualistisch uiteenloopend leven, dàt is het waarvoor God de Heere ons het dagblad als middel schonk.

Dat dagblad heeft niet minder gekweekt wat men te noemen pleegt de *public spirit*, den publieken geest, of wat ik op mijn beurt liever noemen zou: de terugkeer tot het standpunt der aloude profeten. Immers die profeten in Israël hielden de vromen in Israël niet uitsluitend bezig met wat in hun eigen dorp of vlek of stad gebeurde, maar zij handelden met die eenvoudige vromen in Israël over de koningen van Egypte, over de koninkrijken van Babylonië en Assyrië, over Moab en Edom, over Perzen en Grieken; en juist door de profeten

werden de vromen in Israël rusteloos gedwongen, om met heel de *wereldhistorie* rekening te houden, en in die wereldhistorie Gods bestel te bespieden, en dat, datzelfde nu is het wat ook het dagblad in onze eeuw moet doen. Zie, er zijn er onder de kinderen der menschen, die nog geen anderen levenskring kennen dan hun eigen huis; zoodat het hun nauwelijks aangaat wat er omgaat in hun dorp. Anderen maakte God de Heere reeds wijder van inzicht; die mengen zich althans in de aangelegenheden van hun dorp of hun stad. Dan zijn er wederom anderen die van de belangen van dorp en stad tot de veel gewichtiger belangen van het vaderland opklimmen. Van het vaderland schuiven dan weer anderen over de grenzen, om ook op de lotgevallen en worstelingen der volken in Europa, in Azië, Amerika en Afrika te merken, en zoo omvangt ten slotte menschelijke belangstelling alle historie der menschen, waarin God Zijn machtig werk volvoert; alle historie der volken waarin Zijn raad en Zijn plan verwerkelijkt wordt. En is het nu niet het dagblad dat juist niet over uw huis, maar over uwe stad, over uw land, over de volken in Europa en in andere werelddeelen, u komt toespreken, en u alzoo dwingt kennis te nemen ook van wat buiten u, aan breeder horizont, voorvalt, opdat alzoo uw gezichtskring verruimd, uwe enghartigheid en kleinzieligheid losgewrongen worde, en ook gij mede moogt leven in het groote en machtige werk Gods.

Dat dagblad eindelijk, het geeft aan den publieken geest *leiding*. Maar al te zeer was in vroeger eeuwen de publieke meening een scheepke dat zwalkte zonder stuur en thans is het juist de dagbladpers, die de heilige, hooge roeping ontving, om, waar denkbeelden en zienswijzen zich beginnen te vormen, het spoor te trekken waarlangs zij zich voort kunnen bewegen, opdat de gang door het leven zich in het bewustzijn duidelijk afteekene. Dank zij het dagblad blijft nu niet een ieder met zijn eigen denkbeelden op zich zelf staan, maar wie een overtuiging bezit in het Noorden komt ongemerkt als

in telephonische aanraking met geestverwanten van gelijke overtuiging in het Zuiden. Opiniën sluiten zich aan opiniën, harten aan harten, en zoo ontstaan er samenbindingen; en uit die samenbindingen en groepeeringen wordt macht geboren, om het u heilig beginsel tot een macht te maken in het land. Of is het niet de dagbladpers, die als een van God gegeven baznin het beginsel onder de schare uitroept; ze om dat beginsel saam schaart en verzamelt; en ze straks als in één slagorde voor dat beginsel met onweerstaanbare kracht den strijd doet opnemen.

Zij aldus u rekenschap gegeven van mijne overtuiging, dat de dagbladpers waarlijk niet was eene uitvinding uit den booze, maar dat ze is eene gave Gods aan ons geslacht. En waar ik nu zag, hoe voor allerlei beginsel dat machtige wapen werd aangegrepen, om te strijden *tegen* der vaderen geloof, en tegen wat u heilig was, daar heb ik in de eenzaamheid tot mijzelven gezegd: Als dat van God ons gegeven wapen reeds zulk een macht oefent waar het *tegen* Zijn volk wordt gekeerd, waarom zou dat volk Gods dan nog langer toeven, en waarom zou het niet ook zelf dat wapen aangrijpen, om te strijden voor Gods eer? En zoo nu werd in mij het besluit geboren: ook het Christenvolk in Nederland moet zijn eigen dagblad hebben, dat uitspreke wat in het hart van dat Christenvolk leeft.

Nu weet ik wel, dat er zijn, die de zaak omkeeren en die zeggen: Niet het volk heeft uw dagblad geïnspireerd, maar gij hebt door uw dagblad uw lezers bewerkt en er Calvinisten van gemaakt. Er zijn er zelfs die mij een biologeerende macht toedichten, en mij verwijten, dat ik van mijn lezers *marionetten* maak, waarvan ik dan de draden in handen houd om ze te laten dansen en springen naar believen. Maar, mannen-broeders, hun die dit mij toedichten, zou ik dan toch wel kortaf willen toeroepen: *Probeer het dan zelf maar eens met onze Calvinisten, of gij er marionetten van maken kunt! (Luid gelach).*

Neen, mannen-broeders, daar is nooit sprake van geweest,

maar dit was het: Wat met minder klare bewustheid in u leefde, dat heeft in mijn *Standaard* zijn klare en heldere uitdrukking gevonden. Al wat ik heb kunnen doen, het was, pogen te vertolken wat in uw eigen gemoed, in uw hart, in uwe overtuiging omging, en tot dat vertolken ben ik alleen daarom in staat geweest, omdat *uw* leven *mijn* leven was, en één ademtocht der ziel ons saâm gemeen was. *(Langdurig applaus).*

En nu, dit dagblad, wat was het mij?

Is het er mij om te doen geweest redacteur te worden, om er een positie voor mijn leven in te zoeken? Gij weet beter. Het was nooit anders dan een deel van veel breeder levenstaak. Mag ik het zeggen, mijn *Standaard* is mij nooit iets anders geweest dan een paard, dat ik bereed, om den eindpaal van den weg des te sneller te bereiken, en in dien eindpaal lag mijn *levensdoel.*

Wat was dit doel, die gedachte, die mijn leven gedreven en geleid heeft? Laat mij het kortelijk zóó uitdrukken: Niet alleen om de Antirevolutionairen, maar, als het zijn mocht, *heel mijn volk en vaderland* weer *gelukkig* te maken door het terug te lokken naar die eenig betrouwbare paden des levens, die voor mij afgeteekend liggen in *de ordinantiën Gods.*

Laat mij u kortelijk, zoo ge wilt historisch-psychologisch, toelichten hoe ik tot het grijpen van die levensgedachte gekomen ben. Ik ben een dagbladlezer en dagbladminnaar geweest van kleinen jongen af. Mijn lieve vader keurde dat af, dat ik reeds als een jongen van tien, elf jaar op de courant als verzot was, en verbood mij ten slotte meer een oog in de courant te slaan. Maar zoo sterk zat de journalistische hartstocht toen reeds in mij, dat ik, (het was slecht, want ik ben toen ongehoorzaam geweest) als ik even een courant machtig kon worden, er mede naar den zolder sloop, en daar zat ik dan als kleine jongen op een pakkist te lezen in de *Opregte Haarlemmer.*

Geen wonder dan ook dat ik, eer 'k nog aan de academie kwam, reeds in het klein een *politicus* was. *(Luid gelach).*

Ik herinner het mij nog als de dag van gisteren, het was in 1853, het jaar van Thorbecke's val! Hij die thans voor U staat, was toen de felste anti-papist, die zich denken liet, en de Aprilbeweging maakte mij tot een anti-Thorbeckiaan van het heftigste soort.

Immers, men had mij reeds lang verteld, en ik was opgevoed in de gedachte, dat Thorbecke en de zijnen een mijn tegen de eer en het gezag van het Huis van Oranje hadden aangelegd. En de liefde, de warme innerlijke verkleefdheid aan het Huis van Oranje zat mij reeds als jongen zoo diep in de ziel, dat dit ééne gerucht op zichzelf reeds genoeg was om te maken, dat, toen eindelijk op den avond van 20 April, de tijding binnen Leiden kwam, hoe Thorbecke zijn ontslag had gekregen, ik als buiten mijzelven van vreugde den trap opstoof, de kamer van mijn vader invloog, en als dronken van vreugde uitriep: Vader, vader, Thorbecke is gevallen!

Later ben ik naar Beesd gegaan. Daar hoorde ik toen van Keuchenius, als van een politieken misdadiger die, zij het dan anders dan Thorbecke, nogmaals het gezag van den koning dorst aan te randen. En nogmaals heb ik toen in 1866, met al de geestdrift die in mij was, met het Dagblad van 's-Gravenhage en Zuid-Holland, als geliefd orgaan, gestreden tegen Keuchenius en vóór den vader van onzen geachten Voorzitter.

Dit duurde tot er onder de schaduw van het stille dorp, waar ik Dienaar des Woords was, een lichtstraal in mijn geest viel, die van hooger dan van deze wereld kwam. Van toen af, keerde bij dat hooger licht alles, ook in mijne politieke beschouwingen zich om, en onder velerlei gesprekken met de eenvoudige vromen van dat dorp en onder mijne gesprekken vooral met den hoofdonderwijzer van de openbare school, een beminlijk Christen uit die dagen, met wien ik de zaken van volk en vaderland gedurig overwoog, kwam ik van lieverleê tot het inzicht dat mijn vroegere zienswijze verkeerd was.

geweest, en dat integendeel de namen van Groen van Prinsterer en van Keuchenius mij ten leidstar moesten zijn.

En zoo wierp ik mij, afbrekende al hetgeen achter mij lag, in dien nieuwen mij sinds heiligen stroom.

Niet zoo lange dagen daarna werd ik naar Utrecht beroepen. Voor mij, die het orthodoxe Nederland toen nog slechts uit de verte kende, »een Sion Gods." De gedachte daar de Corypheën onder de Orthodoxen van dien tijd te zullen ontmoeten, maakte mij mijn gang naar Utrecht, als een opgaan onder de liederen Hamaälôth. Maar helaas, hoe spoedig ik daar ontnuchterd werd, en hoe mijn jeugdige geestdrift, in dat zelfde Utrecht al spoedig als met ijswater werd overgoten.

Ik dacht daar te vinden hooggeleerde broederen, voor wie de Heilige Schrift gelijk zij daar lag was *de* autoriteit des levens, die, met *dat Woord* tot wapen, de veste van het Jeruzalem in Nederland verdedigden met fiere kloekheid, mannen, die niet maar op de wallen stonden, om den aanval af te weren, maar die de poorten der veste uittogen den vijand tegemoet.

Maar wat vond ik? Allerwege een benepen stemming der gemoederen. Alle hoofdmannen opgesloten in de veste, op niets anders dan op zwakke verdediging bedacht, wachtende tot er een schot viel, om dan eerst, als het kwam, zoo goed zoo kwaad het ging, terug te vuren, onderwijl buitenwerk na buitenwerk van het geloof aan den vijand werd prijsgegeven.

Ik vond er officieren en troepen, want officieren waren de hoogleeraren en predikanten, en troepen noem ik de leden der gemeente, maar tusschen officieren en troepen heerschte een geest niet van vertrouwen, maar van wantrouwen.

Men dorst aan de gemeente niet eerlijkweg zeggen hoe gevaarlijk en hachelijk men de kansen inzag en hoe men voorgevoelde, dat de inkrimping van de te verdedigen linie nog verder zou moeten gaan. En bij dat alles volslagen gebrek aan eenheid in het plan der verdediging, de eene ver-

dediger den anderen bestrijdende en benijdende, alles één dooreenwarring en geen ideaal meer den geest bezielend om, behalve theologie en kerk, ook het terrein des maatschappelijken en staatkundigen levens nogmaals aan den vijand te betwisten.

Die positie, die tactiek, heel die toestand in de veste stuitte mij tegen de borst.

Ik voelde: dat was geen houding voor een heirschaar, die zich noemde *de slagorde des levenden Gods*.

In mijn eerste élan dacht ik toen: Laat met aller broederen hulp vóór alle dingen weer gered worden de basis van operatie, die voor mij niets anders zijn *kon* dan Gods Woord, *de Heilige Schrift*, gelijk ze ons van de vaderen was overgeleverd; en voor de uitgave van een groot werk riep ik toen heel den kring dier mannen, destijds hoog in naam, op, om ons saâm te vereenigen, teneinde voor dat Woord Gods weer op te komen. En die hulpe werd toegezegd. Maar, helaas, nauwelijks was het woord waarin ik mijn geloof in de H. Schrift beleed aan allen rondgezonden en door allen gelezen, een kort woord, waaruit bleek hoe ik zonder zweem van angst voor de kritiek, zonder eenige aarzeling mij volkomen aan Gods Woord onderwierp en aan dat Woord mij gebonden verklaarde, of op eenmaal ontving ik van allen, slechts met twee uitzonderingen, de harde boodschap, dat samenwerking met mij hun *onmogelijk* was.

Dat bracht mij het keerpunt in mijn leven, waarbij ik gevoelde, hoe saamstrijden met deze broederen niet ging, overmits er bij het uitgangspunt zelf een klove tusschen ons gaapte en de autoriteit van *Gods Woord* tusschen ons lag.

Allicht wat overmoedig ben ik toen *franctireur* geworden, en heb den strijd op eigen *risico* gewaagd. Het was mij niet genoeg de veste die aangevallen werd te verdedigen, maar ik besloot uit te vallen. In apologetischen arbeid geen heil ziende viel ik zelf aan en wierp granaat op granaat onder de tegenstanders; eerst: uw modernisme een *fata morgana*, toen: uw

moderne leven gelijk het zich in liberalisme en conservatisme vertoont, gedrukt door *den vloek der eenvormigheid;* straks het *Nut*, toen nog toongevend in Nederland, bestookt van uit de Hersteld-Luthersche Kerk. Zoo voelde ik mij vrijgemaakt, en vaststaande in de autoriteit van Gods Woord, ging ik moedig den verderen strijd tegen. Ik was nu waar Luther was, toen hij uitriep: »*Das Wort sie sollen lassen stehn.*" Dagen doorleefde ik toen, rijk voor hart en ziel.

Maar toch al spoedig bespeurde ik dat er nog iets aan ontbrak. Duitschland is Luthersch en hoog en heerlijk is het werk door Luther in Duitschland volbracht, maar niettemin was uit datzelfde Duitschland toch de witte mier der valsche philosophie over onze grenzen gekropen, om ook hier de binten van het gebouw der Theologie te doen vermolmen.

En ook, met *het Woord*, zonder nadere bepaling, met *het Woord* alleen als fundament van *kerkelijke* belijdenis, was er wel troost voor de ziel, wel vastzetting voor het inwendig leven, maar de klove bleef die dat *Woord Gods* afscheidde van de woeling der maatschappij, van het leven des volks, van de erve van wetenschap en kunst. Zoo bleef de kerk wel Christelijk, maar het leven zelf *ontkerstend.* De eenheid tusschen het arbeiden in de kerk en het arbeiden onder het volk ontbrak.

Dit duurde tot 18 Mei 1869, toen ik in de consistorie-kamer van de Domkerk te Utrecht, op een mij onvergetelijken avond, voor het eerst den man ontmoette, die door zijn eersten blik, door zijn eerste woord, mij terstond zóó machtig aangreep en imponeerde, dat ik van die ure af zijn geestverwant, neen, meer zijn geesteskind ben geworden; en kort daarop kwamen uit Amsterdam naar mij toe twee mannen, wier gedachtenis, niet alleen te Amsterdam, maar ook daarbuiten in zegenend aandenken blijft, als van twee vrome, dappere, blijmoedige Christenen, Dibbets en Bechthold. En toen na de ontmoeting met Groen van Prinsterer, ook die twee mannen met mij

spraken, ging ongemerkt de glans van het Calvinisme voor mij op. Von Stahl was *Lutheraan*, ik ben *Calvinist*, sprak Groen van Prinsterer, en in Dibbets en Bechthold verstond ik, hoe dit zeggen wilde, dat de H. Schrift niet alleen dient, om rechtvaardigmaking te vinden door het geloof, en om het licht op het pad naar de eeuwigheid op te vangen, maar dat ditzelfde Woord van God ook aanwijst *het fundament van alle menschelijk leven*, de heilige ordinantiën, die heel het leven des menschen in maatschappij en staat moeten beheerschen, en die alleen in staat zijn dat leven weer gezond te maken. En toen ik, daarvoor het oog ontdekt, Calvijn nader leerde kennen, en vooral in de historie naging, hoe, terwijl in Duitschland alle publiek leven gebleven was op den ouden voet en de vrijheid van het volk nergens tot haar recht was gekomen, daarentegen in de landen, door Calvijns geest verlicht, de vrijheid was uitgevochten, zoodat eerst bij de Hugenooten, toen in Zwitserland, straks in ons Vaderland, daarna in Schotland en Engeland, later in Amerika een menschelijk leven was ontstaan, veel rijker, veel heerlijker, veel meer datgene gevende, wat door *Gods Woord* onder vrije volken geëischt werd, toen brak het bij mij door en kwam ik tot de allesbeheerschende overtuiging: De H. Schrift niet maar een Woord voor de ziel, maar in Schrift en Natuur beide, *de ordinantiën Gods* ons voorgehouden, *voor heel het menschelijk leven.*

En met die leus ben ik toen de wereld ingegaan, en, zonder aanzien des persoons, heb ik toen op elk terrein van den menschelijken arbeid, van menschelijke wetenschap, van menschelijke kunst, van menschelijke samenleving, en van menschelijke genieting altoos weer die ééne vraag uitgeroepen: Gaat het leven, gaat uw arbeid, zijn de schikkingen uws harten naar *de ordinantiën des Heeren?*

Die ordinantiën weer op te sporen, die weer toe te lichten, ze te verklaren en duidelijk te maken, — niet als eene hoogere wijsheid, die *ik* verkondigde, maar als genomen uit Gods

Woord, en die op de harten te binden, overtuigd als ik was, dat de kennis van die ordinantiën in ons *bewustzijn*, en het leven náár die ordinantiën in de realiteit, alleen in staat was ons volk weer werkelijk gelukkig te maken en het tot echte vrijheid te ontwikkelen, — dat is al mijn eerzucht geweest, dat is de eenige, de groote, de machtige gedachte die ik deze vijf en twintig jaar ook in *De Standaard* heb zoeken te belichamen. Zoo zelfs, dat mij verloren en vermorst scheen alle arbeid en alle oogenblik en alle bemoeiing, die niet op dit ééne, groote levensdoel gericht was.

Voor dat levensdoel heb ik nu het vierde eener eeuw mogen arbeiden, en zegt dan zelf, of ik niet te roemen en te danken heb over geluk, grooter dan in onzen kring nog aan iemand van mijne positie is te beurt gevallen?

Wat heeft Bilderdijk gestreden! Meer dan tweemaal 25 jaren. En zat hij niet nog op het laatst van zijn leven als een Prometheus gekluisterd aan de rots, zonder dat er schier ergens in den lande uit breeder kring een weerklank, een echo op het woord van zijn hart te beluisteren viel?

Da Costa heeft in twee tempo's gezongen, en men heeft hem ja als dichter bewonderd. Voor den dichter wordt als man van de kunst in alle kunstkring o, zoo licht de wierook ontstoken. Maar als men vraagt, wat heeft Da Costa bij zijn leven gezien als vrucht op zijn arbeid, waar zijn de kringen die op zijn zielskreet, niet in engeren zin, maar breed afgeteekend voor heel het vaderland zijn opgestaan, om zich om hem te scharen, wie gevoelt dan niet dat ook Da Costa de schove van den akker aan deze zijde van het graf niet heeft mogen uitdragen in de schuren.

En Groen! Hij was toen ik hem op 18 Mei 1869 voor het eerst ontmoette, reeds acht jaren ouder dan ik nu ben. En toch vier jaren daarna, sloeg pas de ure, dat hij, de staatsman als weinigen, de man van hooge positie en rechtsgeleerde studie, voor heel het land zijn candidatuur moest saâmtrekken

op het bekende drietal, waaronder een nog nauwelijks bekenden dominé en een onderwijzer van eene openbare school. En als God mij dan op dezen dag te aanschouwen en te genieten geeft, wat deze mannen, hoog van positie en van naam, nooit gekend hebben, dan is dat niet omdat mijn arbeid zooveel meer of beter is geweest, maar alleen omdat ik heb mogen zaaien waar zij hadden geploegd, en straks de vrucht meê van hun arbeid oogsten mocht.

En daarom, ik spreek het uit, een gelukkig man als weinigen ben ik. Gode alleen daarvoor de dank!

Vraagt gij mij, of er dan toch niet ook nog een andere snaar in mijn hart op dezen avond trilt? Of mijn vreugde onvermengd is? dan antwoord ik: Neen broeders, er hangt ook over dezen schoonen avond een schaduw der rouwe voor mijn hart. Ik mis er hier zoovelen, en daar lijd ik onder. Zij die mij persoonlijk en meer van nabij kennen, weten, hoe sympathétisch mijn hart is aangelegd. Dit is zelfs zoo waar, dat ik aan mij zelven overgelaten, meer dan eens groot gevaar zou hebben geloopen, een scherf van de beginselen te laten afspringen, alleen uit zucht om de gemeenschap met al onze broederen te behouden. En indien er niet van Gods wege steeds broederen om mij heen waren geweest, die in zoo hachelijk oogenblik mij ontnuchterd hebben, — ik zeg waarlijk niet dat mijn voet altoos vast op den weg had gestaan. Licht ware ik uitgegleden. Zoo weinig is er van aan, dat de geest die mij bezielt, een geest van uitsluiting, mijn zin en streven van nature afstuitend en terugstootend zou zijn. Maar toch ook de warmste sympathie bezit geen kleefstof sterk genoeg om, waar de kleefstof van de beginselen te kort schiet, duurzaam degelijke samenbinding te doen uitkomen.

En zoo waren er dan keer op keer mannen van allerlei stand die andere paden verkozen en andere wegen zochten. Veelal konden zij niet anders. Maar onder hen zijn er toch ook zoo velen, die ik op dezen schoonen avond mis in onzen

kring. Niet alleen omdat ik gevoel dat zij bij ons behooren, maar ook omdat ik weet dat alleen in den weg, waarop wij hier staan, ook voor hen vastheid van gang te behouden is, en een betere toekomst voor het Christelijk Nederland kan dagen.

Nog onlangs heeft het geschrift van Ds. Hulsman ons doen zien, tot wat snelle afloop der wateren het elders reeds gekomen is. De autoriteit van Gods Woord is absoluut, en wie ook maar één streep van de zuivere rechte lijn afwijkt, loopt zoo ernstig gevaar van ganschelijk te verdolen. Daarom zou ik het den besten onder deze broeders, zoo uit heel mijn hart willen toeroepen: Blijft niet van verre staan, maar komt weder in het midden der broederen en laat ons samen weêr onder één banier voor de eer van onzen God en voor het heil van Zijn volk optrekken. *(Applaus).*

Broeders, ik bind het u allen op het hart, laat toch het gebed voor zoo schoone uitkomst niet in uw hart verstommen. Al is het ook dat er een hard woord tegen ons uitgaat, al is het dat eene onverschillige houding tegenover u wordt aangenomen, laat het gebed aanhouden en geve God het dan, dat meer al 's Heeren erfvolk als één man ten strijde eens moge opgaan.

En nu broeders! ik ga eindigen. Vijf en twintig jaren arbeids liggen op dit zoo interessante gebied van het volksleven achter mij. Geen tweede vijf en twintig jaren zullen er aan worden toegevoegd. Maar de kracht, die de Heere mij nog moge laten, zij zal tot het einde mijns levens toegewijd blijven *aan Uwe zaak*, omdat Uw zaak de zaak des Heeren is. *(Langdurig applaus).*

Ik weet wel dat men achter onzen rug fluistert dat dit toch niet baten zal, want dat hetgeen tot stand werd gebracht aan mijn persoon hangt, en daarom een werk is dat slechts zoolang stand kan houden als ik leef, en als ik ten grave daal, met mij in het graf gaat, — maar ik weerleg die valsche voorstelling niet, omdat ik weet, hoe het hun die nu zoo spreken, als ik

eens weg ben, o, zoo bitter tegen zal vallen. Dan toch zullen zij bemerken, dat wat bij mijn leven gezien is, nog klein is, vergeleken bij wat komen zal als ik zal zijn heengegaan. Of hebben we dit niet aan Groen van Prinsterer gezien? Zoolang hij nog leefde en zijn woord sprak, is hij niet alleen miskend en verguisd, doch kroop ook de hem heilige zaak niet dan langzaam voort, maar nauw was Groen ten grave uitgedragen of de loftrompet werd van alle kanten voor hem opgestoken; en uit alle hoeken van het land ging de stem der Christenheid op, die betuigde: Groen is de man geweest, die ons het spoor wees, het is zijn woord dat we willen volgen. En iets daarvan zal men ook na mijn sterven zien, want ik durf wel zeggen: Er is hier te diep geploegd, er is hier te intensief gemest, met te gaaf en te deugdelijk zaad gezaaid, dan dat God de Heere gedoogen zou, dat een werk, aldus in Zijnen Naam begonnen, te niet zou gaan, alleen omdat er één menschenkind verdween. Immers, of ik er *ben* of *niet* ben, dit doet er niet toe — *God blijft!*

En roept men mij dan half spottend toe: Eilieve, waar is dan de man die u zal opvolgen? dan heb ik ook daarop mijn antwoord gereed.

Op 18 Mei 1869 was Groen van Prinsterer acht jaren ouder dan ik nu ben, en toen zag hij voor het eerst den man, dien hij straks welwillend zijn opvolger zou noemen. Naar die analogie heb ik dus nog acht jaren den tijd! *(Luid gelach).*

Dit alleen vraag ik van u, broeders en zusters: Als eenmaal mij de pen ontvalt en mijn hand onzen *Standaard* niet meer kan omhoog heffen, laat er dan in uwe gelederen geen oogenblik deinzing zijn, maar sluit u dan aanéén, en laat dit dan de offerande der liefde zijn, die gij na mijn wegsterven zult brengen, — dat gij u dan nog trouwer, nog eendrachtiger om diezelfde banier blijft aaneensluiten en op uwe jongere zonen en dochteren iets overbrengt van het vuur dat gij te midden van onzen strijd in uw eigen hart hebt voelen gloeien. *(Applaus).*

En nu, ook dit ons samenzijn spoedt ten einde. Het was voor mijn hart een rijke, een heerlijke, een onvergetelijke ure. Aan u allen, die daartoe het uwe bijdroegt, nogmaals de dank mijns harten! En wilt ge dan mijn laatste woord, laat mij het dan ten slotte, in eigen toon, Da Costa mogen nazingen:

Voor mij, één zucht beheerscht mijn leven,
  Één hooger drang drijft zin en ziel.
En moog' mij d' adem eer begeven,
  Eer ik aan dien heil'gen drang ontviel,
't Is om Gods heil'ge ordonnantiën,
  In huis en kerk, in school en staat,
Ten spijt van 's werelds remonstrantiën,
  Weer vast te zetten, 't volk ten baat.
't Is om die ord'ningen des Heeren
  Waar Woord èn Schepping van getuigt,
In 't volk zóó helder te graveeren,
  Tot weer dat volk voor God zich buigt!

Ik heb gezegd! *(Langdurige toejuichingen).*

Plechtig en aandoenlijk was het oogenblik, toen onmiddellijk na de rede van Dr. Kuyper de vergadering hem met vuur de bede toezong uit Psalm 121 vers 4:

De Heer zal u steeds gadeslaan,
  Opdat Hij in gevaar
  Uw ziel voor ramp bewaar'.
De Heer, 't zij g' in of uit moogt gaan,
  En waar g'u heen moogt spoeden,
  Zal eeuwig u behoeden.

Nu speelde het orgel een toepasselijk stuk (het *Hallelujah!* van Händel) waarna de voorzitter deze plechtige en feestelijke samenkomst sloot met de volgende woorden:

Het zou onbescheiden zijn U met mijn slotwoord lang op te houden. Wat zou dit slotwoord anders zijn dan een woord van dank? Een avond als deze is geene kleine zaak en een woord van dank moet ik spreken tot allen, die de Commissie in hare taak hebben willen bijstaan.

In de eerste plaats een woord van dank tot den feestredenaar Dr. Bavinck, die ons heeft willen dienen met de vrucht zijner studie, en ons heeft bezield door den gloed van zijn woord.

Maar niet slechts de wetenschap, ook de kunst heeft hare bijdragen geleverd. De Commissie is zoo gelukkig geweest eene liefdevolle hand te vinden, bereid om van het aan allen uitgereikt programma een exemplaar, eenigszins blijk gevende van de liefde, die wij hem toedragen, den jubilaris ter hand te stellen.

De heer Bouman, bijgestaan door vrouwelijke handen, heeft daarvan willen maken een kunstwerk. De kunst heeft ons ook op andere wijze willen dienen in de heeren Ezerman, organist en Zaagmans, met zijn kapel. Wat zou een avond als deze zijn zonder muziek? En wij mogen ons gelukkig achten, dat de kunstenaar, die het orgel in de St. Bavokerk te Haarlem pleegt te bespelen, ons ook dezen avond heeft willen van dienst zijn.

Een woord van dank mag ik zeker ook namens de Commissie spreken tot de Commissarissen van Orde, die eene zware taak hebben gehad en zich van die taak *uit* liefde en *met* liefde hebben gekweten. Hun werk was zeker onontbeerlijk.

Maar bovenal rijst voor dezen avond dank uit ons hart tot God den Heere, Die ons vergunde samen te zijn, ons bijstond in ons samenzijn, en Zijnen Naam daarin heeft verheerlijkt, Die, terwijl wij Hem hebben gedankt voor Zijne gave, ons volk geschonken in den man, wien wij heden de liefde van ons hart hebben toegebracht, ons ook nu heeft vergund om uit den schat van zijn hart en uit de rijke kennis van zijn hoofd wederom te mogen putten en van hier iets mede te nemen, dat ons kan steunen op den verderen levensweg.

En nu, wij gaan van hier, weldra weder deelnemen in den strijd. Als de feestklank verstomd is, dan zal de strijdklank weder weergalmen.

Mannen broeders, — dit mag ik ten slotte nog zeggen — nemen wij van dezen avond mede nieuwen moed en nieuwe kracht voor den strijd!

Ik heb daarbij ook een woord tot U, vrouwen, die op deze politieke vergadering bij uitzondering met ons mannen zijt aangezeten. Dikwijls is het staatkundig leven voor de vrouw verre van aangenaam; het neemt den man weg uit zijn huis, het vervult hem met vele beslommeringen. Maar hoe moeilijk dit ook voor haar is, het is noodzakelijk, want wij zijn geroepen tot den strijd, die heilig is. En daarom wil ik tot de vrouwen een verzoek richten. Wanneer de mannen den strijd weder ingaan, bidt dan voor hen, in de eerste plaats voor hem, die aan de spits staat, maar bidt ook voor ons allen: dat wij mogen strijden op de rechte wijze, dat God ons moge staande houden, wat wij uit ons zelven niet kunnen, en voor wankelen moge behoeden. En bidt dan ook, dat er eenige vrucht op den arbeid moge gezien worden.

Laat ons allen het niet vergeten, dat *De Standaard* ons veldteeken ter verzameling is, en laat ons voor de broeders die misschien op dit oogenblik niet gestemd zijn als wij dit zouden wenschen, niets anders in het hart hebben dan de bede, dat zij wederom gezamenlijk met ons mogen optrekken.

En zoo, wanneer wij zullen hebben gezongen en met dankgebed geëindigd, verklaar ik deze vergadering voor gesloten.

De vergadering zingt hierna tot slotzang Psalm 27 vers 7:

Zoo ik niet had geloofd dat in dit leven
Mijn ziel Gods gunst en hulp genieten zou,
Mijn God, waar was mijn hoop, mijn moed gebleven!
Ik was vergaan in al mijn smart en rouw.

Wacht op den Heer, godvruchte schaar! houd moed!
Hij is getrouw, de bron van alle goed;
Zoo daalt Zijn kracht op u in zwakheid neer!
Wacht dan, ja wacht, verlaat u op den Heer!

De voorzitter eindigt met dankgebed, waarop de schare ten ongeveer half elf uur uiteengaat, een onvergetelijken indruk medenemende van den heerlijken avond, dien Gods goedertierenheid ons allen had geschonken.

In den huize Couturier had hierna nog een gezellige bijeenkomst plaats waar verscheidene genoodigden de gasten waren van den heer en mevrouw Heemskerk.

Onder de aanwezigen merkte men verscheidene Kamerleden op, Directeuren, Curatoren en Professoren der Vrije Universiteit en der Theologische School, den oud-minister Smidt en andere autoriteiten.

Nog een paar uren bleef men bijeen in gezelligen kout.

Verscheidene dronken werden uitgebracht, de eerste op mevrouw Kuyper, door den heer Hovy op Dr. Kuyper, enz., tot eindelijk ook deze bijeenkomst een einde moest hebben.

Daags na het feest hadden de bladen van onderscheidene politieke richtingen kolommen vol gewijd aan de »reusachtige," »uitnemend geslaagde" en »voorbeeldig ordelijke" samenkomst ten Paleize.

Vooral *Handelsblad* en *Telegraaf* stonden hierin vooraan.

Het scheen alsof de algemeene geestdrift der Antirevolutionairen ook menschen van andere geestesrichting had aangegrepen, blijkens de zeer waardeerende woorden, waarin zij wisten weer te geven den indruk, dien de vergadering op hen had gemaakt.

De Telegraaf vangt haar zeer uitvoerig en juist weergegeven verslag aldus aan:

»Het is moeilijk om bij een feest als dat van gisterenavond zich te bepalen tot een eenvoudig verslag. Men zou gaarne iets weergeven van de geestdrift, die een dergelijke betooging veroorzaakt. Maar daar ook zonder eigen opmerkingen het verslag reeds bijzonder groot zal worden, bepalen wij ons tot een getrouw verhaal, voor zoover wij dit bij de tamelijk slechte plaats, die de pers was aangewezen, kunnen doen."

Maar het meest van allen scheen wel de Redactie van *De Nieuwe Amsterdammer, Dagblad voor Nederland,* onder den invloed te zijn geraakt van de grootsche betooging in het Paleis voor Volksvlijt.

Zij geeft geen verslag van de vergadering, maar meer dan dat, zij weet haar indruk van het feest zóó juist en in zóó uitnemende woorden weer te geven als bladen van onze eigene richting het haar niet zouden verbeteren. In haar nummer van Zaterdag 3 April 1897 schrijft de redactie:

..... »En nu den avond in het Paleis voor Volksvlijt. Voor belangstellenden bevatten de bladen, die des morgens verschijnen, heden uitvoerige verslagen van alles wat gedaan en gezegd werd.

»Wij willen ons hier — hoe verleidelijk het ook zij, eveneens een uitvoerig verslag te geven — beperken tot den indruk, dien het feest, want het huldebetoon was een feest in den echten zin des woords, op ons maakte.

»Men was wat spaarzaam geweest met uitnoodigingen en dat bleek zeer noodig, want nu reeds was de grootste zaal van het Paleis meer dan vol met een menigte, voor wie feitelijk de aanmaning op het programma om zich vooral aan de bepalingen te houden, eigenlijk overbodig bleek: de geest der vergaderden was zoo rustig vroolijk, zoo intens belangstellend en zoo aandachtig vereerend, zoo inzuigend elk woord, dat gesproken werd, zoo meevoelend en meegenietend, dat . . .

op elken onpartijdigen, eerlijken opmerker de geheele avond de gunstigste getuigenis aflegde niet alleen voor den jubilaris en voor de feestcommissie, maar voor de geheele Antirevolutionaire partij. Innig bleek de gehechtheid der leden onderling en grootsch was de indruk van de vereering voor den leider.

»Duidelijker dan ooit werd het ons gisterenavond, waar de macht en de kracht van de Antirevolutionaire partij schuilt en in stilte brachten wij van onze zijde hulde aan den leider, die dit alles, zooals hij gaarne erkent en belijdt, niet door eigen kracht of geweld heeft tot stand gebracht, maar aan de eene zijde bezield door den Geest Gods en van de andere zijde geinspireerd door de schare zelve met welke hij één leven leeft.

»Van wat er gesproken is, zullen wij geen melding maken: wij hebben daartoe geen plaats en, feestredenen leveren zelden nieuwe gezichtspunten. Er werd eere gebracht aan een persoon, verklaring gegeven van een strijd en de gedachte aan overwinning bepleit.

»Dr. A. Kuyper zelf vertelde, hield een causerie, die op zich zelf zeer belangrijk was en uiterst aangenaam om te hooren, maar er is in de laatste dagen zooveel over hem geschreven, dat wij ook dat wat hij zeide, bekend mogen noemen.

»Voorwaar, het was een schoone avond en den jubilaris waardig!"

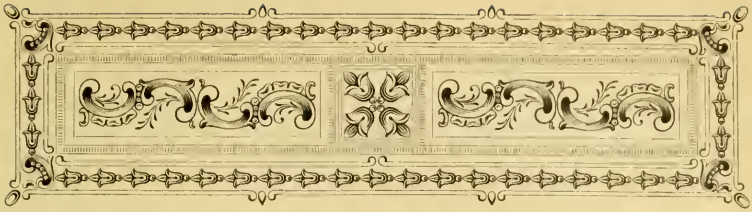

V.

Indrukken der Pers.

Algemeen Handelsblad

(van 2 April 1897).

GISTEREN vierde een tegenstander, die tien hoofden en honderd armen bezit, zijn 25-jarig feest als dagbladschrijver, en wij kunnen ons moeilijk den Nederlandschen journalist voorstellen, die geen genoegen schept in dat feest.

Want een polemist, een strijdbaar penvoerder, zoo frisch en vaardig, zoo fel en pittig als hij, bezitten wij niet in ons vaderland.

Hij besefte een kwart eeuw geleden, dat de pers zoo aan kerk als aan staatkundige partij tot machtiger standaard en heraut kan dienen dan de kansel vermag .... en na dit beseft te hebben bewees hij het.

* * *

Portretteeren is groote kunst en eischt eindelooze studie en tijd.

Moesten we dus heden zoo even — met de Transvaal links, Kreta rechts, en de verkiezing vóór ons — een conterfeitsel van Dr. Kuyper den staatsman-theoloog leveren, dan verklaarden wij ons onmiddellijk onbevoegd.

Maar we hebben vandaag gelukkig alleen tot plicht de aandacht te vestigen op den genialen tegenstander als een journalist, die meester op alle wapenen is, degen zoowel als knuppel .... die den slinger van David niet versmaadt, maar tevens met een repeteer-geweer omgaat als een scherpschutter.

* * *

Paul Kruger zou — als hij journalist en Dr. Kuyper's tegenstander was — van hem in zijn gespierd, ouderwetsch Hollandsch kunnen zeggen: »Kuyper is een kwaje noot om te kraken."

Dat hebben wij en honderden met ons vaak ondervonden .... en de vele belangstellende Engelschen, die tegenwoordig als Hollandsche taal-vorschers optreden, kunnen thans hun kennis vermeerderen, door op te letten wat in dit geval de beteekenis van »kwaje" is.

Het beteekent een noot waarop men heel gemakkelijk — als men niet voorzichtig en behendig is — zijn tanden breekt.

* * *

Het is belangwekkend te overwegen wat Dr. Kuyper tot zulk een geducht tegenstander maakt, als hij de pen trekt en gaat vechten tegen hen met wie hij het te kwaad krijgt, vriend of vijand .... wat hem tot den meest invloedrijken partijleider van ons land verheven heeft.

En het is het dankbaarste onderwerp tevens op een dag als deze; want een bewonderingswaardig strijder en schrijver wil men op zijn feestdag niet gaarne onaangenaam zijn .... men vestigt dan liefst zoo uitsluitend mogelijk de aandacht op wat men in hem prijzen kan.

* * *

Toch kunnen wij geen woord intrekken van wat we vaak van hem getuigden.

Zijn wijze van strijdvoeren mag niet geprezen worden .... zelfs niet vandaag. Hij laat zijn lezers telkens in onwetendheid aangaande hetgeen de tegenstander werkelijk gezegd heeft ... hij licht hen zoo eenzijdig mogelijk in .... hij is een partijman in merg en pen, en vooral vroeger maakte hij het ergerlijkste misbruik van invective en liefdelooze uitdrukkingen, welke we niet in herinnering zullen brengen, maar die thans toch niet door gladde, oliezachte lofspraak mogen vergoelijkt worden.

* * *

Wat Dr. Kuyper als journalist onderscheidt is dat hij bijzonder weinig aan den ouderwetschen Calvinist doet denken.

Heeft men de geschriften der strijdvoerende Calvinisten van weleer wel eens doorbladerd?

Zelfs Milton is als polemist thans onleesbaar in die folianten, welke hij vlugschriften geliefde te noemen, al geeft hij den indruk van diepe overtuiging, van doordrongen te zijn door witten hartstochtgloed.

Maar hoe duister niettemin, hoe ingewikkeld, dor en zwaar is zijn betoogtrant. Niets wordt helder en als tastbaar gemaakt.

Geheel anders is dit het geval met Dr. Kuyper.

* * *

Hij heeft ingezien dat een journalist het recht mist om vervelend te zijn.

Een dagblad wordt meestal opgenomen om vluchtig en snel te worden ingekeken. Men kan geen studie wijden aan wat er in staat. De dagbladschrijver moet dus de aandacht boeien en niet vervelend zijn .... of door het groote publiek wordt eenvoudig al wat hij schrijft overgeslagen.

Dit besefte de eerste polemist en partijleider van Nederland!

Hij wilde juist invloed oefenen op »de kleine luyden" .... hij is een geboren alleenheerscher, die, wat alleenheerschers vaak plegen te doen, de democratie tracht te leiden waarheen hij wil .... hij moest zich dus begrijpelijk maken en zijn

lezers doen beseffen dat zij te zamen alles het best weten, en met den Bijbel in de hand alle vraagstukken kunnen oplossen, terwijl hun tegenstanders eigenlijk al heel weinig beduiden, niet veel beginselen er op na houden, en revolutionair zijn .... al gelijken ze den gewonen, niet voorgelichten mensch bezadigde, ernstige liberalen met plichtbesef en een hoog ideaal.

En van deze diepe overtuiging betreffende haar eigen uitverkorenheid en meerderheid als godsdienstig bij uitnemendheid, wist hij zijn partij dan ook waarlijk te doordringen.

* * *

Een groot journalist heeft Dr. Kuyper zich sinds 25 jaren getoond, door te schrijven gelijk hij deed.

Aan mannen van het vak is hij daarom tot vreugde, ook als hij hen bestrijdt. En als ze hem persoonlijk ontmoeten, dan maakt hij van tegenstanders vrienden, want hij is de bonhommie in eigen persoon .... de stalen hand schuilt in fluweelen handschoen .... hij spreekt even duidelijk, bondig en knap als hij schrijft, en zijn groote kennis treft ook dan telkens.

Want zijn wetenschap, zijn belezenheid zijn wonder groot, en toch zal heden wel geen blad of geen schrijver hem »degelijk" noemen.

Dit zwaarwichtig Hollandsch bijvoegelijk naamwoord ontsnapt hij door niet vervelend te zijn, door met heerlijke frischheid en puntigheid te schrijven, door zijn verbeelding te gebruiken en dus zijn stijl kleur en leven te geven.

We hebben zelden een mooi meisje een degelijk meisje hooren noemen, ofschoon niet onwaarschijnlijk er hier of daar wel een is, die toch dien zwaren naam zou mogen torschen. Maar schoonheid van vorm wekt in Puriteinsche, Calvinistische landen vaak wantrouwen. En dit is ook het geval met auteurs.

Schrijvers — om er drie te noemen — als Kuyper, Schaepman en Quack noemt men nooit degelijk, al gaat hun kennis, hun geleerdheid, hun inzicht die van vele als degelijk geprezen auteurs ook verre te boven!

Maar ze zijn individueel .... ze hebben gebroken met het ouderwetsche vooroordeel dat wat zich gemakkelijk laat lezen, vluchtig gedacht en bewerkt is .... ze zijn nooit vervelend!

En zoo ook de Calvinist Kuyper, die juist door vorm en kleur uitmunt!

* * *

Want vervelend is de journalist Kuyper nimmer. Hij is ons aller voorbeeld en meester in deze.

En toch: welk een denker, welk een geleerde is hij .... over welk een schat van kennis beschikt hij .... hoe duidelijk en scherp omlijmd aanschouwt hij alles waarover hij schrijft.

Wij hebben zelden oogen gezien als die van Dr. Kuyper. Ze zijn donker van diepte en zeer ondoorgrondelijk .... ze zien door u heen als ge met hem spreekt, en dan denkt ge: »ja, hij weet niet alleen wat ik zeg, maar ook wat ik verzwijg," en als men zich soms uitgeput heeft om iets duidelijk te maken, neemt hij de taak over en resumeert alles wat ge zeidet kristalhelder in enkele woorden.

* * *

Als men hem in de oogen kijkt, beseft men iets van de toovermacht, welke hij uitoefent op hen die in hem gelooven en gedwongen worden door die oogen te zien, zoodat *zijn* opvatting, *zijn* calvinisme, *zijn* wil, *hun* opvatting, *hun* godsdienst en wil worden.

Als men hem in de oogen kijkt beseft men dat ze de spiegel zijn van een machtigen geest, van een beweegkracht, die één man tot een partij maakt — welke, niet onmogelijk, met hem staat en valt.

Daar staat hij, stichter, bestuurder, hoogleeraar van een universiteit .... vormer en hoofd eener partij, welke regeeringspartij hoopt te worden en die hij tot woordvoerder strekt in de Kamer .... journalist, die dag aan dag beweging, leven, licht poogt te brengen in een partij, welke over nogal veel degelijken zwaren ballast beschikt .... theoloog, die in een

weekblad als *De Heraut*, Zaterdag na Zaterdag schrijft wat de abonnés blijkbaar met stichting volgzaam lezen .... schrijver van boeken, die het Calvinisme verdedigen en alle leerstellingen er van toelichten .... raadgever, leider, autocraat, stem en pen eener partij, wier groote spil hij is.

Wij herhalen het: een onbegrijpelijk man, met wiens tegenstrijdigheden wij geen raad weten .... maar een zeldzaam geniaal man!

* * *

Onbegrijpelijk is hij echter alleen, wanneer men hem niet als journalist maar als geheel persoon beschouwt.

Hij heeft niets van een dweeper, hij is een hoffelijk man, die met alle menschen weet om te gaan, zich tehuis gevoelt en toont in elken kring, in Tweede Kamer zoowel als in vergaderingen van deputaten. Als men met hem gesproken heeft en dan enkele *Heraut*-artikelen van hem herdenkt .... zich herinnert in welke woorden hij de Irenische en niet doleerende Gereformeerden te lijf ging .... hoe hij zoowel concerten als het ganzenbord scherp veroordeelde, dan wrijft men zich de oogen, en gaat die artikelen nog eens lezen om te onderzoeken of men zich ook vergist.

Maar neen, men vergiste zich niet!

* * *

Ondoorgrondelijk als zijn oogen is hij dus zelf.

Maar onbegrijpelijk of niet, hij is een onzer merkwaardigste, ja grootste Nederlanders, en *monsieur le premier* onder ons, journalisten.

Daarom ging heden het bestuur van den Journalistenkring, hem, den medebestuurder begroeten, om hem het eerbiedig degensalut te brengen, dat een strijder met de pen als hij is toekomt, een dagblad-schrijver in wien wij huldigen een weergalooze werkkracht, een luciditeit als van een daglicht, een talent en veelzijdigheid van kennis, schitterend en treffend tevens.

Oprechte Haarlemsche Courant

(*van 2 April 1897*).

Wat ons betreft, wij brengen gaarne insgelijks hulde aan Dr. Kuyper's talent en werkzaamheid. Zoo wij voor de verzoeking, om waar wij zonde tegen de logica of andere onjuistheid meenen te bespeuren, die met een enkel woord onder het verslaggeven te doen uitkomen, soms lichter bezwijken wanneer het *De Standaard* dan wanneer het andere bladen geldt, dan ligt hierin natuurlijk op zich zelf reeds in zekeren zin een bewijs van hoogschatting.

De Nederlander

(*van Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman*)
(*van 1 April 1897*).

Op den 1en April is het 25 jaren geleden dat *De Standaard* werd opgericht.

Deze gebeurtenis wordt door vele Antirevolutionairen in den lande feestelijk herdacht. Talrijk zullen de gelukwenschen en de lofredenen zijn, die den hoofdredacteur te beurt vallen.

De houding die deze tegenover ons blad steeds heeft aangenomen en nog aanneemt — eene houding die samenhangt met geheel zijne wijze van strijdvoeren — maakt het ons onmogelijk ons te mengen onder de feestvierenden, om — wat wij anders gaarne doen — den tegenstander de hand te drukken.

Schijnvertooning haten wij.

Maar dit behoeft en mag ons niet beletten, niet alleen de buitengewone gaven te eeren, welke den redacteur van dat

blad een eereplaats, neen *de* eereplaats onder onze journalisten heeft doen innemen, maar ook den man dankbaar te zijn, die door zijn blad eene zoo groote krachtsontwikkeling heeft gegeven aan de Antirevolutionaire partij.

Moge eenmaal geheel die partij leeren inzien, dat mannen, die op denzelfden grondslag staan, ook bij verschil van inzicht en bij openlijke discussie, toch kunnen samenwerken tot eenzelfde doel.

Dan zal een wellicht nog schooner feest kunnen worden gevierd dan thans.

Ds. W. H. Gispen te Amsterdam schrijft in

De Bazuin

van 9 April 1897 »Aan een Vriend te Jeruzalem" het volgende:

Waarde Vriend!

Het Calvinistische volk in Nederland heeft de vorige week de onderscheiding genoten, dat het in zijn leider geëerd is.

Op den gedenkdag der inneming van den Briel, 1 April 1872, verscheen het eerste nummer van *De Standaard*, onder redactie van Dr. Kuyper.

Zooals ge weet, is deze gebeurtenis niet onopgemerkt voorbijgegaan. Heel het land, voor zoover het gekend wordt en zich uitspreekt in de pers, heeft er aan deelgenomen.

Vijf en twintig jaar heeft alzoo *De Standaard* bestaan, onder de leiding van den man, die nu niet door zijn »marionetten" en »gebiologeerden," maar door tegenstanders, genoemd is: een groot Nederlander, de eerste onder de Nederlandsche Journalisten.

Dit is een zeldzaam verschijnsel, schier overal, maar inzonderheid in ons land, waar men zoo moeilijk verdragen kan, dat een landgenoot, vooral die van een andere partij is, boven anderen uitmunt.

Van Bilderdijk, Da Costa en Groen van Prinsterer, behoeven we niet eens te spreken. Ik denk o. a. aan Vondel, den lieveling van Libertijnen en Roomschen. Op een ongemakkelijken stoel gezeten, moest hij zijn brood verdienen met het inschrijven van pandjes, door lieden, die om geld verlegen waren, in den Lommerd, of de Stads-Bank-van-leening gebracht.

Toen hij een paar eeuwen dood was, heeft »het dankbare nageslacht" een standbeeld voor hem opgericht in het fraaie wandelpark te Amsterdam, dat naar zijn naam is genoemd.

»Een volk dat zoo zijn groote mannen eert is niet klein," zou men kunnen zeggen.

Maar toch zou het voor die »groote mannen" wenschelijker geweest zijn, zoo men hun gedurende hun leven een klein blijk van de waardeering had gegeven, die na hun dood zoo overvloedig werd geschonken.

Is er, in dit opzicht, een wending ten goede gekomen in den geest van ons volk?

Het schijnt wel zoo.

Toen Beets zeventig jaar oud was en als hoogleeraar moest aftreden, heeft ook heel het land hem getoond, hoe hoog geëerd en geliefd hij bij zijn landgenooten was, en de koningen van twee volken gingen die volken voor in de waardeering van den liefelijken dichter en Christelijken letterkundige, die door zijn schoone taal en aantrekkelijke verzen zijn tijdgenooten heeft gedwongen ook van den Christus te lezen en van de zaligheid die alleen in Hem is; dat zij hoogstwaarschijnlijk niet zouden lezen, als het geen woorden waren geweest van Beets.

En in 't algemeen is onze tijd gul in het huldigen van jubilarissen.

Beets zelf heeft er een spotdicht op gemaakt.

Geen dag schier gaat voorbij, of wij lezen in de couranten van jubilarissen en wat ze bij die gelegenheid gekregen hebben. Zelfs is het al gebeurd, dat vermeld werd, hoe een dominee, bij zulk een gelegenheid, tien gouden tientjes had gekregen, en met welke plechtigheden hem die overhandigd waren.

Nu maakt het echter een groot verschil of de hulde-betooningen geschieden, omdat men »wat doen moet," of dat zij spontaan zijn en voortkomen uit het hart.

Die hulde, op 1 April, aan Dr. Kuyper gebracht, is van de laatste soort. Voor zoo ver het »Calvinistische volk" aangaat, zal niemand iets anders vermoeden. Maar ook wat in groote en kleine bladen gezegd werd, getuigde van ongedwongen uiting eener ongeveinsde waardeering van een groot talent, een machtig genie, een Vaderlander, die waard is bestreden te worden, als men van een anderen geest is dan hij.

Indien er, in de vorige week »Kuypervergoding" gepleegd is, dan is het nu eens niet geschied door zijne »anen" maar door mannen van allerlei rang, en van allerlei godsdienstige en politieke richting, door degenen die in hem hun machtigen tegenstander hebben leeren kennen en waardeeren.

De »ridders van de pen" hebben blijkbaar voor de ridders van het zwaard niet willen onderdoen, in het bieden van een degen-saluut aan een machtigen vijand.

En het »Calvinistische volk" heeft zijn leider geëerd, op indrukwekkende wijze. De verslaggevers, zoowel van *De Nederlander* als van het *Handelsblad*, getuigen dit.

Geen oogenblik was er, waarin de orde in de groote volksbijeenkomst op den avond van 1 April onder die bijna vijfduizend menschen dreigde verstoord te worden.

Alles werkte mede.

Het fraaie orgelspel van een der eerste organisten des lands, en de militaire muziek onder leiding van den heer kapelmeester Zaagmans, was, als altijd, zeer schoon. Ik wenschte, dat gij de liefelijke klanken van het *Wilhelmus* in de oude

toonzetting eens had gehoord, en hoe die duizenden stemmen als één stem klonken, toen de schare staande een couplet er van zong. De heer Zaagmans zal, geloof ik, ook over zijn zangers, die hij voor 't eerst dirigeerde, voldaan zijn.

Maar vooral moet geloofd worden het program, door de feestcommissie ontworpen.

Wie daarin Kuyper-vergoding kan ruiken, moet wel een neus hebben van bijzonder maaksel.

Reeds de inzet sloot alle vereering van het schepsel buiten. Het was de aloude krijgszang van Israël, later ook die der Calvinisten:

Uw God, o Isrel! heeft de kracht
Door Zijn bevel u toegebracht;
O God! schraag dat vermogen!

Het werd gevolgd door Luthers lied:

Een vaste burcht is onze God,
Een toevlucht voor de Zijnen.

En door Da Costa's volkslied:

Zij zullen het niet hebben,
Ons oude Nederland!

En Dr. Kuyper zelf stortte het diepst gevoel zijns harten uit in de woorden van Gezang 96:

Hallelujah! Eeuwig dank en eere,
Lof, aanbidding, wijsheid, kracht,
Wordt op aard' en in den hemel, Heere!
Voor Uw liefde U toegebracht.

De Commissarissen van orde hadden het wel druk, maar een onaangename taak hadden ze niet. Elk aanwezige handhaafde voor zichzelf de orde.

Het gebed en het inleidend woord van Mr. Th. Heemskerk was in denzelfden toon als het lied, en gaf door zijn kalmte,

door zijn eenvoud, door zijn helderheid, dadelijk de beteekenis van het samenzijn duidelijk aan. De feestredenaar, Prof. Dr. H. Bavinck, ging in denzelfden geest voort, en schetste, in schoone taal, de beteekenis van het dagblad *De Standaard* voor de Antirevolutionaire partij; ziende op de rijke historie van deze vijf en twintig jaren, op den heldenmoed die in dit tijdvak door den Redacteur van *De Standaard* getoond en gekweekt is, en op het waken bij de beginselen, waarin *De Standaard* nooit te kort schoot. Het was een waar, welsprekend woord, dat hartelijk en luide werd toegejuicht.

De toon, waarin Dr. Kuyper dankte voor het huldeblijk, kunt gij beluisteren in de woorden van het Gezangvers, dat ik reeds noemde. Het was, als altijd, de Calvinist, die volstrekt niet, uit gemaakte nederigheid, verborg, zich bewust te zijn van zijn kracht. Een volkomen gezondheid, een denkend hoofd, een vaardige pen, een werklust, die nog onverzwakt is, is hem geschonken. Maar hij ziet en erkent daarin een vrijmachtige gave Gods. En terwijl hij meteen eene korte onderwijzing ons gaf in de beteekenis van de dagbladen, kwam ten slotte weder het theologisch beginsel uit. Diezelfde God, die Israëls profeten deed spreken van Syrië, en Egypte en Babylon, spreekt ook nu, in de dagbladpers, tot de volken der aarde, en tot Zijn volk van die volken, in verband met zijn raad over de menschheid, en over de kerk.

Ik kan u de verzekering geven, dat het een schoon, onvergetelijk, indrukwekkend samenzijn was, waarvan de herinnering niet licht zal uitgewischt worden.

En toch — volkomen was het niet. Ook Dr. Kuyper sprak van een »donkere schaduw," die over alles hing en ging. Daar werden mannen broeders gemist, die er behoorden te zijn, en die er niet waren uit — niet onmogelijk misverstand.

Want waarlijk, het is misverstand, als men meent, dat het »Calvinistische volk" de mannen van adel haat, en voor de vroegere medestanders van den Redacteur van *De Standaard*

niets over heeft dan smaad en hoon, zelfs laster. Zij die dit beweren, toonen alleen hierdoor het volk niet dan zeer oppervlakkig te kennen, en niet de gedachten van de thans levende Calvinisten te vatten. En dat is nu wel te verklaren, als men in aanmerking neemt den grooten afstand tusschen volk en adel, en het diepgaande verschil in opvoeding en geestesontwikkeling; in het oog houdt, dat het volk slechts in de moedertaal denkt, en niet in het Fransch, of in eenige andere taal; dat de kern van de gedachte in het volk is Theologisch, en het uit de Theologische grondgedachte zijn geheele levens- en wereldbeschouwing opbouwt, en naar mannen zoekt die dit vertolken, omdat zij uit ditzelfde beginsel leven en denken, — doch daaruit laat zich toch in geen geval rechtvaardigen de bewering: dat het volk met hoon en smaad mannen overlaadt, die het alleen loslaat, omdat het beseft, dat het niet anders kan; tenzij dan dat het, om menschen te eeren, het beginsel waaruit het leeft en denkt, zou willen prijsgeven of althans verzwakken.

Het geheim van Dr. Kuyper's kracht in en op het volk is, naar mijne beschouwing, gelegen in de Theologische grondgedachte, die zijn eigen leven beheerscht, en daardoor beheerscht zijn denken en zijn spreken. Men noeme hem een genie, een wonder van geleerdheid, den eerste onder de Nederlandsche Journalisten; men noeme hem staatsman, volksleider, demagoog, tyran, of zoo er nog iets ergers te bedenken is, — dat alles zou hem niet doen zijn, wat hij nu is, allerminst voor het Calvinistische volk. Buiten dat Theologisch beginsel en buiten de wedergeboorte gedacht, zou hij kunnen zijn een Scholten in de Theologie, en een Kappeyne of Tak in de Staatkunde, maar nooit of nimmer een Remonstrant, of een Conservatief-liberaal, en allerminst leider van het volk dat Calvijn eert.

Alles in Dr. Kuyper concentreert zich in het: uit God en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Uit dat oogpunt

beschouwt hij ook zichzelven. En daarom zegt hij niet: »uw geringe mede-dienstknecht," maar, verachtende gemaakte nederigheid, spreekt hij uit zijn zelfbewustzijn: ik ben wat, — doch wat ik ben, heeft God van mij gemaakt, naar zijn vrijmachtig welbehagen; ik ben wat ik ben door de genade Gods.

Diezelfde Theologische grondgedachte bezielde ook Groen. Vandaar dat het volk, dat de diepe gedachte van zijn korte, en inhoudrijke volzinnen niet begrijpen kon, toch voelde, dat die man den rechten weg aanwees, en uit hetzelfde grondbeginsel leefde, dacht en sprak, als 't welk leefde in het volk. Groen's gedachten waren, in den grond, Theologische, Calvinistische, en daardoor echte Nederlandsche gedachten. Groen was Evangeliebelijder, maar in den geest van Calvijn. Vriend van Merle d' Aubigné, van de la Sausaye, van Vinet en Stahl, was hij en bleef hij toch voor en boven alles Nederlander, in den geest van Calvijn.

En vandaar dat Groen ook in Kuyper zag den man, dien God verkozen had om, na hem, de tolk en leider te zijn, van het volk dat leeft en denkt in denzelfden geest.

Welk een belangrijke plaats *De Standaard* voor deze richting in het volksleven van den tegenwoordigen tijd inneemt, is nu, niet het minst door de tegenstanders, openlijk erkend. Gij hebt zeker ook met belangstelling de historie van *De Standaard* in het feestnummer van 1 April gelezen. Barensweeën en tegenspoeden bleven niet achter.

En daaruit leeren we ook dit, dat de mogelijkheid niet is uitgesloten dat, zoowel in het politieke als in het kerkelijke, hetgeen saâmbehoort, wijl het uit één grondgedachte leeft, ook weder eens samenleven, handelen, strijden zal. Ik weet wel, dat het is een stoute gedachte, maar geen ding zal onmogelijk zijn bij God, en daarom late al het volk niet na te bidden, dat die dag der genade, althans voor wie na ons leven zullen, (en kon het zijn nog in ons leven), nog eens aanbreke.

De schare, die daar in het Volkspaleis, zooals het gebouw

gewoonlijk wordt genoemd, aanwezig was, vertegenwoordigde een nog veel breedere schare in het gansche land. En deze zoeken de sterkte en de kracht niet in hetgeen waar ze *tegen* zijn, maar in hetgeen waar ze *voor* zijn, in het positieve; niet in het succes, maar in het beginsel, mits toegepast naar de eischen en behoeften van den tijd en op de omstandigheden, waaronder het God behaagt ons te laten leven.

* * *

En in *De Bazuin* van 16 April 1897 schrijft Ds. W. H. Gispen in zijn bekenden brief: »Aan een Vriend te Jeruzalem" het navolgende:

Waarde Vriend!

Naar aanleiding van het *Standaard*-jubileum zendt een broeder mij de eerste jaargangen van *De Heraut* ter inzage met het doel, naar ik gis, om in herinnering te brengen, dat niet alleen de zaligheid maar ook *De Heraut* — uit de Joden is!

In het feestnummer van *De Standaard* is de wordings-geschiedenis medegedeeld, en hoe langzamerhand uit *De Heraut* het dagblad *De Standaard* gegroeid is.

En nu blijkt het uit de eerste jaargangen van *De Heraut*, dat dit blad werkelijk is opgericht om te zijn: »*Eene stem over Israël en tot Israël.*"

Dit eerste nummer verscheen 15 October 1850, en als hetgeen de lezers te verwachten hebben, wordt het volgende gezegd:

I. Verklaring van die afdeelingen der Schrift, die op de Sabbatdagen in de Synagoge worden voorgelezen.

II. Mededeelingen uit den Talmud met betrekking tot de gewichtigste waarheden des Bijbels.

III. Karakterschetsen der merkwaardige mannen uit de Schrift.

IV. Beschouwingen over de profetieën en over de godsdienstige inrichtingen van het O. T.

V. Bewijzen van den practischen invloed des Evangeliums over de gansche wereld tot op dezen dag.

VI. Beoordeelingen en berichten omtrent hetgeen op godsdienstig gebied door Israël gedaan, geschreven en gepredikt wordt, terwijl eindelijk:

VII. De Redactie zich bereid verklaart om de vragen, die bij haar mochten inkomen, voor zooverre zij daartoe geschikt zijn, in haar blad op te nemen en te beantwoorden.

Redacteur van *De Heraut* was Dr. C. Schwartz, een man, machtig in de Schriften, en door de Vrije Schotsche kerk naar Amsterdam gezonden, om het Zendingswerk onder de Joden te leiden. Deze uitnemende man heeft veel haat en vijandschap van de Joden moeten lijden; zelfs is een aanslag op zijn leven gepleegd, terwijl hij op den predikstoel stond.

Hoe de arbeid van Dr. S. door de Joden beoordeeld werd, blijkt o. a. uit wat het Israëlietisch Nieuws- en Advertentieblad van 18 October 1850, schreef; alwaar aan het slot van een opstel: »*Schwartz—De Heraut*," o. a. gezegd wordt: »Wij bidden onze geloofsbroederen, dat zij den leugen-verkondiger niet in handen zullen nemen, niet omdat wij bevreesd zijn, dat zij daardoor Gode afvallig zullen worden, maar omdat het verboden is, te ondersteunen het werk der boosdoeners. Voor ons is dat verderfelijk blad reeds dood. Nimmer zullen wij over hetzelve de pen opvatten. Het verwekt ons afgrijzen, zoo dikwijls wij een stinkend moeras op onzen weg ontmoeten."

Het ging voorts Dr. S. eenigermate als Paulus die, ziende dat de Joden zich des eeuwigen levens onwaardig keurden, tot de Heidenen zich keerde.

De vereeniging: »Vrienden Israëls" bestond uit Christelijke mannen, als Da Costa, Capadose en anderen, en de bidstonden dier vereeniging gaven aan velen een ongewone stichting. Als wij de bidstonden van den tegenwoordigen tijd, voor welke zaak ook, vergelijken met de talrijke bezochte samenkomsten uit die dagen, waar, in de niet kleine kerk der Herstelde

Luthersche gemeente te Amsterdam, nauwelijks een staanplaats te veroveren was, en dat op een avond in de week, dan kan het ons, ook bij erkenning van allen vooruitgang, wel eens bang te moede worden, en moeilijk kunnen we de vraag onderdrukken: hoe staat het met het gemoedsleven van de Christenen in den tegenwoordigen tijd?

Nadat Dr. Schwartz een eigen kerkgebouw had gekregen, onder den naam van »Schotsche Zendingskerk," werd deze kerk gaandeweg meer een spelonke Adullams, waar velen, die afkeerig waren van de Scheiding en in de Ned. Herv. kerk het ook niet vinden konden, een toevlucht zochten en vonden. Van deze leven er nog, die zich de boeiende en leerzame Bijbellezingen van Dr. S. over het O. T. herinneren, en daaronder, die verklaren kunnen, in die dagen tot een nieuw leven te zijn opgewekt.

Naarmate alzoo de Schotsche Zendingsleeraar in de Nederlandsche toestanden inleefde, en door zijn huwelijk met een dochter uit een der aanzienlijkste familiën van Amsterdam in de kringen der Christenen uit den voornamen stand, een bekend en geliefd persoon werd, werd ook zijn invloed op de kerkelijke aangelegenheden grooter. *De Heraut*, oorspronkelijk een stem »over Israël en tot Israël," werd nu een stem »voor Israëls Koning, het Hoofd der Gemeente." Wel werd het oorspronkelijk doel niet geheel uit het oog verloren, maar toch drongen de belangen van de Ned. Herv. kerk meer en meer naar voren, ook in verband met den staatkundigen toestand des lands. Als ik mij wel herinner, koos *De Heraut*, in 1866, openlijk partij tegen *Keuchenius* en *Groen*, en *vóór de Conservatieven*.

In dat verleden ligt ook een groot deel van het heden. Het doel: herstel van de Ned. Herv. kerk, als Gereformeerde Presbyteriaansche kerk, is tot heden toe, niet bereikt. En de Afscheiding, wier uitbreiding men zooveel mogelijk poogde tegen te houden en af te breken, is nu, in den loop dier jaren, tot twee heiren geworden.

Zoo is er een stemme Gods in de geschiedenis. De jaren na 1848 zijn zeer belangrijk geweest ook voor het kerkelijk leven in Nederland. En altijd door blijkt het, dat de raad des Heeren bestaat, en de gedachte zijns harten van geslacht tot geslacht. Niet op het feest moeten wij Jezus dooden, aldus besloot de Joodsche Raad. Wel op het feest had God besloten; en alzoo geschiedde het.

In zijn Rede: »*Het vierde eener Eeuw*" heeft Dr. Bavinck, met groot talent en op aangrijpende wijze, de geschiedenis der laatste vijf-en-twintig jaren geschetst, en gemakkelijk valt het nu aan het jongere geslacht, dat dezen tijd niet met bewustheid doorleefde, den gang der zaken na te gaan, en den arbeid van Dr. Kuyper voor en in de Antirevolutionaire partij te leeren kennen en waardeeren. Een geschiedenis van lijden en overwinning, maar ook van voortdurende en steeds nieuwe beproeving.

Schoon en waar teekent Dr. B. het begin van het tijdvak, dat nu achter ons ligt, in deze woorden:

»Deze Christelijke elementen (overblijfsel of nieuw ontwaakt uit den tijd van ons nationaal verval) deze Christelijke elementen van oppositie vormden de bouwstoffen der Antirevolutionaire partij. Gelijk in den worstelstrijd tegen Spanje, zoo ging door Gods wonder bestel ook thans een schare van edelen met het volk weer hand aan hand. Maar hoe verre waren deze mannen verwijderd van de formatie eener politieke partij! Zij waren ontevreden met de revolutionaire toestanden in school en kerk; in staat en maatschappij; en zij zochten allen herstel in het Evangelie der Schriften. Doch bij eenigszins dieper onderzoek, welk een onderscheid, en verschil, niet in stand en rang en ontwikkeling slechts, maar ook in inzicht, in neiging, in richting! Bilderdijk, Da Costa, Groen, Van der Brugghen, De Liefde, Heldring, de la Saussaye, Beets, Van Oosterzee, Doedes, Van Toorenenbergen, Brummelkamp, Van Velzen, Scholte, De Cock, — zij vertegenwoordigden van den beginne af aan elk

een eigen zienswijze. Het confessioneel bewustzijn was nog weinig ontwaakt. Hervormden, Lutherschen, Remonstranten, Doopsgezinden gingen broederlijk saam, men leefde nog in het onbewuste, in de jaren der kinderlijke naïeviteit; het was de tijd der slapende antithesen."

Deze teekening is juist.

Velen onzer hebben dit mede doorleefd, en zien het nu van achteren in, hoe noodig het was, dat een man opstond, die ons uit de naïeviteit, uit dat kinderlijk onbewuste tot zelfbewustzijn bracht en ons duidelijk maakte, wie we eigenlijk in den grond van ons hart in het diepst van onze overtuiging zijn, in datgene waarmede wij durven sterven en voor God verschijnen.

Zonder kennis van dat verleden is het heden niet te begrijpen. Maar wie dat verleden kent en het heden begrijpt, begrijpt ook, hoe het komt, dat sommigen, die in den beginne riepen: groot is Kuyper en hem moeten we volgen, later niet alleen verflauwd zijn, maar tegen hem persoonlijk de scherpte van hun woord hebben gericht, en niets nagelaten hebben, wat dienen kon, om zijn invloed op den gang van 's lands zaken zooveel mogelijk te verzwakken. En omgekeerd, dat anderen, die in den beginne schroomvallig waren om naar de opgaande zon zich te keeren, langzamerhand tot bewustheid zijn gekomen, en hebben leeren inzien, dat wat sluimerde op den bodem van hun hart, vertolkt en klaarlijk betoogd en uiteengezet werd, door den Redacteur van *Standaard* en *Heraut*.

Men zegt, dat menschen, die, in meerdere of mindere mate, met datgene bedeeld zijn, wat men genie, of genialiteit noemt, een ding dadelijk in het hart vatten, het reëele in het ideëele instinktmatig aanschouwen, zonder den langen weg der degelijke geleerden te moeten afwandelen, of ook zonder in staat te zijn, de waarheid van hetgeen zij zien, wetenschappelijk en op logische gronden te bewijzen.

En nu is in den leider der Antirevolutionaire partij dit een

en ander op zeldzame wijze vereenigd. Met een genialen blik doorziet hij dadelijk het hart van een zaak, een kwestie, een dogma, een wet, een dwaling; en tegelijk beschikt hij over een verbazenden schat van geleerdheid, een ongewone denkkracht, een geduld voor ontleding tot in het langwijlige toe, en een meesterschap over de taal, dat eenig is in onze eeuw en in elke eeuw weinig voorkomt.

Natuurlijk is de schaduwzijde van dit alles, dat zulk een machtige geest alles bewijzen kan, wat hij, op een gegeven oogenblik, bewijzen *moet*, of althans meent te moeten bewijzen. Gelijk alle menschen, zoo hebben ook zulke menschen gebreken, die onafscheidelijk schijnen te zijn van hunne deugden.

En ook is het niet moeilijk te begrijpen, dat het deel onzer landgenooten, dat godsdienstig en kerkelijk is, maar uit andere grondgedachten leeft, tegenover Dr. Kuyper de onverzoenlijkheid en het »hatelijk zijnde en elkander hatende" tot het uiterste drijft. Veel zou men nog kunnen vergeven, als de gebeurtenissen op kerkelijk gebied, in 1886, maar niet waren voorgevallen. Meer en meer blijkt het echter, dat dit den doorslag geeft. Om ook in het politieke te doen, hetgeen waaraan men in het kerkelijke gewoon is, namelijk de macht van het liberalisme in stand te houden in het belang van een kerkgenootschap, is nu in naam van Christendom en Historie, de leus van Hervormde predikanten geworden: kiest — maar kiest in *geen geval*, iemand die geen bestrijder is van Kuyper en de Antirevolutionaire partij; noch Kuyperiaan, noch Lohmaniaan moogt ge uw vertrouwen schenken.

Onder deze omstandigheden gaan wij den zomer tegemoet, en zoo worden de belangen van volk en vaderland opgeofferd, om te voldoen aan de inzichten en den hartstocht eener kerkelijke partij.

Amsterdamsche Courant

(*van 29 Maart 1897*).

Op 1 April a. s. viert de Hoofdredacteur van *De Standaard* gedachtenis van zijn 25-jarige journalistieke loopbaan.

Dit is een feit van beteekenis.

Dat die dag door de Antirevolutionairen in ons vaderland met geestdrift gevierd wordt, spreekt van zelf; maar óók zij, die buiten, zelfs tegenover de Antirevolutionaire gelederen plaats nemen, zullen Dr. Kuyper hun eeresaluut niet kunnen onthouden.

In zijn zestigste levensjaar, is hij nog de onvermoeide en onverzwakte strijder voor de Antirevolutionaire beginselen, wier verdediging hij nu reeds 25 jaar met zeldzaam talent in *De Standaard* heeft gevoerd.

De Antirevolutionaire partij ziet in hem niet slechts een leider van buitengewone beteekenis, maar een wiens woord telkens tot nieuwen moed prikkelt; tot nieuwe kracht opwekt; en wat Dr. Kuyper met *De Standaard* vermag, wie niet geheel een onbekende is op het terrein der politiek, kan er getuigenis van afleggen.

Dr. Kuyper werd te Maassluis geboren, waar zijn vader predikant was. Als men den knaap had gevraagd, wat hij worden wilde, zou hij het sprekend oog gericht hebben naar de zee. Die groote, golvende vlakte trok hem aan. Daar te dobberen, met die onstuimige golven te worstelen, het zou zijn lust en zijn leven zijn.

Maar toch, een zeeman worden zou hij niet.

Toen de familie Kuyper zich te Leiden vestigde, werd de jonge man student aan de Leidsche academie, waar hij weldra tot die leerlingen behoorde, die in de Letteren onder De Vries en Cobet, in de Godgeleerdheid onder Scholten uitblonken.

Na volbrachte studiën trad de jonge man het eerst te Beesd

als predikant op, van Beesd vertrok hij naar Utrecht, en van Utrecht naar Amsterdam. In zijn kerkelijk leven toonde Dr. Kuyper den strijd niet te schuwen en voor de hem dierbare beginselen een liefde te koesteren, warm genoeg, om miskenning en bestrijding te dragen en den kamp tot den einde door te zetten.

Maar eerst in 1872 trad hij als journalist op den voorgrond. Toen werd op 1 April, juist op den gedenkdag van de inneming van Den Briel, *De Standaard* de wereld ingezonden, waárvan Dr. Kuyper Hoofdredacteur was.

Al dadelijk bleek het, dat *De Standaard* in de gelederen der pers meê zou tellen. De bedoeling met de oprichting van het blad was niet zoozeer een »Christelijk nieuwsblad" te zijn, dan wel een *Partijorgaan* in den besten zin des woords; een blad, dat den leden der Antirevolutionaire partij van dag tot dag baken en richtsnoer zou wezen in het politieke leven.

Dat dit doel met *De Standaard* volkomen bereikt is, zal door slechts weinigen worden ontkend.

Want in een taal, rijk aan beelden, duidelijk voor ieder, geheel afwijkende van het gewone dagblad-Hollandsch, spreekt de schrijver zijn geestverwanten en medestrijders toe, zoodat zijn woord vat op hen heeft, zij zijn taal volkomen verstaan.

De rijkdom van beelden, waarover de schrijver beschikt, en die wat hij schrijft als 't ware aanschouwelijk voorstellen, is benijdenswaard, en doet slag op slag zien, dat de zee en het zeeleven nòg de liefde hebben van zijn hart.

Trouwens, hij moge geen driemaster commandeeren, en niet te worstelen hebben tegen storm en branding op de kust, hij leeft te midden van de branding en van den storm der politieke partijen, en dikwerf schijnt het, of storm en golven saam het er op toeleggen om zijn scheepken te doen vergaan.

Maar dan *staat* hij, met de hand vast aan 't roer, en is geen oogenblik in het onzekere over den koers, dien hij volgen wil.

Hij leeft voor het *volk*. De Christelijke democratie vindt in hem haar talentvollen woordvoerder.

Dr. Kuyper is een man van ongewone werkkracht, die hij geheel en al ten dienste stelt van de zaak, die hem lief is.

Behalve zijn Hoofdredacteurschap van *De Standaard*, wordt op zijn tijd beslag gelegd door het Hoogleeraarsambt aan de Vrije Universiteit; door het lidmaatschap van de Tweede Kamer; door het voorzitterschap van het Centraal-Comité van Antirevolutionaire Kiesvereenigingen, dat vooral in dagen als deze geen *sinecure* is. Verder redigeert Dr. Kuyper *De Heraut*, een wetenschappelijk, kerkelijk weekblad, dat zeer zwaren arbeid vraagt; een arbeid trouwens die vriend en tegenstander bewondering afdwingt.

Een groot aantal wetenschappelijke werken, een massa strijdschriften, verschenen voorts van zijn hand.

Dat is het werk, dat op de publieke markt des levens wordt gebracht.

Maar voor het oog van het publiek verborgen, heeft Dr. Kuyper nog werk genoeg, zóóveel, dat een gewoon mensch er meer dan voldaan meê zou zijn. Niet alleen, dat hij een zeer drukke briefwisseling onderhoudt met honderden geestverwanten in het land, dat hij met geleerden in en buiten Europa, vooral in Amerika correspondentie onderhoudt; dat hij zorge heeft voor de vertaling van werken zijner hand; dat hij de raadsman is op kerkelijk gebied van honderden Gereformeerden; dat hij ijvert voor de belangen van het Christelijk onderwijs; maar er is nog zooveel buiten dat alles, dat door dezen man wordt afgedaan, zoodat men gedrongen wordt tot het bewonderen van zulk een arbeidskracht.

En al die kracht geeft Dr. Kuyper voor wat hem heilig en dierbaar is. *Niets* in al zijn werken en al zijn worstelen, of het heeft betrekking op het doel, dat hij beoogt, op de beginselen door hem beleden; op de levenstaak, die hij zich ziet gesteld. *Al* zijn kracht, zijn groote gaven en onschatbare

talenten stelt hij in dienst om het aan het volk te doen verstaan, dat er alleen heil is te verwachten van de gehoorzaamheid aan de ordinantiën Gods, zooals die in Gods Woord zijn nedergelegd; zijn gansche leven en al zijn werk is gewijd aan de bevordering van de eere Gods.

Zoo staat deze journalist, die, zooals onlangs werd opgemerkt, meer dan één leven leeft, te midden van ons volk, als een man, die niet wordt meegesleept door de twijfelzucht dezer eeuw; die niet probeert, niet beproeft, maar die *gelooft*, die *weet*, dat wat hij begeert alleen heil zal brengen; een man, die niet slechts benijd, maar in onzen armhartigen tijd geëerd moet worden, en wien wij op zijn feestdag gaarne den groet onzer hulde brengen.

Patrimonium

(*van 9 April 1897*).

Onze lezers verwachten zeker niet van ons, nu nog, een verslag van den feestavond in het Paleis of ook een artikel over het feest zelf. Dat *Patrimonium* den jubilaris hooglijk eert, is iets dat iedereen weet; en wij behoeven hier niet te wijzen op de talenten, die God aan »dezen zeldzamen man" — 't zijn de woorden van een liberale courant — heeft geschonken noch er aan te herinneren, hoezeer hij daarmee woekert. Hij werkt en zwoegt tot heil van land en volk zoolang het dag is; het »*elders* rust" van Marnix zou ook zijn spreuk kunnen wezen.

Dat de liberalen in het waardeeren van tegenstanders sterk zijn vooruitgegaan, is bij Dr. Kuypers jubileum duidelijk gebleken. Niet, dat men de groote kloof tusschen de beginselen

wederzijds maar een oogenblik uit het oog verloor, maar men huldigde Dr. Kuyper als journalist naar verdiensten, als »gemakkelijk de eerste onder zijn gelijken," zonder eenig spoor van benijding of naijver.

Het Centrum

(*van 1 April 1897*).

Een geestverwant van Dr. Kuyper ben ik niet, een volger zoo mogelijk nog minder. Het komt in mij niet op hem als een leider of als een profeet te huldigen of te aanvaarden. Maar als lezer van *De Standaard* en deelnemend aan ons openbaar leven verheug ik mij in de gelegenheid te zijn aan onzen grootsten journalist de betuiging mijner eerbiedige bewondering te brengen.

Wanneer ik hier van onzen grootsten journalist spreek, dan denk ik op de eerste plaats aan *De Standaard*. Over den schrijver in *De Heraut* heeft de WelEerw. Heer Thompson in *De Katholiek* op keurige wijze gehandeld. Maar op de tweede plaats moet ik het woord *journalist* beperken. Indien men onder dit woord een man wil verstaan, die een dagblad weet in te richten, uit te breiden, enz. enz. enz., dan geloof ik dat men verkeerd zou doen in Dr. Kuyper zulk een man te zien.

De journalist Dr. Kuyper is voor mij eenvoudig de man, die in een dagblad de staatkundige vraagstukken, de vragen van den dag behandelt; die behandeling op zich neemt onvermoeid en onverdroten, met onverwelkelijke frischheid des geestes; bij die behandeling één lijn volgt, een vaste lijn van beginselen; de man, die eigenlijk *het* dagblad is, *het* politieke

orgaan dat een partij vertegenwoordigt, handhaaſt, verdedigt, haar nieuwe krachten toevoert, de man, die òf Görres is, òf Varnhagen, òf Louis Veuillot, òf Rochefort.

Dit is waarlijk niet weinig. Slechts enkelen zijn tot zulk een werkzaamheid uitgerust. Onder enkelen slechts enkelen in zoodanige mate als Dr. Kuyper. Hij behoort tot de onvermoeiden en onuitputtelijken. Een schat van kracht, een schat van wetenschap. Een steeds vaardig overleg en een steeds welberaden vaardigheid. Een vernuft van buitengemeenen rijkdom en een rijkdom van bizondere kennis. Vernuft, dat zich openbaart in beelden, in vergelijkingen, in spreuken, die het geheugen boeien, in voorstellingen die onvergetelijk zijn.

Wat het meest te bewonderen valt in Dr. Kuyper is — ik spreek hier van den vorm — de juiste toon, dien hij altijd weet te vinden en altijd vol te houden. De fijnste proever, waar het aangenaamheden en smakelijkheden van den Nederlandschen stijl betreft, vindt in elk van Kuyper's opstellen, zelfs in zijne driestarren, iets wat hij, al toornt hij tegen de meening, toch bewonderen en waardeeren en benijden moet. Maar de »kleine luyden" hebben nog hooger genot. Zij zien dat de hooge dingen der staatkunde niet zoo hoog zijn dat zij voor hen onbereikbaar werden. Zij begrijpen en de vreugde van te begrijpen wat hun steeds als mysterie is opgedrongen, is eene dankbare vreugde. Een dankbaarheid, die getrouwheid schept.

Dezen juisten toon heeft Dr. Kuyper te danken aan de klaarheid van zijn inzicht, die hem veroorlooft in de ingewikkeldste vraagstukken steeds de kern te zien en die kern los te maken van allerlei omweefsel, dat haar omringt. De klaarheid van dit inzicht is zóó groot, dat zij alles schijnt te verlichten en somtijds voor den overvloed van licht vreezen doet.

Het doet mij leed, dat ik geen volledig beeld van Dr. Kuyper als journalist ontwerpen kan. Voor rustig schrijven zijn deze dagen niet gemaakt. Maar een woord van oprechte

hulde voor zoo machtig en geniaal talent heb ik niet willen achterhouden.

Dr. Kuyper is ook als journalist de tegenstander van de groote beginselen, die het mij vergund is te dienen. In een wereld, waar men zonder tegenstanders niet leeft, ben ik dankbaar voor zulk een tegenstander. Het is hier de gelegenheid om het woord van Stolberg te herhalen: »Ich danke Dir, o Gott, auch für mijne Galle."

Dr. SCHAEPMAN.

* * *

Het Bestuur van den »Ned. Journalistenkring" ging Donderdagmiddag aan Dr. Kuyper (lid van dat Bestuur) zijne opwachting maken.

De voorzitter, de heer Ch. Boissevain, droeg een met warmte gestelden gelukwensch voor, getuigende dat het Bestuur, als vertegenwoordiger van de Nederlandsche pers, het zich tot een eer rekende op dezen dag een eerbiedig degensaluut te komen brengen aan den man, dien allen, zij 't bij vaak groot verschil van meeningen, waardeeren als een sieraad der journalistiek.

Dr. Kuyper, die de deputatie in zijn familiekring ontving, antwoordde met een geestige improvisatie, waarin hij zich en zijn blad vergeleek met de kleine torpedoboot tegenover pantserschepen, de groote bladen, en waarin hij getuigde, bovenal hooge waardeering te gevoelen voor den geest van persoonlijke welwillendheid tusschen de Nederlandsche journalisten van de verschillende richtingen. Zijn streven was het geweest en zou het, hoopte hij, nog eenige jaren blijven, naar zijn krachten mede te werken om de eere en de waardigheid der Nederlandsche dagbladpers hoog te houden.

Nieuwe Rotterdamsche Courant

(*van 31 Maart 1897*).

Morgen zal het vijf-en-twintig jaar geleden zijn, dat *De Standaard* werd opgericht, en met volle recht wordt dit jubileum beschouwd als een feest van Dr. Kuyper. *De Standaard* is een dagblad, dat algemeen nieuws geeft als alle dagbladen. Wij hebben natuurlijk niet te beoordeelen, hoe het dit doet, maar een feit is, dat *De Standaard* voor tal van gezinnen hèt blad, dus ook: het nieuwsblad is. En toch zal geen medewerker er een schijn van geringschatting in zien, nu bij het jubileum der courant iedereen spreekt van Dr. Kuyper's jubileum. Zóózeer is Dr. Kuyper *De Standaard*.

Dit is *te* merkwaardiger, omdat Dr. Kuyper waarschijnlijk minder dan éénig hoofdredacteur van een Nederlandsch dagblad zich met den geheelen inhoud zijner courant bemoeit. Uit de geschiedenis zijner veelbesproken Planciusrede (aan Kruger, Smit en Du Toit) herinneren we ons dienaangaande een bekentenis van hemzelven. Het verslag van die rede in een ander blad gegeven, lokte onmiddellijk protest van hem uit, en zie, het verslag bleek op het punt in kwestie te kloppen met het verslag dat *De Standaard* gaf! Waarop Dr. Kuyper dadelijk de uitlegging gereed had: met den nieuws-inhoud van zijn blad, met wat de Franschen noemen de *cuisine* der courant, bemoeide hij zich nooit — zelfs niet wanneer daarin nieuws stond betreffende Dr. Kuyper.

Ziedaar dus een hoofdredacteur die — mèt deze functie tal van andere, en van de belangrijkste, vereenigend — minder de bestuurder van het inhoudstotaal zijner courant is dan hoofdredacteurs, althans in ons land, plegen te zijn. En die toch, méér dan eenig ander hoofdredacteur in Nederland, niet alleen zijn blad vertegenwoordigt, maar het geheel en al verpersoonlijkt.

Heeft in de laatste tientallen jaren het individualisme zich sterk ontwikkeld in de literatuur, in de journalistiek heeft het zich sterker dan ooit ontwikkeld juist met Dr. Kuyper.

Van zeer verschillende kanten kan men, te dezer feestelijke gelegenheid, Dr. Kuyper's werkzaamheid beschouwen. Zijne eigenlijke volgelingen zullen haar geheel bewonderen, anderen — ook onder de eigen partijgenooten — met woorden zoo kiesch als het feestelijke van den dag tot plicht stelt, vele of weinige restricties maken. Menigeen zal denken aan de woorden waarmee Jhr. Mr. W. H. de Savornin Lohman zeven jaar geleden het levensbericht in de Mannen van Beteekenis besloot: voor een oordeel over Dr. Kuyper's werkzaamheid voor Kerk en Staat is het nog niet de tijd.

Maar waar — nu het feest van zijn courant het feest is van Dr. Kuyper — alle menschen die lezen kunnen het over eens zullen zijn, dat is over de literaire waarde van Dr. Kuyper's vijf en twintig jarige courantierswerkzaamheid. Na Multatuli is er zeker geen publicist geweest, die, het woord bezigend tot dagelijksch gebruik, er zóóveel mee heeft kunnen doen. Dr. Kuyper moge al of niet een voortreffelijk theoloog, een eminent geleerde, en in de staatkunde, naar Groen van Prinsterer reeds in '74 erkende, een geniaal leader zijn — nu het feest van den journalist Dr. Kuyper is aangebroken, gedenkt men, als voor de geschiedenis der dagbladpers in Nederland van *buitengewoon* belang, de enorme beteekenis van dezen nooit moegeschrevene als *schrijver*, als dagbladschrijver van een geheel nieuwen, geheel eigen, steeds éven frisschen en fòrschen stijl.

De Hollander

(van 1 April 1897).

Eén April 1897 is een rustpunt, een mijlpaal voor ieder Antirevolutionair, die met zijn volk meeleeft op den weg van strijd en lijden, van worsteling en teleurstelling, maar ook van de genade en de goedertierenheid, van de zegeningen en de weldaden des Heeren. Niet minder dan bij gelegenheid van het 70-jarig geboortefeest van Groen van Prinsterer, den grondlegger van de staatkundige Antirevolutionaire partij.

Er is in een ons niet-bevriende pers den volke nu reeds verkondigd, dat de herdenking van het 25-jarig bestaan van *De Standaard* in onze kringen zich zou bepalen tot het verheerlijken van een mensch, tot het zwaaien van het wierookvat over den persoon van den hoofdredacteur van het blad, tot het aanbrengen van lauweren, in één woord tot vergoding van Dr. A. Kuyper. Alle dingen kunnen den Christen ten goede werken; en zoo mag wellicht het minder goed bedoelde woord van vermelde pers tot dank lokken, waar het een, hoewel niet bedoelde, vermaning ook aan ons bevat om van het schepsel af te zien en alleen het oog gericht te houden op den Schepper. Op Hem, uit Wien, door Wien en tot Wien alle dingen geschieden. Die het ook in het hart van Dr. Kuyper en van anderen gelegd heeft, om door een dagblad ons volk, de Nederlandsche natie voor te lichten en Die op den arbeid van dat blad zoo overvloedigen zegen geschonken heeft.

Soli Deo gloria, Gode alleen de eere! — dit woord geve bij aanvang, voortgang en einde in het lied van onzen dank en jubel den toon aan. Maar daarnaast is het ook plicht om de middelen en de instrumenten, waarvan Hij zich heeft willen bedienen, te roemen en te eeren.

En zoo achten wij het plichtmatig om te wijzen op den gezegenden invloed, die van *De Standaard* is uitgegaan, op

den vruchtbaren arbeid van den man, die van den aanvang af aan het hoofd daarvan stond. Of wij daarmede dan in eenig opzicht zouden willen verkleinen de beteekenis en de groote waarde van den strijd van de mannen van het *Réveil*, die aanving met het optreden van Bilderdijk, Schotsman en Da Costa en die door Groen van Prinsterer met zooveel geloofsmoed is voortgezet? Het zou grove ondankbaarheid, het zou een miskenning zijn ook van het schoone jubelfeest, dat heden gevierd wordt, wanneer iets dergelijks in de bedoeling van eenig Antirevolutionair mocht liggen.

Wat *De Standaard* onder de leiding van Dr. Kuyper voor het geheele Nederlandsche volk in de 25 jaren, die achter ons liggen, heeft mogen verrichten, staat niet vijandig aan, staat niet tegenover het streven van het Réveil, van het doelwit van mannen als Da Costa en Groen; maar het sluit zich daarbij aan. De ontwaking van het godsdienstig leven — *niet* van den »godsdienstzin," in den trant van het gebazel der Nutsmannen, maar van de zielsovertuiging dat het Kruis van Christus zondaren tot bekeering roept — is aan het Réveil te danken. Groen trok evenwel de lijn, door het Réveil aangewezen, voor het *Nederlandsche* volk door, wees de natie op haar afkomst en zóó op haar roeping om op ieder terrein des levens de eeuwige beginselen van Gods Woord tot eere te doen komen.

En wat is nu al wat *De Standaard* voor ons volk heeft mogen verrichten anders dan de voortzetting van den arbeid van Groen, liggende op de lijn, die met Bilderdijk aanving en — zoo God ons land genadig wil zijn — *niet* eindigen zal met Kuyper?

Zeer zeker — *De Standaard* spreekt op een andere wijze, dan de *Nederlandsche Gedachten* zich tot ons volk richtten. Maar de *Nederlandsche Gedachten* boden — in de wijze waarop zij de beginselen naar den Woorde Gods tot de natie brachten — nòg meer verschil met de »Bezwaren tegen den Geest der eeuw" van Da Costa aan, dan bij een vergelijking van

Kuyper's arbeid met dien van Groen valt waar te nemen. En zoo ook is het een feit, dat de tegenstelling — zoo daarvan màg worden gesproken — tusschen Groen en Da Costa zeker niet grooter was dan die tusschen Da Costa en Bilderdijk

God de Heere schonk aan ons volk die mannen met dat inzicht, met die gaven als noodig was voor den tijd, waarin zij optraden. En zoo mag immers veilig worden gezegd, dat het één reeks, één lijn van ontwikkeling is: Bilderdijk — Da Costa — Groen — Kuyper. Waardeering voor den arbeid van den een, sluit allerminst waardeering uit voor den arbeid van den ander.

In dit licht, in het licht van de Voorzienigheid en de Wijsheid Gods in de leiding van ons volk, moet ook het optreden en de invloed van *De Standaard* worden beschouwd. Dan is er geen sprake meer van menschen-verheerlijking en vergoding, maar dan wordt het één toon van dank en jubel jegens den Heere onzen God, die aan het Nederlandsche volk nog zulke roepstemmen deed hooren. Dan mag, neen dan *moet* gewezen worden op de heerlijke vruchten, die *De Standaard* in den Hollandschen tuin deed ontkiemen, groeien en bloeien.

Het is een tijdperk van worsteling, van lijden en strijden, dat *De Standaard* en daarmede de Antirevolutionaire partij achter zich heeft. Maar ook van ongekende zegeningen. Groen had, dank zij de mannen van het Réveil, den grondslag, de basis gelegd, waarop de Antirevolutionairen, die zich ook door de historie van ons volk willen laten leiden, tot heil van *Nederland* èn *Oranje* zouden arbeiden. Aan Dr. Kuyper was een daarmede overeenstemmende taak opgelegd. En, gelijk Groen in 1849, stond Dr. Kuyper bij den aanvang van zijn optreden, schier geheel alleen met zijn denkbeelden over volksleven en volks-organisatie, over partij-verband en partij-verhoudingen, over de roeping van Volk èn Overheid op allerlei gebied.

De Standaard nu heeft de verkondiging, de verbreiding van

die denkbeelden mogelijk gemaakt. En zie nu, welk een omkeer sinds 1872! Een omkeer in het volks-leven, in het bewustzijn van den Christen ten aanzien van zijn roeping, in de positie van de pers als orgaan van het volksleven. Van *heel* de Nederlandsche pers. Want — of men het met *De Standaard* eens is of niet — de Liberalen en de Conservatieven, de Roomsch-Katholieken en de zich noemende Christelijk-Historischen — zij allen hebben den invloed, die daar uitging van *De Standaard*, ondervonden.

En in onzen kring? .... Kort na het verschijnen van *De Standaard*, in 1873, trad voor het eerst het Centraal-Comité op. Even vóór het Volks-petitionement kwamen voor het eerst deputaten der nog weinig talrijke kiesvereenigingen te zamen, maar in zeer klein getal, zoodat de vergadering kon worden gehouden in één der kamers van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, te Utrecht.

En thans? .... Mag niet met dankbaarheid worden gewezen op de oprichting van *Patrimonium;* op de machtige gevolgen van het *Volks-petitionement;* op de uitbreiding van het *Christelijk onderwijs;* op het ontwaakt besef ten aanzien van de roeping van het *Hooger onderwijs;* op het feit ook, dat er meer waarheid en eerlijkheid in de politieke verhoudingen kwam; op ons *Program;* op .... maar het is niet noodig in vele woorden het verschil tusschen 1872 en 1897 aan te duiden. Die zijn roeping als Christen verstaat, die dus meeleeft met zijn volk en plaats heeft genomen in de gelederen, die naar Calvinistisch beginsel strijden voor de eere Gods, die weet hoe hier op een vooruitgang is te wijzen als wel zeer weinigen vóór 25 jaren zullen hebben kunnen denken.

Dit geeft hoop voor de toekomst, dit kan den moed verlevendigen, den ijver vergrooten, de krachten versterken voor den strijd dezer dagen, waar de Antirevolutionaire partij een zoo ruime plaats inneemt. Want een strijdende partij blijft het leger, dat onder den Veldheer Groen nog te veel in zijn tenten

zich terugtrok; maar thans, gegroeid, met een banier naar welks kleuren niemand behoeft te gissen, kloek en moedig vooraan staat in de worsteling van dezen tijd.

Immers — juist waar de beginselen, waaruit onze vaderen leefden, meer op den voorgrond treden, blijkt het hoeveel er moet worden gedaan, hoe onafzienbare velden braak liggen. Daarom ook moet het de bede van ieder Antirevolutionair zijn, dat *De Standaard* nog vele jaren ons volk moge voorlichten, dat haar hoofdredacteur nog lang moge gespaard blijven voor de taak, door hem op 1 April 1872 aldus met het vroom bevel van Willem van Oranje aanvaard:

»Eerst also 't aengaet de *glorie van God* ende de rust van de arme geloovigen in 't Nederlandt; so sal een iegelijck van hen aan een syde setten alle ambitie ende eigenbaet." *(Red.)*

* * *

Scheveningen, 29 Maart 1897.

Instemmende met den dank, die op 1 April 1897 uit veler hart zal opgaan tot God den Heere, zij het den zoon vergund een dankbare hulde aan Dr. Kuyper uit te drukken met deze woorden, éénmaal door zijn dierbaren vader neergeschreven:

»Wij gelooven niet, dat het mogelijk zoude zijn één Nederlander aan te wijzen van zooveel gezag, van zooveel invloed en tegelijk van duizenden zoo geliefd als den Heer Kuyper. Hij dankt dit roemvolle en benijdenswaardige standpunt aan het feit, dat hij de schitterende geestesgaven, hem van God geschonken, heeft weten dienstbaar te maken aan de verlevendiging van den Nederlandschen volksgeest, aan de behartiging der teederste en dierbaarste volksbelangen, aan de verheerlijking vooral van Hem, Dien nog een zeer groot gedeelte van het Nederlandsche volk eert en aanbidt als den Verlosser van zondaren, als den Koning der koningen, zonder wien het niets kan en ook niets vermag."

E. A. KEUCHENIUS.

In 1855 viel, na vijfjarigen strijd, aan Groen van Prinsterer in het luchtledig de pen uit de hand. Aan schimpen en schelden was geen gebrek geweest; maar de soort van tegenstand, die staande houdt, ontbrak. Ook het eigenaardig talent voor een *dagblad* in dienst der Antirevolutionaire richting — Groen zelf was zich desbewust — werd bij hem niet gevonden. In streng wetenschappelijk geordende geschriften uitmuntend, in polemiek met evenknieën meester op meer dan één wapen, sprak hij vóór het volk meer dan tòt het volk, dat hem voelde, maar waarvan slechts een klein deel in zijn kernspreuken hem ten volle kon verstaan.

Maar de Antirevolutionaire partij was gesticht. Met de hoofdgedachten zijner »Nederlandsche Gedachten" was, naar Groen zich verzekerd hield, het volk waarmede hij in geloofsbetrekking stond, bekend.

Tot de populariseering der beginselen, tot de ontwikkeling der consekwenties in de toepassing op de bijzondere stukken van staatsbeleid had God, de Heere, uit Wien de roepingen zijn, een anderen man ons geroepen en met de vereischte talenten toegerust, die, nadat hij reeds in anderen vorm »Heraut" was geweest, op den Geuzendag van 1872 zijn eerste nummer deed verschijnen van het dagblad, dat thans zijn 25-jarig jubileum mag beleven.

Talrijk waren ze niet, die stoffelijk de onderneming konden steunen, maar velen waren ze, door wie de geboorte van *De Standaard* blijde begroet werd. Het was hun het opsteken van de banier tot verzameling der verspreide krachten, het leggen van een band der gemeenschap van de politiek verwante geesten, van degenen die gaarne zich schaarden in de gelederen van de Antirevolutionaire partij, maar tot dusverre weinig geordend geleefd en gestreden hadden. Of, wil men — strijdvaardigheid was er; maar de instructie had gansch ontbroken of was geheel onvoldoende gebleven.

De politieke opvoeding zou beginnen en ging gepaard aan degelijk herhalingsonderwijs voor de meergevorderden.

Een, gedurende het vierde eener eeuw van dag tot dag voortgezetten cursus van *theoretisch* en *practisch Antirevolutionair staatsrecht*, een richtsnoer voor ons denken, naspeuren en overwegen op Christelijk sociaal gebied en zooveel meer — veelal in schoonen vorm op populairen trant — zagen wij gedurende al deze jaren ons gegeven. Het geheel doorzaaid met puntige asterisken, waar mede- en tegenstanders om het hardst naar grepen, om een strijdpunt helder aangeduid, een dwalende opvatting terechtgewezen, een oogenblikkelijke verhouding van de dingen in 't licht gesteld te zien. Dit, en nog wel wat meer tot onze voorlichting en leiding vonden wij in »onzen *Standaard*," — gezwegen nog van den stroom van toespraken, die uit een onvermoeibare werkkracht ons toevloeide tot bezieling in de dagen van actieven politieken strijd.

Doch laat mij dit terrein verlaten. De gelegenheid om de journalistische talenten van onzen staatkundigen leermeester en aanvoerder, Dr. A. Kuyper, naar eisch tot waardeering te brengen, zal dezer dagen aan daartoe bevoegden niet ontbreken.

Slechts nog dit.

Op weinig minder bescheiden voet dan zijn geboorte, leeft de thans vijf en twintig-jarige nog voort.

Die zooveel geestesvoedsel uitdeelde, is zelf nog weinig uitgedijd.

De rijken en edelen, die het middel zouden kunnen zijn om ons blad de proportiën te doen aannemen, waarin voor ons eigen volk een abonnement op elk ander dagblad overbodig zou worden, een vorm, waarin het dienstig zou wezen om elk gezin onder ons, dat aan een dagblad behoefte heeft, kenbaar te doen zijn aan zijn »*Standaard*," — zij schijnen onder ons te ontbreken. Ontbreken zij werkelijk, of schort er wat aan de offervaardigheid, die uit het levend werkzaam beginsel ontspruit? Wij oordeelen niet.

Ontbrak het bij het intellectueel kapitaal aan een bezielend beginsel, aan onbeperkte toewijding, aan redactioneel, aan organiseerend talent?

De bewijsstukken van het tegendeel zijn geleverd.

Gode zijn al zijne werken van eeuwigheid bekend. Hem zij de eere voor de rijke gave, die Hij alreede ons gaf, en waarin ons oorzaak werd geschonken voor een blijden dag van herdenking.

VAN ALPHEN.

's-Gravenhage, 31 Maart 1897.

* * *

's-Gravenhage, 31 Maart 1897.

Gij vraagt van mij een bijdrage voor *De Hollander*, voor het nummer van 1 April. Wil men handelen in den geest van den Hoofdredacteur van *De Standaard*, dan is hulde aan den persoon misplaatst, maar behoort men zich voor te nemen te handelen in zijn geest.

In Augustus 1873 gaf *De Standaard* aan: »Onze richting moet zich eerst inwendig versterken, de eenheid van zienswijs bij eigen geestverwanten bevorderen, haar denkbeelden omtrent de groote vraagstukken van staatsbeleid afronden, het van haar afgedreven smaldeel weêr met haar hoofdwacht zoeken te vereenigen."

In Februari 1895 schreef de Hoofdredacteur, na ongesteldheid van een zestal maanden: »Zij men in het oordeel over den broeder niet te haastig en legge men zich beiderzijds meer op zelf-critiek toe;" en: »zij er studie, zij er onderzoek van de machtige problemen, die als wolken, die elkander verdringen, aan den horizont opdoemen. Ga met de studie in de studeerkamer de bestudeering van de *volkstoestanden* in het werkelijke leven, hand aan hand."

Vooral aan het in toepassing brengen van die lessen, had

De Standaard het te danken dat zij zulk een machtigen invloed uitoefende op den staatkundigen toestand. Bewaarheid is wat het *Handelsblad* in 1873 zeide:

»*De Standaard* is een merkwaardige verschijning, niet alleen op het gebied der journalistiek, waar hij in ongelooflijk korten tijd een eervolle plaats heeft weten te verwerven, maar ook en vooral als een *keerpunt in onze staatkundige geschiedenis.* Onder zijn krachtige en talentvolle leiding heeft de Antirevolutionaire partij in ons land, welke sedert Groen van Prinsterer zich uit het tegenwoordige naar het verledene terugtrok, bijna uitgestorven scheen, nieuwe levenskracht getoond en heeft hij een macht ontwikkeld, welke voortaan op staatkundig terrein medetelt . . . . .

»Onvermoeid is hij dan ook in den kamp tegen deze (de liberale partij): daar geldt het echter niet te ontmaskeren, zich aan de voogdij van baatzuchtige schijnvrienden te onttrekken, maar *beginsel tegenover beginsel te stellen*, de moderne levensbeschouwing af te breken en op hare puinhoopen het vaandel der geloovige staatkunde te planten."

De Standaard is in dien strijd »onvermoeid" gebleven.

Het »moe ben ik wel" van Groen, zal de Hoofdredacteur der *Standaard* dikwijls gevoeld hebben, naast het »moedeloos niet" van dien Staatsman.

Er was meerdere aaneensluiting en onderling overleg; meerdere bestudeering dan waarop Groen mocht wijzen. Maar toch nog veel minder dan »waarop elk van wien men eischt dat hij aanvoerder zal zijn, in het algemeen belang recht heeft." (Ned. ged. 1869 blz. 9).

T. A. J. VAN ASCH VAN WIJCK.

Waarom wij volgen?

»Ja, zoo is 't!"

»Natuurlijk!"

»Zoo had ik 't ook willen zeggen, maar ge hebt zoo maar dadelijk niet de woorden bij elkaâr," zóó luiden uitroepen òf van uzelven òf van anderen bij het lezen van een hoofdartikel of een driestar in *De Standaard*.

Dat is 't juist, waarom Dr. Kuyper de leider is.

Hij weet uiting te geven aan de gedachten van ons volk, gedachten die dan als bouwstoffen ordeloos verspreid liggen, maar waarvan hij een schoon gebouw weet op te trekken. Zelf waren wij daartoe niet in staat; doch bij het lezen van *De Standaard* ontsnapt het ons: »Ja, zóó moet het zijn, zóó had ook *ik* 't gewild."

En ook dáárom volgen wij onzen leider. Niet blindelings, maar omdat in den weg, dien hij afloopt, wij het pad zien, dat wij ons zelven hadden willen kiezen, zoo hij niet reeds vóór ons padvinder ware geweest en ons alzoo den weg gemakkelijk had gemaakt.

T. VAN DEN HOORN.

's-Gravenhage, 31 Maart 1897.

* * *

»Een blijde verrassing."

In overeenstemming met hun stadgenoot Mr. G. Groen van Prinsterer, die het oprichten van *De Standaard* te voren (*Ned. Gedachten* Dl. III, pag. 153) als »een blijde verrassing" had aangekondigd, zien ná 25 jaren de Antirevolutionairen te 's-Gravenhage nog steeds en bij voortduring »*met vreugde te gemoet de hoofdartikelen onder leiding van onzen geliefden en begaafden vriend Dr. Kuyper.*"

JOH. KRAP.

In Duitschland brengt men den keizer op de vierdagen ter gedachtenis van den Fransch-Duitschen oorlog de vaandelen, die de eere van het Duitsche volk dragen, om daarmee de verdiensten van zijn Huis te huldigen.

Ook de Heilige Schrift kent dat opsteken der vaandelen. In Psalm 20 huldigt Israël zijn koning, zijn David: »*Wij zullen juichen over uw heil en de vaandelen opsteken in den Naam onzes Gods. De Heere vervulle al uw begeerten!*"

Zeker, die handeling was bij Israël ook een typisch-profetische, waarvan de vervulling eerst in het nieuwe Jeruzalem gezien wordt, wanneer elke kroondrager, ieder talent, alle gemeenschap, waarin Gods heerlijkheid over zijn volk openbaar wordt, den Leeuw uit Juda's stam hulde biedt, door wien alleen alle genade Gods overvloedig is over zijn volk en die allen tot koningen en priesters gemaakt heeft.

Maar het leven van Israël was *niet alleen typisch-profetisch*, het was ook een waarachtig *volksleven* op aarde. En in dat *volksleven* was David waarlijk de gezalfde des Heeren, de koning bij de gratie Gods. Die koning was instrument in Gods hand, om Israël zijn positie als volk te geven; in de overwinning van zijn vijanden; in het verheffen van Jeruzalem; in de opvoering der arke van Gods bijzonder genadeverbond; en ook in de bestelling van dien vrede, die de ontplooiïng en ontwikkeling van het natuurlijk leven in zijn duizendvoudige kracht en schoonheid onder het Noächitisch Verbond Gods mogelijk maakt en als het zonnelicht uit zaad en knop doet uitbreken.

Als verbondsvolk maar ook *als volk* moet Israël, moet al wat onder David leeft, dit uitspreken. Het moet den Heere hierin erkennen, uit Wien, door Wien en tot Wien alle dingen zijn; maar ook den knecht des Heeren, zijn instrument moet het eeren. Het moet toch niet enkel den Heere God eeren in zijn genade, maar ook in zijn bestel, in zijn beleid, in zijn

weg, in zijn verkiezing; in den mensch, dien Hij toebereidt, toerust, zalft en aangordt; en dien Hij genade en eere geeft, om Gode een knecht te zijn in de regeering over zijn volk, in de verheffing van zijn Israël, in de ontsluiting en rijkdom van het geschapen leven. Daarom komt dat leven dan ook *rondom David* de vaandelen opsteken, hem omringen met die teekenen der overwinning, met die teekenen van het vrijgemaakte leven, dat het in dezen zoon van Isaï, in dezen man, dien de Heere verkoor, den dag van zijn opkomst en bloei zag komen uit de Fontein van alle goed.

In Psalm 20 hoort gij dat leven in allerlei symbool, elke levenskring met eigen vaan, in dankzegging, lof en bede zich rondom David dringen: »*Wij zullen juichen over uw heil en de vaandelen opsteken in den Naam onzes Gods!*"

Zoo is ook in Nederland de 1e April 1897 een dag der vaandelen. De Heere heeft groote dingen aan ons gedaan in de laatste vijf en twintig jaren.

Eenzame zaaiers waren een eeuw lang hier en daar op den akker van het leven onzes volks gezien, zaaiende met tranen, schoon soms in geloove profeteerend van een herbloeiend Holland; Samuëlsgestalten, overwinnend en toch in rouwe heengaande, omdat de dag der bevrijding niet daar was. De opkomende pers, die uit de Waarheid was, bezweek; het politieke optreden stelde bitter teleur; een ontwaken van het volk voor het publieke leven bleef uit; de oppositie tegen de schoolwet van 1857 werd geteekend als de doode vlieg, die de apothekerszalf deed stinken; dieper vernedering zou het loon voor den schoolstrijd worden, schorpioenen voor geeselen; de aanvankelijke vrijmaking der kerk scheen van hervormde zijde slechts met een zorgvuldiger sluiten van alle deuren en vensters en met het wegnemen van den klopper beantwoord te worden, terwijl in de kerkelijke besturen voor het Nederlandsche gereformeerde beginsel zelfs geen gedachte werd

toegelaten; de hoogescholen gingen al verder achteruit, en het leven, dat daar nog naar de Waarheid uitging, werd over de grenzen geleid in Duitsche gemeenschap, het vaderland vergetend. Onze wortel, ons beginsel als Nederlandsche zonen der reformatie, ons beginsel in de wetenschap, in de theologie, in de staatkunde, in kerk en school, in nationaal en maatschappelijk leven, in alle corporatief optreden, waar kwam dat beginsel, die wortel tot recht, tot krachtige openbaring? En wij kenden den tijd niet, dien wij tegengingen, den tijd, die thans voor de deur staat, waarin door heel de wereld het leven zich loswikkelt, om in eigen gestalte een weg, een plaats, een gemeenschap, een openbaring van zijn kracht te vinden. Zou het leven, het beginsel van Oud-Hollands Calvinisten, van Neerlands geloovigen vallen als Jonathan onder de Filistijnen?

De Heere is onzer gedachtig geweest! Hij schonk ons Doctor Abraham Kuyper, dien Hij toerustte, dien Hij door genade zalfde, dien Hij uitbracht tot zijne levenstaak. En met den arbeid van Dr. A. Kuyper, met de uitgave van *De Standaard* op 1 April 1872, is een nieuwe dag voor de zonen onzer vaderen aangebroken.

Sedert hebben wij de vrijmaking des levens, — zij het ook aanvankelijk! — op allerlei wijze aanschouwd. Hier is de organisatie der Antirevolutionaire partij; de Antirevolutionaire pers; de Unie, een school met den Bijbel; het ministerie Mackay-Keuchenius; de schoolwet Mackay; de vermenigvuldiging der Christelijke school; het drietal der Gereformeerde gymnasia; de Vrije Universiteit; de opbloeiing der Gereformeerde theologie; de nieuwe aera voor de vrijmaking der kerk; de verheffing der Theologische School; de herbaring van den dienst des Woords; de kerkelijke pers; Patrimonium; het Sociaal Congres; Boäz; en zoo veel meer. Het leven werd vrij daardoor, dat het in den eigen nationalen wortel, den wortel van eigen beginsel gevoed en naar datzelfde beginsel

gesnoeid werd; het conservatisme werd teruggedrongen; de ethische richting werd weerstaan; de Duitsche grens werd gesloten; de Antirevolutionaire politiek werd in Calvinistische richting voortgeleid en gehandhaafd; een eigen Sociaal Program werd gesteld; het kerkelijk leven tot helderder historisch bewustzijn geroepen; de school tot eigen nationale principiëele organisatie en ontwikkeling gedrongen in paedagogiek en methodiek; allerlei nabootsing en eenvormigheid werd weerstaan en op een eigen type in iedere richting aangehouden.

Waartoe meer?

Sinds *De Standaard* geplant werd, sinds Dr. A. Kuyper tot zijn levenstaak uitging, brak er voor de zonen van het Calvinistische Holland een nieuw levenstijdperk aan; allerlei talent kwam op de oude erve uit; de overwinning van den ouden Staatschen, remonstrantschen, humanistischen, libertijnschen geest, die schier volkomen was, werd gewroken.

Zeker, nog toeft er veel; nog dreigt er veel. In onze letterkunde, in onze wetenschap, in onze kerk, in onze school, in onze politiek, in heel ons leven. Toch steken we op 1 April de vaandelen op, rondom *De Standaard,* rondom Dr. A. Kuyper.

Getuigen anderen bijzonder voor hun levenskring, zoo zij het ondergeteekende vergund, als dienaar des Woords in Christus' kerk, door deze regelen in *De Hollander*, *De Standaard* en Dr. A. Kuyper dankbaar te huldigen en te groeten, en voor zijn deel het vaandel op te steken.

Groen van Prinsterer schreef in zijn *Nederlandsche Gedachten*, 4 Dec. 1868, het jaar vóór dat waarin Dr. A. Kuyper naar Amsterdam ging:

»Nevens *degelijke schoolwetsherziening*, *vrijmaking der kerk.*

»Nevens. *Neen*, *dit is onjuist.* Boven *elke andere kwestie* emancipatie van de Hervormde kerk.

»*De vrijmaking der kerk heeft den voorrang.*

»*Degelijke schoolwetsherziening. Wat baat ze, indien de Her-*

vormde kerk door handhaving van den erbarmelijken misgreep van 1816 in Synodaal-kerkelijken en Afgescheidenen verdeeld blijft. Indien lauwheid en willekeur het talrijke kerkgenootschap aan het ongeloof prijsgeeft!

»*Laat daarentegen de* Vrije en aldus Confessioneele Kerk *herrijzen uit het graf van den* reglementairen *toestel! Zij zal de moeder der Vrije School zijn.*"

Op het pad van die vrijmaking der kerk, de moeder der vrije school en de moeder ook van een waarlijk vrijgemaakt leven, heeft de Heere ons door den arbeid van Dr. A. Kuyper, ook door zijn politieken arbeid, al de dagen van *De Standaard* verder geleid.

Wij steken onze vaandelen op rondom Dr. A. Kuyper en *De Standaard.* Dankend biddend: *De Heere vervulle al uwe begeerten! Dezen vermelden van wagens, en die van paarden; maar wij zullen vermelden van den Naam des Heeren onzes Gods!*

J. C. SIKKEL.

's-Gravenhage, 30 Maart 1897.

* * *

Aan Dr. A. Kuyper. (*

Waar we uit erkentlijkheid U dank en hulde brengen
Voor 't werk door U gewrocht, daar bidden wij, bij 't lengen
Uws levens, van den God, op Wien Ge uw hulpe bouwt,
Die aan Uw sterke hand Zijn volk heeft toevertrouwd
Ter leiding, dat Hij U nog lang de kracht moog geven,
Om door Uw wetenschap het hoofddoel van Uw leven:
De erkenning van Zijn volk, te erlangen, Hem ter eer.
Hij sterke U, als weer straks 't vijandelijke heer
Het loflijk doel miskent, waaraan Gij dagen, nachten,

(* Deze proeve van poëzie, waarin één onzer jeugdige lezers zijn gedachten vertolkte, vinde hier een plaats. *Red.*

Den roem van Uwen naam, de hulde aan Uwe krachten,
Ja heel Uw leven wijdt, en al Uw zorgen schenkt.
Maar wat hun listig hart ook tegen U bedenkt:
Gij hebt een volk gewekt, dat schier was ingeslapen,
Waarin gij 't Geuzenbloed der vad'ren hebt herschapen;
Dat zal U dankbaar zijn tot ver in 't nageslacht,
Wanneer reeds lang Uw hand beroofd is van haar kracht;
Dat zal Uw kostlijk werk, dat zal Uw streven eeren,
Uw schrander staatsbeleid, Uw blik in 't Woord des Heeren.
Hun zijt Ge tot een steun, waarop hun voet vertrouwt:
Dan is Uw werk met recht *hùn* standaard èn heraut.

*

* * *

Dr. A. Kuyper.

Dr. Abraham Kuyper werd den 29 Oct. 1837 te Maassluis geboren, waar zijn vader predikant was. Zijn ouders waren Jan Hendrik Kuyper en Henriette Huber, een afstammelinge van een Zwitsersch geslacht. In 1849 werd zijn vader naar Middelburg beroepen, waar de begaafde zoon, evenals vroeger te Maassluis, de lagere school bezocht.

Niet onaardig is het hier op te merken, dat hij met den heer Tak van Poortvliet dezelfde school bezocht te Middelburg.

Van 1849—1855 volgde Kuyper de lessen van het gymnasium te Leiden, tot hij den 16 Juli 1855 als student in de letteren en de godgeleerdheid aan de universiteit in die stad werd ingeschreven. Roeping voor predikant voelde hij destijds echter niet, zoodat hij meer de letteren dan de theologie beoefende en hij vooral in aanraking kwam met prof. De Vries, van wien hij later nog met dankbaarheid gewaagde.

Op godgeleerd terrein erkende hij prof. Scholten als zijn leidsman. De theologische faculteit der universiteit te Groningen

schreef in dien tijd een prijsvraag uit over het kerkelijk vraagstuk ten dage van Calvijn en à Lasco. Op aandrang van prof. De Vries besloot Dr. Kuyper die te beantwoorden. Ongelukkig voor hem kon hij de werken van à Lasco noch in de universiteitsbibliotheken te Leiden, Utrecht en Groningen, noch in de groote buitenlandsche boekerijen vinden, totdat eindelijk, geheel tegen zijne verwachting, de vader van Prof. De Vries, toen ter tijd predikant te Haarlem, hem er aan hielp. Hij erkende hierin de machtige hand Gods. In zijne *Confidentie* schreef hij hierover: »Oordeel zelf. Gij hebt ter toebereiding een instrument noodig. Slechts op één plaats ter wereld schuilt het. Maar niemand, zelfs niet de eigenaar weet, dat het er is, dat hij het heeft, dat het bestaat, en God brengt u, als tegen uw wil, ter plaatse, waar het ontdekt moet worden. Straks is het in uwe hand. Zoo dit geen voorzienig bestel mag heeten, wat is het dan?"

Zijn arbeid aan zijne prijsvraag verkreeg door dit alles een voor hem gewijd en geheiligd karakter en de prijs werd door hem met glans gewonnen. Op denzelfden dag, waarop de theologische faculteit den arbeid van Dr. Kuyper met goud bekroonde, vond de rechtsgeleerde faculteit aldaar reden een werk van Jhr. A. F. de Savornin Lohman een eervolle vermelding waardig te keuren. De namen van deze beide bekwame mannen — slechts enkele maanden verschillende in leeftijd — zouden later nog dikwijls samen genoemd worden.

Den 20 September 1862 werd hij met een proefschrift: *Joannes Calvini et Joannes à Lasco de Ecclesia Sententiarum inter se composito*, tot docter in de theologie bevorderd. Inmiddels als candidaat tot den predikdienst toegelaten, deed hij den 7 Augustus 1863 zijne intrede als Ned. Herv. predikant te Beesd. Hoewel nog modern, was hij toch door het onderwijs van Scholten en door zijn studie van Calvijn en á Lasco met de gereformeerde theologie bekend geworden. Bovendien kwam hij te Beesd met gereformeerden in aan-

raking, wier omgang en gesprekken hem ten zegen werden. »Hun taaie volharding," schrijft hij in zijn *Confidentie*, »is mij de zegen voor mijn hart, het opgaan van de morgenster mijns levens geworden. Ik was wel gegrepen, maar had het woord der verzoening nog niet gevonden. Dat hebben zij mij gebracht met hun gebrekkige taal in den absoluten vorm, waarin mijn ziel alleen rust kan vinden."

Naar Utrecht beroepen, deed hij in die stad den 10 Nov. 1867 zijn intrede in de Domkerk met een rede: »De menschwording Gods, het levensbeginsel der kerk."

Dáár begon zijn optreden voor de kerk, tegen het modernisme, maar ook allengs tegen de Utrechtsche theologie. Op het staatkundig tooneel had hij zich evenwel tot dusver niet gewaagd. Te Utrecht echter kwam hij in aanraking met Groen van Prinsterer en van 1869 af tot aan den dood van Groen toe stond hij dezen leider met buitengewone bekwaamheid en veerkracht ter zijde, ook op staatkundig gebied.

In 1870 werd Dr. K. te *Amsterdam* beroepen. Hij nam den 31 Juli van dat jaar afscheid van zijn Utrechtsche gemeente met een rede over »conservatisme en orthodoxie," terwijl hij zijn intrêe te Amsterdam hield met een rede over »de Kerk als organisme en instituut." Hij ontwikkelde hierin een program, waaraan hij later zich getrouw heeft gehouden.

In de Amsterdamsche gemeente kon hij er geen vrede mede vinden, dat het weeshuis en de andere stichtingen zich bevonden in handen van regenten, die de moderne leer waren toegedaan. In die stichtingen moest z. i. slechts geleerd worden wat de gemeente beleed. Onder leiding van Dr. K. werd er tusschen beide partijen een scherpe strijd gevoerd, die daarmede eindigde, dat de moderne besturen der inrichtingen moesten plaats maken voor geloovige, terwijl ook het godsdienstonderwijs er in aan betere handen werd toevertrouwd.

Maar gelijk gezegd — wij houden ons niet op bij den kerkelijken arbeid, maar bepalen ons tot het staatkundige.

Den 1 April 1872 nam hij de redactie van *De Standaard* op zich en in 1874 werd hij door zijn verkiezing te Gouda lid der Tweede Kamer.

Op het tijdstip van Groen's dood in 1876 vertoefde hij wegens een zware krankheid in het buitenland. Slechts tot den 21 Februari 1875 had hij zich aan den parlementairen arbeid kunnen wijden. Door overspanning was zijn gezondheid ondermijnd geworden. In nog geen 13 jaren had hij 38 geschriften over allerlei onderwerpen het licht doen zien. Gelukkig keerde hij in den zomer van 1877 aanvankelijk hersteld naar het vaderland terug. Hij nam zijn ontslag als lid van de Kamer.

Voor een beroep naar Oosthem bedankte hij, evenals voor een tweemaal herhaald beroep naar Amsterdam.

Hoewel reeds besloten naar Ridderkerk te vertrekken, ging hij ook daartoe niet over. Hij zou, sedert 1878 ook redacteur van *De Heraut*, zijn krachten wijden aan de oprichting van een Vrije Universiteit en de Amsterdamsche gemeente niet meer dienen als predikant, maar wel als ouderling. Zijn pogen om een hoogeschool op te richten, vrij zoowel van den Staat als van de Kerk en op den grondslag der gereformeerde belijdenis, werd met een gunstigen uitslag bekroond en den 20 October 1880 werd de Vrije Universiteit op gereformeerden grondslag gesticht.

Wat Dr. Kuyper gedaan heeft tot verhindering van de Wet op het Lager Onderwijs van 17 Augustus 1878 en het daartoe beproefde Volks-petitionnement, is te algemeen bekend om er lang bij stil te staan.

En ook de geschiedenis van de laatste jaren is versch genoeg gebleven om breedvoerig te vermelden wat nà 1878 verder gebeurde.

De geschiedenis van de Antirevolutionaire partij tot op heden is ook die van Dr. A. Kuyper; en zoo behoeft daarover den meesten onzer lezers wel niet veel meer gezegd te worden.

Zutphensche Courant

(van 2 April 1897).

Er werden gisteren een paar pers-jubilea gevierd. De *Schiedamsche Courant* vierde haar 50-jarig bestaan; terwijl het 25 jaar geleden was dat *De Standaard* werd opgericht en een der begaafdste en scherpzinnigste journalisten, Dr. A. Kuyper, den dag herdacht, waarop hij gedurende het vierde eener eeuw zijn groote krachten aan dat blad heeft gewijd en daarmede de Antirevolutionaire partij heeft georganiseerd op een wijze, zooals zijn niet minder begaafde voorgangers (denk aan Groen van Prinsterer!) maar niet had mogen gelukken.

Dr. Kuyper heeft trouwens zijn aanhang niet alleen onder de grooten dezer aarde, doch ook onder de »kleine luyden" gezocht; hij heeft de journalistiek als een providentieele roeping aanvaard. Zoo getuigde de jubilaris zelf, toen hij gisterenavond bij een hulde, die hem in het Paleis voor Volksvlijt werd gebracht, het spreekgestoelte beklom.

Het Nieuws van den Dag

(van 31 Maart 1897).

»Geachte Heeren, Vertegenwoordigers der Journalistiek! Een macht rust in Uw handen, door onze oude Academiën niet gekend, doch waar de jongere Universiteit van meet af mede wil rekenen. Ik verlaat dan ook mijn traditiën niet, zoo ik, als Groen van Prinsterer's leerling, ook de pers als macht in de natie eer. Brak Groen het eerst den sleur door zelf in Uw rijen plaats te nemen, zou ik het mij dan niet tot een eere

rekenen, als Uwer één met U in het gelid te zijn getreden! Aldus, als Rector der School, maar ook als oude wapenbroeder, vraag ik voor de jonggeboren Stichting het eeresaluut van Uw woord!"

De man, die in het jaar 1880 bij de inwijding van de Vrije Universiteit in het koor der Nieuwe Kerk deze woorden tot de journalisten richtte, gedenkt morgen, 1 April, den dag, waarop hij, nu vijf en twintig jaren geleden, zelf zijn loopbaan als journalist aanvaardde.

Ons dunkt de tijd nog niet daar, om over den arbeid van den heer Kuyper een oordeel op te maken. Weinigen in den lande hebben bitterder bestrijders dan hij, weinigen worden met trouwer en teerder aanhankelijkheid vereerd. Een oordeel over deze buitengewone persoonlijkheid verblijve aan de geschiedenis — hooge gebouwen zijn alleen op een afstand goed waar te nemen.

Voor Dr. Kuyper's geestverwanten is de dag van morgen gewis eene welkome gelegenheid om uiting te geven aan de gevoelens van vereering en dankbaarheid, die hen voor hunnen leidsman bezielen. Maar daarenboven kan niemand, die kennis neemt van hetgeen er in Nederland op geestelijk gebied voorvalt, zijne belangstelling aan dit jubilé onthouden. Dit jubilé wordt gevierd door een, die met zeldzame gaven is gezegend; door een, die godgeleerde is door zijne opleiding, maar wien daarenboven misschien geen enkel deel van het menschelijk weten geheel vreemd is; die geschiedkundige is en wijsgeer, staatsman en redenaar, lid van het Parlement en Hoogleeraar in twee faculteiten, — die leider is eener staatkundige partij, welke hij uit kleine beginselen heeft saamvergaderd, die hij kent in haar zwakheid en in haar kracht en die hij doordringt van zijn geest.

De heer Kuyper heeft, sprekende in het koor van Amsterdam's Nieuwe Kerk, de pers als »macht in de natie" geëerd, en het zichzelf tot eene eere gerekend den naam van jour-

nalist te dragen. Moest het bewijs geleverd worden, dat de pers inderdaad eene macht in de natie is; het bewijs dat het dagelijks lezen van een zelfde blad op den menschelijken geest werkt als de druppel op den steen, men zou zonder aarzelen het blad noemen, thans vijf en twintig jaar door den heer Kuyper geredigeerd. Maar men zou daaraan moeten toevoegen, dat er in het geheele vaderland misschien niet een pen is, schitterender dan de zijne.

Dr. Kuyper heeft de beschikking over meer dan één stijl. Zijn stijl is anders in een geleerd werk als zijne Encyclopaedie dan in een stichtelijk artikel in *De Heraut;* anders in zijne oratie dan in »Ons Program;" anders in een kanselrede dan in een dagbladartikel, en in die dagbladartikelen zelf verschilt de stijl weder naar gelang van den eisch, door het onderwerp gesteld. Maar wat ook vloeit uit zijne pen, de stijl is altijd helder als die van Multatuli en voornaam als die van Busken Huet.

Het nieuws van elken dag te beschrijven, maar dit in den dienst van wat blijft in alle eeuwen — dat is het ideaal, dat Dr. Kuyper zich heeft gevormd van den journalist. Hij heeft dit ideaal naar zijne opvatting van wat in alle eeuwen blijft, nu vijf en twintig jaren nagestreefd, en hij heeft dit gedaan met de zeldzame taalvirtuositeit, waarover hij te beschikken heeft. Wij bieden den jubilaris bij onze hulde voor zijne gaven onzen heil- en gelukwensch met dezen zijnen gedenkdag aan.

De Tijd

(van 31 Maart 1897).

Dr. Kuyper herdenkt morgen, 1 April, den dag waarop vóór vijf en twintig jaar de redactie van het Antirevolutionaire

orgaan *De Standaard* door hem werd aanvaard, en zijn vrienden en geestverwanten hebben besloten, dien dag op luisterrijke wijze te vieren. Of daartoe voor hen reden is? — Van een algemeen journalistisch standpunt beschouwd, zeer zeker ja! Door zijn buitengewone talenten, zijn verbazende werkkracht, door zijn toewijding aan de zaak zijner partij en vooral aan het blad, hetwelk onder zijn leiding stond, heeft Dr. Kuyper aan dit laatste een geheel eenige plaats in onze Nederlandsche dagbladpers en een beteekenis in onze politiek verschaft zooals waarschijnlijk geen ander dan hij dit zou vermocht hebben. Vraagt men naar *het resultaat* van al die werkzaamheid en inspanning van hooge en edele gaven dan moet het antwoord minder bevredigend luiden, *ook* — meenen wij — van het standpunt der politieke en godsdienstige vrienden van den grooten leider zelven. De Antirevolutionaire partij, het werk van Groen van Prinsterer, in twee stukken uiteengescheurd; de Vrije Universiteit, de stichting, aan welke door offervaardige geestverwanten tonnen gouds werden ten koste gelegd, van haar beste intellectueele en wetenschappelijke krachten — die van Dr. Kuyper zelven uitgezonderd — beroofd; het Calvinisme zich meer en meer uit de puinhoopen, die eenmaal de oude Staatskerk vormden, terugtrekkende binnen de grenzen van een klein dissentieerend Kerkgenootschap, dat zelf niet dan met de grootste moeite wordt bijeengehouden . . . . ziedaar ongetwijfeld resultaten, die niet zeer schitterend of opwekkend mogen heeten. Literarisch heeft Dr. Kuyper zijn courant een hoog standpunt doen innemen; men mag bijna zeggen dat door hem een eigen Nederlandsch idioom voor zijn gespierde artikelen geschapen is. Alle wapenen der dialectiek, zoowel de knots als de degen, zijn door hem gehanteerd, doch vooral in den laatsten tijd werden met diezelfde wapenen meer wonden toegebracht aan vroegere geestverwanten dan aan principieele tegenstanders. Het was dikwijls een letterkundig kunstgenot, van den strijd getuige te zijn, maar vijanden werden

in dien strijd zelden verslagen of tot inkeer gebracht; niet eenmaal kon het leger van getrouwen bijeengehouden en tegen afval en groote verliezen bewaard worden. Verwondering baart dit een en ander ons, Katholieken, volstrekt niet: het moest geschieden. Wat Dr. Kuyper te beurt viel, is niets anders dan het gewone lot, hetwelk een ieder te wachten staat, die een godsdienstige of politieke partij wil baseeren op den zandgrond van het Protestantisme. Elke poging om op dien bodem op te bouwen moet noodzakelijk mislukken. Met de Katholieken gezamenlijk heeft Dr. Kuyper eenige grondwaarheden van het Christendom verdedigd tegen het steeds veldwinnend ongeloof, die grondwaarheden zullen staan in eeuwigheid, ook zonder hem. Al wat echter van het zijne daarbij werd gevoegd zal vallen, ja *is* reeds vallende. Een oordeel over de vraag, of de strijd van Dr. Kuyper den triomf van het ongeloof in het Hervormde Kerkgenootschap vertraagd of versneld heeft, matigen wij ons niet aan. Ontzaglijk evenwel achten wij de verantwoordelijkheid van een man, die de godsdienstige en staatkundige leiding heeft aanvaard van een weinig ontwikkelde volksmenigte, welker politieke en zedelijke conscientie zich als een klavier door hem laat bespelen, terwijl alleen *eigen* opvatting en *eigen* goeddunken door hem als laatste *criteria* kunnen aangegeven worden van hetgeen waarheid en recht zal zijn voor allen, die zich aan zijn leiding toevertrouwden.

Onder één opzicht intusschen komt aan Dr. Kuyper, afgescheiden van zijn werkzaamheid en talenten, op dezen dag een eeresaluut toe, zelfs van diegenen welke onder elk ander opzicht het verst van hem verwijderd staan: ook wanneer hij, als gewoonlijk, zijn stem verder trachtte te doen doordringen dan tot den kleinen kring van hooger ontwikkelden, en het zijn bedoeling was, hartstocht en felheid te uiten en tot hartstocht en felheid te prikkelen, werden de parlementaire toon en de vormen van het beschaafde debat zelden of nooit door hem uit het oog verloren. Ongetwijfeld heeft Dr. Kuyper door

dat voorbeeld, alsook door de zorg, welke hij besteedde aan elken regel schrift, die uit zijn pen kwam, in niet geringe mate bijgedragen tot verhooging van het peil der discussie en tot verbetering van den toon van het politieke en religieuze debat in de dagbladpers van alle partijen.

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage

(*van 3 April 1897*).

Er is deze week meer dan een journalistisch jubileum gevierd, doch geen met zooveel algemeene belangstelling als dat van *De Standaard* en van zijn kranigen hoofdredacteur, Dr. Abraham Kuyper. En dat zal niemand verwonderd hebben; want op den 1en April heeft tevens een zeer invloedrijke richting in ons staatsleven een gedenkdag van groote beteekenis gevierd. Wij willen niet in beschouwingen treden over het wezen dier richting nu en voor vijf en twintig jaren en ons liever beperken tot het standpunt, dat de begaafde staatsman en met hem zijn blad, te midden van den strijd van den dag inneemt. Inderdaad, een staatsman is Dr. Kuyper, ook al heeft de Koninklijke wil hem nog nimmer aan de groene tafel geroepen. Staatsman, omdat hij, ondanks de grootste hinderpalen en ondanks de hevigste bestrijding en verdachtmaking, van de kleine Gideons-bende, die Groen van Prinsterer om zich verzamelen mocht, gemaakt heeft eene vrij krachtige partij, wier grondslag door hem een nationaal karakter heeft gekregen, een grondslag, zoo eigenaardig zich voegend in onze huidige staatsinrichting, dat den vreemde het raadsel geboden wordt, hoe in Nederland eene richting, wortelend in Calvinistische

leerstellingen en in een republikeinsch verleden, zonder beginselverzaking poseeren kan als steun van het monarchaal gezag in deze landen. Staatsman, omdat hij, weder zonder prijsgeving van eigen beginsel, zich den steun heeft weten te verzekeren van de Katholieken, door ook in die kringen het besef veld te doen winnen, dat tegenover een gemeenschappelijken vijand zelfs het diepstgaand verschil van gevoelen geen beletsel voor samenwerking oplevert. Staatsman ook, omdat hij met een ongeëvenaarden tact zijn tegenstander weet te treffen, waar deze het zwakst is, en tevens, met een bijna onverklaarbare onverschilligheid omtrent het oordeel van derden over zijn wijze van strijden, zijn polemiek weet te voeren, tot de ander, niet overtuigd maar toch wanhopend te overtuigen, den strijd opgeeft. Zeiden wij, dat Dr. Kuyper niet kieskeurig is in zijn strijdmiddelen, wij zouden een blaam werpen op zijn karakter, en toch bezwaarlijk zal men zeggen, dat de strijd door hem gevoerd steeds dat karakter van eerlijkheid en oprechtheid draagt, dat der waarheid ten goede komt. Dr. Kuyper leeft in het bewustzijn dat hij gelezen en beoordeeld wordt door duizenden, wie òf ontwikkeling òf lust òf tijd òf gelegenheid ontbreekt, in iedere kwestie de »altera pars" te hooren en ook, dat voor de kracht en de toekomst van zijn partij een ongeschokt vertrouwen in den leider onmisbaar is. Vandaar zoekt hij niet zijn kracht in objectiviteit, maar werpt zich ten volle op de taak, steeds te toonen, dat hij en dus zijne richting, *gelijk heeft.* Vandaar zijne methode van wegmoffeling der argumenten der tegenpartij, van ontwijking van discussie over de hoofdzaak, wanneer bijzaken een gunstig veld voor polemiek aanbieden, van negeering van elders afgelegde verklaringen. Die methode moge in moreelen zin menige bedenking opleveren, zij kan slechts resultaten hebben, wanneer zij toegepast wordt door iemand, die zulk een meester in het debat, zulk een meester met de pen is. Wij staan op een anderen staatsrechtelijken bodem als de hoofdredacteur van *De Standaard*

en dientengevolge in menig opzicht tegenover hem, maar, zonder af te doen aan het oordeel van den geschiedschrijver van een volgend geslacht, huldigen wij in den grooten tijdgenoot een man van buitengemeene gaven, een der merkwaardigste figuren in onze geschiedenis.

Het centrum, dat een groot deel der Antirevolutionairen in hem kan vinden, mist de *liberale partij*, en het is wel een merkwaardig contrast, dat in deze zelfde dagen onder haar een noodkreet opgaat om concentratie, het koste wat het wil. In het voorgevoel van een dreigende nederlaag bij de stembus van straks, hebben een tachtigtal mannen van heinde en ver zich aangegord de verstrooide schaapkens weder in de oude, verweerde kooi te verzamelen, en, al moge er nog zooveel antagonisme, nog zooveel principieele tweedracht in de gelederen heerschen, ter wille van den naam moet oud en jong, heel en half, in broederlijken samengang de banier van het liberalisme in den strijd omstuwen. Het denkbeeld is mooi, de poging is verklaarbaar. Verwonderen doet zij ons trouwens niet. Een richting, gegrond op zoo theoretisch-philosophischen grondslag, kan zooveel schakeeringen omvatten, kan zich zoo vervormen, dat slechts de historicus zich over de inconsequentie van den loop van zaken verbazen zal. Maar die zal het dan ook zeker doen. Als historisch proces is het liberalisme, dat van een Royer Collard door een Guizot, een Constant, een Krause, een Ahrens en een Spencer heen (wij grijpen maar wat namen!) nog in een Von Hartmann en een Gierke zich terugvindt, dat met zijn vleugelen Hegelianen, positivisten, ethischen, tot zelfs (katheder-) socialisten weet te dekken, dat zich nu eens keert tegen alle historische ontwikkeling, dan weder tegenover het radicalisme positie neemt, om ten slotte zooals o. a. *Het Vaderland* doet, alle principieel verschil met deze richting te ontkennen — dat historisch proces is een logisch onding. De taak, die de echte liberale partij zich gesteld had, de vorming van Staatsinrichtingen naar ethische

beginsels, is vervuld; logisch zal zij slechts kunnen opgaan, òf in eene richting tot behoud van de resultaten van haar streven, òf in eene richting, die het individualistisch element uit het staatsleven verdringend, op socialen grondslag Staat en maatschappij wil hervormen. Deze laatste richting, die in nog onzekere omlijning, nu in een »radicale partij," dan in eene »Liberale Unie" hare uiting zoekt, mist ten eenenmale het typisch karakter van het echte liberalisme, en de poging, hare aanhangers terug te brengen tot het reeds lang door hen verlaten standpunt moge tijdelijke concentratie kunnen bewerken, de onverbiddelijke logica zal dra de tweespalt doen herleven, die niet, zooals men beweert, in taktiek en tempo van handelen, maar in verschil van beginsel haar oorsprong vindt. Gelukt de concentratie, dan zal de aanstaande stembusstrijd aan die zijde in groote onzuiverheid gestreden worden; en als zij het wint, zal de volgende periode van wetgeving de wrange vruchten toonen van dit politiek geschacher.

De Regeering heeft, behoudens de eindstemming, die niet twijfelachtig is, de *Tweede Kamer* bewogen, haar ontwerp van een der belangrijkste financieele wetten in den laatsten tijd in ernstige beraadslaging te nemen en is in hare verdediging zeker niet ongelukkig geweest. Wij hopen, dat de willekeurige berekeningen, die er aan ten grondslag liggen, in de toekomst geen groote bezwaren en onbillijkheden in het leven zullen roepen, maar houden ons hart vast.

De Telegraaf

(*van 1 en 2 April 1897*).

Het is heden een gedenkwaardige dag voor een van de merkwaardigste en meest begaafde menschen van onzen tijd

Immers, heden zijn 25 jaren verstreken, dat Dr. A. Kuyper optrad als hoofdredacteur van *De Standaard*. Het kan niet op onzen weg liggen hier in eene appreciatie te treden van wat Dr. Kuyper voor het blad, aan welks hoofd hij staat en daarmede voor de partij wier leider hij was, gedaan heeft. Wij laten dat over aan de geschiedenis. Ieder onbevooroordeelde, die een blik slaat op dit leven rijk aan arbeid, aan strijd, aan overwinning, kan een gevoel van bewondering voor dezen genialen man, wiens pen thans 25 jaren met ongeëvenaard talent in dienst van de Antirevolutionaire partij heeft gestaan, niet onderdrukken. Ook wij zenden op dezen gedenkwaardigen dag Dr. Kuyper een collegialen heilgroet. *(Red).*

* * *

Op ons verzoek aan den heer W. Hovy om eenige bijzonderheden ons te willen verschaffen uit het leven van Dr. A. Kuyper ontvingen wij het volgende:

Dr. Abraham Kuyper werd den 29 October 1837 geboren te Maassluis, alwaar zijn vader predikant was bij de Nederl. Herv. Kerk. Alhoewel zijn sympathieën in zijn vroege jeugd meer schenen uit te gaan naar het zeemansleven, kwam hij op 12-jarigen leeftijd op het gymnasium, eerst te Middelburg en daarna te Leiden, naar welke beide plaatsen zijn vader successievelijk als predikant was beroepen geworden. Den 16 Juli 1855 verliet hij het gymnasium, om daarna aan de Leidsche hoogeschool te worden ingeschreven als student in de letteren en godgeleerdheid.

Destijds was het echter geenszins zijn begeerte om predikant te worden. De toestanden in het Ned. Herv. Kerkgenootschap trokken hem geenszins aan. Wat hij in zijn omgeving van het kerkelijk leven gewaar werd, miste voor zijn hart die heilige poëzie, waaraan het behoefte gevoelde. Er was zoo veel vormelijks, zoo veel onwaars, dat hem tegen de borst stuitte,

dat hij destijds, ware hij geheel vrij geweest in zijn keuze, wellicht niet er toe zou overgegaan zijn toch het predikambt te zoeken.

Hij schreef althans daaromtrent op lateren leeftijd: »De kerk was geen kerk meer en mijn hart kon geen sympathie gevoelen voor een kerk, die zoo grovelijk haar eigen eer met voeten trad, noch voor een godsdienst, die door zulk een kerk werd vertegenwoordigd."

Meer trok hem destijds aan de studie der letteren, waartoe niet weinig bijdroeg de nauwere omgang met den hoogleeraar Dr. De Vries, waarvan hij steeds in dankbare herinnering gewaagde.

Een belangrijke omstandigheid deed zich echter op zijn weg voor.

De theologische faculteit der Groninger Universiteit had een prijsvraag uitgeschreven over het kerkelijk vraagstuk ten dage van Calvijn en à Lasco. Alhoewel de beantwoording dier prijsvraag, met het oog op de onvolledigheid der bronnen, een uiterst zware taak was, heeft hij deze aanvaard, en het is hierdoor geweest, dat hij tot ernstiger bestudeering der kerkgeschiedenis is gekomen en het hem helder is geworden, dat niet de toestanden, zooals die zich tot hiertoe aan zijn oog hadden vertoond, de maatstaf mochten zijn, waarnaar hij de kerk van Christus mocht beoordeelen. Hij getuigt daarvan zelf in het schoone vlugschrift, getiteld »Confidentie, schrijven aan den WelEd. heer J. H. van der Linden", door hem in 1873 uitgegeven: »Begrijpt ge dan niet, hoe een jaar onder zulke indrukken, uitsluitend aan de bestudeering van het kerkelijk vraagstuk besteed, voor goed een plooi aan mijn geest moest geven, ook toen de Groninger prijsvraag lang vergeten was."

Den 10 September 1862 werd hij bevorderd tot doctor in de godgeleerdheid, met een proefschrift over Johannes Calvijn en Johannes à Lasco, en in het volgende jaar werd hij be-

roepen tot predikant te Beesd in Gelderland, waar hij zijn intrede deed 7 Augustus 1863, nà in den echt te zijn verbonden met mejuffrouw Johanna Schaaij.

Te Beesd werd hij niet weinig bevestigd in zijn overtuiging, dat in terugkeer tot de oud-gereformeerde beginselen, die door Calvijn en à Lasco waren geleeraard, niet alleen voor de kerk maar voor de maatschappij genezing te vinden was. De omgang met de eenvoudige vromen onder het volk in dat kleine dorp heeft een onberekenbaren invloed uitgeoefend op zijn gansche verdere ontwikkeling, waarvan hij meermalen met dank aan God heeft gewag gemaakt.

Van Beesd in 1867 naar Utrecht beroepen, gaf de dusgenaamde »kerkvisitatie" hem het eerst aanleiding om in het publiek den strijd aan te binden tegen de bestaande organisatie in het Hervormd Kerkgenootschap. Zijn geschrift, getiteld »Kerkvisitatie te Utrecht in 1868", deed in vele kringen een storm ontstaan, doch opende ook veler oogen voor de onzuiverheid der toestanden in de kerk.

In 1869 werd Dr. Kuyper beroepen in de Ned. Herv. Kerk te Amsterdam, nadat aldaar kort te voren, door het in werking treden van art. 23 van het Synodaal Reglement, de orthodoxen de overhand hadden verkregen.

Art. 23 n.l. bepaalde, dat hier alleen de kerkeraad, maar deze, in samenstemming met gekozenen uit de gemeente, het recht van beroep van predikanten en benoeming van de overige kerkeraadsleden hebben zou. Hij was dus de eerste, die beroepen werd door het dusgenaamde Kiescollege. Al spoedig verzamelde hij vooral de gereformeerden om zich heen, en gansche scharen, die jaren lang waren weggebleven uit de kerk, om in onderlinge bijeenkomsten stichting te zoeken, zag men onder zijn prediking opgaan, terwijl groote getalen van kinderen, die wegens den treurigen toestand in de kerk ongedoopt waren gebleven, ten doop werden gebracht.

De kerken waren steeds overvol, en zeker is het niet te

veel, wanneer wij daaromtrent in herinnering brengen dat weinig predikanten zoo zeer het vermogen hebben gehad de toehoorders door hun woord te boeien als deze prediker.

Kort vóór zijn verhuizing naar Amsterdam had Dr. Kuyper kennis gemaakt met Mr. Groen van Prinsterer, den Antirevolutionairen Staatsman en leider; en van den aanvang af toonde deze laatste een levendige belangstelling in dezen krachtigen en populairen strijder voor de gereformeerde beginselen te koesteren, welke niet dan met zijn dood heeft opgehouden.

Groen van Prinsterer werd destijds weinig begrepen, noch gewaardeerd. De meesten zijner Christelijke geestverwanten hielden zich verre van hem, wanneer hij met strenge logica zijn beginselen ook op staatkundig en maatschappelijk gebied wenschte toegepast te zien. Vandaar, dat hij in 1871 bij de periodieke verkiezing voor leden van de Tweede Kamer door het gansche land de roepstem deed uitgaan tot zijn geestverwanten onder de kiezers, al hun krachten te concentreeren op drie candidaten, en wel op Mr. L. W. C. Keuchenius, Dr. A. Kuyper en A. van Otterloo, welke drie mannen hij alleen met vrijmoedigheid durfde aanbevelen als de vertegenwoordigers der Antirevolutionaire richting.

Den 1 April 1872 aanvaardde Dr. Kuyper het hoofdredacteurschap van het dagblad *De Standaard,* welke gebeurtenis heden door de Antirevolutionairen met zoo groote ingenomenheid wordt herdacht.

Niet was dit het *eerste* dagblad dier partij. Mr. Groen had in 1850 reeds een Antirevolutionair dagblad *De Nederlander* in het leven geroepen, en vijf jaar met groote volharding geredigeerd; doch die taak bleek voor zijn schouders te zwaar, aangezien het hem aan medewerkers ontbrak, zoodat hij dien arbeid weer heeft moeten neêrleggen.

Bij zijn wonderlijk uitgebreide kennis miste Mr. Groen de gave om populair te kunnen zijn, om zóó te kunnen spreken, dat de meer eenvoudigen het verstonden, dat het weerklank

vond in hunne harten en conscientiën. Die gave was echter Dr. Kuyper in hooge mate geschonken; zoodat men zeggen kan, dat hij het woord van het Volk sprak.

Men voelde in hem een man te hebben gekregen, die onder woorden wist te brengen, wat velen gevoelden. Het Christelijk beginsel, de belijdenis van God-Drieëenig en de gehoorzaamheid aan Zijn Woord te doen doordringen in alle verhoudingen tusschen de kinderen der menschen, was in al zijn schrijven het hoofddoel.

Het is niet anders mogelijk dan dat zijn gevoelens geen algemeenen weerklank vonden, ja vaak heftig bestrijding bij velen, die een andere geloofsovertuiging toegedaan waren; doch wij meenen op algemeene instemming te mogen rekenen, wanneer wij beweren, dat steeds ongewoon talent en gloed van overtuiging uit de vele artikelen spraken, welke in die 25 jaren van zijn hand zijn verschenen.

Wie meer wil weten omtrent de geschiedenis van de oprichting van *De Standaard*, verwijzen wij naar het extra nummer van dat blad, dat Woensdagavond is verschenen, hebbende het opschrift: »Vijf en Twintig jaren, 1872—1897".

Behalve *De Standaard* geeft Dr. Kuyper iedere week uit *De Heraut*, dat, terwijl *De Standaard* een politiek blad is, een theologisch en kerkelijk orgaan is.

De arbeid, ook daaraan wekelijks ten koste gelegd, is werkelijk verbazend, zoodat men zich moet verwonderen hoe één man zooveel kan doen.

De verschijning van *De Standaard* was voor Mr. Groen van Prinsterer een oorzaak van groote blijdschap. Hij verklaarde, naar aanleiding daarvan »met onbezorgdheid buiten het terrein te kunnen blijven." Doch hoe langer hoe meer werd ook in zijn hart de wensch levendig, dat Dr. Kuyper ook in de Tweede Kamer der Staten-Generaal die beginselen mocht bepleiten, zoodat hij diens candidatuur te Gouda krachtig aanbeval, en het als een triomf voor de partij beschouwde, toen hij

in genoemd district in het begin van 1874 met meerderheid van stemmen gekozen werd.

Zijn arbeid als Kamerlid kon slechts van korten duur zijn. Nochtans gaf hij vele belangrijke adviezen ten beste — men herinnere zich slechts hoe hij het was, die het eerst de noodzakelijkheid eener betere regeling van den arbeid, een dusgenaamde »arbeidswet" bepleitte.

Hij moest evenwel dien arbeid reeds in 1875 opgeven, wegens ernstige krankheid, ten gevolge van te groote inspanning, waardoor hij eenigen tijd in het buitenland rust heeft moeten zoeken. Tot Juni 1877 bleef hij wel Kamerlid, doch zijne krachten lieten hem niet toe verder een werkzaam deel aan de debatten te nemen.

Bij de aanvaarding van het lidmaatschap der Tweede Kamer had hij het predikambt neêrgelegd, zoodat van dien tijd af zijne werkzaamheden op politiek en sociaal gebied de overhand kregen. Terstond na zijn herstel heeft hij zich met alle kracht toegelegd op de samenstelling van een program der Antirevolutionaire of Christelijk-historische beginselen.

De noodzakelijkheid daarvan te betoogen en breeder toe te lichten maakte het grootste deel uit van zijn journalistieken arbeid in de jaren 1877 en 1878, en hij mocht dan ook de voldoening smaken zulk een program, in 21 artikelen bestaande, te zien aangenomen door een Centraal-Comité, dat van Antirevolutionaire zijde bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer van raad en voorlichting diende, hetwelk den 1 Januari 1878 in het licht werd gezonden.

Aan hem werd opgedragen de toelichting tot dit program in een boek bijeen te brengen, welk standaardwerk van meer dan 1300 blz. in Maart 1879 ter perse kwam.

Van dat oogenblik kan men zeggen, dat in ons land een vereenigde Antirevolutionaire partij is ontstaan, die een kracht is geworden, waarmede het heerschend liberalisme te rekenen had. Wel vermocht zij niet te verhinderen, dat in 1878 de

wet op het lager onderwijs, door den Minister Kappeyne ingediend, ondanks alle protesten der Antirevolutionairen in den lande, werd aangenomen door de beide Kamers en door Z. M. den Koning met zijn handteekening bekrachtigd (den 17 Augustus 1878). Evenwel was toen reeds duidelijk in het licht getreden, dat de beginselen, welke bij de samenstelling dier wet voorzaten, *niet* uitdrukten wat in het hart van een zeer groot deel van het Nederlandsche volk omging.

Duidelijk was dit in het oog gesprongen bij het Volkspetitionnement, waarbij meer dan 300.000 Protestantsche Nederlanders met klem bij Z. M. aandrongen, bovengenoemde Wet niet met zijne sanctie te bekrachtigen.

De toestand, waarin de Staatsuniversiteiten zich bevonden, deed meer en meer bij Dr. Kuyper en zijn geestverwanten de behoefte gevoelen om het beginsel, dat voorgezeten had bij de stichting der bijzondere *Christelijke* School, der z. g. »School met den Bijbel," ook te doen doorwerken in het Hooger Onderwijs.

Gevolg daarvan is geweest de stichting der »Vereeniging voor hooger onderwijs op Gereformeerden grondslag" in 1879, welke de Vrije Universiteit in het leven riep, die den 20 Oct. 1880 plechtig werd geopend met een rede van den eersten Rector, den inmiddels tot hoogleeraar in de godgeleerdheid benoemden Dr. Kuyper, welke rede getiteld was: »Souvereiniteit in eigen kring."

Niet het minst heeft de onverdroten arbeid van dezen hoogleeraar tot de stichting dezer school bijgedragen, waarbij hij — wat vooral de organisatie betreft — trouw is ter zijde gestaan door zijnen ambtgenoot en vriend Dr. F. L. Rutgers. Onnoodig is het hier in herinnering te brengen, hoe in 1888, nà de invoering der nieuwe kieswet, een anti-liberaal ministerie is opgetreden, waarvan de hoofdarbeid wel mag genoemd worden de totstandbrenging, in 1889, van een wet op het lager onderwijs die het bijzonder onderwijs voor de wet op gelijken voet

stelt met het openbaar, waarvan ook een subsidie aan de bijzondere scholen uit de openbare kas het gevolg is geweest.

In 1891 werd evenwel bij de verkiezingen van leden voor de Tweede Kamer de anti-liberale meerderheid door een liberale vervangen en trad als gevolg daarvan het ministerie-Tienhoven—Tak op, dat de uitbreiding van kiesbevoegdheid als een der eerste artikelen op zijn program schreef.

Doordrongen van de noodzakelijkheid, de taak van het kiesrecht tot een oplossing te brengen, heeft Dr. Kuyper met rusteloozen ijver gewerkt, de nieuw voorgestelde kieswet een meerderheid te doen verwerven en daardoor een deel zijner geestverwanten wellicht meer van zich vervreemd dan noodig en wenschelijk was voor de eenheid der partij.

Dit is vooral uitgekomen in de Kamerontbinding, als gevolg van het amendement—De Meyier. De verwerping der kieswet was voor hem zeker een groote teleurstelling. Sedert dien tijd is echter de kieswet—Van Houten tot stand gekomen, die — al moge zij niet juist hetzelfde bieden wat de vorige bood — toch aan alle rangen des volks, en niet het minst aan de maatschappelijk lageren, den weg opent invloed uit te oefenen op den gang van zaken in ons vaderland.

Voor het kiesdistrict Sliedrecht werd hij in 1894 afgevaardigd naar de Tweede Kamer, welk mandaat hij aanvaardde om, zooveel in hem was, mede te werken tot een spoedige oplossing der vraag omtrent de kiesbevoegdheid.

Behalve op staatkundig en theologisch gebied was zijn oog steeds gericht op de handhaving der belijdenis in de kerk, welke hem vooral in 1886 zulk een levendig aandeel deed nemen in den kerkelijken strijd, waarvan de dusgenaamde »doleantie" het gevolg is geweest; en daarna in de vereeniging van de Chr.-Gereformeerde en Nederl.-Gereformeerde kerken, welke in 1892 is tot stand gebracht.

Zijn werkkracht is in al die jaren gebleken een bijna bovenmenschelijke te zijn. De werken van zijn hand zijn buitenge-

meen talrijk. De kleinere en grootere boekdeelen en brochures door hem in het licht gegeven, overtreffen verre het honderdtal en daaronder zijn werken, die voor een gewonen menschenleeftijd voldoende zouden toeschijnen, als b. v. zijne *Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid*, zijn *Verklaring van den Heidelberger Catechismus*, het reeds hiervoren vermelde werk *Ons Program*, enz. enz.

Ofschoon bijna zestig jaar oud is zijne kracht nog ongebroken en blijft hij het bezielend element zijner partij. Naar menschelijke berekening is 't voorzeker, dat, nu eerstdaags de breedere schare van kiezers ter stembus zullen worden opgeroepen, ook nog meer naar zijn raad en voorlichting zal worden omgezien.

Zijn warme vrienden en vereerders, die hij niet het minste telt onder de midden- en volksklasse, brengen hem op dezen dag hunne dankbare hulde, waarbij wij — gelijk wij in ons artikel van gister-morgen reeds uitspraken — ons gaarne aansluiten.

Middelburgsche Courant

(*van 1 April 1897*).

Aan Dr. Kuyper brengen wij ook gaarne op dezen voor hem en zijne partij zoo gewichtigen dag een eeresaluut. Hoe vaak wij hem, zijne opvatting en meeningen ook bestreden hebben, — wat wij, naar wij hopen, nog meermalen mogen doen, — als journalist staat hij zoo hoog; als schrijver heeft hij zooveel talent, als leider van zijn partij legt hij zulk een tact en zooveel ijver aan den dag, dat wij niet gaarne zouden nalaten hem en zijne werken gedurende een kwart eeuw te gedenken.

Zijn gansche leven getuigt van zooveel arbeidzaamheid, van zooveel werkkracht dat de schaduwzijden, die daarop worden geworpen door eigenaardige karaktertrekken of sterk geprononceerde daden, de lichtzijden niet kunnen verdringen.

»Elk persoon heeft de gebreken van zijne goede hoedanigheden," zegt een Fransch spreekwoord.

En dit is bij Dr. Kuyper zeker wel zeer sterk.

Maar een figuur blijft hij; en waar in de journalistieke wereld een dergelijke man een hoogtij viert, mag zelfs een tegenstander niet achterblijven hem een blijk van waardeering te geven.

Nieuwe Provinciale Groninger Courant.

(*van 1 April 1897*).

(*Red. Ds. A. Brummelkamp*).

„'k Zal gedenken, hoe voor dezen,
Ons de Heer heeft gunst bewezen;
'k Zal de wond'ren gadeslaan,
Die Gij hebt van ouds gedaan;
'k Zal nauwkeurig op uw werken
En derzelver uitkomst merken;
En, in plaats van bittre klacht,
Daarvan spreken dag en nacht."

Gedenken, wat de Heere gedaan heeft, dat is onze plicht. Een huisgezin, dat de familiegedenkdagen onopgemerkt voorbij laat gaan, loopt gevaar de banden des bloeds te verzwakken in plaats van die te versterken. Een volk, dat van geen nationale gedenkdagen wil weten, brengt zijn eigen bestaan als volk in gevaar. Dat begrijpt de Duitsche keizer uitstekend en hij zorgt voor monumenten of Denkmale, voor herinneringsfeesten, enz. En zou het dan ook niet de plicht zijn van alle Antirevolutionairen om te gedenken, wat de Heere aan onze

partij en daardoor aan land en volk gedaan heeft in de laatste kwarteeuw? Gelukkig, dat het grootste deel der onzen niet aan overgeestelijkheid lijdt, die helaas! zoo vaak haar grond vindt in gierigheid. Op verreweg de meeste plaatsen heeft men zich bereid getoond om den eersten April te maken tot een feestdag, voor al wat Antirevolutionair is.

Er is reden te over om met den dichter van den ouden dag in te stemmen, als hij zich bereid verklaart om de wondren gade te slaan, die God gedaan heeft. De ouderen onder ons herinneren zich nog, hoeveel moeite het gekost heeft om in Nederland een Antirevolutionair dagblad te krijgen en zij vooral zullen heden in blijde ontroering uitroepen: »Ja waarlijk, het is een wonder in onze oogen, dat *De Standaard* het vijf en twintig jaar lang heeft volgehouden."

Wat was er eene bange vreeze, dat het noodige aantal abonné's niet gevonden zou worden; en zelfs toen het blad zijn loop begon, hoe menigeen schudde het hoofd niet bedenkelijk bij de gedachte, dat ook deze poging weer op mislukking zou uitloopen. En nu, eene kwarteeuw heeft *De Standaard* stand gehouden en heel dien tijd heeft dezelfde hand haar omkneld; vijf en twintig jaar stond Dr. A. Kuyper daar om dien *Standaard* te bewaken; hij was de door God verkoren man, die ons weer op de paden zou leiden. Geen wonder, dat het Antirevolutionaire volk het zich een plicht rekende om op dezen dag zijne blijdschap op zulk eene wijze te uiten, dat God de eere ontvangt, maar ook de man niet vergeten wordt, die door Hem als middel gebruikt werd.

Wondren heeft God gedaan, als we letten op de vele bladen, die na *De Standaard* zijn opgericht en nu nog steeds kunnen bestaan, omdat de Jubilaris van heden het ijs ook voor de andere gebroken had.

Werd er voor 25 jaar ook weer gevraagd, als in de dagen van ouds: »Wat willen die amechtige Joden?" Ons antwoord wordt thans gegeven door tientallen van bladen, die als om

strijd door daden zeggen: »Wij zullen ons opmaken en bouwen en de Heere onze God, zal het doen gelukken."

Dat is de troost, die we ontvangen, zoo we nauwkeurig letten op Gods werken en op derzelver uitkomst. Aan teleurstellingen heeft het ons ook in deze kwarteeuw niet ontbroken en vooral de Hoofdredacteur van *De Standaard* weet daarvan mee te spreken. Teleurgesteld werden we, wanneer mannen, op wie we voor de toekomst gebouwd hadden, ons door den dood ontvielen; teleurgesteld niet minder, wanneer mannen, op wie we meenden te mogen rekenen, ons den rug toekeerden en niet het aangezicht; met de menschen kwamen we vaak bedrogen uit, maar nooit met onzen God.

Wij verwachten het wel eens van het Oosten, maar dan kwam het van het Westen en 't was duidelijk, dat God ons wilde afleeren om op prinsen ons vertrouwen te stellen. En is er ook nu nog heel wat, dat we anders zouden wenschen, en zal er zelfs te midden der feestvreugde een zeker gemis gevoeld worden, als daar mannen ontbreken, die we in de voorste gelederen zouden willen zien, tóch mag er heden geen bittere klacht over onze lippen komen. Dag en nacht spreken over Gods gunsten, aan ons bewezen, dat is onze plicht; daartoe hebben we meer dan genoegzamen grond.

't Is niet noodig heden te wijzen op het vele, dat door Dr. Kuyper geschreven is; heeft hij zich zelven kort geleden genoemd »een onverbeterlijk veelschrijver", wij staan verbaasd over de arbeidskracht aan dien man verleend; we kunnen er ons letterlijk geen denkbeeld van vormen, waar hij den tijd vandaan haalt om dat alles te bestudeeren, te schrijven, te verwerken op zulk eene manier, als hij dat gewoon is.

Over den zegen, dien God ons in dezen man geschonken heeft, zal het nageslacht nog beter kunnen oordeelen dan wij, maar nu reeds wordt het erkend, ook door de tegenstanders, dat hij is een man van buitengewone beteekenis.

Doch, zoo schrijvende zouden we ons door het gevoel van

dankbare gehechtheid laten verleiden tot lofspraak en dan zouden we geheel handelen tegen den geest en de bedoeling van hem, over wien we schrijven. Hij zelf heeft ons steeds geleerd, dat de eere Gods het hoogste doel van ons streven moet wezen. En daarom ook op dezen dag van blijde en dankbare herinnering niet gedaan als Absalom, die zich zelven een pilaar stichtte en dien naar zijn naam noemde, maar ook nu geëindigd met een »Soli Deo Gloria: alleen God de eere".

Toch zal de veronderstelling niet gewaagd zijn, dat vooral op dezen dag uit het hart van velen, die niet naar Amsterdam kunnen gaan, de innige smeekbede naar den Hemel opstijgt: »O God, bewaar ons Dr. Kuyper nog lang tot heil van land en volk, en tot eere van Uwen grooten naam". Zoo zij het en zoo blijve het.

Provinciale Groninger Courant

(van 1 en 5 April 1897.)

Het is heden een gedenkwaardige dag voor een van de merkwaardigste en meest begaafde menschen van onzen tijd. Immers, heden zijn vijf en twintig jaar verstreken, dat Dr. A. Kuyper optrad als hoofdredacteur van *De Standaard*. Het kan niet op onzen weg liggen hier in eene appreciatie te treden van wat Dr. Kuyper voor het blad, aan welks hoofd hij staat, en daarmede voor de partij, wier leider hij was, gedaan heeft. Wij laten dat over aan de geschiedenis. Ieder onbevooroordeelde, die een blik slaat op dit leven rijk aan arbeid, aan strijd, aan overwinning, kan een gevoel van bewondering voor dezen genialen man, wiens pen thans vijf en twintig jaren met ongeëvenaard talent in dienst van de Antirevolutionaire partij

heeft gestaan, niet onderdrukken. Ook wij zenden op dezen gedenkwaardigen dag Dr. Kuyper een collegialen heilgroet.

* * *

De eerste April van dit jaar is geweest de dag der Jubilea. De kranten staan vol met rapporten der viering over zilveren feesten. Op dezen dag heeft een ongewoon groot aantal medeburgers een »vijf en twintigjarige loopbaan" herdacht. Als men zich rekenschap geeft van dit feit, wordt de verrassing nog grooter. Want een kwart eeuw scheidt ons juist van den tijd, waarin de gevolgen van den Fransch-Duitschen oorlog, de ontwikkeling van het vereenigingsleven, de verbetering van het wereldverkeer, de opheffing van het zegel, waaronder de dagbladpers gedrukt ging, aan den dag kwamen. Van daar zilveren feesten van bestuurders van vereenigingen, van post-, spoorweg- en telegraafbeambten en van journalisten.

Men moet over deze verrassing niet te licht denken. Indien wij uit deze jubilea mogen besluiten, dat na den grooten oorlog van 1870 er frisch leven en nieuwe beweging is gebracht in het deel der wereld, dat bij dien krijg betrokken was, dan zou deze en gene onzer er toe kunnen komen den oorlog niet langer als een noodzakelijk kwaad, maar als een noodzakelijk goed te beschouwen. En thans, nu een zeker voorgevoel van een uitbreken van velerlei verlangens en begeerten ons allen min of meer bevangen heeft, zou het wel zaak zijn hieromtrent onder elkander tot zekere klaarheid te komen.

Het werk der dagbladpers is een werk des oorlogs en des vredes tegelijk. Een werk des vredes, omdat de dagbladpers den gezichts- en denkkring der individuen verruimt en zoodoende, over 't algemeen de leden der maatschappij nader tot elkander brengt, maar ook een werk des oorlogs, omdat zij groepen vormt, troepen verzamelt, strijdvaardig maakt en houdt, en zoodoende de verlichte menschheid in legers schaart, die zich schrap tegenover elkander stellen.

Deze tweeslachtige aard van den arbeid der pers brengt intusschen mede, dat op haar gebied vijanden elkander kunnen eeren en eerbiedigen. Dit is vooral thans gebleken bij de viering van het zilveren feest van Dr. Kuyper, den hoofdredacteur van *De Standaard* en den leider der Antirevolutionaire partij.

Nieuwe Groninger Courant

(van 6 April 1897).

(Schrijver de heer Vierhout, Amst. Verslaggever van de N. R. Ct.).

Een drukke week van jubilea ligt voor den Amsterdamschen journalist achter den rug. Er waren dagen van vier huldigingen op één middag en de meeste jubilarissen hadden niet gedaan als de commissaris van politie Van Raalte, die op zijn herdenkingsdag stilletjes de stad had verlaten om aan alle eerbetoon te ontkomen.

Ook de bekendste der jubilarissen van de afgeloopen week Dr. Abraham Kuyper, heeft zich op den dag van zijn feest zooveel mogelijk in zijn fraaie woning aan de Prins Hendrikkade teruggetrokken. 's Avonds gaf hij zich echter geheel aan de honderden en duizenden, die hem met trouwe aanhankelijkheid volgen en in het Paleis voor Volksvlijt, waar de herdenkingsplechtigheid plaats had, werd een schoon feest gevierd, des te schooner omdat alle zweem van kunstmatigheid daaraan ontbrak.

De verdiensten van Dr. Kuyper zijn dezer dagen in de bladen van de meest uiteenloopende richting uiteengezet en bij die gelegenheid heeft men het treffende feit kunnen constateeren, dat ons zoo vaak als kleinzielig gescholden volk toch

hoog genoeg staat om, bij groot verschil van politieke denkbeelden, de talenten te onderscheiden en te waardeeren. Met uitzondering van slechts een paar publicisten, die de striemen van Kuyper's moreele geeseling nog te zeer voelden schrijnen, hebben vriend en vijand erkend, dat de hoofdredacteur van *De Standaard* een man is van zeldzame bekwaamheden; dat hij een organiseerend talent bezit als weinige staatkundigen; dat hij de ziel en het leven is van de door hem geformeerde en geschoolde partij; dat hij over een stijl beschikt, evenredig aan zijn sprankelend vernuft, die in de journalistiek dagelijks meer decadenten wekt.

Wat alleen niet gereleveerd is maar toch vermeld dient om zich de voorstelling van deze zeldzame verschijning te completeeren is zijn meeleven met de kleine luyden, voor wier belangen hij met zooveel kracht ijvert. Een aardig staaltje kwam ons daarvan op den jubeldag ter oore. De feestcommissie had zooveel aanvragen om kaarten gekregen, dat zij vreesde, hoewel de enorm groote zaal van het Paleis voor Volksvlijt was gehuurd, plaatsen te kort te zullen komen. Zij wilde daarom het aantal uitnoodigingen onder het met de handen arbeidend personeel van *De Standaard* verminderen, maar daartegen kwam Dr. Kuyper met nadruk op. Alle zetters, alle krantenbezorgers en alle loopers met hunne vrouwen, verklaarde hij, wil ik op mijn feestavond rondom mij zien en ontbraken zij, dan zou dat mij veel leed doen. Natuurlijk is toen volgens dien uitdrukkelijken wensch gehandeld en 's avonds zag menig trouw *Standaard*-lezer zijn kranten-rondbrenger, »heel netjes aangedaan" met moeder de vrouw in de Paleis-zaal. Om de menschen in de gelegenheid te stellen daar bijtijds aanwezig te zijn werd dien dag geen stadséditie van *De Standaard* gedrukt, zoodat het personeel om 4 uur naar huis kon gaan. Dat alles zijn betrekkelijk maar kleinigheden, doch zij zijn daarom niet minder teekenend.

Zoo is 't dan ook verklaarbaar, dat de zetters den jubilaris

op een alleraardigste wijze kwamen verrassen. Zij hadden geld bijeenverzameld en daarvoor een keurigen gedenkpenning laten slaan, terwijl de zoon van den meesterknecht daarbij op perkament een oorkonde, geheel in den stijl der 16e eeuw, dank zij de voorlichting van den directeur van 's Rijks Prentenkabinet, had geteekend. Dit is daarom des te merkwaardiger, omdat de typografen, die aan *Standaard* en *Herant* werken, alles behalve Kuyperianen of zelfs maar Christelijk zijn; het meerendeel is rood als het gros der vakgenooten en de meesterknecht is een bezadigd, maar daarom niet minder beslist sociaal-democraat. Eigenaardig is het ook, dat een paar der zetters bijna nooit iets anders onder de oogen krijgen dan de kopij van den hoofdredacteur; zij zijn daaraan gewend en kunnen haar gemakkelijk ontcijferen, wat voor een gewoon mensch een onmogelijkheid is. Met andere groote mannen heeft Dr. Kuyper namelijk dit gemeen, dat hij een zoo goed als onleesbare hand schrijft.

De Zeeuw

(van 1 April 1897).

Een herinneringswoord op 1 April.

. . . . . Kleen was de vloot van kromstevens en boeiers die (in 1572) op den eersten van Grasmaand voor Brielle's ree het anker vallen liet, maar *Gods Woord* was op die kleine vloot een macht. Scheepsorder was het, »dat alle die schipluiden en soldaten souden ghehouden zijn 's morgens ende 's avonts boven te comen, voor zij aten ofte droncken, om Godes Woort te hooren; bij verbeurte een schelling, een helft voor den armen en een helft voor den perfoost."

Dat heilig Boek, vrij aan boord gelezen, en in het lieve vaderland hun uit de hand geslagen, was, hoe ook onbewust, het program van den strijd, waartoe die stoere, stugge Geuzen het zwaard hadden aangegespt.

Om *Vrijheid*, dat dierste goed, waarvoor de man van karakter willig zijn bloed ten beste geeft, ging het bij dien strijd. Er was dorst naar een *nieuwe*, machtige vrijheid, alom bij den landzaat, maar in hun borst bovenal geboren. Welk een vrijheid was hun doel?

Het ging niet om *Staatkundige* vrijheid! Men dacht er nog niet aan, den Koning van Spanje af te zweren.

»Voor God wil ik belijden
en Zijne groote macht,
dat ik ten geenen tijde
den *Koninck* heb veracht!"

Ook niet om *Burgerlijke* vrijheid! Dacht ge het, laat dan de Thym's en Nuyens's het u zeggen, of er ooit een vrijer volk dan op Hollands erve onder zijn Graven en Hertogen had geleefd!

Neen, de *nieuwe* Vrijheid, die met heur goddelijke, scheppende kracht een *nieuwe* natie in ons goede Holland stichten zou, was nog een ongekende vrijheid, een vrijheid van oneindig hooger orde, de *Vrijheid der conscientie*.

In Oranje's brief, kort na Brielle's inneming aan de Staten uitgegaan, klonk het eerste artikel zoo plechtig: »So roepe ick God Almachtig tot getuighe, dat ick dese en geene andere reden tot desen oorloghe hebbe, dan dat 1°. alle decreten, door de welcke de *Conscientiën* en wetten geweldt aengedaen wordt, vernietigd werden, en dat elck een, die het gelieft, de vrijheid hebbe de leer van de Profeten, van Christus ende de Apostelen aen te nemen, en 2°. dat de naem van Inquisitie voor eeuwig uitgeveegt werde, enz."

Niet om liberalistische vrijheidsleuzen, maar om *Vrijheid van conscientie* kampte men ten bloede toe, om een plek ook voor Gods Kerk, dat ze ruste mocht vinden voor het hol van haren voet. »Aldegonde!" riep de groote Oranjevorst, »laet men ons vertrappen, mits we hulpe mogen bieden aan Gods Kercke!"

Vrijheid van conscientie, dus heet dan de nieuwe macht, wier geboorte-ure sloeg, toen Brielle's poorte onder pek- en stroowalm werd stukgerammeid en ten leste haar deuren bezweken!

* * *

Die vrijheid was een *gave Gods,* aan Nederland eerst, en straks door Nederland aan Europa!

Die vrijheid bestond nog niet.

De Hervormers mochten die vrijheid vermoed hebben, maar kenden ze nog niet. Calvijn wierp nog den brandstapel op voor Servet!

Ook de Watergeuzen begrepen haar nog niet. Zij konden nog bloed vergieten, waardoor juist het heilig recht dier conscientievrijheid werd miskend.

Die vrijheid kwam van boven. God, die Liefde is, zond ze ons.

Men moet de feiten laten staan. Dàt feit, die daad Gods bovenal.

In die ruwe zeerobben, met stuk geknipte ooren en afgesneden neuzen, had de Heere dorst naar die nog ongekende vrijheid gewekt, niet door wijsgeerige ontwikkeling, niet door verfijnde beschaving, maar door den *nood*, door *doodsnood.*

Zij hadden niet, als wij, een Martelaarsboek *gelezen*, maar het angstgegil der gemartelden, het akelig doodsgekreun der geworgden *gehoord.* Geen zwarte prent, maar het akelig schavot, rood met bloed geverfd, had hun het beeld van den Martelaar getoond. Er was een vader geweest dien ze zoo liefhadden, een broeder dien ze minden, een zoon waar al hun hart aan hing, en ze hadden het moeten aanzien hoe eene ruwe beuls-

hand ze »hing, doorstack, of worghde, nae se vileinelick getracteert, of met gloeiende yzers getormenteert te hebben." Van eene lieve moeder, een dochter die hun hope, een bruid die hun verlustiging was, hadden ze het beleefd, dat men ze voor hun oogen »met de hairen gesleipt, bij de borsten gegrepen, onder de okselen gebrandt en met stroppe en korde mishandelt en gepijnigt, jae, ze verkracht, gewondt, gedoodt hadde."

Toen werden ze Geuzen. »*Dood aan den Geus!*" heette het in den Bloedraad. Maar zij roerden de trommelen! »*Leve de Geus*", werd hun leus! en als dan de trommelen zwegen, dan schreiden ze, dan kermden ze: »Heere God! verlos Dy ons!"

En toen kwam het. — Toen sloeg de geboorte-ure der *conscientie-vrijheid.*

Den Briel zou worden verrast.

God beschikte het.

Immers, wat een Vorst uit het Oranjehuis eens van heel het werk der bevrijding schreef, het gold vooral hier: »deze zaak en dit werk waren niet uit menschen, maar uit God!"

Hij deed het!

Niet de Watergeuzen, want die hadden koers naar Texel en niet naar den Briel gezet.

Niet de Prins van Oranje, want die wist er niet van, en keurde het eer af dan goed.

Niet de groote massa der burgerij, die schrikte bij het hooren en slechts voor wraak beducht was.

Ook niet Graaf Lumey, want die wilde, den buit aan boord, weer fluks het ruime sop in.

Neen, die het deed was de Heere!

En wat instrument Hij er toe gebruikte?

Allereerst *Alva* zelf, die bij Engelands Koningin bewerkt had, dat ze de Watergeuzen wegjoeg van haar kusten. *Alva* zelf, die zijn vendelen krijgsvolk uit Brielle's veste lichten moest, om het Utrechtsch garnizoen te versterken.

Dan den *Prins van Oranje*, die als Souvereine prins een vloot op zee mocht houden.

Voorts »*den wind en de stormen*", die den tocht naar Texel afsneden, en de Geuzen dwongen voor anker te vallen bij den Briel.

Vooral ook *Treslong*, die juist bij de vloot kwam, toen ze van Dover onder zeil zou gaan, en als de eenige Briellenaar aan boord de verrassing van Brielle besliste.

Eindelijk ook dien »Syrier in zijn eenvoudigheid", *Coppelstock*, dien wakkeren veerman, die op geluk af naar boord roeide en straks met zijn »*vijfduizend Geuzen*" de Brielsche Vroedschap geheel van stuk bracht.

»*Necopinata per Contraria*" is de in goud gedreven zinspreuk, die ter gedachtenis aan ons eeuwfeest op een keurige gedenkpenning gegraveerd werd. »*Necopinata*" d. i.: tegen alle verwachting, »*per Contraria*" d. i.: door wat vlak verkeerd scheen. En zoo was het ook. Aller oog was op Duitschland, — en het kwam van de Zee. Men duchtte de Watergeuzen, — en juist zij brachten verlossing.

»Vlak tegen het begeerde,
En door het vlak verkeerde".

* * *

Sinds zijn drie eeuwen over ons volk en vaderland heengegaan, en geen brandstapel hoort ge meer knetteren, geen Alva trapt ons meer op de borst!

En nu. Van Brielle's inneming weet elk kind nog op onze straten te zingen. Het feit was te machtig. De volksdeun van »Verloor Alva sijnen Bril" stierf nog niet weg.

Maar wat wel bij de massa wegstierf, is de herinnering aan het Oranjewoord: »Dit werk is niet uit menschen, maar uit God". Men jubelt van Revolutie, men eert de Geuzen; van

Roobol en van Coppelstock weet weer elk te spreken. Maar waar blijſt de eere, de dankzegging, de verootmoediging voor onzen God?

Wat wel dreigt weg te sterven, het is die eigen nationale geest, die eens van 's Heeren wege onzer natie in het hart en conscientie geblazen werd.

Wat reeds weer bedreigd wordt en gekrenkt, het is juist die heilige Gewetensvrijheid: de vrijheid om in Kerk en School der Vaderen God, naar Vaderen trant te dienen.

Wat reeds bijna uitstierſ, het is dat beseſ van zedelijke volksroeping, dat vooral Hollands natie verkoren is, om voor zichzelſ en al Europa's volkeren, banierdraagster, niet maar der vrijheid, maar der vrijheid van conscientie te zijn.

Toch zijn er nog die naar den eisch der historie dit kostelijk erſgoed in het hart dragen.

O, dat ze dan niet vertragen, al is hun aantal weinig, klein hun kracht; »kleen was ook de vloot der geuzen".

Dat dan uit hun woningen (op dezen dag) dank en bede opklimme voor wat God aan ons lieve vaderland *gaſ* en *vergaſ* bovenal.

Hun roeping is zoo schoon! Te strijden, niet slechts voor zichzelſ en hun kinderen, maar ook voor hun landgenooten, ook voor Europa, ook voor de menschheid, opdat het *Recht* blijve, de *Conscientievrijheid* niet gesmoord worde en het naar 's prinsen leuze weer allereerst ga »om de *Glorie onzes Gods*".

Dat zullen ze, mits ze den standaard aandurven, waaronder èn Prins èn Geus eens streed: de standaard van »Gods Woord!"

»Voor Godes Woord geprezen
heb ick vrij onversaagd,
als een held zonder vreezen
mijn edel bloed gewaagd".

Dat zullen ze, mits ze, door dat Woord geleerd, de stemme der Historie maar niet verachten. En schuilen die »kinderen

der historie" dan meest onder »de luiden van kleine en middelbare middelen", geen nood! Ook voor drie eeuwen schreef een Oranjevorst: »Vele rijken houden zich alsof ze schielijk geheel arm geworden waren, ja vele contribueerden alleen om op het rolleke te staan, maar *de luiden van kleine en middelbare middelen* toonden hun goed hart en warme genegenheid". Vergeet het niet: Ook door het *Woord* is de erve niet slechts *vrij*, maar ook het leeggeplunderd Holland weer de *rijkste* der natien geworden.

Dat zullen ze, eindelijk, mits ze, naar den eisch van dat Woord, maar niet hoogmoedig smalen op anderer ontrouw, maar als kinderen huns volks, en met hun volk lotgemeen, om vergiffenis voor 's volks zonde pleiten bij hun God.....

* * *

Wij ontleenen bovenstaande aan het eerste artikel in *De Standaard — 1 April 1872* — wier optreden samenviel met Neerlands Jubeldag over de inneming van den Briel.

Wij meenden op dezen dubbelen herinneringsdag — 1572—1872 — waarop Neerland zijn nationale vrijheid, en de Antirevolutionaire partij den 25-jarigen arbeid van *De Standaard* en van Dr. Kuyper als hoofdredacteur van bovengenoemd gewaardeerd hoofdorgaan viert, onze instemming niet beter te kunnen betuigen dan door overneming van bovengenoemd artikel.

Niet om een kroon te vlechten voor eenig menschenkind, maar om, waar *De Standaard* op 1 April 1872, zoo kernachtig juist mede begon, op 't voetspoor van Oranje in 1572, »de glorie van God 't aangaande, »aan een syde te zetten alle ambitie ende eigenbaat" en God de eer te geven, die, in deze vijf en twintig jaren, aan ons Christenvolk, en dies aan de gansche natie, in en door Dr. Kuyper zoo groote winste te zien gaf in Kerk en Staat, in School en Maatschappij.

School- en Kies- en Werkliedenvereenigingen in Christelijk historischen geest en alle man onder ons die nog waardeeren kan wat God door eenig zondig menschenkind, ofschoon Hij niemand noodig heeft, kan en wil tot stand brengen en tot stand bracht, zullen instemmen met de bede dat de arbeid van Dr. Kuyper en van de Christelijk historische pers Land en Volk steeds meer tot zegen zij.

De Roeper

(*van 30 Maart 1897*).

Zilveren feest van *De Standaard*.

Donderdag a. s. zal het vijf en twintig jaar geleden zijn dat het eerste no. van *De Standaard* het licht zag. Hoe vliegt de tijd heen! We herinneren ons nog als den dag van gister de opgewekte belangstelling in een Antirevolutionair dagblad; wat al wenschen en wenken in gesprek en in geschrift, getuigden van verlangen naar zulk een blad. We hebben toen ook, in *De Getuigenis*, en op andere wijze de pogingen tot oprichting gesteund.

En nu zijn we 25 jaar verder. Velen van de mannen en vrouwen in allerlei kringen, die toen door leeftijd en invloed den toon aangaven en zoo van harte ook een eigen dagblad wenschten, zijn heengegaan. Dr. Kuyper is al die jaren gespaard en gesterkt, zóó dat hij, bij al zijn veelvuldig ander werk, meermalen 's weeks hoofdartikelen en andere stukken kon schrijven. Die toen met hem tot het jonge, pas meesprekend geslacht behoorden, zijn vaders en grootvaders geworden, op de hoogte hunner kracht, indien niet reeds afgaande onder de mannen. 't Is niet te verwachten dat een tweede 25 jaar hun zal zijn

beschoren. Wel zal het blijken dat voor de volgende 25 jaar de gang der zaken, de richting en houding van *De Standaard* tot nu toe, van grooten invloed zal wezen.

Zal die invloed even goed zijn als groot? Heeft *De Standaard* beantwoord aan de wenschen en verwachtingen van de ontslapenen en de levenden, wier gebed zich paarde aan den arbeid om de oprichting te bevorderen, den weg te bereiden? Zijn de verwachtingen en wenschen van Dr. Kuyper zelven vervuld? Is hij zelf, de talentvolle hoofdredacteur buiten wien *De Standaard* niet veel is, niet veelszins veranderd? Is zijn program, het Antirevolutionair program, ook maar voor een klein deel tot uitvoering gekomen? Had Dr. Kuyper, had ons volk 1 April 1872, den driehonderd jarigen gedenkdag van 't begin onzer verlossing uit Spanje's slavernij, wel kunnen denken, dat binnen 25 jaar mede door *De Standaard* het vaandel van de »vrije school regel . . . ." metterdaad zou zijn opgerold, verbleekt ter wille van eenige zakken guldens uit de Staatskas; dat ook de Christelijke scholen zich zouden laten voederen uit de . . . . »Staatsruif?" Kon men toen vermoeden, dat na 25 jaar »de zilveren boeien" der kerken nog ongerept zouden wezen, dat het onrecht, der Gereformeerde kerken aangedaan, ook door Gereformeerden en hun politiek zwijgend en rustig zou worden verdragen, ja, dat hoe langer hoe meer het zwaard, dat daartegen gewet scheen, in de scheede zou vastroesten . . . . ?

Al spoedig na de verschijning van *De Standaard* hebben wij gevreesd dat het blad door hinken op twee gedachten zichzelf en het Christenvolk meer zou ophouden en verdeelen dan vooruitbrengen en met een levendige eenheid samenbinden. De uitkomst heeft, helaas, de vreeze van de minderheid niet beschaamd. De toestand der Antirevolutionaire partij is 1 April 1897 niet zeer gunstig, niet zeer krachtig, niet gezond en frisch.

De gedachten vermenigvuldigen zich in ons, als wij her-

denken wat in die 25 jaar al zoo is gezegd en gedaan, gehoopt en verkregen.

Niettegenstaande onze teleurstelling tot nu toe, bieden we echter van harte den hoofdredacteur van *De Standaard* de betuiging van onze dankbaarheid voor zeer veel goeds en schoons, waardoor zijn blad zich een plaats der eere heeft verworven onder de dagbladen; waardoor hij een prikkel is geworden tot oprichting van vele kleine bladen en tot opwekking van kleinere talenten, en waardoor hij in menig opzicht ten goede voor land en volk heeft gewaakt en gewerkt en gestreden. Moge op het zilveren feest de Naam des Heeren worden groot gemaakt, en allerwege de behoefte groot zijn aan krachtige werking en openbaring des Heiligen Geestes, om in Kerk en Maatschappij en Staat de voorgangers te verlichten en te leiden met Zijn licht, en te vereenigen in Zijnen weg!

Wij naderen het einde der eeuw. Een nieuwe eeuw, nieuwe tijden komen. Onze dagen gaan zwanger van bange gebeurtenissen. Ook in en onder het volk dat Christus den Heere belijdt, werken en gisten allerlei gevoelens en bewegingen. Alleen onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan Gods Woord, onvoorwaardelijk volgen van den Heere Christus kan land en volk tot behoudenis strekken.

God stelle Dr. Kuyper en zijn dagblad nog vele jaren tot een eere van Zijnen Naam!

L. L(INDEBOOM).

De Morgenpost

(van 1 April 1897).

Heden, 1 April, viert *De Standaard* zijn 25-jarig bestaan en met hem Dr. A. Kuyper zijn 25-jarige leiding van het blad.

Aan laatstgenoemde een enkel woord wijdend op zijn feest, kunnen wij gevoegelijk van *De Standaard* zwijgen, want *Standaard* en Dr. Kuyper zijn één, of liever: Dr. Kuyper is *De Standaard*. Hoe men ook over dezen van vele zijden aangefloten, van andere zijde hoogelijk bewonderden, gevierden en vereerden man denke, het staat ontwijfelbaar vast — het kan niet betwist zelfs door diegenen der Antirevolutionairen, wien Dr. Kuyper een voorwerp van ergernis, schier van afschuw werd — dat hij is een journalist van de hoogste begaafdheid, een meester op alle wapenen, sterk, handig, vlug en onvermoeibaar in het hanteeren daarvan tegen ieder die het waagt de door hem voorgestane en verdedigde beginselen aan te randen. In die hoedanigheid brengen ook wij hem heden een eeresaluut.

De Residentiebode

(*van 31 Maart 1897*).

Een merkwaardig man viert morgen een merkwaardig jubileum.

Den 1sten April zal het vijf en twintig jaren geleden zijn, dat het eerste nummer van *De Standaard* het licht zag en op dienzelfden dag viert de hoofdredacteur van dit blad zijn zilveren jubileum als zoodanig. Met en door Dr. Kuyper is *De Standaard* geworden wat zij is.

Een leider *jure ipso* heeft Groen van Prinsterer Kuyper genoemd en in dat woord school een profetie, wier krachtige en volle verwezenlijking de stoutste verwachting van den profeet zelf zou hebben beschaamd.

Een »leider uit eigen recht", dat in den volsten zin des woords is de jonge man geweest, wien Groen's mantel om de

schouders is gevallen. Een leider, toegerust met het oog van den ziener, met den adelaarsblik van den veldheer, met het geloof van hen, die niet haasten, en met den moed van een held. Een leider, die, steeds zijn doel voor oogen houdend, zich nooit liet ontmoedigen op het kronkelende en vaak doornige pad, dat daarheen voert.

Onmetelijk is de kloof, die daar gaapt tusschen Dr. Kuyper en ieder, die op den eerenaam Katholiek boogt en veel is er, zeer veel, wat ons, ook buiten die onoverbrugbare kloof, van hem verwijderd houdt, wat zelfs aan de andere zijde daarvan zijn wapenrusting als die eens vijands doet herkennen, maar toch eens vijands, van wien men zou kunnen begrijpen, dat een ander Alberdingk Thijm hem toeroept:

„.. — Strijdgenoot, mijn vriend en vijand tevens;"

eens vijands, met zooveel ridderlijks, dat hem op den dag van heden, niet slechts een eeresaluut kan gebracht worden, doch wien ook den oprechten wensch kan worden toegevoegd, dat, zoo het hem niet gegeven is tot onze gelederen te komen, hij nog tal van jaren met gelijken moed, met gelijk doorzicht, met gelijke wilskracht de eigen troepen in het vuur moge voeren.

Dr. Kuyper is een dier figuren, herhaaldelijk hebben wij het opgemerkt, van welke als het ware een betoovering schijnt uit te gaan.

Op welk gebied hij zich ook beweegt, telkens en telkens weder valt dat verschijnsel waar te nemen.

Of hij het woord voert in 's lands vergaderzaal en daar met een enkelen greep het debat terugbrengt tot het standpunt van waaruit *hij* de aanhangige quaestie wil bezien; of hij bij de geopende groeve den vriend herdenkt; of hij op een deputatenvergadering, het debat vrije ontwikkeling gunnende, dit de gewenschte richting weet te doen volgen, zonder zelfs den schijn aan te nemen daarheen te sturen; of hij, waar het oogenblik van spreken gekomen is, de uitgelezen woordenkeus

weet dienstbaar te maken aan het onwrikbaar beginsel en de wel· overwogen gedachte steekt in het gewaad der gloeiende improvisatie; of hij in een logische artikelenreeks een hangende quaestie in haar geheele ontwikkeling schildert; of hij in pittige driestar haar stand van het oogenblik met een enkele lijn weet te schetsen; of hij streng het vroeger ingenomen standpunt vooropzettend, maar daarnaast zijn vermaard »*overmits*" plaatsend, hierin een exceptie weet te vinden, die het noodig geworden *volte face* niet verschoont, maar rechtvaardigt. . . . om het even. . . . altijd blijft Dr. Kuyper zich gelijk: het genie, waarvan betooverende kracht uitgaat en dat door macht van gaven zelfs den onverbiddelijksten tegenstander niet slechts ontwapent, maar zelfs — al is het dan ook slechts voor een korte wijle — weet aan te trekken.

Van die betooverende kracht willen wij slechts één enkel voorbeeld in herinnering brengen. Het is van nog vrij raeeente dagteekening.

Dr. Kuyper had met den schrijver *Van Dag tot Dag* in het *Handelsblad* verleden jaar een polemiek, van de zijde van laatstgenoemde vrij scherp gevoerd, door eerstgenoemde steeds met fijne zachtheid beantwoord. Aan het einde daarvan deed de schrijver van het *Handelsblad* een bitteren, niet van persoonlijkheden vrijen aanval, waarin hij Dr. Kuyper ironisch ongeveer toevoegde, dat deze, indien hij werkelijk zoo edelmoedig was als hij zich voordeed, den diepsten eerbied verdiende.

En wat is het einde van den strijd geweest? De ridderlijke schrijver *Van Dag tot Dag* schijnt thans ook onder den invloed der betoovering gekomen. In beginselzaken staat het *Handelsblad* even beslist als vroeger tegenover *De Standaard*, maar geldt de bestrijding den hoofdredacteur van het blad. . . . zij getuigt thans veeleer van waardeering en eerbied.

Zoo weet deze meester der gedachte, door het woord, met de pen op elk gebied met zijn groote gaven en zijn helder doorzicht te woekeren.

Op dit zeldzame feest van dezen zeldzamen man, zij het ons, jongeren in de pers — ofschoon zijn besliste tegenstanders op menig gebied — geoorloofd, den grijzen meester, den hoofdredacteur, die in talent en vruchtbare werkkracht stellig door niemand in de Nederlandsche pers overtroffen wordt, onze eerbiedige hulde te brengen, en ons te scharen onder de velen, tegenstanders als vrienden, die hem op dezen dag van harte gelukwenschen.

Tot in lengte van dagen!

De Delvenaar

(*van 2 April 1897*).

Voor vijf en twintig jaren vierde ons vaderland feest.

Het driehonderd-jarig feest der inneming van den Briel door de Watergeuzen.

Aller mond was er vol van; alle bladen spraken er van.

Onder die vele bladen was er een, waarin de roeping van Neerlands Geuzenkroost op de volgende wijze werd aangewezen:

»Hunne roeping is zoo schoon! Te strijden niet slechts voor zichzelven en hunne kinderen; maar ook voor hun landgenooten, ook voor Europa; ook voor de menschheid, opdat het *Recht* blijve, de *Conscientievrijheid* niet gesmoord worde en het naar 's Prinsen leuze weer allereerst ga: »*om de glorie onzes Gods.*"

Dat zullen ze, mits ze den standaard aandurven waaronder én Prins én Geus eens streed: De standaard van Gods Woord....

Dat zullen ze, mits ze, door dat Woord geleerd, de stemmen der *Historie* maar niet verachten.....

Dat zullen ze, eindelijk, mits ze, naar den eisch van dat Woord, maar niet hoogmoedig smalen op anderer ontrouw, maar als kinderen huns volks, en met hun volk lotgemeen, om vergiffenis voor 's volks zonde pleiten bij hun God.

Make Hij, in Wiens vingeren ook de draden van ons volksleven liggen, aan de kweeking van dien geest onzen vaderlandschen jubel dienstbaar en vergunt Hij ons de heilige eere, om den standaard van Zijn Woord weer voor ons Christenvolk op te heffen, zij van Hem dan ons begin en sta ook bij dezen arbeid onze hulpe in den Naam des Heeren, die ook onze natie geschapen heeft en ons vaderland heeft gered."

Dat blad was »*De Standaard*" en de man, die zoo schreef, was de hoofdredacteur, Dr. Kuyper.

En nu zijn vijf en twintig jaren voorbijgegaan.

En de man, die bij zijn optreden de bede uitsprak, dat zijne hulpe mocht staan in den Naam des Heeren, mag nu getuigen: Hulpe van God *verkregen hebbende* sta ik tot op dezen dag. Een dankbaar volk, dat van hem geleerd heeft zich den standaard van Gods Woord *niet* te schamen; naar de stemme der Historie aandachtig te luisteren; 's volks zonden met het volk te belijden en in het volk te bestrijden, viert met hem blijde dezen dag der gedachtenis.

Niet om het schepsel te eeren.

Ook hierin ga het allereerst om de glorie onzes Gods.

Maar dan ook om *in de gave* den Gever te erkennen.

Terwijl gij dit leest zijn duizenden in Amsterdam bijeen om Dr. Kuyper op dezen heuchelijken dag feestelijk te begroeten, om met hem te danken, om voor hem te bidden.

Zij dat samenzijn hem een zoete teuge bij den beker der verdrietelijkheden, die hem zoo telkens op de hand wordt gezet.

En wie niet mede opgaan kan naar »ons feest", danke in zijn binnenkamer den Heere, den God Israëls, die zijn volk sterkte en krachten geeft en bidde om voortdurende hulpe

voor den man, in wien ons de Heere zoo zeer veel gaf en wiens grijze dagen nog veel gewenschte vruchten mogen dragen door nog overvloediger genade hem geschonken van den Heere, ook op het krachtige gebed van vele kinderen Gods.

Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad

(van 1 April 1897).

Een zeldzaam man.

De hoofdredacteur van *De Standaard* viert heden zijn zilveren feest.

Toen den 9 Augustus 1871 een talrijke schare op Houdringen aan De Bilt samen kwam om het Christelijk Nationaal Zendingsfeest te vieren, ging daar als een blijde tijding van mond tot mond de mare, dat er een Christelijk dagblad zou opgericht worden, onder de leiding van Dr. A. Kuyper.

Onder hen, die zich daarover toen van heeler harte verheugden, zijn er geweest, die later met kracht tegen den toen gevierde opgetreden zijn; maar zelfs zij zullen niet ontkennen, dat de toen geroepene tot de uitverkorenen behoort, dat Dr. Kuyper is een journalist *jure suo.* —

Men wordt dichter geboren, heet het. Van den journalist kan men hetzelfde zeggen. De journalist heeft als de dichter gaven noodig, die hem van nature eigen zijn, die hij ontwikkelen, — niet door oefening verwerven kan. Dr. Kuyper bezit er in hooge mate.

Er is ook op dit gebied verscheidenheid van gaven, evenals er uiteenloopende eischen zijn. Zelden vindt men al wat noodig

is in één man bijeen. Naarmate iemand in ééne richting zich onderscheidt, is hij veelal zwakker in de andere, omdat in vele opzichten, wat de journalistiek vordert, tegen elkander inloopt. De man wiens levendige phantasie beelden schept, die alleen het oog zijns geestes waarneemt, is zelden geschikt om juist waar te nemen en getrouw weer te geven wat hij in werkelijkheid hoort of ziet. Wie het eene vermag is desniettemin in een redactiebureau even goed op zijn plaats als wie het andere doet. Van de meest volmaakte objectiviteit, tot de grootst mogelijke subjectiviteit kunnen alle nuanceeringen noodig zijn, en slechts zelden zijn beiden vereenigd.

Bij Dr. Kuyper zeker niet. Van objectiviteit bij hem geen spoor. Hij ziet de dingen van zijn standpunt en in zijn licht en geeft ze zijn lezers zooals zij ze van dat standpunt en in dat licht zien moeten. Dat is niet, zooals men wel eens schijnt te meenen, opzet, met de bedoeling om een verkeerden indruk te wekken. Het is een noodzakelijk uitvloeisel van zijn geheel bijzondere persoonlijkheid, van zijn diepe, onwankelbare overtuiging. Hij heeft het Calvinisme met strenge logica uit eenmaal aangenomen beginselen opgebouwd tot een stelsel, dat zijn levens- en zijn wereldbeschouwing beheerscht. Al wat daar buiten is, is hem uit den booze. Elke andere overtuiging eerbiedigt hij, ja, maar: uitwendig, materieel; hij laat haar een plaats naast de zijne, omdat hij haar die niet onthouden kan. — Maar de mogelijkheid, dat eene andere waarheid dan de zijne de waarheid zijn kan, bestaat voor hem niet. Als hij dan ook in anderer oog de dingen verkeerd ziet, en verkeerd te zien geeft, dan is dat, omdat zij ze zien in een ander licht. En als hij naar anderer meening stuurt in eene verkeerde richting, dan is het omdat zijne beginselen hem met onweerstaanbare kracht stuwen in die richting.

Geeft dit staan voor zijne overtuiging aan zijne artikelen

een meer dan gewone belangrijkheid, — zij ontleenen een zeldzame bekoring aan hun voortreffelijken vorm.

Wat puntige stijl; wat levendigheid van voorstelling; wat meesterschap over de taal; hoe weet hij de bijbelsch getinte spreekwijze zijner volgelingen met talent aan te wenden; hoe de beteekenisvolle gezegden, die in den volksmond leven, te zetten in een lijst, die ze doet schitteren in al hun glans; welke buitengewone gave bezit hij om de diepzinnigste vragen den eenvoudigste klaar te maken; — de meest alledaagsche onderwerpen te entameeren zonder tot platheid af te dalen.

Door hun rijken inhoud en schoonen vorm brengen zijne artikelen den redacteur van het persnieuws tot wanhoop. Tracht hij ze te verkorten, hij vindt alles zoo bondig gezegd, dat hij het kwalijk korter zeggen kan, wenscht hij enkele citaten om hun eigenaardigen vorm te geven, hij ziet zich belemmerd door *l' embarras du choix;* ontmoet hij een serie van stellingen of beelden, die met overstelpenden overvloed elkander opvolgen, en meent hij, omdat zij zich herhalen, er wel eenige te kunnen weglaten, dan ontwaart hij dat dit herhalen slechts schijn is: dat elke nieuwe stelling, dat elk nieuw beeld het licht doet vallen op een ander deel, — of hetzelfde deel in een ander licht vertoont.

Een artikel van Kuyper moet men in zijn geheel genieten. Niet zelden is het een meesterstuk; in den regel een kunststuk; altijd een arbeid, die als zoodanig een geheel vormt, dat schade lijdt als men er afneemt of bij doet.

Het is voor wie meer dan in naam journalist is een waar genot zijne artikelen te lezen. Vooral zijne polemieken. Militant van nature, toont hij in de polemiek zijne grootste kracht. Daarin zoekt hij zijn meester. Reeds door wat hij niet geeft. Hij zwijgt op aanvallen, als de verdediging geen winst belooft voor de zaak, die hij voorstaat. Hij richt zijne wapens alleen tegen die zijns tegenstanders, en niet tegen dezen zelf, — als hij hem om een of andere reden niet te woord wil staan. Hij

wacht, als dadelijk verweer geen nut doet noch baat geeft, tot de gelegener tijd zal gekomen zijn. Hoeveel zelfbeheersching voor dit alles noodig is, kan hij beseffen, die iets van zijn kamplust in zich voelt, en die een weinig van zijn rechtvaardigheid bezit.

Zijne vaardigheid is buitengemeen. Nu eens brengt hij den tegenstander, als ter loops, schijnbaar zonder erg, een van die fijne steekjes toe, die te pareeren noch te reciproceeren zijn. Dan weder gaat hij onmiddellijk, beslist, op het doel af, en treft hem met een stevigen houw. En weder op een anderen tijd leidt hij met schijnslagen de aandacht af, tot op het juiste oogenblik, met nimmer falende wisheid, het *touché* weerklinkt. Slechts zelden verliest hij den strijd en als hij het doet, weet hij wel altijd eene positie te behouden, van waaruit hij later weder aanvallend optreden kan; en zelfs als hij terug geslagen wordt in zijne retraite zelden anders dan *reculer pour mieux sauter.*

De journalist moet het leven van zijn tijd meeleven. Dr. Kuyper doet het. Van alle groote en kleine vragen van den dag neemt hij kennis; meestal blijkt hij ze grondig bestudeerd te hebben en niet zelden plaatst hij ze in een eigenaardig licht. Hij weet welke onderwerpen de aandacht trekken — maar ook wat in die onderwerpen het *hervorragende* punt is, de gemoederen het meest in beroering brengt, de geesten verdeelt. Tot dat alles is groote werkkracht noodig, en toch, Dr. Kuyper doet meer. Hij is lid van de Kamer en niet enkel voor de lens, hij is hoofd eener partij, wier organisatie hem vele beslommeringen veroorzaakt, die hij uit het niet te voorschijn riep en die met hem staat of valt; de Vrije Universiteit, zijne schepping, vergt veel van zijne krachten; hij is bovendien om van meer te zwijgen, redacteur van *De Heraut.* Wat een reuzenkracht en wat een veelzijdigheid van

eischen. Maar wij hebben hier alleen met den journalist te doen en wijzen daarom nog bijzonder op deze eigenaardigheid: *De Heraut* is een gansch ander blad dan *De Standaard*, het is van didactischen aard. Toon, vorm, inhoud, alles is anders; wat moet die man, in wiens hoofd zoo veel en zoo velerlei omgaat, de gave hebben, om zijne volle aandacht te concentreeren op één punt, zich te abstraheeren van al wat daar buiten ligt, dat in *De Heraut* nooit de redacteur van *De Standaard* en in deze nooit die van *De Heraut* om den hoek komt kijken! In *De Heraut* treedt de leeraar, de prediker op, in *De Standaard* de publicist, die zijn blad met doorwrochte hoofdartikelen siert, en daar tusschen een regen van driestarren doet nederdalen, nu eens treffend door hun leukheid, dan weer fonkelend van vernuft.

Wij zijn niet eenes geestes kinderen. Zijne levensbeschouwing is de onze niet. Voor Staat en Maatschappij zweeft ons een ander ideaal voor den geest dan hem. Maar wij hebben eerbied voor de kloekheid en vastheid, waarmee hij strijdt voor zijne overtuiging; wij bewonderen de gaven, waarmede hij boven velen bevoorrecht is, — en wij bieden op dezen feestdag met onzen hartelijken gelukwensch, onze oprechte hulde aan hem, die uitstekend boven de menigte op meer dan een gebied, een geheel eenige plaats inneemt als journalist.

Protestantsche Noord-Brabanter

(*van 3 April 1897*).

Ook onze redactie betuigt van ganscher harte hare deelneming in het vijf en twintigjarig jubileum van *De Standaard*.

Wij erkennen het groote voorrecht, dat de Heere onze God aan Dr. Kuyper schonk om bijna onafgebroken het vierde eener eeuw de hoofd-redactie van *De Standaard* waar te nemen.

Wij danken den Heere voor de gave in zijn persoon aan het Nederlandsche volk geschonken en bidden, dat de Heere hem nog vele jaren moge sparen, hem moge sterken om de zware taak door God hem opgelegd met blijmoedigheid uit te voeren en geve hem steeds te gelooven, dat zijn werk niet ijdel bevonden zal worden in den Heere.

Het Volksdagblad

(*van 1 April 1897*).

Een der merkwaardigste Nederlanders viert heden zijn vijf en twintigjarig jubileum als hoofdredacteur van een der merkwaardigste Nederlandsche dagbladen.

Ieder die de hoofdartikelen en driesterren van Dr. Kuyper in *De Standaard*, al is het ook nu en dan, heeft gelezen, zal erkennen, dat men hem niet te veel eer bewijst door hem »den eersten journalist van ons land" te noemen.

Vooral zij die zelven gedoemd zijn dag aan dag, week aan week, jaar aan jaar het publiek voor te lichten met de gewrochten hunner pen, zullen beseffen welk een frischheid van gemoed, welk een helderheid van geest, en vooral welk een groote macht over de taal er toe noodig is om het steeds te kunnen volhouden op de wijze, waarop Dr. Kuyper dit nu gedurende een kwart eeuw heeft gedaan.

En toch — dat Dr. Kuyper aldus aan het hoofd van *De Standaard* en *De Heraut* zoolang een ieder heeft kunnen doen luisteren naar zijn machtige stem, heeft hij nog aan iets anders te danken dan aan zijn journalisticke talenten.

Hij wordt, in zijn doen en laten, in zijn spreken en schrijven, in zijn optreden in het openbaar en in besloten kring, bewogen door een grootsche idée, een machtige impuls, die hem nooit heeft verlaten: de idée van de wederherstelling van het oude Hollandsche Calvinisme, als wereldbeschouwing en als richtsnoer voor de regeering van ons land.

Wij hebben die idée thans niet te bespreken of te critiseeren. Maar niemand kan het aan hen die eveneens strijden voor de verwezenlijking in de toekomst, van een grootsch denkbeeld, euvel duiden dat zij een eere-saluut brengen aan hem, wien de geestdrift voor *zijn* ideaal tot zulk een schitterende werkzaamheid heeft bezield.

En voor zoover Dr. Kuyper tevens de man is der »kleine luyden" brengen wij hem, behalve de hulde aan zijn glorieuse eigenschappen, ook onze sympathie voor zijn streven.

Waarlijk deze man, die tegelijk volksleider, journalist, geleerde, paedagoog en staatsman is en in dat alles hoog uitstekend boven velen — deze man heeft het gebracht tot een gelijkmatige ontwikkeling van al zijne gaven, die in onzen tijd van oppervlakkigheid en eenzijdigheid niet genoeg te waardeeren is.

De Twee Provinciën

(van 3 April 1897).

Het was 1 April 1872 toen *De Standaard* verscheen.

Zijn hoofdredacteur, Dr. A. Kuyper, was toen reeds geen onbekende meer in het land, en wie destijds kerkelijk meeleefde, had van hem hooren spreken.

Maar de journalist was nog niet in zijn kracht openbaar geworden.

Dat gebeurde op 1 April 1872.

Toen, op den gedenkdag van de inneming van Den Briel door de Watergeuzen, verscheen dat dagblad, dat, klein van omvang, groot van beteekenis worden zou.

Wat die *Standaard* wilde?

Ziehier hoe de hoofdredacteur het in dit 1e nummer, dat nu 25 jaar geleden verscheen, omschreef:

»Sinds zijn drie eeuwen over ons volk en vaderland heengegaan, en geen brandstapel hoort ge meer knetteren, geen Alva trapt ons meer op de borst.

»En nu. Van Brielle's inneming weet elk kind nog op onze straten te zingen. Het feit was te machtig. De volksdeun van »Verloor Alva sijnen Bril" stierf nog niet weg.

»Maar wat wel bij de massa wegstierf is de herinnering aan het Oranjewoord: »Dit werk is niet uit menschen maar uit God". Men jubelt van revolutie, men wappert met de Oranjekleuren, men eert de Geuzen; van Roobol en van Coppelstock weet weer elk te spreken. Maar waar blijft de eere, de dankzegging, de verootmoediging voor onzen God?

»Wat wel dreigt weg te sterven, het is die eigen nationale geest, die eens van 's Heeren wege onzer natie in hart en conscientie geblazen werd.

»Wat reeds weer bedreigd wordt en gekrenkt, het is juist de heilige Gewetensvrijheid: de vrijheid om in Kerk en School der vaderen God naar Vaderen trant te dienen.

»Wat reeds bijna uitstierf, het is dat besef van zedelijke volksroeping, dat vooral Hollands natie verkoren is om voor zichzelf en al Europa's volkeren banierdraagster, niet maar der vrijheid, maar der *Vrijheid van Conscientie* te zijn.

»Toch zijn er nog, die, naar den eisch der historie dit kostelijk erfgoed in het hart dragen.

»O, dat ze dan niet vertsagen, al is hun aantal weinig, klein hun kracht. »Kleen was ook de vloot der Geuzen!"

»Dat uit hun woningen dan niet slechts de driekleur worde uitgestoken, maar ook dank en bede opklimme voor wat God aan ons lieve vaderland *gaf* en *vergaf* bovenal.

»Hun roeping is zoo schoon! Te strijden niet slechts voor zichzelf en hun kinderen, maar ook voor hun landgenooten, ook voor Europa, ook voor de menschheid, opdat het recht *Recht* blijve, de *Conscientie*-vrijheid niet gesmoord worde en het naar 's Prinsen leuze weer allereerst ga: »om de *glorie onzes Gods!*"

»Dat zullen ze, mits ze den standaard aandurven, waaronder èn Prins èn Geus eens streed: De standaard van *Gods Woord.*

»Voor Godes Woord geprezen
heb ick vrij onversaagd,
als een held zonder vreezen
mijn edel bloed gewaagd."

»Dat zullen ze, mits ze, door dat Woord geleerd, de stemme der Historie maar niet verachten. En schuilen die »*kinderen der historie*" dan meest onder de »luiden van kleine en middelbare middelen", geen nood! Ook voor drie eeuwen schreef een Oranjevorst: »Vele rijken houden zich alsof ze schielijk geheel arm geworden waren, ja vele contribueerden alleen om op het rolleken te staan, maar de *luiden van kleine en middelbare middelen* toonden hun goed hart en warme genegenheit." Vergeet het niet: ook door het *Woord* is onze erve niet slechts *vrij,* maar ook het leeggeplunderde Holland weer de *rijkste* der natiën geworden.

»Dat zullen ze eindelijk, mits ze, naar den eisch van dat Woord, maar niet hoogmoedig smalen op anderer

ontrouw, maar als kinderen huns volks, en met hun volk lotgemeen, om vergiffenis voor 's volks zonde pleiten bij hun God.

»Make Hij, in wiens vingeren ook de draden van ons volksleven liggen, aan de kweeking van dien geest onzen Vaderlandschen jubel dienstbaar, en vergunt Hij ons de heilige eere om den standaard van Zijn Woord weer voor ons Christenvolk op te heffen, zij van Hem dan ons begin en sta ook bij dezen arbeid onze hulpe in den Naam des Heeren, die ook onze natie geschapen heeft, en ons vaderland heeft gered!"

* * *

Zoo sprak, nu 25 jaar geleden, *De Standaard* in zijn eerste nummer ons Christenvolk toe.

Het zou, naar Prins Willem's leuze, allereerst gaan om de *glorie onzes Gods.*

Is *De Standaard* aan die leuze getrouw gebleven?

Volmondig beantwoorden wij die vraag *bevestigend.*

Zekerlijk, daar zijn er, ook in deze dagen, die geen woorden kunnen vinden, scherp genoeg om den arbeid van *De Standaard* te veroordeelen, maar wie oogen heeft om te zien, die weet en moet erkennen, dat God de Heere door dit hoofdorgaan der Antirevolutionaire partij wat groots heeft verricht.

Hij heeft in *De Standaard* en zijn eminenten hoofdredacteur een zegen aan ons land en volk geschonken van buitengewone beteekenis.

Nu het vierde eener eeuw spreekt Dr. Kuyper de Antirevolutionairen in ons vaderland van dag tot dag door zijn blad toe, en houdt hij de banier des kruises ontplooid voor het oog van vriend en tegenstander.

In de dagen van Groen van Prinsterer was er, om zoo te zeggen, geen Antirevolutionaire pers. Wel gaf Groen zelf zijn

geschriften in het licht, en had ook deze Antirevolutionaire Staatsman zijn blad, maar het werd door een kleinen kring slechts gelezen en begrepen, en drong niet overal door in de gelederen van het volk.

Dat veranderde in 1872 toen Dr. Kuyper zijn *Standaard* ontplooide en de frissche Antirevolutionaire kleuren wapperden voor het oog van allen, die deelnamen aan den strijd.

Toen werd ook onder de onzen het politieke leven al meer gemeen goed, en werd het met den dag duidelijker voor velen, dat het voor den Christen niet aanging »met een boeksken in een hoeksken" zich vromelijk op te sluiten, maar dat de strijd en de worsteling voor *de glorie onzes Gods* moest aanvaard op *alle* terrein des levens.

In den strijd voor de Christelijke School stond *De Standaard* vooraan; en hij was de eerste, de meest besliste, de krachtigste, die het ons volk in al zijn rangen en standen toeriep: »Geen vrede met een school, die een verderf is voor onze natie, die het opkomend geslacht afhoudt van God den Heere."

Voor lager en hooger onderwijs eischte *De Standaard* de vrijheid, en wij noemen slechts dit terrein, omdat die strijd het meest bekend, het meest door alle Christenen in ons land is doorleefd.

Maar *De Standaard* nam het op voor de *glorie onzes Gods* op *alle terrein* des levens. Voor huis en school, voor kerk en maatschappij, voor leger en vloot, voor allen en alles werd het gepredikt, dat alleen heil is te verwachten van de ordonnantiën Gods; dat gerechtigheid alleen een volk verhoogt, maar de zonde een schandvlek der natiën is.

Zoo werd allerwegen de liefde voor onze heilige en heerlijke beginselen verwakkerd en ontstond de aaneengesloten, georganiseerde partij, wier krachtig optreden in ons land voor een niet gering deel aan den arbeid van *De Standaard* is te danken.

Zoo werd onder ons Christenvolk niet alleen de liefde voor

de eigen school geboren, maar ontstond ook de liefde voor een eigen Antirevolutionaire pers, die nog wel, als de leeuw van het Zeeuwsche wapen, te worstelen heeft met de golven, maar toch een macht werd in het land, waarmeê de tegenpartij heeft rekening te houden.

* * *

Wat *De Standaard* is en geweest is voor de Antirevolutionairen in den lande, het is niet met een paar woorden te zeggen. Maar er zijn er velen, die dat niet dan met dankbaarheid kunnen herdenken. Toen in 1872 *De Standaard* verscheen — wij herinneren het ons nog uit onze kinderjaren — ging er onder ons eenvoudig Calvinistisch volk een gejuich op. Dat was nu *ons* blad, waarin wij zouden vinden, wat wij noodig hadden. De toenmaals bestaande liberaal-conservatieve pers voldeed aan onze behoeften niet, omdat zij er geen begrip van had, niet wist waaruit ons volk leefde en wat er omging bij die eenvoudigen, die met belangstelling de groote vraagstukken van den dag gadesloegen.

Overal ontwaakten de geesten. Het liberalisme werd krachtiger en bleek meer en meer vijandig tegenover Gods Woord te staan; het Radicalisme kwam op, en het Socialisme diende zich aan. Nieuwe behoeften, nieuwe vragen werden voor de belijders des Heeren neergelegd, die om bevrediging, om een antwoord riepen, en niet altijd was het in den gang van het leven duidelijk, welken koers gevolgd worden moest.

Maar toen *De Standaard* was gekomen werd aan veler behoefte voldaan.

O, met hoeveel verlangen werd, vooral op de afgelegen dorpen, de komst van den postbode verbeid door onze trouwe mannen-broeders, die vaak alleen stonden in de worsteling voor *de glorie onzes Gods*. En als dan de postbode kwam en *De Standaard* werd aangereikt, dan werd het blad als met

ongeduld opengeslagen, òf om raad en voorlichting te vinden; òf om te worden bezield en bemoedigd door het klocke woord, dat de Antirevolutionaire leider zijn strijdmakkers toezond. Dan zag men het, hoe overal dezelfde vragen aan de orde, dezelfde moeilijkheden te doorworstelen waren, en hoe in de hoofdstad des lands op de bureaux van *De Standaard* met wat leefde in den boezem des volks werd rekening gehouden.

Zoo werden onze mannen-broeders getroost en gesterkt, van dag tot dag, en gingen ze bemoedigd den strijd tegen, die, God lof, zoo dikwerf ter victorie leiden mocht.

»*Voor de glorie onzes Gods.*" Aan die leuze bleef *De Standaard* getrouw, en daardoor bezield heeft hij den strijd tot heil van het volk aangebonden. Voor het volk, niet in dien beperkten zin, dat daartoe de edelen des lands niet zouden behooren. O, neen, onze staatkundige worsteling heeft het nu al deze jaren getoond, dat ons Christenvolk zijn mannen van adel lief heeft en hoogelijk waardeert.

Maar voor het volk toch ook weer in dien zin, dat de Christelijke democratie in *De Standaard* een orgaan vindt, en dat nu, nu de sociale nooden op den voorgrond dringen, ons hoofdorgaan naar eisch van Gods Woord, mee staat in de voorste gelederen van hen, die den schreienden socialen nood onzer dagen willen zien gelenigd en weggenomen.

* * *

Maar wij wenschen slechts aan te stippen, wat ons Christenvolk aan *De Standaard* te danken heeft. Vragen wij daarom nu nog: *hoe* heeft ons hoofdorgaan zich van zijn moeitevolle taak gekweten.

Op die vraag is het antwoord eenstemmig.

Eenstemmig is men waar het geldt de verdiensten, de zeldzame gaven te erkennen van den man, die nu 25 jaar zijn werk met zooveel ijver en toewijding heeft vervuld.

Onder de liberale persmannen in ons vaderland is er geen enkele, die in Dr. Kuypers werk geen *meester*werk eerbiedigt, en die, ware er hier van een onderscheiding sprake, zou aarzelen aan de journalisticke kracht in *De Standaard* ontwikkeld den prijs toe te kennen.

En wij, Antirevolutionaire persmannen; wij zijn er trotsch op, onder zulk een aanvoerder, onder zulk een meester te mogen arbeiden; en we voelen het hart hooger kloppen, als we bedenken wat verplichtingen ons dit oplegt.

Maar niet waar, onze verplichtingen zijn de hoogste en de heiligste, want met en op het voetspoor van *De Standaard*, gaat het ook ons *om de glorie onzes Gods.*

* * *

Om de glorie onzes Gods.

Dat woord, hooggeachte hoofdredacteur van *De Standaard*, sluit alle menschvergoding, alle verheffing van personen buiten, ook waar door ons U op Uwen feestdag hartelijk hulde en dank wordt gebracht.

Ons volk dankt voor wat God de Heere in U heeft geschonken, en erkent den zegen, die ook door Uwen arbeid van des Heeren hand ons toekwam.

Wanneer wij kwamen met kransen om ze U om de slapen te vlechten, gij zoudt de eerste zijn om ze af te wijzen, en alle eere op te vorderen voor God den Heere.

Welnu, voor den Heere onzen God, om Wiens glorie het bij Uwen en onzen arbeid alleen te doen is, leggen we de offers van onzen dank neder, en de bede rijst uit het diepst onzer ziele omhoog, dat Hij in genade en goedertierenheid u de kracht vernieuwen moge, om het werk voort te zetten, dat gij in *De Standaard* nu 25 jaar hebt gewrocht.

Hij kroone U en Uw werk nog tot in lengte van jaren met een rijken zegen voor land en volk, en gunne U de eere en

het voorrecht, mee als vrucht Uwer inspanning, een nieuw, een jong geslacht de gelederen der oude garde te zien versterken en vernieuwen, de gelederen, waar boven het vaandel wappert en wapperen blijft, dat het vriend en vijand te lezen geeft: »*alleen om de glorie onzes Gods.*"

Het Sticht

(*van 10 April 1897*).

Daar kampte een kleine schaar, schier uitgeputte mannen,
  Door 's vijands overmacht omringd aan allen kant;
Toch drong hen 't plichtbesef de krachten in te spannen
  En hield de kleine troep op d' oude veste stand.

Maar 't was een zware strijd, met ongelijke krachten,
  Een worsteling, waarvan zich d' uitkomst ras liet raân;
De grijze Veldheer *) zag wat lot hen stond te wachten,
  Als straks zijn arm niet meer de zijnen bij zou staan.

Een zucht ontsteeg zijn borst, een beê rees naar den hoogen:
  »Zal niet de kleine stoet in ongelijken strijd
»Bezwijken en vergaan? Hoe zal hij ooit vermogen,
  »Den vijand 't hoofd te biên, diens overmacht ten spijt?"

God hoorde en schonk hulp;
Daar rijst een kloeke held,
Ten strijde toegerust,
Die in de bres zich stelt.

---

*) Mr. Groen van Prinsterer.

Hij grijpt de krijgsbazuin
En blaast op forschen trant
Den ouden geuzendeun,
Zoo wel bekend in 't land.

Fier hief hij d' oude vlag,
Die nauw zich nog dorst toonen
En waait heur banen uit
Voor d' oude geuzenzonen.

Hij kiest zich 't oud devies,
En roept der vaad'ren woord
Weer toe aan al hun kroost
Aan Rijn- en Scheldeboord:

»De glorie onzes Gods,
»Geen lage eigenbaat,
»Geen zucht naar eer of roem
»Moet heerschen in den Staat."

Toen keerde moed en hoop
In aller harte weer,
De vijand deinsde dra,
Geslagen keer op keer.

En 't kleine leger wies
In tal en macht vast aan,
En zoo mocht d' oude vest
Den fellen storm weerstaan! . . . .

Dies danken w' onzen God, dat Hij ons hulp wou schenken,
Dies prijzen wij Zijn naam, dat Hij te Zijner tijd,
Ons Dr. Kuyper gaf, hem boven bidden, denken
Gesterkt heeft tot zijn taak, gesteund heeft in den strijd.

De drie Provincien

(*van 1 April 1897*).

Een zilveren feest.

Den avond, waarop dit nommer van ons blad verschijnt, wordt te Amsterdam een meeting van geestverwanten gehouden, die de aandacht en belangstelling verdient van alle Antirevolutionairen in den lande.

Heden, 1 April toch, is het vijf en twintig jaar geleden dat het eerste nommer van het dagblad *De Standaard* verscheen.

Veel meer nog dan wij op 't einde dezer eeuw ons kunnen voorstellen, behoorde er de *moed des geloofs*, *de kracht eener onwankelbare overtuiging*, en een voor geen tegenwerking noch teleurstelling deinzende *volharding* toe, den *1en April 1872* het eerste nommer van dit Christelijk-Historisch dagblad te doen uitkomen en er de redactie en de uitgave vijf en twintig jaren lang van vol te houden.

We kunnen 't ons zoo voorstellen, dat men in '72 van meer dan één zijde profeteerde, dat dit kindeken wel nimmer uit de lange kleeren komen zou.

Onze Antirevolutionaire partij had een veelszins droevige periode achter den rug. Een ander vierde dezer eeuw lag achter den rug waarin de eenige Groen voor onze Antirevolutionaire beginselen op de bres had gestaan. Hoe was zijn stem niet vaak geweest die eens roependen in de woestijn! Zijn eigen geestverwanten, vooral in hoogere kringen, lieten hem slag op slag alleen staan. Trots zijn telkens herhaalde waarschuwing zochten telkens weer de Antirevolutionairen een onderkomen in de conservatieve tente. Tot tweemalen toe werden vrienden van Groen, die met hem gestreden hadden, in den Raad der Kroon geroepen. Maar ook tot tweemalen toe was hun eerste werk zich *tegen* Groen te keeren en haastten zij zich den band door te snijden, die hen aan den heer Groen bond.

En wel werd er onder de lagere klassen veelszins uit betere beginselen geleefd.

Maar nog meest onbewust of maar half bewust. Het zaad, door Groen onder tranen in de voren geworpen, ontkiemde niet dadelijk, droeg allerminst dadelijk vrucht.

Zelf had hij een dagblad in 't leven geroepen; er zijn tijd en geld aan besteed; maar hij had de uitgave moeten staken door een algeheele afwezigheid van belangstelling. Droevig, pijnlijk is de klaagtoon, die Groen hooren doet waar hij dit feit constateert. Hij kon niet langer »in het luchtledig ademen". Zou het nieuwe dagblad, dat 1 April '72 verscheen, dezelfde teleurstelling ondervinden?

Het vierde eener eeuw is voorbijgegaan en *De Standaard* heeft zich een plaats in het leven verworven.

De toekomstige geschiedschrijver zal dan ook den grooten invloed, door dit ons Antirevolutionair dagblad uitgeoefend, recht doen wedervaren.

De opkomst, de groei, de steviging onzer partij staat met de uitgave van *De Standaard* in het allernauwst verband.

Niet het minst door den arbeid van dit dagblad is onze partij een volkspartij geworden, waardoor het optreden van een gezonde parlementaire partij mogelijk werd en het optreden als regeeringspartij in de periode '88—'91 werd voorbereid.

Van den aanvang af wist *De Standaard* juist die snaren aan te roeren, die weerklank vonden in het hart van ons volk.

De grondtoon van ons volkskarakter *was niet* en *is nog niet revolutionair.* Wel zou het liberalisme en het radikalisme er allengs in geslaagd zijn, zulk een toestand te voorschijn te roepen.

De Standaard echter heeft de eere gehad, tegen de wassende wateren der revolutie een dam op te werpen, waardoor ze gedeeltelijk beteugeld zijn en de grondtoon van ons volkskarakter, zooals die omstreeks 1572 zijn stempel ontving, voor een goed deel van ons volk bewaard bleef.

Ja, *die grondtoon bleef niet alleen* bewaard, maar kwam ook scherper uit. Een deel onzes volks bleef niet alleen Christelijk-Historisch, maar ging steeds met meer bewustheid uit de Chr.-Historische beginselen *leven.*

Deze zegeningen, ons volk door de goede hand onzes Gods geschonken, hebben we na Hem bovenal te danken aan den arbeid van den man, kennelijk daartoe door Hem verwekt, die nu vijf en twintig jaren als hoofdredacteur van *De Standaard* verbonden was.

Standaard en *Dr. Kuyper* zijn als 't ware één.

Vandaar, dat het jubilee van *De Standaard* dit ook voor hem is.

Geen richting, die zoo van den mensch leert afzien en tot God opzien als juist de Calvinistische. Geen man, die deze richting te onzent zóó talentvol heeft voorgestaan als Dr. Kuyper. Allerminst op zijn lijn kan het dan ook liggen, bij een gelegenheid als deze den mensch te vieren en God te vergeten.

Geen Antirevolutionair dan ook die zich daaraan schuldig maakt.

Voor en boven alles dan ook onzen dank gebracht aan den Heere God, die zich van Dr. Kuyper als instrument in Zijn machtige hand bediende om ons Christenvolk zoo krachtig te sterken en te bevoorrechten.

Maar dan ook, als gave Gods beschouwd, één toon van dankbare hulde en erkentenis aan den man, die in het hart van duizenden Nederlanders leeft, die in Gods Naam ons volk de wapenen heeft uitgereikt in den steeds moeielijker strijd tegen den Vorst der duisternis en den Koning der eeuw.

God schonk hem groote gaven, maar gaf het hem ook in het hart om met die groote gaven, met die vele talenten *te woekeren.*

Want *gewoekerd* heeft hij er mee — dat getuigen 25 jaargangen van *De Standaard.* Niet alleen als *Christelijk* dagblad maar ook als *dagblad* stond het met eere.

Beter dan andere bladen wist *De Standaard* het juiste woord, den juisten toon, den juisten vorm te vinden voor het courantenartikel, dat in kernachtige, pakkende, boeiende taal een oogenblikkelijken indruk door zijn dagelijksch weerkeeren tot een blijvenden moet maken.

Den avond, waarop dit blad uitkomt, zijn duizenden onzer vrienden te Amsterdam vergaderd om God te danken voor wat Hij ons in *De Standaard* schonk en Dr. Kuyper bij deze gelegenheid een huldeblijk aan te bieden.

In den geest zijn we in hun midden.

En ook uit ons hart klimt de bede omhoog, dat het den Almachtige behage, Dr. Kuyper nog lang, niet het minst in ons langstbestaand Christelijk dagblad, tot een uitgebreiden zegen te stellen.

Het Nieuwsblad voor Nederland

(*van 1 April 1897*).

Twee Jubilarissen.

De redactie, die dag in dag uit aan het woord is over allerlei onderwerpen; die van hier een blijde, van ginds een droeve gebeurtenis heeft te melden; die treuren moet met de treurenden, zooals zij vroolijk moet zijn met de opgewekten, heeft zelden aanleiding om te gewagen van wat haar meer intiem betreft, haar eigen lief, haar eigen leed, al straalt dit dan ook wel eens door in haar woord.

Zoo'n zeldzame dag is het echter heden.

Wij hebben melding te maken van niet minder dan twee jubilea in den kring onzer ambtgenooten en wij wenschen het nummer van ons blad heden niet te laten verschijnen, zonder

daarin plaats te geven aan een vriendelijk woord, een hartelijken wensch.

Twee mannen van zeer verschillende beteekenis, maar beiden een bijzondere plaats in de journalistiek innemende, herdenken heden den dag, waarop zij zich voor vijf-en-twintig jaren aan de journalistiek wijdden.

De eerste is Dr. Kuyper, hoofdredacteur van *De Standaard*, het hoofdorgaan van de Antirevolutionaire partij in Nederland, waarvan hij de spil, waarvan hij de leider is.

Wie zich iets herinnert van de politieke gebeurtenissen der laatste kwarteeuw in ons land, weet welken machtigen invloed dat schijnbaar zoo eenvoudig blad heeft uitgeoefend.

Die invloed was de invloed van Dr. Kuyper en van hem alleen.

Weinigen is het gegeven, op den tijd waarin zij leven, zóó krachtig den stempel hunner persoonlijkheid te drukken, als hij dit deed. De partij waartoe hij behoorde, nietig in haar oorsprong, heeft hij gemaakt tot wat zij thans is, eene partij, waarmede alle partijen rekening hebben te houden. Hij heeft bij ons weinig voor politiek gevoelend volk, en voornamelijk bij hen, die er het minst voor gevoelden, het politiek besef doen ontwaken. En hij spreidde daarbij ten toon een talent, eene volharding en een geduld, waaraan vriend en vijand om strijd hulde brachten.

Vriend en vijand. — Ja, iemand als Dr. Kuyper leeft niet zonder zich felle tegenstanders te maken. Ook zou hij kunnen zeggen: »Ik ben niet opgetreden om vrede te brengen, maar strijd." Zonder strijd geen overwinning; maar de overwinningen, die hij behaalde, heeft hij dikwijls duur genoeg moeten koopen.

Het zal den hooggeachten jubilaris heden niet ontbreken aan groote eerbewijzen, aan blijken van hartelijke genegenheid. Maar ook zal op dezen dag zeker de herinnering bij hem rijzen aan diepe verguizing, waaraan hij heeft blootgestaan,

verguizingen, die hem meermalen moeten hebben doen vragen: »Zou men dat nu inderdaad zoo meenen, zou men wezenlijk denken, dat waar is wat men daar van mij zegt?"

Wie veel heeft gewerkt, wie veel heeft gedacht en verplicht is geweest, die gedachten voortdurend openbaar te maken, zal ook op eigen rekening wel vinden menige uiting, die hij bij nader overleg liever terug gehouden zou hebben. En ook daaraan zal Dr. Kuyper heden denken. Voor hem, den felbestookten, maar altijd schrap staanden partijman, zijn al die jaren van werkzaamheid aan de pers, jaren van onafgebroken, van afmattenden strijd geweest.

Maar door dien strijd dan ook jaren van groote glorie, van groote voldoening, jaren die gemaakt hebben, dat zijn naam steeds genoemd zal blijven onder die van onze grootste tijdgenooten.

Het Vaderland

(van 2 April 1897).

Er steekt geen groote verdienste in 25 jaren journalist te zijn geweest, als iemands gaven en krachten hem bestemmen voor dat veld van werkzaamheid, maar wanneer men, gelijk Dr. Kuyper, met een blad een partij tevens heeft geschapen, of althans tot ontwikkeling heeft gebracht, en 25 jaren lang door middel van dat dagblad de leider en organisator van die partij is geweest, dan spreekt het vanzelf, dat zijn geestverwanten zich gedrongen voelen hem op dezen dag de dankbare hulde hunner eerbiedige bewondering te brengen.

En in de pers vereenigen zich vriend en tegenstander gaarne, om den rijkbegaafden schrijver een gelukwensch aan te bieden, omdat hij na 25 jaren afmattenden dagelijkschen

arbeid daar nog staat onverzwakt en ongebogen, even strijdvaardig, als toen hij voor het eerst de pen opnam, als het geesteszwaard, waarmede hij meende de moderne wereld te zullen veroveren.

Een oordeel over zijn werkzaamheid als journalist voegt ons niet en allerminst op dezen dag. Maar deze hulde zal, hoe men overigens denken moge over zijn beginselen en over de wijze, waarop hij ze verdedigt, niemand hem onthouden, dat hij in vruchtbaarheid en veelzijdigheid, in het gespierde en kleurrijke van zijn stijl ook bij de dorste onderwerpen, in talent om zijn volgelingen te boeien en te betooveren, gelijk in vaardigheid om den tegenstander in zijn zwakke zijde aan te tasten, zijn wedergade niet heeft. Wat Dr. Kuyper overigens moge zijn, als journalist is hij schier eenig, en journalist is hij voor alles. Het is zijn kracht en misschien zijn zwakheid. Heden staat hij zeker daar in volle kracht.

De Maasbode

(*van 1 April 1897*).

Heden viert Dr. Kuyper zijn zilveren feest als hoofdredacteur van *De Standaard*, die op 1 April 1872 opgericht werd. Voor zijne geestverwanten in heel het land is deze dag een heerlijke feestdag. 't Valt niet te loochenen, dat zij, die hem ook na de afscheidingen in de partij trouw gebleven zijn, hem groote liefde en dankbaarheid toedragen en hierin een voorbeeld geven aan andere partijen, van welke dit niet altijd kan gezegd worden. Die erkentelijkheid heeft Dr. Kuyper in ruime mate verdiend; hij is voor zijne partij alles geweest. Hij heeft haar gediend als dagbladschrijver, als stichter der Vrije Universiteit,

als predikant, enz. enz. en altijd had hij hetzelfde doel voor oogen: de verheffing van het Calvinisme, de vernieuwing van zijn volk op den grondslag van Gods Woord. Wordt dan ook heden de in Nederland geheel eenige journalist gevierd, de man, die als schrijver talenten tentoonspreidde, waarvan de weerga niet eens bij Bilderdijk kan gezocht worden, men is wel gedwongen hem gelijktijdig onder tal van andere opzichten te huldigen, en de tegenstander voegt gaarne de verzekering zijner hoogachting bij de juichkreten der geestverwanten.

De Volkscourant van Appingedam

(van 31 Maart 1897).

Den eersten April a. s. zal het vijf en twintig jaar geleden zijn, dat het eerste nummer van het Antirevolutionair dagblad *De Standaard* verscheen.

Dit is een feit van niet geringe beteekenis.

Niet alleen voor de Redactie van dit blad, maar voor de gansche Antirevolutionaire partij in ons vaderland.

Immers *De Standaard* zegt zelve bij hare verschijning, dat zij is »een kindeke, waarvan het vaderschap door onze gansche richting moet aanvaard worden."

»Wij stellen ons beschikbaar om onze richting te dienen. Aan haar blijve de beslissing, of ze dit eerste beginsel van een dagblad voor ons Christelijk Nederland al dan niet wenscht te bevestigen."

Zie No. 4, Vrijdag 5 April 1872.

Hoe bescheiden trad zij op!

Hoor het haar zelve zeggen:

»Het is slechts een proefjaar, dat we zijn ingegaan.

Met 1 April 1873 zal het moeten blijken, of onze richting reeds een eigen blad hebben kan.

Daarom doen we een ernstig beroep op allen, die gaarne ook in den dagelijkschen stroom des maatschappelijken levens het Christelijk beginsel en de belijdenis van Gods Woord gehuldigd zien, dat ze ons steunen met hun sympathie, hun medewerking, hun gebed."

»Het groote doel, waarnaar door verschillende groepen onder de mannen onzer richting zoo telkens, maar altijd tevergeefs, gestreefd was, is dan nu eindelijk bereikt: hoe klein in zijne afmetingen ook nog, we hebben dan toch ons dagblad.

Het cijfer van vijf duizend abonnenten is sinds ons verschijnen nog aanmerkelijk gerezen. Ook advertentiën, waarop we in den aanvang schier niet rekenen dorsten, zijn ons boven verwachting geworden.

Onze vooruitzichten staan dus goed.

Toch spreken we daarom nog niet van hooge dingen.

Men begrijpe wel, dat dit blaadje nog slechts de *loods* is, die voorloopig op het bouwterrein werd opgeslagen."

Een vijfhonderdtal mannen uit alle oorden des lands stonden der Redactie van den beginne aan ter zijde als vaste correspondenten.

En zoo werd *De Standaard* dan verzonden naar alle hoeken des lands.

Hoe werd het Blad in de pers ontvangen?

Hooren we weer, wat *De Standaard* daar zelve van zegt in haar nr. van 12 April 1872:

»In de *Nederlandsche Gedachten* zegt de heer Groen, dat ons blad ter goeder ure verscheen."

»*De Bazuin* heet ons hartelijk welkom en laat dit van een warme aanbeveling vergezeld gaan, met aanwijzing van een en ander, waarmede men ons steunen kan."

»*De Wekstem* bleef niet achter, en noemt in haar laatste

nummer *De Standaard* een levensmonument voor de kinderen onzes volks, op 1 April 1872 opgericht."

»*Het Christelijk Volksblad* begroet ons met blijdschap."

»Zoo ook *De Hoop des Vaderlands*."

We kunnen niet nalaten eene enkele zinsnede aan te halen uit *De Hoop des Vaderlands* van die dagen:

»Jaren achtereen is er een blad verlangd, zooals *De Standaard* er een wil zijn, — welnu, laat het dan blijken, dat het verlangen ernst is geweest; dat er belangstellende ijver is, samenstemming, althans in 't plichtbesef om zich te ontworstelen aan een toestand, die in den *Staat* de *Natie*, in de *Hervormde Kerk* de *Gemeente*, in de *School* het op*grociend geslacht* aan de overmacht van liberalisme en radicalisme prijs geeft." Zie no. 50 van *De Hoop des Vaderlands*.

Niet alle persorganen waren zoo welwillend jegens *De Standaard* als de genoemde.

We denken hier aan *Het Nieuws van den Dag*, dat »verdraagzame, vredelievende blad, dat met niemand ooit overhoop lag en schier nooit polemiseerde" — het was »op *De Standaard* zoo fel gebeten, zoo fel tegen haar insturend, terwijl ze nog pas met haar derde nummer den hoek der staldeur om was."

»Roskammen — hocus pocus — Jezuïtisme." Dat waren de liefelijke benamingen, waarmee *De Standaard* betiteld werd.

Het *Nieuw Kerkelijk Weekblad* (een orgaan voor de modernen dier dagen) steunde trouw *Het Nieuws van den Dag* in haar schelden tegen *De Standaard*.

De *Nieuwe Arnhemsche Courant* zegt naar aanleiding van een der eerste hoofdartikelen van *De Standaard:* »uit dit hoofdartikel blijkt duidelijk, dat *De Standaard* volkomen waarheid sprak, toen zij zeide, dat zij nog niet op de *hoogte* is.

Wij zullen ons daarom niet met de dwaasheden ophouden, waarvan dat stuk overvloeit."

Niet alle liberale bladen echter oordeelden zoo: de *Nieuwe Rotterdammer* b. v. zei bij de verschijning van ons Dagblad:

»Met te meer vreugde zullen wij de uitgave van *De Standaard* begroeten, zoo zij haren werkkring niet wil beperken tot het terrein der afgetrokken beschouwingen over algemeene beginselen; maar ook dat der toegepaste staatkunde betreden wil."

Zoo bejegent ook de *Arnhemsche Courant* ons Dagblad op hoffelijken toon en zegt o.a.:

»Het nieuw verschenen blad *De Standaard* onderscheidt zich door goede bewerking en met bekwaamheid geschreven hoofdartikelen, waarmede wij het in den regel volkomen oneens zijn, maar die wij nochtans waardeeren."

Wat was het doel, waarmede »De Standaard" optrad?

Ook hier laten we het Blad zelve spreken:

»Wat dreigt weg te sterven, het is die eigen nationale geest, die eens van 's Heeren wege onzer natie in hart en conscientie geblazen werd. Wat reeds weer bedreigd wordt en gekrenkt, het is juist die heilige Gewetensvrijheid: de vrijheid om in Kerk en School der Vaderen God, naar Vaderen trant te dienen.

Toch zijn er nog, die naar den eisch der historie dit kostelijk erfgoed in het hart dragen.

O, dat ze dan niet versagen, al is hun aantal weinig, klein hun kracht. Kleen was ook de vloot der Geuzen!

Schuilen die kinderen der historie dan meest onder de luyden van kleine en middelbare middelen, geen nood! Ook voor drie eeuwen was dit zoo.

»Vergunt God ons de heilige eere, om den standaard van Zijn Woord weer voor ons Christenvolk op te heffen; zij van Hem dan ons begin en sta ook bij dezen arbeid onze hulpe in den Naam des Heeren, die ook onze natie geschapen heeft en ons vaderland heeft gered!"

In niet onduidelijke woorden, die we nog met zeer vele aanhalingen zouden kunnen vermeerderen, geeft *De Standaard* haar streven te kennen: het is om te staan naar de weer op-

bloeiing van het Calvinistisch levensbeginsel in verband met de eischen van onzen tijd. En waarom juist dat?

Omdat de historie van ons volk ons leert, dat wij door het Calvinisme sterk zijn geworden, omdat het is »oorsprong en waarborg onzer constitutioneele vrijheden."

Hoe »De Standaard" in 1872 dacht over de Sociale Kwestie.

Deze kwestie is *de* kwestie van onzen tijd; vandaar dat het niet onbelangrijk is over haar *De Standaard* van voor 25 jaren eens te hooren.

Zij heeft een elftal artikelen over dit gewichtige onderwerp geschreven, waarvan het slotartikel verscheen den 23sten Mei 1872.

Zichier enkele zinnen teruggegeven:

»Het vraagstuk van den arbeidersstand wordt almeer *het* groote vraagstuk van den dag."

»Het arbeidersvraagstuk is voor den Christen het bij uitnemendheid maatschappelijke vraagstuk."

»Er is den arbeider *vrijheid* voorgespiegeld, en hij gevoelde slechts den *dwang* der wetten."

»Men heeft hem *gelijkheid* beloofd en hij bezwijkt onder de finantiëele *ongelijkheid*."

»Men heeft hem *broederschap* uitgebazuind, hij ontwaart slechts *wantrouwen*, *naijver*, *haat*, *concurrentie*. Wie zou niet vertwijfelen? . . . Elk ander behalve de *Christelijke* arbeider."

»De eerste eisch der arbeidersklasse is: *loonsverhooging*. Billijke eisch voorzeker."

»De zwakke bezit een rechtmiddel: de werkstaking."

»Het dingen naar hooger loon dus is een recht, maar ook deze eisch heeft zijne natuurlijke grenzen, die de arbeider zich helder voor den geest dient te stellen.

Die grenzen liggen in het recht des fabrikants.

Daarbij hoede zich de arbeider nog voor een ander droombeeld. Welvaart is niet alleen afhankelijk van grooter of ge-

ringer loon, maar ook en meer nog van godsdienstzin en zedelijke kracht."

»Niet minder billijk is de tweede eisch van den arbeidersstand: vermindering van werkuren, zoolang de standaard nog boven de *tien* uren blijft. Volkomen rechtmatig wordt die eisch echter eerst dan, zoo men allereerst zijn recht handhaaft op de *rustdagen*."

»En wat ten slotte te zeggen van den bangsten en meest gerechtigen noodkreet der arbeidersklasse; dat men haar heur moeders en kinderen, haar door God geschonken, teruggeve, die hun door het liberalisme, ten behoeve van fabrieken, van huis en haard zijn ontroofd."

»De grootste vijandin des arbeiders is de liberalistische pers. Één is bij haar organen het beginsel, nl. in geloofszaken de souvereiniteit der rede, in staatsrecht de souvereiniteit des volks."

»Men zou verbaasd en ontsteld staan, indien men eens narekende, hoe groote som ook door de geloovige Christenheid enkel langs den weg der pers ten dienste van het ongeloof wordt gesteld. Of ligt er dan geen waarheid in wat reeds zoo dikwijls gezegd is: in tijden van besmettelijke ziekte, als de dood onder ons rondwaart, dan tracht men zich wel te beschermen met de zijnen, en moeten we dan wanneer schadelijke lectuur voertuig is van geestelijke besmetting en zijne slachtoffers zoekt in ons inwendig geestesleven, haar nog onze huizen, werkplaatsen en gezelschappen openen en haar steunen met ons geld?

Men bestempelt dit soms met den naam van onpartijdigheid, maar is het niet een onverantwoordelijke overmoed te noemen?

Een wikken van voor en tegen kan alleen de taak zijn van hen, wier levensroeping op wetenschappelijk gebied ligt."

»Een tweede gevaar van nog ernstiger natuur is de moderne staatsschool."

Inderdaad het is onbegrijpelijk, hoe er nog Christelijke

ouders kunnen zijn, die bij den Heiligen Doop de gelofte deden, hunne kinderen in Gods Woord te zullen opvoeden, en die toch lichtzinnig genoeg zijn hen op de lagere of hoogere staatsscholen te zenden. Zij tarten en verraden den Heere. Reeds nu blijkt het, dat de Christenen onder de arbeiders hierin veel teederder gewetenszaak zien, dan menig Christen van fortuin."

Die woorden zegt De Standaard van 25 April 1872, dus nog acht *jaren vóór er eene Vrije Universiteit was.*

»Een onvergeeflijke fout zou het echter zijn, zoo men om het afstootend en onheilspellend karakter der Internationale (socialistische werkliedenverbond dier dagen), redactie der vereenigingen van werklieden in goeden zin zijn liefde onttrok.

Het is plicht des Christens ze te bevorderen."

»Een laatste gevaar, waarvoor de werkman op zijn hoede dient te zijn is de verevening der standen.

Er is een *hooger* en *lager* onder menschen in elk opzicht, op elk gebied. Geen tooverspreuk der Revolutie neemt die uiteenloopende toestanden weg.

Weleer was het kleed van patroon en arbeider verschillend, maar een beider hart.

Nu daarentegen ziet ge patroon en arbeider des Zondags schier in eenzelfde kleed langs onze straten wandelen, maar *nijd* spreekt uit beider blik."

»Christenen in Nederland ontwaakt! De tijden roepen om buitengewone inspanning. Bovenal eensgezindheid"

»Ter voorkoming eindelijk van het teloorgaan der schofturen voor het huiselijk leven, behoort het bouwen van goede arbeiderswoningen in de nabijheid der werkplaats."

Gaarne zouden we nog meer overnemen, maar we mogen niet om de plaatsruimte.

Alleen om de Sociale kwestie hebben we genomen, omdat deze het meest op den voorgrond treedt in onzen tijd, en

dan bespeuren we een merkwaardige overeenkomst tusschen *De Standaard* van 1872 en die van 1897.

Tot denzelfden uitslag zouden we komen op zoo menig ander terrein.

Het Zondagsnummer van „De Standaard."

Dadelijk met het verschijnen van *De Standaard* kwam er ook een Zondagsnummer, waarvan het eerste nummer verscheen den 30 Maart 1872.

Het hoofdartikel is het eerste eener reeks van tien vervolgstukken, getiteld Thabor. Deze reeks is evenals zoovele later afzonderlijk uitgegeven in de 1e serie van »Uit het Woord."

Dan volgt eene kleine reeks van vier artikelen »De Spitse der Openbaring", stukken over de formule bij den H. Doop.

Eenigen tijd later volgt Schuchterheid in het heilige", enz.

Het Zondagsnummer werd vervangen door het *Zondagsblad* op den eersten April 1874, dus na twee jaren. Dit verscheen op beter papier en geheel afzonderlijk.

In het Zondagsblad komt eerst eene kleine reeks »Opstanding in het lichaam".

Daarop volgt de veel langere reeks over »Wedergeboorte en Bekeering."

Verschillende onderwerpen zooals De Wonderen e. a. worden voorts behandeld in het Zondagsblad van *De Standaard*, dat onder dien naam heeft voortbestaan tot den 27 Mei 1877.

Het Bestuur van de Herautvereeniging, dat zulk een gewichtigen stoot gegeven had tot de oprichting van *De Standaard*, trad nu in overleg met Dr. Kuyper, die uit zeer ernstige krankheid toen aanvankelijk was opgericht, en zoo kwam voor het Zondagsblad *De Heraut* in de plaats. Niet dadelijk echter.

Gedurende de maanden Juni, Juli, Augustus, September, October en November van het jaar 1877 verscheen alleen *De Standaard*, zesmaal in de week, maar den 7en December

1877 verscheen het eerste nummer van de *nieuwe Herant*, waarin een aanvang gemaakt werd met de stukken over Lijdzaamheid, daarna over Volmaaktbaarheid, Besef van zonde, Particuliere Genade, de Leer der Verbonden, enz.

Thans heeft *De Herant* het 1e artikel van de derde reeks over de Gemeene Gratie.

Hoewel noode, nochtans *moeten* we ons onthouden om te schrijven over den invloed van *De Standaard* en haar Zondagsnummer, Zondagsblad en *Herant*.

Dat de eerste April van dit jaar een dag is, gewijd aan de stille bepeinzing van Gods groote daden ons land en volk gedurende een reeks van eeuwen bewezen, we denken hier allereerst aan den eersten April 1572, zal zeker niemand verwonderen.

Niet aan eenig mensch, wien hij ook zij, ook maar de minste eer, die een *schepsel* niet behoort, toegebracht, maar allereerst Gode dank gezegd, dat Hij aldoor ons volk heeft willen bezigen om de ontwikkeling van den antichrist te keeren.

Ook in onze antichristelijke eeuw, waarin 1789 den toon aangeeft, heeft de Heere niet het minst in ons land nog de zevenduizend, die voor den God dezer Eeuw niet buigen, en onder hen zijn mannen van groote geestesgaven, in wie Hij ons, belijders van het Evangelie dat niet is *naar*, maar *voor* den mensch, groote geestesgaven meedeelde.

We noemen hier alleen maar Bilderdijk, Da Costa, Groen van Prinsterer en Kuyper.

Voor overschatting eenerzijds zij men op zijne hoede, doch aan de andere zijde voor geringschatting niet minder, opdat we Gods gaven op den rechten prijs stellen.

Dr. Kuyper en De Standaard en Heraut.

Wij weten, hoe nauw de band is tusschen Dr. Kuyper en genoemde bladen.

Nu reeds een vijf en twintigtal jaren werd het hem gegund

in Gods goederenheid de hoofdleiding dezer bladen te mogen hebben.

Zijns was de gewichtige taak om de Nederlandsche Gedachten van Groen van Prinsterer voor het volk uiteen te zetten, en ze zoodoende in breeden kring te verbreiden.

Hem werd gegeven de Gereformeerde leer »herboren naar het bewustzijn onzer eeuw", gelijk zoo schoon gezegd is, in Zondagsnummer, Zondagsblad en *Herau*t ter neer te leggen.

En waar op den dag van morgen zoovele broederen en zusteren vergaderen in de hoofdstad van ons land, om in ootmoedigheid den Heere onzen God te danken niet het minst voor de gaven in Dr. Kuyper, ons volk geschonken, daar zijn wij ook in den geest met hen vergaderd, en paren onze stem van ootmoedige schuldbelijdenis, van lof en dankzegging met die groote schare.

Het worde Dr. Kuyper nog menig jaar gegund zijne gaven en krachten tot Gods eer en tot welzijn van ons volk aan te wenden.

De Gezant

(van 26 Maart 1897).

Een gedenkdag.

Op den eersten April zal het vijf en twintig jaren geleden zijn dat de redactie van *De Standaard* in handen kwam van Dr. Kuyper.

Dit feit is belangrijk genoeg om het op bijzondere wijze te herdenken.

Met name wij, Antirevolutionairen, die grootendeels door dit

zeldzaam energiek dagblad zijn opgevoed, hebben oorzaak van dank aan God.

We zouden niet een der groote liberale bladen weten te noemen, dat met zóóveel energie en onafgebroken ijver wordt geredigeerd als *De Standaard*.

Neem het *Handelsblad*, schaf u de *Nieuwe Rotterdammer* aan of lees *De Telegraaf*, of het *Nieuws van den Dag* — het is nieuws op nieuws, beursnoteering van comme, c. a., het is kolom op kolom vol winstgevende advertentiën, het zijn verslagen van dit en dat, van binnen- en buitenlandsche aangelegenheden, lange recensiën van opgevoerde tooneelstukken, het zijn duizend dingen meer, maar er ontbreekt een voortdurend sprekend hoofdartikel aan, het geeft nu en dan eens een losse beschouwing over een of ander misschien actueel punt, doch dan is het er ook schoon mee uit.

De groote liberale bladen zijn ook weinig anders dan finantieele ondernemingen, die aan honderden brood, aan tientallen vleesch en eieren, aan duizenden bij duizenden een ontkerstenende lectuur verschaffen.

Al wat dan ook meeleeft in de geldwereld, al wat zwelgen wil in comedie-genot, of azen op zinlooze nieuwtjes, wordt in die bladen tevreden gesteld; zij zijn als goed gevulde winkels, die geheel worden ingericht op den smaak van het groote publiek. Duizenden bij duizenden aan geld worden besteed om de goedkeuring en het bijzonder welgevallen van het lezend publiek te verwerven.

Nieuws- en advertentiebladen in optima forma; anders bijna niet.

Zie daartegenover *De Standaard*, juist omgekeerd, niet vragend wat smaakt den volke, niet trachtend naar groote winsten; den advertentiën paal en perk gezet, zoodat ze de vierde pagina niet overschrijden. Van veel wat »het publiek" zou kunnen boeien, — gezwegen; — en daarom ook niet gedrukt en geredigeerd en uitgegeven in een paleis als van het

geldmakend *Nieuws van den Dag*, maar in zeer bescheidene vertrekken.

Echter met een kracht en principieelen invloed, als de groote liberale bladen moeten benijden.

Wat *De Standaard* standaard maakt is dat *De Standaard* een standaard is.

Door de hoofdartikelen, die onafgebroken bijna verschijnen en door de driestarren, die beroemd zijn geworden, heeft *De Standaard* alleen haar beteekenis.

Het is een groote gave Gods, dat, juist nu het Nieuwspapier begon een der beste voertuigen te worden voor de gedachten en beginselen, onze God een mensch toerustte om zich op dit communicatie-middel te werpen en het in dienst van de Waarheid te stellen.

Stel u voor dat de liberale bladen zich vrij hadden kunnen bewegen; dat het Christenvolk, zonder andere bladen, ware prijs gegeven geworden aan den invloed dier bladen, hoe zou het gelaat onzes volks anders geweest zijn dan het nu is.

Maar met forsche hand werd de Courant aangegrepen en rusteloos, nu vijf en twintig jaren lang, werd het volk met nimmer verflauwenden ijver onderwezen en opgebouwd uit de eeuwige beginselen van Gods Woord, en dat op eene wijze, met een tact, die het mogelijk maakte dat op de kleine dorpen, zoowel als in de centra der ontwikkeling het beginsel kon worden *verstaan* door allen, die, ernstig van zinnen, vraagden naar de toepassing van Gods Woord op het volle menschenleven.

De Standaard heeft heel het leven van het Antirevolutionaire deel des volks geleid, gesterkt, tot bewustheid gebracht, georganiseerd; *zij* is de gave ons door den Heere geschonken om het geloovig volk van Nederland te geven wat het noodig had, opdat het, in het gedrang der Staatkundige partijen politiek niet zou ondergaan.

Ongetwijfeld is ook dit hoofdorgaan dat de geboorte van tal van kleinere en plaatselijke Antirevolutionaire bladen heeft

voorbereid en mogelijk gemaakt, die met onderscheidene gaven en talenten de beginselen propageeren, uitwerken en toelichten, die door *De Standaard* werden bepleit of ook aan het licht gebracht.

En dat deze kleinere bladen getuigen geven van den machtigen principieelen invloed die in onze kringen gewekt is, hoofdzakelijk door ons hoofdorgaan, blijkt uit het feit dat zij, voor zooverre wij weten, allen financieel en moreel los van *De Standaard* zijn, en alleen drijven op het beginsel, en de bezieling die zij door het voorstellen er van weten te wekken.

Finantieele ondernemingen zijn het niet, zoomin als *De Standaard*, maar hoofdorgaan en kleinere bladen hebben geen ander ideaal dan door het beginsel krachtig te zijn en ten zegen te wezen.

Ook *dit:* Ongetwijfeld mag gezegd dat ook *formeel De Standaard*, groote verdiensten heeft; stijl en toon zijn waardig en keurig, en ook daarin heeft het hoofdorgaan goeden invloed uitgeoefend op onze kleinere Antirevolutionaire bladen, die over het algemeen den lof verdienen, van bezadigd en voorzichtig te wezen, en in het goede spoor te gaan, waarin de leader van den Leider ze den weg heeft gewezen.

Voor de ontwikkeling van de Antirevolutionaire partij in den lande heeft *De Standaard* gelijk vriend en vijand moet betuigen een *eenige* beteekenis.

Daarom, nu vijf en twintig jaren onze partij van deze voortreffelijke leiding heeft geprofiteerd, is het niet anders dan volkomen natuurlijk en billijk dat er behoefte bestond aan een gelegenheid om in het bijzonder en wel gemeenschappelijk God te danken voor dezen zijnen zegen, en om den genialen Leider, die vrijwillig de smarten van den scherpsten tegenstand heeft verdragen, nu zoovele jaren, om de Standaard van het beginsel zuiver en hoog te houden, zijn diepgevoelde erkentelijkheid te bewijzen; gelijk dan ook op den gedenkwaardigen 1sten April te Amsterdam staat te geschieden.

Ieder die met bewustheid uit het zoo meesterlijk verdedigd, beschermd, ontwikkeld beginsel der Antirevolutionairen leeft, zette den 1sten April van dit jaar tot een gedenkdag, en bidde en danke in zijn huisgezin, ten aanhoore van al de zijnen, of, zoo hij eenigszins kan — hij ga naar Amsterdam om persoonlijk met vele honderden geestverwanten, niet Dr. Kuyper te vergoden, maar zijnen en onzen God te danken en te bidden.

Heemskerk en Bavinck zullen den rechten toon doen hooren en Kuyper .... zal ook niet kunnen zwijgen.

Het wordt een *historische* avond voor ons Antirevolutionair volk.

Wie kan — ga.

K(RUYSWIJK).

Hollands Kerkblad

(van 1 April 1897.)

Heden Donderdag 1 April is een belangrijke dag voor ons, Hollandsche Calvinisten.

Wat was het voor 25 jaar een drukte op den eersten April. We vierden toen het derde eeuwfeest der inneming van Den Briel door de Watergeuzen. Het was een echt nationaal feest. Hartelijk hoop ik, dat ons volk het volgend jaar weer eens een heerlijken nationalen feestdag hebben zal, wanneer onze geëerbiedigde Koningin de regeering des lands aanvaardt. Duitschland heeft in de laatste jaren misschien te veel nationale feestdagen, maar Nederland heeft er zeker te weinig. Indien er nog een hooger gedachte dan enkel aan den optocht en de illuminatie door het volksleven heengaat, dan acht ik zulke nationale feestdagen weldaden voor een volk. En daarom hoop ik hartelijk, dat ons volk in 1898 door goede dagen

gezegend zal worden en dat een goede voorbereiding in stoffelijken en geestelijken zin mag vooraf gaan.

»Slaat op de trommelen van dirredomdijne!
»Slaat op de trommelen van dirredomdoes!
»Vive le geus! is nu de loes."

Daar sprak *leven* in onze geuzen. Al wat in hen was, kwam bij dat trommelen wakker. Leven sprak er uit het volk, waar het zich in het publiek bewoog. Daar was in die eeuwen vóór de 18e zooveel, dat ons bekoort. »Oud-Holland" zeggen wij, en in België »Oud-Antwerpen." En dan gevoelen we, dat de menschengroepjes, die de tentoonstelling van voor twee jaren ons te zien bood, slechts wat doodsche 19e eeuwsche poppen waren met wat jenever rood en gemeen gekleurd. Neen, het echte Oude Holland was levendig, natuurlijk, gezellig; het sprak in klank en kleur en vorm van *leven*.

Tegenwoordig zendt men een kaartje of een telegram; kaartjes, legio kaartjes; of men schrijft zijn naam op een lijst. Tegenwoordig spreekt de publieke opinie door een stuk in de krant, — indien ook daar niet alles ingenomen wordt door politiek en zaken, zonder de menschen in dat blad ook te laten leven. O, velen willen *niets* meer van dat Oud-Hollandsche levendige; hoe doodscher, hoe beter! Geen verjaardagen meer! Daar zijn vaders, die om de verjaardagen van hun kinderen niet denken. Geen bruiloft meer; foei! Geen kraamvisites meer. Geen begrafenis zelfs, die eenigen vorm heeft. Of als in andere kringen het dan wat anders moet zijn, dan moet er sterke drank geschonken worden, of zóóveel flesschen wijn, dat de maat vol is. 't Wijst mij alles op den dood, het een zoowel als het ander.

Waar is het gezellige feestmaal, het familiemaal, het bruiloftsmaal, waar men in ruime kamer uren lang zonder haast aanzit; waar onder allerlei gezellige kout de levendige afwisseling in vaatwerk en spijze, in gang en geest van den disch er

boeit; waar elk vogeltje, zooals het gebekt is, voor het gouden paar of voor de groene bruid, voor de jonge spruit of voor de jonge moeder, voor de jarige tante, den besten grootvader, den geliefden meester of voorganger in vak of kring zijn eigen zang ten beste geeft? Ze zijn er nog, ja heel enkel! De heeren Van Kempen gaven verleden jaar nog eens een onderwetsch voorbeeld in het feest met hun volk. En Ds. Smeding in IJselmonde middagmaalde zóó met het werkvolk, dat daar de gereformeerde kerk bouwt. Maar anders, — de *fooien*, de koude doode fooien, die krenkende den schenker en den ontvanger tegelijk hinderen en bederven; — *die* zijn onze 19e eeuwsche attenties. Men wil nog wel een achterwiel *geven*; — maar *vieren* is zonde; vieren *kan* men niet; drinken misschien, maar *vieren* niet.

Dat is het juist. Spijs en drank zijn slechts *middel*. Ook bij het feest; zij mogen nooit doel worden; ook geld en geschenk zijn slechts middel; het *vieren* alleen is het feest, in het *vieren* openbaart zich het leven, de natuur, de waarheid; daar bloeit het *hart*, daar bloeit de *liefde* in.

Het leven versterft in onzen tijd onder den adem van den geest des ongeloofs, en daarom gaat de eenvormigheid, die vloek van het moderne leven, al verder. Maar waar het water des levens, waar de adem des Woords over ons gaat, daar moet ook weer meer openbaring van het *natuurlijke* leven zijn, een *vieren*, een recht, een levendig, een godvruchtig *vieren* van wat de Heere God te beleven of te gedenken geeft.

Dan viert onze Hollandsche gereformeerde jeugd weer feest, als de meester jarig is; niet vrij af, of wat rondvliegen, of een tractatie alleen, maar *feest*, een schoolfeest, waarin de school haar eigen leven voor meester uitlaat en openbaart in de gulle speling van geest en vorm. Dan krijgt de burgemeester weer zijn serenade met fakkels en muziek. Dan steken wij weer de vaandelen op, de banieren van al ons leven bij het feest onzer Koningin.

Nu, daar had het wat van op 1 April 1872, althans daarvan nam ik den indruk uit mijn jongelingsjaren mee.

En toen is er nog wat gebeurd.

Toen hebben zij, die nog het leven der vaderen van 1572 lief hadden; die nog eens weer het volk zich geestelijk en natuurlijk naar de beginselen van Willem van Oranje in het nationale calvinistische type wilden zien ontwikkelen; die tegen den revolutiegeest weer leeren en leven, strijden en arbeiden wilden voor land en volk op het oude fundament; — zij hebben, zeg ik, gehoor gegeven aan de roepstem van Dr. A. Kuyper, die toen 34 jaren telde, en zij hebben hem de hand gereikt, om hun gemeenschappelijke banier te planten en op 1 April koning en volk daarmee te begroeten: *De Standaard.*

De Standaard is op dat nationaal feest van 1872 opgericht: ons *eerste dagblad in den geest van Oranje en de strijdende vaderen van 1572.*

De Standaard, om te dienen tot banier in de verzameling en leiding van ons volk tot de rechte paden des levens.

Ik zal niet pogen, de beteekenis van het ook door mij zoo geliefde blad in de 25 verloopen jaren te beschrijven.

Die beteekenis acht ik *zeer* groot. Niemand kan zeggen, waar ons volk aan toe zou zijn, indien *De Standaard* er niet geweest was. Zeker is het, dat er *heel* veel *heel* anders zou zijn.

De Standaard heeft beteekenis gehad voor *heel* onze Nederlandsche pers. *De Standaard* heeft degenen, die met mij het voorrecht hadden, van hun jeugd aan, van huis uit, al de nummers deze 25 jaren lang te lezen en mee te beleven, politiek opgevoed. *De Standaard* heeft van ons, gereformeerden, menschen in het publieke leven gemaakt. *De Standaard* heeft ons een politieke positie gegeven. *De Standaard* heeft ons belijdende volk geleerd en geleid. *De Standaard* heeft allerlei levensactie, zelfs perstalent en persliefde, onder ons ontwikkeld. *De Standaard* heeft in school en kerk, in wetenschap en maatschappelijk leven, in allerlei opzicht ons o zooveel zegen

gebracht, zooveel gebouwd, zooveel beschut, zooveel manbaar gemaakt.

De Standaard was een *middel* in de hand onzes Gods, door den man, dien de Heere niet enkel in *De Standaard*, maar in zoo velerlei arbeid als een goede gave aan ons volk geschonken heeft.

Wij zeggen daar thans niet meer van.

Wij danken den Heere in hartelijke liefde en hoogschatting van prof. Kuyper voor wat Hij ons in dien man schonk.

En wij danken prof. Kuyper hartelijk voor al zijn arbeid ten onzen behoeve, voor al wat hij om ons en van ons gedragen en geleden heeft.

En wij hopen zeer, dat onze Calvinisten op den eersten April nu ook eens hun vaandelen zullen opsteken om Dr. A. Kuyper en het 25-jarig leven van *zijn Standaard* te *vieren*.

S(IKKEL).

Kamper Courant

(van 8 April 1897).

Gaarne sluiten wij ons aan bij de eenstemmige hulde, die in alle organen der pers, onverschillig van welke politieke richting, gebracht is aan de journalistieke eigenschappen van Dr. Kuyper, die dezer dagen het feest vierde van het 25-jarig bestaan van *De Standaard*.

Zijne richting, zijn streven, zijne politiek en de resultaten zijner werkzaamheid in de pers blijven hier op dit oogenblik buiten beschouwing. Wij spreken alleen van de talenten, die hij als journalist heeft aan den dag gelegd, en dan overdrijven wij zeker niet, wanneer wij zeggen, dat de geschiedenis onzer

dagbladpers geen naam heeft aan te wijzen, met den zijnen gelijk te stellen. Dr. Kuyper heeft als journalist bewonderenswaardige gaven. Zijne werkkracht is onuitputtelijk; hij is een stylist van groote originaliteit, taal en vorm beheerschende met een meesterschap en een virtuositeit, voor ieder ander onbereikbaar.

Zijne pers schuwt saaiheid, eentonigheid en banaliteit. Al wat hij schrijft boeit en bekoort. Het is in hooge mate helder en klaar, krachtig en pittig, meesleepend dikwijls, ook den tegenstander veelal een groot letterkundig genot verschaffend.

Dr. Kuyper is een man van veel omvattende wetenschap en van zeldzame belezenheid op elk gebied. Hij is een groot denker. Hij is een goed politicus. Maar hij is boven alles een groot artist, een groot kunstenaar met de pen. Een klein opstel van zijne hand in *De Standaard* heeft niet zelden meer artistieke waarde dan menig boek, dat zich als een werk van belletrie aandient.

Het is een voorrecht voor de Nederlandsche dagbladpers, dat hij zijne zeldzame schrijversgaven heeft gewijd aan de journalistiek, want hij heeft er meer dan iemand toe bijgedragen om haar te verheffen en den rijkdom en de schoonheid onzer Nederlandsche taal te bevorderen.

Christelijk Weekblad voor Leiden en Omstreken

(*van 3 April 1897*).

Gedenkdag.

Dank, lof en eere aan God den Heere voor wat Hem behaagde ons volk, gedurende vijf en twintig jaren, in *De Standaard*, en in haar redacteur Dr. A. Kuyper te beschikken.

Spare onze God het leven van dien trouwen belijder en moedigen strijder tot in lengte van dagen, blijve Hij hem sterken en bekwamen als redakteur van *De Standaard*, en tot al den arbeid waartoe Hij dezen dienaar Zijns raads in Zijne gunste over Nederland gesteld heeft.

Klimmen hiertoe eenparige, ootmoedige en ernstige dankzeggingen en gebeden tot den Troon der genade!

Gereformeerd Volksblad.

(*Feestnummer van 1 April 1897*).

Onder redactie van Ds. R. J. W. Rudolph en Ds. W. B. Renkema.

Uitgever: G. J. C. Herdes, te Amsterdam.

> Zoo ik niet had geloofd, dat ik het goede des Heeren zoude zien in het land der levenden [ik ware vergaan.]
>
> Psalm 27 : 13.

Gij, Zanger, wien de boezem brandt,
Hef aan!

Aan deze regels van De Genestet werden we onwillekeurig herinnerd, bij de overdenking van Psalm 27. Welk een lied vol kracht en leven, uit het diepste des gemoeds gevloeid en steunende op eigen ervaring. Vooral in vers 13 heeft deze Psalm zijn hoogtepunt. Welgelukzalig de man, zeggen wij, die zoo spreken kon, omdat hij het ondervonden had; en die het uitgesproken heeft, opdat het voor anderen ten zegen zou zijn. Want ontkend worden kan het niet, deze Psalmtoon vindt nog altijd weêrklank in de ziel van Gods kinderen en hij doet de snaren van hun harte trillen. En het behoeft ons

waarlijk niet te verwonderen, dat het veler lievelingslied is geweest:

Zoo ik niet had geloofd, dat in dit leven,
Mijn ziel Gods gunst en hulp genieten zou;
Mijn God, waar was mijn hoop, mijn moed gebleven,
Ik was vergaan, in al mijn smart en rouw. *)

Gelijk uit een beschouwing van den grondtekst blijkt, deze uitspraak van den Psalmdichter loopt niet geheel ten einde. Het is een afgebroken zin, waarmêe wij het hier te doen hebben, het nazin-deel wordt gemist. Vandaar dat de Joodsche tekstverklaarders boven het eerste woord van dit vers een teeken hebben geplaatst, om daardoor uit te spreken, dat zij dit vers niet verstonden. Wij begrijpen het echter zeer goed. 't Is alsof de dichter wil zeggen: Indien ik niet geloofd had, wie zal het uitspreken, wat er dan wel gebeurd zoude zijn! Indien ik niet geloofd had, dan zouden de vijanden over mij getriomfeerd hebben. Indien ik niet geloofd had, dan zou ik tot wanhoop vervallen zijn. Indien ik niet geloofd had, ik was in mijn druk en ellende vergaan. Indien ik niet geloofd had — doch neen, die genade heeft God mij gegeven, dat ik ook in de bangste dagen en in de moeilijkste omstandigheden het geloof behouden mocht.

Ziet ge, de dichter van dezen Psalm, de man naar Gods hart, laat ons door middel van deze woorden een blik slaan in zijn hart en in zijn leven. Men heeft het zoo schoon gezegd van het Boek der Psalmen, dat ge daarin al de heiligen in het harte ziet. Doch van ons Psalmvers kan worden gezegd: hier ziet ge den held Gods, David, in het hart. Hier wordt u het raadsel zijns levens tot oplossing gebracht. Immers neen, David heeft in geenen deele een levensweg gehad, »bezaaid met rozen." Geweldige stormen zijn er over

*) Naar men ons verzekerd heeft, is dit ook de lievelingspsalm van Dr. A. Kuyper. Vandaar ditmaal deze Schriftbeschouwing.

zijn hoofd gegaan. Een bitteren lijdensbeker heeft hij moeten uitdrinken, waarvan Psalm 22 zulk een welsprekende getuige is. Het scheen soms, alsof de hand van allen tegen hem was. Van zijn vrienden werd hij verraden, en die zijn brood at, hief de versenen tegen hem op.

Haast zouden wij vragen: »Maar David, hoe is het mogelijk geweest, dat ge zóóveel ellende hebt kunnen trotseeren, en dat gij in zoovele worstelingen niet zijt ondergegaan?" En dan antwoordt hij ons: »Niet aan mijn wijsheid heb ik dat te danken. Niet aan mijn gerechtigheid heb ik dat te danken. Niet aan mijn moed en dapperheid heb ik dat te danken. Volstrekt niet. Maar in dit ééne, in dit veelzeggende, in dit allesbeteekenende ligt de oplossing van het raadsel mijns levens: »Ik heb geloofd!"

»Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken," zegt de dichter van Psalm 116; »Ik heb geloofd," zegt David, »en daarom ben ik niet vergaan."

»Ik heb geloofd, en daarom kon ik alles verliezen, terwijl toch niets verloren was, want God was mijn deel. Ik heb geloofd, en daarom kon het nooit zoo donker wezen, of God was mijn licht en mijn heil; voor wien zoude ik vreezen?"

Doch wel is het dan ook te verklaren, waarom deze Psalmtoon blijvende beteekenis heeft. Wij hebben daarin niet alleen den sleutel ter verklaring van het leven des dichters, maar ook van al de kinderen Gods. Hun aller leven is een leven des geloofs. En dan het geloof niet opgevat als »een berustend aannemen," als »een zielloos belijdend naspreken des woords," maar als kracht, als levenskracht. Het geloof, gelijk Da Costa er om gebeden heeft:

O, stort in mijn aadren die kracht van gelooven,
  Die hoogten ter neêr stort, en marmer verbreekt,
Die hemelvuur inroept en afdwingt van boven,
  En ijskoude harten in liefdebrand steekt!

Bijzonderlijk ligt dan ook in dit woord van David het geheim van al de groote, machtige daden, die ooit ofte immer door de kinderen Gods zijn verricht.

»Zoo ik niet had geloofd," dat zegt elke profeet en elke apostel, dat zegt elke evangelist en elke martelaar, dat zegt elke Reformateur en elke strijder in den dienst des Heeren den dichter na. Want het was alleen door het geloof, zoowel in den Ouden als in den Nieuwen dag, dat de mannen Gods niet bezweken zijn in de geestelijke worstelingen en dat er heldendaden door hen zijn bedreven.

Door het geloof heeft Abel Gode een welbehagelijke offerande gebracht; is Noach een prediker der gerechtigheid geweest; is Abraham, geroepen zijnde, gehoorzaam geweest; heeft Mozes geweigerd een zoon van Pharao's dochter genoemd te worden.

Door het geloof is Petrus de bezielde en bezielende prediker van den Pinksterdag geweest; heeft Paulus de wereld opgeroepen voor het Kruis; heeft Augustinus de diepten der Heilige Schrift gepeild; hebben Luther en Calvijn hunnen reformatorischen arbeid verricht.

Doch door het geloof is het ook geschied, dat er in onze eeuw zoo kloekmoedig is gestreden voor de vrijmaking van Kerk en Wetenschap; voor de »Souvereiniteit in eigen kring;" voor de vrije Christelijke scholen; voor de toepassing van de beginselen van Gods Woord in staat en maatschappij. Het was altijd weêr het geloof, dat kracht gaf aan de zwakken; moed en bezieling aan de strijdenden, en dat zoo dikwijls het bovenmenschelijke tot werkelijkheid bracht. Want dit was altoos zoo opmerkelijk. Naar mate de toestand gevaarlijker, naar mate de strijd geweldiger, naar mate het doel onbereikbaarder was, naar die mate openbaarde zich de veer- en spankracht des geloofs te sterker en te machtiger, en dan werd het zoo duidelijk, dat hun, die gelooven, alle dingen mogelijk zijn. Wel blijkt ons dat ook in sterke mate uit het leven van den godgeleerde, voor wien heden een dag der glorie en des

feestes gekomen is. En waar wij in hem roemen zijn wetenschap en zijn wijsheid, zijn organiseerend talent, zijn genialen blik en zijn onbegrijpelijke werkkracht, daar stellen wij toch boven al deze kostelijke zaken het geloof, het groot, het wereldoverwinnend geloof, waarmeê hij door den God zijns levens is begiftigd geworden. Terwijl wij eindigen met den wensch aan Z. H. Gel.:

Hij schrage u tot den einde, Hij
Altijd nabij,
Altijd dezelfde, altijd almachtig;
De kracht des mans wordt eens verheerd;
Maar zijn getuignis is waarachtig,
En triomfeert. (Beets.)

RENKEMA.

* * *

Korte schets van het leven en de werkzaamheid van Prof. Dr. A. Kuyper, hoofdzakelijk als politicus.

Donkere wolken hadden zich in de eerste helft dezer eeuw boven ons volk saâmgepakt.

Ons volk, gesproten uit een voorgeslacht, dat zoo lange en bange jaren had gestreden voor de vrijheid om God te dienen naar Zijn Woord, geteeld op een bodem, die van het bloed en de tranen der martelaren was doorweekt, had op elk levensgebied den Drieënigen God verlaten, in Wiens driemaalheiligen Naam het was gedoopt.

Het was deels op de ijsvelden van het koud Deïsme verdoold, deels in de afgronden van het schrikkelijk Pantheïsme verzonken, deels zelfs tot het Atheïsme vervallen, of het bouwde altaren voor den onbekenden God. En slechts een klein deel was den God der Vaderen getrouw gebleven.

Het woord van den mensch werd in Kerk, Staat en Maat-

schappij gesteld boven het Woord van God, het gezag van den mensch boven het gezag des Heeren.

Het zaad van den Godsdienst werd steeds meer uit de harten des volks gerukt. De grondslagen van zedelijkheid en recht werden steeds meer ondermijnd. De revolutiewateren, door een stormwind uit de hel opgezweept, dreigden steeds meer onze akkers te overstroomen. Ons volk scheen met wissen tred zijn zedelijken ondergang te gemoet te gaan. Het gansche hoofd was krank, het gansche hart was mat. Van den voetzool af tot den hoofdschedel toe was er niets geheels aan hetzelve, maar wonden, striemen en etterbuilen, die niet uitgedrukt noch verbonden waren, en geen derzelve was met olie verzacht. Voorzeker, zoo niet de Heere der heirscharen ons nog een klein overblijfsel had gelaten, als Sodom zouden wij geworden zijn, wij zouden Gomorra gelijk zijn geworden.

Nochtans heeft de Heere zich over dit zoo schuldig volk ontfermd.

Wij hadden Hem verlaten, maar Hij heeft ons niet verlaten.

Het heeft den Heere behaagd de heerlijke lichtstralen zijner vrije gunst en onveranderlijke trouw door de donkere wolken onzer zonde en schuld te doen henen breken, op kerkelijk erf beroering in de doodsbeenderen te brengen, en ook op politiek gebied een man te verwekken, die ook op dat terrein des levens de witte banier des Evangelies tegenover de roode revolutievlag zou planten.

Die man was de onvergetelijke Groen van Prinsterer.

Als wij van onzen Groen spreken, denken wij altijd aan Israëls grooten profeet Elia, met wien hij in vele opzichten zooveel overeenkomst vertoont.

Is Elia in het donkerst tijdsgewricht van Israëls historie opgetreden als de kampioen voor het recht en het gezag van Jehova tegenover een volk, dat van den eenigen waarachtigen God was afgevallen, en den Baäl was toegevallen, ook Groen van Prinsterer werd in niet minder donkeren tijd aan ons

volk geschonken om als een worstelaar tegen den geest zijner eeuw de banier der *Antirevolutionaire beginselen* te ontrollen, en het ons diep gezonken volk weer toe te roepen, dat de God onzer Vaderen alléén de eenige en waarachtige God is, en dat Hij het waardig is op elk gebied des levens te worden gediend. Het kort summier van de prediking van Groen, die in allerlei geschriften tot ons volk is uitgegaan, kan het best met deze schoone dichtregelen van Da Costa worden weergegeven:

't Geheim van allen zegen
(Oranje en Neêrland hoor 't)
Is in Gods vrees gelegen
Zijn dienst, zijn gunst, zijn Woord!

Stond Elia schier geheel alléén in den strijd zijner eeuw, ook Groen vond zoo weinig sympathie in den strijd, die door hem met zooveel toewijding werd gestreden. Zijn werken, meer academische verhandelingen dan populaire geschriften, werden door het volk weinig gelezen, door de aanzienlijken niet genoegzaam gewaardeerd.

Hield Elia nochtans stand, hoe moeielijk de strijd ook was tegenover koning, Baälpriesters en volk, ook Groen stond in het midden van den strijd, wel als een lam in het midden der wolven, maar toch ook als een rots in de schuimende golven. Thorbecke, Groens vriend en tegenstander, zei eenmaal van hem, »Groen is een veldheer zonder leger, maar de veldheer alléén is een leger waard."

Werd Elia wel eens moedeloos in den strijd, zoodat hij schier wanhopig onder den jeneverboom nederzonk, en de klacht slaakte: »Het is genoeg, Heere, neem mijne ziel weg"; ook Groen, wiens leven zoo rijk was aan teleurstellingen, heeft die oogenblikken gekend. Hij heeft het wel eens uitgedrukt, dat het hem was, of hij stikken zou in het luchtledig, dat hem overal omringde in den kring, waarin hij zich bewoog.

Wat moet in het hart van dezen Elia onzer eeuw zijn omgegaan, toen hij in 1869 persoonlijk kennis maakte met den toen reeds zoo bekenden Utrechtschen predikant Dr. A. Kuyper, en in hem zijn Eliza, zijn door God bestelden opvolger ontdekte, op wien hij zijn profetenmantel zou mogen werpen, dien hij als zijn opvolger kon proclameeren, en aan wien zijn moede hand het zoo fel bestookte, zoo dapper verdedigde, en zoo geheel onbezoedelde vaandel der Antirevolutionaire beginselen mocht overgeven.

Meer dan vijf en twintig jaren zijn sinds dien tijd voorbijgesneld, en de historie heeft bewezen, dat Groen van Prinsterer zich niet heeft vergist.

Dr. Kuyper herdenkt *1 April* den dag, dat hij voor vijf en twintig jaren de redactie van het door hem opgericht dagblad *De Standaard* heeft aanvaard, waarin hij nu gedurende vijf en twintig jaren de Antirevolutionaire beginselen voor de ooren van ons volk heeft bepleit.

Wanneer wij eens terugzien op al hetgeen de Heere in die vijf en twintig jaren door Dr. Kuyper heeft willen doen, dan betaamt het ons den Heere ootmoedig dank te zeggen voor de groote gave, die Hij ons in dien man heeft geschonken.

Het feestgewaad onzer courant moet dan ook als een uiting dezer dankbaarheid worden beschouwd. Wij wenschen de groote daden Gods niet te vergeten, maar die te vermelden, ook waar Hij die door menschen verricht; niet om in den mensch, maar om in den Heere alléén te eindigen.

Daartoe wenschen wij dan ook een korte schets van het leven en de werkzaamheid van Dr. Kuyper te geven, om daardoor in het licht te stellen, wat de Heere gedurende de laatste jaren heeft willen doen, en welk een groote gave Hij ons in Dr. Kuyper heeft gegeven.

Tot ons leedwezen gebiedt ons echter de beperkte plaatsruimte onze korte schets zeer kort te maken.

Wij kunnen het leven van Dr. Kuyper het gevoegelijkst in *vier perioden* verdeelen.

Van 1837 tot 1872, de tijd der voorbereiding en vorming.

Van 1872 tot 1879, de tijd van de organisatie der Antirevolutionaire partij onder zijne leiding.

Van 1879 tot 1888, de groote veldtocht tegen het liberalisme, die met de nederlaag der liberalen werd besloten.

Van 1888 tot heden, de tijd van teleurstelling en beproeving, die echter naar wij vast gelooven, de meest gezegende vruchten voor de Antirevolutionaire partij zal afwerpen.

1837—1872.

29 October 1837 te Maassluis geboren, vervolgens in 1855 als student in de godgeleerdheid en letteren aan de Leidsche academie ingeschreven, is Dr. Kuyper reeds als student door den Heere in het hart gegrepen, en door Gods machtige hand uit het Ur der toen in de kerk oppermachtige Modernen uitgeleid.

In 1862 tot doctor in de theologie gepromoveerd, en in 1863 te Beesd als predikant bevestigd, is hij in zijn eerste gemeente dieper in de kennis der particuliere genade en daarmede in die der Gereformeerde beginselen ingeleid. Hier leerde hij de beteekenis van het Calvinisme voor het leven van ons volk meer kennen en waardeeren.

De Godsdienst werd hem van nu voortaan iets meer dan de muziek des levens, die als het maatgezang bij den riemslag den levensarbeid veraangenaamt. De dienst van God zelf werd hem levenstaak en levensdoel. Hij leerde Gods Woord als eenigen regel voor elk levensgebied erkennen. Hij kende geen hooger doel dan de verheerlijking van God op elk terrein des levens. Zijn Naam moest op elk gebied des levens worden uitgeroepen, in kerkelijk en staatkundig, in huiselijk en maatschappelijk leven, op het terrein der wetenschap en der kunst,

van den handel en de nijverheid. Op elk gebied moest naar Gods *ordeningen* worden gevraagd, en alles aan Gods gezag worden onderworpen. Maar hij zag óók met diep smartgevoel, hoe Neêrlands volk den God der Vaderen had verlaten, Zijn Woord, Zijn gezag op elk gebied des levens had verworpen; en hoe het daarmede geheel en al aan zijn glorieus verleden was ontzonken. Reformatie van kerk en staat en maatschappij werd nu zijn vurigste wensch en leuze des levens. Zóó werd Dr. Kuyper door den Heere op dat stille dorp in de Betuwe gevormd en gezalfd tot den worstelaar tegen den geest der eeuw. Terwijl Groen steeds moedeloozer werd in den bangen strijd, waarin hij bijna niet anders dan teleurstellingen had gehad, werd door den Heere Groen's *opvolger* toebereid, die straks met jeugdige hand het Antirevolutionaire vaandel van den grijzen staatsman zou overnemen, en die met jeugdig vuur het politieke worstelperk zou binnentreden.

In 1867 te Utrecht beroepen, deed hij hier in datzelfde jaar zijn intrede met een rede: »*De menschwording Gods, het levensbeginsel der kerk.*" Hier bond hij het eerst den strijd aan tegen de organisatie der Ned. Herv. Kerk naar aanleiding van de kerkvisitatie. Op de conferentie, die in 1868 te Zeist werd gehouden tot herdenking van het convent van Wezel van 1568 trad hij op als pleitbezorger der Gereformeerden. De algemeene aandacht was hierdoor reeds op den jeugdigen strijder gevestigd.

Zijn verblijf in Utrecht was echter van korten duur. In 1869 te Amsterdam beroepen, deed hij hier in datzelfde jaar zijn intrede met een preek, getiteld: »*Geworteld en gegrond, de Kerk als Organisme en Instituut.*" Hier zette hij den kerkelijken strijd, vooral tegen de Modernen, rusteloos voort. En het zou zeker toen reeds in Amsterdam tot een kerkelijk conflict zijn gekomen, indien hij toen niet in den politieken strijd ware gewikkeld. Eigenaardig zijn de wegen, die de Heere met Dr. Kuyper heeft gehouden. De Heere wilde hem gebruiken als reformateur op tweeërlei gebied, voor kerkelijk en politiek

leven. In de periode, die nu volgt, treedt hij meer op den voorgrond in den politieken strijd.

1872—1879.

Reeds in 1871 was Dr. Kuyper met Keuchenius en Van Otterloo als de eenige betrouwbare Antirevolutionaire candidaten door Groen den volke aanbevolen.

1 April aanvaardde Dr. Kuyper de redactie van het door hem opgerichte dagblad *De Standaard*. Van dat oogenblik af heeft hij met weergaloos talent de Antirevolutionaire beginselen voor het oor van ons volk bepleit. Hij is van dat oogenblik af de algemeen erkende *leider* der partij.

Zijn leven is van nu voortaan met dat der Antirevolutionaire partij saâmgeweven. Hij houdt zich van 1872 tot 1879 hoofdzakelijk bezig met de organisatie der partij, die aan zijn leiding is toevertrouwd.

Er steeg een stille danktoon uit de harten der bijna moedeloos geworden strijders op, toen de jeugdige kampioen voor den Naam en het Recht des Heeren het politiek strijdperk was binnengetreden.

De liberalen hebben den dominé-politicus, wiens gespierde *Standaard*-artikelen met eigenaardig bijbelsch coloriet waren gekleurd, menigmalen bespot. Het spotten is hun echter vergaan. Zij hebben hem leeren kennen en leeren vreezen.

In 1874 werd hij voor het district Gouda ook tot lid der Kamer gekozen. In korten tijd had hij zich geheel in het staatsrecht ingewerkt. Als lid van de Kamer en redacteur van *De Standaard* ontwikkelde hij nu een werkkracht, die iedereen tot bewondering stemde. De beginselen van het Antirevolutionair staatsrecht werden met zulk een helderheid en kracht door hem in de Kamer ontwikkeld, dat zijn naam als politicus van toen af gevestigd was.

Lang duurde echter zijn verblijf in de Kamer niet. In

Februari 1875 werd hij gevaarlijk ziek. De ingespannen arbeid had zijn krachten overspannen. Hij moest herstel van gezondheid in het Zuiden zoeken, en kon eerst in den zomer van 1877 terugkeeren.

Van 1872 tot 1879 heeft hij in *De Standaard* een geheel systeem van Antirevolutionair staatsrecht ontwikkeld. De *Standaard*-artikelen van die jaren zijn in »*Ons Program*" samengelezen, dat in 1879 is uitgekomen. Dit werk mag gerust een handboek voor Antirevolutionair staatsrecht worden genoemd. Het is duidelijk, dat den schrijver steeds het samenstel van het Engelsch staatsgebouw, zooals dit door *von Gneist* is ontwikkeld, heeft voor oogen gestaan. Toch is het weer geheel iets anders. Iets eigens. Een systeem van Antirevolutionair staatsrecht, in zoo helderen en boeienden vorm gegeven, dat dit werk met recht onder de meesterwerken op het gebied van het staatsrecht mag worden geteld.

Het heeft iederen weldenkende dan ook steeds verwonderd, dat Dr. Kuyper om dit werk niet door één onzer Universiteiten tot doctor honoris causa in de rechten is gemaakt. En het zal een altijddurende schande voor ons volk blijven, dat eindelijk door de Amerikaansche Princetown University is gedaan, wat door onze vaderlandsche universiteiten op zoo kleinzielige wijze is verzuimd.

Het verloop van den strijd heeft in deze periode voor de ontwikkeling der Antirevolutionaire partij zeer gunstig gewerkt. De consequentiën der revolutiebeginselen van *conservatisme* en *liberalisme* traden eerst in de *wet op het Hooger Onderwijs in 1876*, later in de *wet op het Lager Onderwijs van 1878* steeds duidelijker aan het licht. Vooral in de laatste wet werd het liberalisme in zijn waar karakter voor de oogen des volks geopenbaard. Dr. Kuyper liet geen gelegenheid voorbij gaan om daarop te wijzen, en de diepste snaren der volksconscientie te doen trillen. Het waren wellicht de schoonste dagen der Antirevolutionaire partij. De schoolwet van Kappeijne was

nauwelijks aangenomen, of het *volkspetitionnement* werd op touw gezet, dat boven verwachting slaagde. Namens 300,000 Nederlanders werd den Koning verzocht de wet van Kappeijne niet met zijne sanctie te bekrachtigen. Aan deze bede des volks werd wel geen gehoor gegeven, maar het petitionnement werkte mede om de oogen van het volk meer te doen opengaan. Het volkspetitionnement werd de eri de ralliement van de verstrooide Antirevolutionaire elementen. De Antirevolutionaire partij werd bovendien tot vaster organisatie gebracht. Sinds 1877 was het *Centraal-comité* aan de spits der partij getreden. Het had *1 Januari 1878* een uitgewerkt program van beginselen rondgezonden. Dit program werd door de bestaande Antirevolutionaire kiesvereenigingen aangenomen, en werd de grondslag, waarop nieuwe werden opgericht. Het revolutionair liberalisme had in de wet van Kappeijne schijnbaar zijn grootsten triomf gevierd. Maar de verdrukte minderheid was inmiddels krachtig georganiseerd. Zij maakte zich nu onder de leiding van haren genialen veldheer op om den schijnbaar onoverwinlijken vijand uit het regeerkasteel te verdrijven.

Dit brengt ons van zelf op de derde periode van

1879—1888.

Deze periode vangt aan met de stichting der *Vrije Universiteit op Gereformeerden grondslag*, die 21 October 1879 door den eersten *rector magnificus* Prof. Dr. A. Kuyper met de beroemde redevoering »*Souvereiniteit in eigen kring*" werd geopend, en wier hooge roeping het was de Christelijke levens- en wereldbeschouwing in elke tak van hoogere wetenschap tegenover de van God en Zijn Woord geheel vervreemde levens- en wereldbeschouwing dezer eeuw tot ontwikkeling te brengen. Zij werd voorloopig met drie faculteiten, der theologie, der letteren en der rechten geopend. Dr. Kuyper is tot op dezen dag de ziel dezer stichting. Haar geschiedenis is met

de zijne op het nauwst verbonden. De jeugdige plant is reeds door vele stormen geschud, maar heeft desniettemin hare wortelen steeds vaster in den bodem geslagen. Zij heeft in den korten tijd van haar bestaan reeds vele vruchten afgeworpen. Zij mag in de eerste plaats de moeder der doleantie worden genoemd. Het Gereformeerd gymnasium te Amsterdam is ook een kind dezer Alma Mater. De geschriften harer hoogleeraren hebben vaste leiding gegeven aan de Gereformeerde leer- en denkwijze in ons vaderland.

Deze periode kenmerkt zich in de tweede plaats door den kerkelijken strijd tegen de synodale organisatie der Ned. Hervormde kerk, die onder de leiding van Dr. Kuyper heel het land door werd aangebonden. De sinds 1872 losgelaten draad werd in deze periode weer opgevat. In het weekblad *De Heraut* werden de Gereformeerde beginselen van kerkregeering van week tot week duidelijk voor het volk uiteengezet. Inmiddels ouderling geworden in de Ned. Herv. kerk te Amsterdam zette hij in dat ambt den strijd tegen de Synodale organisatie met kracht voort. Het is iedereen bekend, met welk gevolg. Het is ook genoegzaam bekend, welk aandeel Dr. Kuyper aan den kerkelijken strijd van 1886 heeft gehad. Dit gedeelte van zijn strijd is een aparte en meer uitvoerige behandeling overwaardig. Hare behandeling ligt op dit oogenblik buiten het kader onzer beschouwing. Wij gaan dit punt dus verder met stilzwijgen voorbij.

Deze periode kenmerkt zich in de derde plaats door den zegenrijken veldtocht tegen het liberalisme. Staatslieden van naam zijn inmiddels aan zijne zijde getreden, zooals de heeren de Savornin Lohman en Mackay. Ook onze Roomsche landgenooten staan in den schoolstrijd aan de zijde der Antirevolutionairen. De geallieerde troepen trekken bij iederen electoralen veldtocht onder leiding van Dr. Kuyper, bijgestaan door mannen als Lohman en Schaepman, ter stembus op. Het ééne district na het andere wordt veroverd. In 1888 ging de blijde

mare door het land, *de Kamer is ons.* En nu gebeurde, wat 10 jaren geleden aan een scherpzinnig man als den heer Lohman nog onmogelijk had toegeschenen, een Ministerie uit de rechterzijde, samengesteld uit Antirevolutionairen en Roomschen, nam aan de regeeringstafel plaats.

Toch komt het velen voor, dat deze overwinning als een onrijpe vrucht is geplukt. Haar nasmaak is in elk geval ver van zoet geweest. Dit zullen wij zien in de periode, die nu volgt van

1888—heden.

Deze periode mag met recht de periode der teleurstelling en beproeving voor den leider der Antirevolutionaire partij worden genoemd.

Het Ministerie der rechterzijde heeft de schoolquaestie tot oplossing gebracht, maar op een wijze, die volstrekt niet de tevredenheid aller Antirevolutionairen heeft opgewekt.

De oplossing der schoolquaestie deed de raison d' être van het bondgenootschap met Rome vervallen.

De voorgestelde, maar afgestemde *legerwet*-Bergansius vervreemde de bondgenooten van elkander.

De meerderheid van de Kamer werd door de stembus van 1891 weer van de rechter- naar de linkerzijde verplaatst, en het Ministerie-Lohman-Mackay tot aftreden genoopt.

De *uitbreiding van kiesrecht* werd in de nieuwe parlementaire periode aan de orde gesteld. De kiesrechtquaestie deed de twist in de eigen gelederen onzer partij ontbranden.

Prof. Lohman stelde zich tegenover Prof. Kuyper. Het grootste deel der Antirevolutionaire partij bleef den leider getrouw. Maar zij was te zeer gedund dan dat zij bij de stembus van 1894 eenige overwinning van beteekenis zou kunnen behalen. Dr. Kuyper werd voor Sliedrecht naar de Kamer afgevaardigd. Maar de Antirevolutionaire club zou

voortaan in tweeën vergaderen. Dr. Kuyper is in de Kamer slechts door enkele getrouwen omringd. Zijn felste tegenstander is zijn vroegere wapenbroeder in den heiligen strijd Jhr. A. F. de Savornin Lohman.

De kracht der Antirevolutionaire partij is op dit oogenblik gebroken.

Vele zijn de teleurstellingen en beproevingen, die den leider in deze periode hebben getroffen.

Wie zal ons dan ook zeggen, wat in zijn binnenkamer in de laatste jaren is afgeleden en afgestreden? Zal ook deze Eliza niet wel eens als eenmaal Elia hebben gezucht: »het is genoeg Heere?"

Toch is zijn kracht door des Heeren genade en gunst nog ongebroken. Dit is al zeer duidelijk gebleken in de organisatie en leiding van het *Sociaal Congres* van 1891; in den arbeid voor de *vereeniging van de Chr. Geref. en Ned. Geref. Kerken* in 1892; in zijn arbeid op de *Synode van Dordrecht* in 1893; in de verbazende werkkracht, die hij op de *Synode van 1896 te Middelburg* heeft ontwikkeld; in de verschijning van de *standaardwerken* en *geschriften*, die in deze periode van hem het licht hebben gezien, in zijn *optreden in de Kamer* bij de behandeling der kieswet-Van Houten en van andere gewichtige onderwerpen.

Groot is dan ook de gave, die de Heere in deze eeuw in dezen man Gods aan ons belijdend volk heeft geschonken. Groot is het voorrecht, dat wij hem nog mogen bezitten.

Het is ongetwijfeld in onze dagen dan ook de bede van duizenden en duizenden, dat het den Heere moge behagen hem nog vele jaren levens te schenken, en hem met die werkkracht te blijven toerusten, die hij vóor zijn omvangrijken arbeid behoeft.

Mochten hem nog eens 25 jaren worden geschonken, en de leeftijd en blijvende werkkracht van een Gladstone worden gegeven.

Mocht zijn kostbaar leven worden gespaard, dan ligt er ongetwijfeld nog een reuzentaak voor hem.

Het volk, dat eenmaal achter de kiezers stond, wordt straks tot de stembus toegelaten. Onder dat volk schuilen de beste elementen der Antirevolutionaire partij.

Het maatschappelijk vraagstuk zal in de nieuwe parlementaire periode aan de orde worden gesteld en ongetwijfeld aan de orde blijven.

Aan Dr. Kuyper wacht als leider der Antirevolutionaire partij de reuzentaak de onderdeelen van het maatschappelijk vraagstuk verder in verband te zetten met het schoon systema van Antirevolutionair staatsrecht, zooals ons dat in »Ons program" is gegeven.

Het worde hem nog gegeven die taak te vervullen en den triumph der Antirevolutionaire beginselen in ons land te beleven.

Wordt hij ons echter spoedig ontnomen, zooals Beelaerts zóó plotseling midden uit zijn arbeid is weggerukt, dan zullen wij in des Heeren wil moeten berusten.

Maar ook dan zal Dr. Kuyper niet tevergeefs hebben gearbeid en gestreden.

Zijn naam staat met onuitwischbare letteren in de geschiedrollen der 19e eeuw geschreven.

God heeft hem een naam gemaakt; heeft hem genade en eere gegeven; zoodat zijn roem tot zelfs in het buitenland weerklinkt.

Schooner echter dan de kroon des roems, die zijn slapen siert, is de krans der liefde, die hem in deze dagen door het Antirevolutionaire volk in Nederland gevlochten wordt.

Maar het schoonst is, dat wij het mogen weten, dat Dr. Kuyper alle eer, die hem wordt geschonken, nederlegt voor de voeten des Heeren, en dat hij daar nederzinkt met de bede van den dichter:

Niet ons, o Heer! niet ons, Uw naam alleen,
Zij om Uw trouw en goedertierenheên,
All' eer en roem gegeven!

En het volk, dat hem liefheeft om zijns werks wil, zinkt achter hem neer voor den troon des Heeren in dezelfde stemming der ziele, die ligt uitgedrukt in deze woorden: *Soli Deo Gloria!* RUDOLPH.

* * *

Bij de beeltenis van Prof. Dr. A. Kuyper.

Wien zijn ze niet bekend
de trekken van den held,
Dien Neêrland's God in gunst
aan Neêrland's volk wou geven?
Die als een rots mocht staan
te midden van 't geweld
Der stormen dezer eeuw,
die 't volk van God doen beven;
Die vijf en twintig jaar
den Standaard heeft bewaakt,
Door Groen van Prinsterer
geplant op Neêrland's gronden.
Die tot op dezen dag
den strijd niet heeft gestaakt
Voor 't groot en heilig pand
voor 't woord van Gods verbonden.
Hij, die U heeft verwekt,
der legerscharen Heer,
Hij kroon' Uw leven met
nog vijf en twintig jaren.
Hij doe U altijd meer
Zijn rijke gunst ervaren
Tot heil der Christenheid
Zijn grooten Naam ter eer!

Leiden, 1 April 1897. R. J. W. RUDOLPH.
Rhijnsburg, 1 April 1897. W. B. RENKEMA.

De echtheid der beginselen, die Dr. A. Kuyper nu een kwart eeuw als Hoofdredacteur van het Dagblad *De Standaard* verkondigt en verdedigt; zijn gebeeldhouwde taal; de ridderlijkheid zijner manieren in het journalistisch tournooi; de ontleding der begrippen, tot in de kleinste bijzonderheden, met behoud van de eenheid der gedachte; zijn eerbied voor de menschelijke logica bij de verdediging der goddelijke waarheid; zijn onverstoorbaar idealisme, en het roeren van die snaren, die het diepst en het langst trillen in het hart des volks, maken dat hij onder de élite van de Nederlandsche journalisten een eerste plaats inneemt.

Ds. W. H. GISPEN,
Hoofdredacteur van »De Bazuin."

Amsterdam, Maart 1897.

* * *

De Amsterdammer,
Weekblad voor Nederland.

M.

U vraagt mij, desnoods op een briefkaart, »een oordeel te geven" over Dr. Kuyper als journalist.

Dat heeft iets van te vragen naar den bekenden weg. Immers zulk een oordeel zou niet anders dan bijzonder gunstig kunnen zijn.

Beter echter dan te oordeelen, is het zich *dankbaar* te betoonen voor het nog onovertroffen voorbeeld, dat hij, nu vijf en twintig jaren, den Nederlandschen dagbladschrijvers gegeven heeft.

Als een der hunnen,

Uw dw.
J. DE KOO.

Hilversum, 24 Maart 1897.

Het is ook mij een groot voorrecht in dit Feestnummer ons Gereformeerd volk op de groote beteekenis te wijzen van de gave Gods, ons in Dr. Kuyper geschonken in zake de vele en groote belangen der zending onder Heidenen en Mohammedanen. Wie denkt hierbij niet aan de adviezen vol gloed en leven op de Synode te Middelburg in zake de zending uitgebracht, waaraan wij in hoofdzaak de nu betere en gereformeerde wijze van zending te danken hebben. Inderdaad, men was, en niet zonder reden, vol verwondering wanneer men Z. H. G. voor deze belangen van Gods Koninkrijk en deze hoog ernstige roeping der kerken hoorde pleiten.

Eerst de toekomst zal leeren, welken uitnemenden stoot Z. H. G. aan de zending in goede richting heeft gegeven.

Waar we Z. H. G. op dezen voor hem zeer beteekenisvollen dag onze warme hulde toebrengen, en God den Heere danken voor Zijne ontferming ons in dezen geschonken, bidden we Hem, dat Hij dezen onzen zeer gewaardeerden broeder sterke in den strijd en nog lang voor ons volk moge sparen, hem voorts bekwamende voor zijnen hoogst gewichtigen en moeielijken arbeid.

Ds. O. D. EERDMANS
Medewerker Geref. Volksblad.

* * *

Dr. A. Kuyper.

Wees uzelf, zei ik tot iemand.
Maar hij kon het niet — hij was *niemand.*

Dit tweeregelig versje is voorzeker niet van toepassing op den man, wiens naam hierboven staat.

Men moge met hem verschillen, zijn streven geheel of gedeeltelijk afkeuren — te ontkennen valt het niet hij *is iemand.*

Zelfs zijn heftigste tegenstanders spreken van hem als een »eminent" man.

De werkkracht, die hij gedurende een kwart eeuw ontwikkelde, is weergaloos.

Meermalen vragen wij, eenvoudige menschen, ons af: hoe is 't mogelijk, dat één mensch zooveel doen kan. Bewonderen moet men den onverdroten ijver waarmee hij, trots tegenstand, bezield blijft.

Ook al sympathiseert men in alles niet met hem — den zegen voorbij te zien, dien God ons in zulk een man schonk — vind ik, op zijn minst, ondankbaar. Zijn heftigste tegenstanders zijn aldoor óok éminente mannen geweest die hem niet »overmochten," en nog dit van hem konden leeren, dat zijn verweer nooit bitter was.

Zijn veel omvattende kennis wordt hoofdzakelijk besteed in dienst van Kerk en Staat.

Van meet af is zijn streven geweest de kleine luyden ter wille te zijn.

Wat heeft hij daarin voor op Bilderdijk, Da Costa, Groen, die het ook goed met 't volk meenden?

Dit — dat zijn taal door den eenvoudige wordt verstaan. Zijn stijl is glashelder; wat hij schrijft leest en laat zich begrijpen, vanzelf als het ware. Gerektheid moge hier en daar opgemerkt worden — vervelend wordt het nimmer.

Het doel dat Dr. Kuyper zich voor oogen stelt, is, om het in de kracht des Heeren, daar heen te leiden, dat we de weeropleving van het Calvinisme verkrijgen in alle levensrichtingen. In beginsel zien we de verwezenlijking er van; het geslacht dat komt zal bevoegder in zijn oordeel zijn dan wij.

Wij weten dat Dr. Kuyper ten volle instemt met 't woord: wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt. Zoo klimme dan ook onze dank op tot Hem, uit Wien, door Wien en tot Wien alle dingen zijn en die de lof toekomt tot in eeuwigheid.

P. WIERSTRA.

Medewerker aan het Geref. Volksblad.

Gij vraagt mij een oordeel over Dr. Kuyper als volksman.

Als zoodanig heeft Dr. Kuyper op de eerste plaats gearbeid voor hetgeen hij noemt: het Gereformeerde, het Calvinistische volk.

Over deze werkzaamheid voegt mij hier geen oordeel.

Wel mag ik dit zeggen: het optreden van Dr. Kuyper is alle richtingen ten goede gekomen. Het noopte tot zelfonderzoek; het voerde tot klaarder uitspraak van beginselen; het spoorde aan tot zelfstandige ontwikkeling; het dwong tot kloeker werkzaamheid; het verhelderde den geestelijken gezichtseinder en verbreedde het practische arbeidsveld.

Zijn volgers en leerlingen behooren nooit te vergeten, dat Dr. Kuyper in den grond der zaak onder »het volk" steeds de groote organische eenheid, steeds alle klassen en standen van het volk heeft willen verstaan.

Dr. SCHAEPMAN.

Seminarie Rijsenburg, 24 Maart 1897.

* * *

Ik zie in Dr. A. Kuyper den man, die, in aansluiting aan Groen van Prinsterer, ons volk voorgaat, om op staatkundig gebied niet slechts voor het geloof te strijden, maar uit het geloof te leven.

Mr. Th. HEEMSKERK.

Amsterdam, 22 Maart 1897.

* * *

Da Costa—Kuyper.

Van Da Costa is verklaard, dat zijn leven de geschiedenis behelst van Staat en Kerk en Maatschappij in de eerste helft dezer eeuw.

Zou dit ook niet, en met nog meer recht, van Dr. Kuyper kunnen worden gezegd ten aanzien van de laatste helft dezer eeuw?

H. DE WILDE,
Redacteur van »De Hollander."

's Gravenhage, 31 Maart 1897.

* * *

U vraagt een kleine bijdrage voor het feestnummer van 1 April. Vergun mij dat ik alleen verwijs naar wat Groen over *De Standaard* en haren Redacteur schreef.

5 April 1872 (*Ned. Ged.* IV.)

»De datum der oprichting van *De Standaard* op den 1sten April zou reeds, zoo het noodig ware, een niet ondubbelzinnig en tevens moedgevend Program zijn."

9 April 1872 (*Ned. Ged.* IV.)

»Ter goeder ure verscheen ons Christelijk-Historisch Dagblad; want meesterlijk is het artikel van 4 April."

6 Mei 1872 (*Ned. Ged.* IV.)

»*De Standaard* is een belangrijke aanwinst voor de Christelijk-Historische richting. Ook bepaaldelijk voor mij."

1 Juni 1872 (*Ned. Ged.* IV.)

»*De Standaard,* met een voortreffelijke Redactie en 5000 abonnenten, is dagelijks aan het woord. Gesteund door de *zedelijke volkskracht,* al is het *parlementaire cijfer* bijkans tot nul gereduceerd, is zij een macht in het land en noodzaakt tot een polemiek, die men, zoo lang het geschieden kon, zorgvuldig ontweek."

18 April 1873 (*Ned. Ged.* V.)

»Ik verwijs naar *De Standaard.* Onze eensgezindheid is in den regel niet twijfelachtig. Ook thans onmiskenbaar in de artikelen over de *groote verkiezing in Juni.*"

20 Juni 1873 (*Ned. Ged.* V.)

»Nu althans valt in het oog:

De herwonnen zelfstandigheid en veerkracht bij het echt-Nederlandsche volk.

De veelbeduidendheid van een *Standaard* waarbij men in hetzelfde spoor geleid wordt.

Laat ons, eerlijk en dankbaar, erkennen dat aan de Redactie van *De Standaard* (laat er mij als *confidentie* bijvoegen, aan Dr. Kuyper) de eer van den veldtocht toekomt."

19 November 1873 (*Ned. Ged.* V.)

»Met aandrang herinner ik aan mijne, vooral ook met het oog op *De Standaard*, meer gewijzigde *taak*.

Zelfstandig zijn we, maar *homogeen*.

Dit mij te beurt gevallen voorrecht waardeer ik."

27 Februari 1874 (*Ned. Ged.* V.)

»Dr. Kuyper en het *zelfstandige* onzer homogeniteit.

Niets heb ik te voegen bij hetgeen ik over den *genialen leader*, dien wij met blijdschap, als Volksvertegenwoordiger begroeten, sedert 1869, keer op keer gezegd heb.

De Herant en *De Standaard* vooral hebben den inhoud der *Nederlandsche Gedachten* gepopulariseerd.

Met zeldzaam talent en taktiek. Met verwonderlijke schranderheid en overleg. Met een voor plichtsbetrachting nooit terugdeinzende veerkracht.

Primus inter pares heeft Dr. Kuyper mij (met onverbiddelijke toepassing der leus: *In isolement ligt onze kracht)* met telkens toegenomen invloed ter zijde gestaan. Of ik mij verbeeld dat Dr. Kuyper in de Tweede Kamer, bij erflating, onverwijld als *leader* zal worden erkend?

Bij erflating? In de Tweede Kamer? Aan niemand kan ik overdragen wat mij bijkans nooit, althans niet sedert 1856, ten deel viel.

Leader van het volk dat mij lief heeft en in welks gebed mijn kracht ligt, was en is Dr. Kuyper, met en na mij, niet bij aanstelling of erflating, maar *jure suo*."

Laat mij bij deze citaten nog voegen een tweetal; een uit het *eerste* nummer der *Nederlandsche Gedachten* van 18 Augustus 1869 en een uit het *laatste* nummer van 29 April 1876.

In het eerste nummer zeide Groen:

»Eigen onderzoek en gestadig deelgenootschap aan mijn polemiek was er veel minder dan waarop elk, van wien men eischt dat hij aanvoerder zal zijn, in het algemeen belang recht heeft . . . .

Indien er niet meerdere aaneensluiting en onderling overleg is, zal, ook in het vervolg, telkenmale een door veeljarigen strijd verkregen voordeel, in een oogenblik te loor gaan.

Ook met den ijver van Uwen toekomstigen *leider*, geliefde vrienden, al bezit hij veel dat mij ontbreekt, zult gij dan evenmin als met mijn veeljarigen arbeid gebaat zijn."

En in het *laatste* nummer in de *laatste* stelling zeide Groen:

»*Ernstige bestudeering van het staatsrechterlijk probleem* (bestudeering waaraan het, zelfs in 1875, nog al te zeer ontbreekt) zal aan afwerping van het cesaropapistische dwangjuk van het *Staatsidee* moeten voorafgaan."

Door behartiging dezer opmerkingen handelt men in den geest van den Hoofdredacteur der *Standaard*, terwijl die behartiging ten goede zou komen aan *Nederland en Oranje*.

Jhr. Mr. T. A. J. VAN ASCH VAN WIJCK,

Lid van de 1e Kamer en Oud-Gouverneur van Suriname.

's Gravenhage, 27 Maart 1897.

* * *

Aan de Redactie van het *Gereformeerd Volksblad.*

Volgens Uwe vereerende uitnoodiging mijn oordeel te zeggen over den arbeid van een vakgenoot, — houd mij ten goede, dat ik daartoe niet besluiten kan.

De Engelen zingen elkaar geen lof toe, en de wolven eten elkaar niet op.

Maar wel wil ik een hartelijken vreugdekreet slaken, dat *De Standaard* door den krachtigen greep van Dr. A. Kuyper vijf en twintig jaar lang zijn kleur heeft doen wapperen, al behoor ik niet tot zijn onmiddellijke volgers.

De tijd moet komen, dat ieder Nederlander een dagblad leest, en daartoe is Dr. Kuyper, met *De Standaard* in de hand, gedurende een kwart eeuw een van de baanbrekers geweest.

Voor die geestkracht zal geheel Nederland hem altijd huldigen.

A. L. H. OBREEN,
Hoofdredacteur van »De Telegraaf."

Volksblad voor Vlissingen, Middelburg en Omstreken

(*van 31 Maart 1897*).

Een vijf en twintigjarig jubileum.

Morgen 1 April is het 25 jaar geleden dat het dagblad *De Standaard* werd opgericht en Dr. A. Kuyper zijn 25-jarig jubilée als hoofdredacteur viert.

Dit feit zal ook in de pers niet ongemerkt voorbijgaan. Niemand zal toch tegenspreken dat Dr. Kuyper tot de beste journalisten van zijn tijd en van ons land moet gerekend. Zijn Standaardartikelen zijn welbekend en zijn wat stijl en inhoud betreffen altijd meesterlijk geschreven.

Zij blijven niet aan de oppervlakte zweven maar dringen tot de kern der zaak door en zijn populair.

Duizenden in den lande, vooral ook onder het volk, hetgeen hij met geheel zijn hart liefheeft, die *De Standaard* lezen en overdenken. Doch ook buiten ons vaderland in Amerika, Afrika, enz. is deze hoogbegaafde, uitnemende Journalist bekend en gevierd.

Ook wij, die de graven der profeten niet bouwen, brengen hem gaarne onze dankbare hulde met wat hij voor de brandende sociale vraagstukken ten beste gaf.

Moge de Allerhoogste hem nog lang sparen voor ons volk en hem in staat stellen den arbeid, die hem nog rest te voltooien, een arbeid, die ons volk en vaderland tot in verre geslachten ten zegen zal zijn.

Friesche Kerkbode

(*van 2 April 1897*).

»*Het is een groot volk, dat zijn groote mannen eert,*" dat woord van Keizer Wilhelm, toen hij een krans neerlei op het graf van De Ruyter, kwam ons gisteren in gedachte, toen mannen van alle richting als om strijd hulde brachten aan Dr. Kuyper, nu hij zijn 25-jarig jubelfeest als hoofdredacteur van *De Standaard* vieren mocht. Honderde telegrammen uit alle deelen des lands bereikten hem. Kostbare en eenvoudige teekenen van liefde werden hem gezonden.

De Hollander en het *Geref. Volksblad* (onder redactie van Ds. Rudolph en Ds. Renkema, uitgever G. J. C. Herdes te Amsterdam) gaven een feestnummer uit, keurig gestijleerd en geïllustreerd. Maar niet alleen onze geestverwanten, ook de tegenstanders brachten een eeresaluut; *Amsterdammer* en *Telegraaf*, *Nieuws van den Dag* en *Handelsblad*, *Centrum* en *Tijd*,

zij allen brachten lof aan den man, die nooit op het gebied van beginsel kamp had gegeven en toch door de rijke talenten, hem door God geschonken, aller achting afdwong. En het was een aangrijpend oogenblik, toen de heer Boissevain, hoofdredacteur van het liberale *Handelsblad*, waarin zoo vaak Dr. Kuyper en zijne partij als staatsgevaarlijk was bestreden, aan de woning van den jubilaris kwam, met zijne mededeputaten, om uit naam van den Journalistenkring een woord van warme hulde te spreken tot den wapenbroeder.

En toch het glanspunt van den dag was de groote meeting 's avonds in het Paleis voor Volksvlijt, waar de aanbieding van het geschenk zou plaats vinden. De groote zaal, waar een vijf duizend menschen kunnen plaats vinden, was geheel gevuld. Aan het einde, vlak onder het orgel, een der schoonste in Nederland, was een tribune, waarop links het muziekcorps zat van den heer Zaagmans, in het midden het personeel van *De Standaard*, redacteurs, administrateurs en zetters en rechts genoodigden uit hoogeren kring. Vóór op de tribune achter een gordijn verborgen, stond het feestgeschenk, terwijl daar vóór de spreekplaats was.

Wie een oogenblik de trappen opklom en vandaar het geheel overzag, kreeg een overweldigen, haast te machtigen indruk. Een zee van menschenhoofden, altoos deinzend en in beweging, met zekere zenuwachtige spanning elk oogenblik omziende, of er nog iets kwam. De muziek, die met schetterende tonen de hooge ruimte vulde. De galerijen boordevol, enkelen staande op de omlijsting, hoog in de lucht, zich vastklemmende aan de leuning. Tevergeefs poogde men vrienden en bekenden weer te vinden; al die gezichten verbijsterden het oog en boden geen rustpunt voor den blik. Alleen in de naaste omgeving zag men de coryphaeën der Antirevolutionaire partij. Kater, de dappere voorzitter van Patrimonium, gesticuleerend met de armen, om plaatsen aan te wijzen. De professoren van Kampen, in het midden de fijne aristocratische kop

van Bavinck, de feestredenaar van den avond. De directeuren en professoren der Vrije Universiteit, ook de heer W. Hovy, de vroegere President-Directeur. De kamerleden en ex-kamerleden, die de leiding der *Standaard* op prijs stelden, Van Alphen en Seret, Löben Sels en 't Hooft, Heemskerk en Lucasse, Van Asch van Wijck en Van Kempen. En toch dwaalde het oog telkens weer af van die »mannen van naam" naar dat volk, daarvoor in breede rijen geschaard, die van de Antirevolutionaire koppen. Niet in de »hoogte," in de diepte van dat volkshart had *De Standaard* steeds zijn krachtigste steunpunt gevonden. En zij, de mannen »zonder naam," zij wilden dezen avond uiten voor hun veldheer al de liefde, al de trouw van hunne ziel.

(*Hierna volgt een zeer uitgebreid en getrouw weergegeven verslag van den feestavond*).

Nieuwe Delftsche Courant

(*van 8 April 1897*).

Naar aanleiding van een zilveren jubilé.

Op Donderdag 1 April heeft het Antirevolutionaire dagblad *De Standaard* zijn of haar (als de lezer wil), zilveren feest gevierd; of juister gezegd heeft het blad van Dr. Kuyper de zilveren verjaring bereikt; of neen, heeft men Dr. Kuyper gehuldigd als den man, die gedurende het vierde eener eeuw met steeds toenemende frischheid, met immer groeiende kracht, met altijd stijgenden levenslust zijn blad heeft geredigeerd; *zijn* blad, want we zijn er zoo aan gewoon geraakt *De Standaard* het blad van Dr. Kuyper te noemen, dat we ons het Antirevolutionaire hoofdorgaan niet meer kunnen denken zonder

Kuyper, en van dezen niet kunnen spreken, zonder ons tevens de eerste voor den geest te halen. Als betamelijk was, hebben de andere organen der Antirevolutionaire partij den eminenten redacteur den eijns hunner hulde gebracht; maar hebben ook, als om strijd de overige persbroeders, zijne tegenstanders, zijne tegenvoeters op velerlei terrein, eere gegeven, wien eere toekwam.

Als ik er mij nu toe heb gezet Dr. Kuyper mijne nederige hulde aan te bieden, kom ik wel wat laat. Evenwel ik ben nog in het octaaf van het feest, en dat geeft mij den moed hem even te gedenken . . . .

'k Heb een zwak voor Dr. Kuyper. Neen, ik ben geen geestverwant van 's *Standaards* hoofdredacteur, geen volgeling, geen geestelijke zoon. Waar het de beginselen betreft, is zijne richting niet de mijne. Als goed Roomsch kind, ben ik die eere waardig, sta ik op een ander terrein dan de *issus de Calvin.* En toch, 'k heb een zwak voor Dr. Kuyper, voor Dr. Kuyper als journalist. Ik laat den hoogleeraar-directeur der Vrije Universiteit aan zijne plaats; ik ga Dr. Kuyper's werkzaamheid in zake de doleantie voor 't oogenblik niet na, maar leg met beide handen beslag op zijnen in Nederland ongeëvenaarden arbeid voor de pers. Ongeëvenaard wat werkkracht aangaat, ongeëvenaard wat zijn wijze van zeggen, zijn stijl, zijn kunst betreft.

Zijn stijl; zijn kunst.

Ziedaar voor mij de groote aantrekkelijkheid in den persoon van Dr. Kuyper. Lees één, lees tien, lees honderd van Dr. Kuyper's hoofdartikelen, altijd treft u de logische gedachtengang, de onnavolgbare zeggenskracht, de helderheid van het betoog, de rijkdom van beelden, de verscheidenheid van vorm, de frischheid en de levendigheid van voorstelling. Zooveel volzinnen, zooveel alinea's bijna; maar waag het niet een alinea te lichten, het geheel is verminkt. Een volgende alinea volgt rechtstreeks uit de voorgaande, een vorige maakt den weg

voor de volgende effen. Om de kunst, ja, leest ge een artikeltje of driestar nog eens over, maar voor het begrip is dit, na aandachtige lezing, niet meer noodig Hij, Dr. Kuyper, heeft u iets in den kop genageld; dat iets is voor goed uw eigendom geworden.

Ik kan mij zoo voorstellen, hoe groot het genot moet zijn van die »kleine luyden" bij het lezen van 's meesters opstellen. Zij, die »kleine luyden," beoogen den inhoud, maar genieten tevens den stijl. Zijn tegenstanders beoogen ja ook den inhoud, maar *als tegenstanders* en smaken daardoor stellig niet het hooge genot van 's meesters volgelingen.

Maar ligt voor u — hoor ik vragen — ligt voor u het aantrekkelijke van een opstel, een artikel louter in den stijl? Gansch niet, maar is de vorm, is de stijl niet eene zaak van hooge waarde? Eene zaak, die betrekkelijk genomen, van grooter waardij is dan de inhoud. Kunt ge u een stijlloos artikel vol gedachten denken? O zeer goed. Maar kunt ge u ook een stijlrijk artikel zonder gedachten voorstellen? Zeker niet; voor het minst ligt in die kunstvol gebouwde zinnen, in dien rijkdom van beelden een schat van gedachten opgesloten.

De vorm, de stijl is veel; want de stijl is de mensch, en de mensch, die niet heerscht *par droit de naissance*, moet het *par droit de conquête* leeren. En heerschen wil toch de »koningin der aarde." Maar dan moeten hare herauten dat »ik weet niet wat" in hun wijze van optreden vertoonen, dat persoonlijke, hetwelk hart en geest verovert. Ik voor mij geef geheele kolommen vol drukzwart voor een geestig woord, een pakkend gezegde, een vernuftige toespeling, een goed bewerkt beeld. Ja, ik geef ze, aan den eenen kant, die kolommen, maar hoe weinig komt het voor, dat het geestige woord, het pakkende gezegde, de vernuftige toespeling, aan de andere zijde, *à prendre* is! Ons goede Nederland telt een heirleger van journalisten, mannen, doorkneed in hun vak, mannen van wetenschap, van erentfeste kennis, van degelijke polemische

vaardigheid, mannen, die de kronkelpaden van het politieke doolhof kennen. Maar van hoevelen, of liever van hoe weinigen mag getuigd worden, dat zij ook priesters der kunst zijn!? Zeker, ze zijn er: 't is vaak een lust de »Van dag tot dag" — artikelen in het *Handelsblad* te lezen; 't was een genot een opstel van Jan Holland in *De Tijd* te bestudeeren; 't is veel waard na het doorloopen van eenige dagbladen een artikel van Dr. Schaepman in *Het Centrum* aan te treffen; maar toch, de klacht moet mij van de lippen: de Nederlandsche persmannen schrijven goed, schrijven degelijk, schrijven verstaanbaar, doch over het algemeen kunstloos. Men heeft den schrijver begrepen, men is overtuigd, alles wat ge wilt, maar een leegte is in ons gebleven.

Och, mannen der Nederlandsche pers, mengt bij wijle ook wat attisch zout in uw gerechten. Aan de degelijkheid uwer spijzen zal dat geen nadeel doen. Wie ten maaltijd gaat, moet ja de maag vullen, maar goede koks zijn goud waard.

Gij zoudt den man huldigen, die gedurende het vierde eener eeuw . . . . fluistert mij een lezer toe.

Hoe!? Houdt mijn klacht niet reeds hulde genoeg in voor 's *Standaard's* veelbegaafden hoofdredacteur!?

Dr. Kuyper is een kwarteeuw lang een sieraad der Nederlandsche pers geweest; hij ga nog vele jaren de persbroeders voor in de beoefening van zijn eenvoudig, doch kunstrijk proza!

P. v. M.

De Scheldestroom

(van 1 April 1897).

Heden 1 April is 't juist 25 jaar geleden, dat *De Standaard*, het eerste antirevolutionair orgaan in ons land, werd opgericht.

Opgericht met het doel, om in ons dierbaar Vaderland op staatkundig terrein de beginselen van Gods Woord te verspreiden en ingang te doen vinden, mag *De Standaard* met groote voldoening terugzien op de 25 jaren, die zij mocht bestaan.

Vijf en twintig jaar geleden scheen 't dat in ons land, het Calvinisme niet verre meer van zijn doodslaap verwijderd was. En nu, welk eene gewichtige verandering in die jaren teweeg gebracht. Datzelfde niet meegetelde en bijna vergeten Calvinisme is langzamerhand eene niet onbelangrijke macht in ons land geworden, eene macht waarmee men genoodzaakt is rekening te houden, eene macht, welker steeds voortgaande ontwikkeling de harten van vele tegenstanders met bange vreeze vervult.

Wij aarzelen niet 't uit te spreken, dat wij die herleving van het Calvinisme voor een zeer groot deel in de eerste plaats aan *De Standaard*, en haren uitnemenden hoofdredacteur Dr. Kuyper te danken hebben.

Gedurende den tijd van haar bestaan is zij door haren hoofdredacteur voor school, voor kerk, voor wetenschap en maatschappij tot zeer grooten zegen geweest.

Van harte hopen wij dan ook, dat, gelijk *De Standaard* nu haar zilveren feest viert, zij ook eens alzoo haar gouden moge vieren, en dat nog vele jaren onze Dr. Kuyper als hoofdredacteur voor haar moge gespaard blijven.

Wij wenschen Dr. Kuyper hartelijk geluk met dezen schoonen dag in zijn leven, nu hij 25 achtereenvolgende jaren als hoofdredactie aan zijne *Standaard* verbonden mocht zijn.

Uit naam zeer zeker van alle Antirevolutionairen in Zeeuwsch-Vlaanderen zeggen wij hem dank, voor al zijnen arbeid, dien hij voor ons land en volk heeft verricht, voor zijn onvermoeiden ijver, aan de verspreiding der Antirevolutionaire beginselen besteed, en niet minder ook voor al het geduldig en gewillig lijden en het dragen der smaadheid hem daarvoor aangedaan.

Stelle de Heere hem voor ons land en volk nog verder tot rijken zegen, en worde 't hem gegeven nog eens het ideaal zijns levens te aanschouwen; om land en volk voor 't Calvinisme te herwinnen.

Gereformeerde Kerkbode te Rotterdam

(*van 13 Maart 1897*).

Van eenige vrienden van Dr. A. Kuyper is eene beweging uitgegaan om aan dezen eminenten leider der Antirevolutionaire partij een blijk van waardeering te bieden voor zijnen vijf en twintigjarigen arbeid als redacteur van *De Standaard*.

Wij twijfelen niet of alle Calvinisten in Nederland en te Rotterdam zullen daaraan gaarne deelnemen, daar er wel aanleiding is een blijk van sympathie te geven aan den man, die, door zoovelen gesmaad, door God aan ons volk gegeven is tot zóó grooten zegen, dat wij verzekerd zijn, dat de geschiedenis der toekomst, niet alleen in Nederland, maar ook daar buiten, de hulde hem zal brengen, die hem nu door velen wordt onthouden.

De heer De Savornin Lohman, de tegenwoordige redacteur van *De Nederlander*, getuigde nog in 1889 van hem:

»In 1878 was ik onder de deputaten, die het smeekschrift (Volkspetitionnement) aan den Koning zouden aanbieden, en ontmoette toen Dr. Kuyper, dien ik nog niet van nabij kende, wijl ik nog weinig met hem in aanraking was geweest. Op een wandeling in Apeldoorn sprak ik met hem over de toekomst van ons volk. Hij wees mij er op, dat wij, aan de regeering gekomen zijnde, zware plichten zouden te vervullen hebben, en toen ik mij eenigszins verrast toonde over die

woorden, en hem vroeg of hij meende, dat *wij* dan ooit aan het roer zouden komen, antwoordde hij: »*Binnen 10 jaar zit gijlieden op de plaats der liberale partij.*"

»Ik betwijfelde dit en dacht dan ook dadelijk aan hetgeen men toen reeds van Dr. Kuyper zeide, dat hij n.l. een man van groote verbeeldingskracht was, maar van weinig practisch inzicht. Intusschen, de uitslag van de stemming op 6 Maart l.l., en het optreden van deze regeering was de letterlijke vervulling dezer profetie en heeft bewezen, dat het politiek doorzicht van Dr. Kuyper beter was dan het mijne."

Wij wenschen nooit mee te doen aan schepselvergoding, maar achten het toch de roeping van des Heeren belijderen, *eere te geven aan wie eere tockomt*, vooral wanneer hunne eer verguisd wordt.

V. V(EELO).

De Nederlander te Chicago

(*van 23 April 1897.*)

Het vijf en twintigjarig jubelfeest.

De Amsterdamsche *Standaard*, het hoofdorgaan der Antirevolutionaire partij in Nederland, vierde den 1sten April haar 25sten verjaardag.

Ons bestek gedoogt niet, om het geheele verslag weder te geven, waarin haar verleden in verband met *De Heraut* en haar geschiedenis gedurende dat tijdperk geschetst wordt. Wij wenschen der Redactie geluk met deze gebeurtenis en dat zij op den ingeslagen weg mag voortgaan en van hare tijdgenooten veel bijstand genieten en 't nut stichten moge, hetwelk zij zich tot bereiking haars doels van den beginne af aan tot taak gesteld heeft.

Geldersche Kerkbode

(*van 27 Maart 1897*).

Een gedenkdag van een rijken arbeid.

Op den eersten April 1872 verscheen het nummer van Nederlandsch eerste Antirevolutionair dagblad, onder den schoonen naam: *De Standaard.*

Het heugt ons als de dag van gisteren met wat blijdschap op een Friesch dorp in een Calvinistisch gezin dit blad werd begroet en hoe ik als zeventienjarige knaap zijn inhoud verslond en de hoofdartikelen schier van buiten leerde; hoe het 't hart optilde van genot, waar we het met hooge macht stukgeslagen wrakke *conservatisme* zagen uiteenstuiven als vermolmd hout en met tintelend vernuft het *liberalisme*, toen zoo stout in Godsverachting en fijnenhoon, zagen bekampt en — op zijn plaats gezet, telkens weder. O, wat wij *genoten* hebben van dien heerlijken *Standaard* en hoe zijn dagelijksch onderwijs ons den geest verrijkte, ons opvoedde en vormde — kan de onvermoeide redacteur slechts flauw vermoeden, ook al ontvangt hij nog zoo veel blijk van de waardeering van heel een geslacht en woorden van dank, door de welsprekendste lippen gesproken.

Ook het wezenlijk belang der kerken Christi werd al deze jaren door dit politiek orgaan bevorderd. Het bepleitte het publiekrechterlijk karakter van de kerk des Heeren en eerde de kerk in organischen zin als den vruchtbaren bodem, waaruit ook het Godverheerlijkend politieke leven opbloeide. En waar steeds *De Standaard* getrouw bleef aan de leuze van Groen: »tegen de revolutie het evangelie!" daar is ook de arbeid van dit blad als getuige der Waarheid en verkondigster der Goede boodschap veelvuldig geweest. De zaak der Christelijke school heeft 't bepleit met onweerstaanbare kracht en aan menige politieke ongerechtigheid een eind helpen maken. In den

strijd voor de goede zeden was altoos onze *Standaard* een steun; in waardeering voor echte wetenschap en kunst deed hij voor niemand onder; echt-Calvinistisch overzag hij het volle leven met open oog voor al het oorspronkelijke en eigene, dat de uniformiteit van het moderne leven nog tegenhield of brak en het *rijke* van Gods werken verheerlijkte.

Wat *stijl* aangaat, dan is het verwonderlijk, dat iemand als de hoofdredacteur van *De Standaard*, die zooveel lezen moet en weergeven, zoo geheel zijn eigen stijl weet te bewaren en vergeleken met alle andere dagbladen, vergeleken zelfs met *De Herant* is de stijl der *Standaard*-hoofdartikelen *eenig* en nu in dartelend vernuft, dan in rijkdom van beeldspraak in de eigen bewoordingen, aan elk denkbaar leven en streven ontleend, straks in gloed en meesleepende kracht, weet Dr. Kuyper zijn woord zoo te doen, dat heel Nederland luistert. *De Standaard* heeft kring na kring, die van 't Calvinisme alleen notitie nam uit smaadschrift en de *chronique scandaleuse*, geopend voor het getuigenis van zijne beginselen en de schaterende verachting van de »nachtschool" en de »orthodoxie" doen wijken voor erkenning en — bij 't jonge Nederland zelfs voor zekere waardeering.

Ook de *Geldersche Kerkbode* biedt den jubilaris bij dezen als uit de verte een bescheiden groet en voegt er de bede aan toe, dat, hooggehouden door den machtigen arm en de sterke vuist van zijn hoofdredacteur, *De Standaard* al wat waarlijk *issu de Calvin* is rondom zich verzamele en voorga bij de thans ontbrande worsteling in den weg der sociale rechtvaardigheid. Bestrale daartoe onzen hooggeschatten broeder het licht van Boven en geve de Heere hem om nimmer moedeloos neer te zijgen, doch dikwerf ootmoedig neer te knielen; om nimmer te deinzen, waar eer en waarheid roepen voort en voor te gaan, wat ook afvalle of tegenkante; geve ook de Heere hem op politiek gebied een school te vormen en in haar mannen, die straks helpen dragen en eenmaal

De Standaard overnemen uit de moede vuist, als de Heere zegt: het is genoeg voor u, kom in ter ruste, gij, die een getrouw dienstknecht zijt geweest van uwen Koning en Heere!

Doch toeve die ure nog lang en geniete Neêrlands Christenvolk dag aan dag als een smaakvol toebereid en keurig opgediend dagelijksch brood voor zijn staatkundig leven de *Standaard-artikelen* van Prof. Dr. A. Kuyper, het echte Calvinistische geloofsleven tot steun en verrijking en in alles bedoelend en bejagend de eere van God!

W(AGENAAR.)

Nederlandsche Katholieke Stemmen

(van 4 April 1897).

Dr. Kuyper als hervormer.

Met geheel de pers, zoowel de katholieke, als die van alle richtingen in ons vaderland, wenschen we bij gelegenheid van het zilveren jubelfeest van Dr. Kuyper als hoofdredacteur van *De Standaard* een woord te wijden aan dezen onder zoovele opzichten merkwaardigen man.

Wij willen hier niet zijn grooten invloed als leider eener door hem groot geworden politieke partij bespreken, doch een woord zeggen over zijne werkzaamheid op godsdienstig gebied onder de protestanten van Nederland.

De feiten zijn bekend.

Door middel van zijn *Heraut* en zijn katheder aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, heeft Dr. Kuyper in het tot verval en ondergang neigend protestantisme eene gisting bewerkt, welke den uittocht van een paar honderd duizenden uit het Hervormd Kerkgenootschap heeft ten gevolge gehad. Die

hem volgden gaven de tijdelijke voordeelen van dat genootschap prijs, deden afstand van kerk- en diaconiegoederen en verplichtten zich zelf om heel van meet af weder te beginnen, kerkgebouwen te stichten en, zonder steun van den Staat, hunne predikanten te onderhouden en met 't wegvallen van het erfdeel, dat vroegere eeuwen voor dat doel hadden saamgebracht, voor hunne armen en noodlijdenden, voor weezen en ouden van dagen zorg te dragen.

Dit werd hun opgelegd door den drang der tijden. Het protestantsch kerkgenootschap was zoover afgeweken van wat het vroeger bij zijn oorsprong als het gezuiverd Christendom der eerste eeuwen had uitgegeven, dat er voor de Dordtsche Kerkregels eene volkomene leervrijheid was in de plaats getreden. En zelfs ging dit zoover door, dat in de jaren die juist voor het tijdstip der uittreding in massa, voor het jaar 1886 lagen, het den nog orthodox gebleven predikant niet geoorloofd was den meest ongeloovige van de deelneming aan hunne Sacramentsviering uit te sluiten. De allereerste grondwaarheden des Christendoms, de groote wonderbare gebeurtenissen, die de grondslagen uitmaken van het historisch Christendom, Menschwording, Verlossing door het Bloed des Kruises, Verrijzenis, Hemelvaart, Zending van den H. Geest, dat alles werd en wordt in het Hervormd Kerkgenootschap door predikanten en leden naar goedvinden en verkiezing aangenomen of geloochend.

Dit had den uittocht ten gevolge, die het resultaat was van de jarenlang onbezweken volgehouden werkzaamheid, waarmede Dr. Kuyper het modernisme en ongeloof in het genootschap geeselde en brandmerkte.

Daarna richtte hij zijne pijlen op een ander doel. Om soortgelijke redenen als in 1886 de Doleerenden het genootschap verlieten, hadden reeds in 1834 de Afgescheidenen den aftocht geblazen om op eigen voet te gaan leven. Beide formaties hadden het oud-Calvinisme van de Dordtsche Synode

uit de jaren 1618—19 als levensbeginsel en levensregel gekozen, doch de nieuwe formatie werd door de vroegere met onverholen wantrouwen bejegend.

Maar ook dit wantrouwen wist Dr. Kuyper door volhardende werkzaamheid in die richting te overwinnen en sedert drie jaren smolten beide officieel samen onder den naam van »De Gereformeerde Kerken in Nederland."

Wel werd overal die officieele vereeniging niet praktisch doorgevoerd, wel werden en worden er nog onder de afgescheidenen gevonden die, liever dan met Dr. Kuyper in één kerkverband te leven, ook aan hun samenwonen met hunne eigene afgescheiden geloofsgenooten een einde maakten, doch ondanks dit alles heeft de uitkomst de stoutste verwachtingen overtroffen en kan de leider de inniger samensmelting aan den tijd overlaten.

Wat zullen we van katholiek standpunt van dit alles zeggen? Zullen we ons over dit herleven van het Calvinisme verheugen of bedroeven? Ongetwijfeld het eerste.

Het protestantsche Nederland is in de verste verte er niet rijp voor om in menigte tot de Katholieke Kerk over te gaan. Voor de protestanten hier staan slechts twee wegen open. Of tot het Calvinisme terugkeeren of tot ongeloof vervallen. Al zijn er nog geloovige Christenen in het Hervormde kerkgenootschap en ook wel predikanten van min of meer orthodoxe richting, de volkomen leervrijheid moet zonder twijfel het ongeloof voordeelig zijn. Men vindt in dat genootschap dominees van allerlei slag en in de steden met verscheiden predikanten kan men van denzelfden kansel de meest uiteenloopende meeningen en overtuigingen op godsdienstig gebied hooren verkondigen, meeningen en overtuigingen ook die met het Christelijk geloof volstrekt niets meer gemeen hebben. Daartegenover heeft Dr. Kuyper de leerregels en geloofsartikelen van Dordt wederom ten troon verheven en onder zijn volgelingen een dam opgeworpen tegen ieders persoonlijke vrijheid

om maar te gelooven en te verkondigen wat hij wil. Zoo heeft hij, voor zoolang ook hier niet het beginsel van het vrije onderzoek zijne verwoestingen gaat aanrichten, het gezag van den Bijbel gehandhaafd en de grondwaarheden des Christendoms aan de aanvallen der critiek onttrokken. Voor den protestantschen, in den Heiland en Verlosser geloovigen Christen heeft Dr. Kuyper aldus eene zekerder wijkplaats gevonden, dan het Hervormde kerkgenootschap heeft aan te bieden en als katholieken kunnen en mogen wij ons verheugen, dat er in die wijkplaats nog zooveel Christelijke waarheid uit den schipbreuk gered werd.

Met den grooten katholieken strijder, J. A. Alberdingk Thijm, kunnen wij, kinderen der Katholieke Kerk, die jubelen in het bezit der volle geopenbaarde waarheid, met betrekking tot Dr. Kuyper ook zeggen, wat gene den dichter Isaäc da Costa toezong:

»Ach, dierf ik wat gij derft — de Heer is mijn getuige —
't Bracht mijn geloof den doodsteek toe;
En daarom — schoon mijn hart niet voor uw dwaling buige —
Gun, dat ik plicht aan ootmoed doe!
Want zie! reeds minder gaaf, reeds minder pand van trouwe
Spoort u tot ijveren voor den Heer;
Wat vergt men dies van mij, van mij die Hem aanschouwe
Niet slechts in 't minder, maar in 't meer!

De Getuige

(*van 3 April 1897*).

Eergisteren, den 1en April, was het 25 jaren geleden, dat Dr. Kuyper optrad als redacteur van *De Standaard*.

Als redacteur vierde hij zijn zilveren feest.

Wij kunnen ons niet voorstellen, dat er één enkel blad in Nederland — van welke partij of richting ook — dit feit onopgemerkt zal laten voorbij gaan; daarvoor is de beteekenis van den *staatsman* Kuyper te geweldig.

In het bijzonder zal het worden besproken in de Antirevolutionaire pers; in de eerste plaats, omdat Dr. Kuyper de leider der Antirevolutionaire partij is; in de tweede plaats, omdat zonder zijn door den Heere gezegenden arbeid onze partij veel minder beteekenis zou hebben in den lande en als gevolg daarvan misschien de grootste helft onzer bladen niet het licht hadden gezien.

Wat is er dan natuurlijker, dan dat heel onze pers met dankbaarheid en vreugde het zilveren feest van Dr. Kuyper medeviert?

* * *

Het beeld van Dr. Kuyper als *staatsman* te schetsen, gaat onze krachten te boven.

Daarenboven de best geslaagde portretten van zulke mannen worden vervaardigd *na hunnen dood*.

Als er één blad is, dat Dr. Kuyper gesmaad en gehaat heeft, dan is dit het *Handelsblad*.

Jaren lang wierp het rusteloos handen vol slijk naar dezen Christen-Staatsman, al stond hij veel te hoog om daardoor bezoedeld te worden, zoodat het liberale blad slechts zichzelf bevlekte.

Maar nauwelijks werd Dr. Kuyper door een hoogst gevaarlijke krankheid aangegrepen, of de toon van het *Handelsblad* veranderde. Vroeger smaad, nu lof; vroeger slijk, nu wierook; en openlijk erkende het, dat door de ziekte van Dr. Kuyper, »wiens hart steeds brandende in hem is," een leegte in de perswereld ontstaan was, welke het door het genadig herstel van den zoo gesmaden man weer met onverholen blijdschap vervuld zag.

De *historie* zal eenmaal verhalen, wat Dr. Kuyper als *staatsman* geweest is.

* * *

Wie Groen van Prinsterer niet kent, kent ook Dr. Kuyper niet.

Groen, de vader der Antirevolutionaire partij, heeft niet alleen veel gestreden maar ook veel *geleden*.

Met onbezweken trouw, in dagelijksch nieuwe geloofskracht wortelende, heeft hij jaren lang in de Kamer onze beginselen schier *alleen* bepleit, onder spot en hoon van de liberalen en de conservatieven, welke hem niet begrijpen konden.

En dàt was het ergste niet.

Groen wist, wat een goed discipel van Jezus Christus te wachten heeft.

Maar zelfs *Christenen*, Christelijke predikanten (van wien hij recht had hulp en troost te verwachten) werden zijn weder-partijders.

Groen werd gedwongen om met een verscheurd hart de Kamer te verlaten.

Hoe dit geschiedde, blijkt uit de schilderachtige en juiste voorstelling van Ds. de Liefde, door Groen later aangehaald in zijn *Nederlandsche Gedachten:*

»Hij heeft gedisputeerd en gedebatteerd in de Kamer; hij heeft geredekaveld en geworsteld met de predikanten. Alles tevergeefs; alles met ondank en miskenning beloond. De Kamer heeft hem zedelijk de deur uitgedrongen; *en de minister, onder den invloed der predikanten bearbeid, hield de kruk van die deur in de hand.*"

* * *

Gelijk eenmaal Ruth Naomi, zoo kleefde het eenvoudige volk des Heeren den edelen Groen achterna, die van zichzelven getuigde: »Een *staatsman* niet; — een *Evangeliebelijder.*"

Uit die trouwe aanhankelijkheid van het arme volk putte hij in de ure der moedeloosheid kracht om in den schier hopeloozen strijd voort te gaan, nu *buiten* de Kamer.

Maar het was, of geen enkele teleurstelling hem bespaard mocht blijven.

Het vrome volk, waarop Groen naast God zijne hope bouwde, was *het volk achter de kiezers* en kon dus op staatkundig gebied niet den minsten invloed uitoefenen.

Wel werden er Christelijke mannen naar de Kamer gezonden; dan ach, Groen moest hun jaar op jaar verwijten, dat zij, *op handhaving van eigen positie bedacht*, de beginselen, waarvan zij vóór de stembus zoo heerlijk eene belijdenis aflegden, achter slot en grendel wegborgen, zoodra zij weder in de Kamer hun intrede deden en aldus het volk des Heeren smartelijk teleurstelden.

Bij het klimmen der jaren altoos waakzaam en onvermoeid, wees hij hun telkens met vriendelijken drang den weg aan, welken zij als *Christenen* te bewandelen hadden; en men liet hem praten en noemde den grijzen Evangeliebelijder een bemoeizieken betweter.

Al de Christelijke Kamerleden verlieten hem en met den grijnslach des wreeden spots riepen de vijanden van den Christus hem sarrend toe:

»*Gij zijt een veldheer zonder leger!*"

* * *

In die smartvolle ure van Groen's donkeren levensavond verwekte de Heere een jeugdig, nog nauwelijks dertigjarig predikant, welke met al den schat zijner wetenschap, met al de macht van zijn genie, met al de liefde en toewijding van zijn hart zich in den strijd wierp, Groen volgde, verdedigde en hem troostte.

Of beter: waardoor *de Heere*, die Zijn kind immers niet

boven mate beproeft, Vader Groen troostte, want het nog altijd scherpziend oog van den ouden afgematten strijder voor den Naam des Heeren, had spoedig in den jeugdigen predikant *zijn opvolger* erkend, welke na zijn dood zijn moeitevollen arbeid moest voortzetten, omdat *de Heere* hem zulks *geboden* had.

Die jeugdige predikant was Dr. Kuyper.

De Heere nam den ouden Richter niet tot zich, alvorens hij een nieuwen Richter had verwekt!

Hoe Dr. Kuyper als redacteur van *De Standaard* nu een vierde eener eeuw Groen's, neen! des Heeren strijd gestreden heeft, kan niemand geheel onbekend zijn.

Met innige liefde in het harte gedenken wij, hoe hij zijn ijzer gestel schier verteren liet door den ijver voor het Huis des Heeren.

Hoe hij voor het arme volk onvermoeid, nacht en dag, in de bresse stond, en evenals Groen niet dulden kon, dat de politieke krachtsinspanning van het Antirevolutionaire volk vruchteloos werd gemaakt door de gekozenen in de Kamer, welker oog maar al te vaak *door heel wat anders* bekoord werd dan door de eere van onzen God!

Hoe heeft hij gestreden voor onze dierbare Scholen met den Bijbel, die (middellijkerwijze) door zijne onmetelijke krachtsinspanning thans tot een eervolle positie opgeklommen zijn en door het Evangeliezout uit on- en bijgeloof een dierbre jeugd behouden.

Hoe is onder zijne leiding onze partij (de partij des levenden Gods, zooals Groen haar noemde) vermenigvuldigd in aantal, invloed en kracht!

Ja, door zijn woord heeft hij in politieken zin geheel het Nederlandsche volk opgevoed, gelijk hij na Groen, ook de eerste was, wiens fijn oor getroffen, wiens hart geroerd werd door het steunen eener doodkranke maatschappij en tevens aanwees hoe in staatsrechterlijke organisatie het van God geboden geneesmiddel ligt.

Wilt ge *eenigszins* waardeeren, wat de Heere ons in dien man geschonken heeft, tracht u dan in te denken, in welken toestand wij thans zouden verkeeren, indien de Heere hem niet tot Richter had verwekt en toegerust.

Welke beteekenis Dr. Kuyper voor ons Vaderland heeft, dat verhale eenmaal de Historie. Wij eindigen ons eenvoudig schrijven met de woorden waarmede Vader Brummelkamp eens Groen aansprak:

»Waar wij U ook hebben ontmoet, waar wij U ook hebben gehoord, onder vrienden en vijanden, in de raadzaal en in onze Christelijke bijeenkomsten, zoowel als in Uwe geschriften, overal hebt gij dat gedaan als de Christen-Staatsman, die zijn tegenstander eerbied en bewondering hebt afgedwongen, en zijne vrienden er toe geleid zich dankend voor hunnen Heiland neder te buigen voor de uitnemende krachten door Hem U geschonken en door U zoo onverdeeld in Zijnen dienst besteed."

Ja, wij buigen dankend de knieën voor den Heere, die Groen zulk een opvolger schonk; Dr. Kuyper aangordde met kracht uit de hoogte, hem voor vallen bewaarde, en — als Dr. Kuyper al lang gestorven zal zijn — naar Zijn onfeilbaar Woord met Zijn volk wezen zal; ja! tot aan de voleinding der wereld!

Amsterdamsche Kerkbode

(van 4 April 1897).

Den eersten April van 1872 werd voor vijf en twintig jaren over heel de erve van ons vaderland de verlossing van den Briel herdacht.

Van Noord tot Zuid, van Oost tot West wapperden driekleur en oranjevaan; alom was het aloude rijmpje van den Briel op de lippen en werden de namen herdacht van hen, die eens in die gewichtige ure, zelven onbewust, zoo belangrijke rol hadden gespeeld in onze landshistorie.

En geen wonder! Om de vrijheid, de vrijheid om God te dienen naar uitwijzen van zijn Heilig Woord, de vrijheid om als kerke Gods te leven en te arbeiden binnen de grenzen van het lieve vaderland, was aangebonden de bange kamp van dien kleinen volkshoop tegen dien zoo machtigen staat, die toen eene eerste rol speelde in Europa en op den heelen aardbodem.

Voor die vrijheid is toen de grondslag gelegd; en zonder iemands bedoelen, tegen aller verwachting in werd een uitgangspunt gegeven, waaruit later voortkwam de Statenbond der Vereenigde Provinciën, welks geschiedenis zoo heerlijke bladzijden te lezen geeft.

Voor wie toen dieper doordacht was evenwel de jubel met nog een anderen toon gemengd, een toon van droefheid en pijn.

Tijden van slapheid en inzinking waren gevolgd op de jaren van inspanning en kracht; en dit hing saam met een verlaten van den grondslag, waarop de mannen dier dagen bij hun kamp, min of meer bewust, hadden gestaan; uit de beginselen werd niet meer geleefd, die toen bezieling en moed hadden geschonken; en de Naam van den Heere, die toen de overwinning gaf, werd niet meer erkend als de Naam die boven alle namen is, door het nageslacht, dat op dien dag des feestes joelde en jubelde op onze pleinen en markten, langs onze straten en grachten.

Wel ontbrak ook de toon niet van dankzegging aan Hem, gemengd met verootmoediging en schuldbelijdenis; het oor des Heeren heeft dien wel beluisterd en onderkend in de veelheid van klanken, die toen van beneden opklommen naar omhoog; maar ach, wat was de schare klein en de toon zwak;

en wat werd het luide uitstooten van dien toon beklemd en benauwd door de weifeling, voortspruitende uit het bang gevoel van onzekerheid aangaande de wijze, waarop de kamp moest aangebonden worden en de verwachting die bij dien kamp mocht gekoesterd.

En ziet, toen schakelde de Heere 1 April 1572 en 1 April 1872 weêr aan een, doordien Hij toen in een kleinen kring van mannen, die zijn Woord eerden en zijn eer liefhadden, den moed verlevendigd had, om weêr te bestaan, wat eens reeds gepoogd maar ook gestaakt was; om n.l. een dagblad uit te geven, dat den Naam des Heeren belijden zou in de worsteling des publieken levens en het volk weêr saam zou vergaderen om den standaard van de ordinantiën Gods.

Toen bewees de Heere zijn gunste, doordien Hij niet alleen verwekte dezulken, die met hun geld zijn zake dienen zouden, maar ook den man schonk, toegerust met genoeg gaven en talenten, met genoeg kennis en wetenschap, met genoeg moed en zelfverloochening, om den zwaren en moeielijken arbeid der redactie van zulk een dagblad op zich te nemen.

En nu verliepen vijf en twintig jaren, sinds dit scheepke, evenals de kromstevens en boeiers der Watergeuzen weleer, van wal stak, om op de zee den tegenstander op te zoeken en te bestrijden; en wie waardeert nu, bij een terugblik op dien tijd, zuiver en juist, wat verandering sinds kwam?

Ten volle zullen eerst die na ons komen, het doen, wanneer zooveel dat bijkomstig is en dat nu het heldere inzicht benevelt, zal zijn vergeten; dan zal door den geschiedschrijver worden beschreven, wat uit dat beginsel van 1 April 1872 is voortgekomen; dan zal erkend, wat machtige werking dat opheffen van den standaard der ordinantiën Gods in ons vaderland, onder ons volk, op allerlei terrein heeft gewrocht en nog werkt.

Ook in *De Kerkbode* mocht de herinnering aan die gebeurtenis niet achterwege blijven. *De Standaard* is geplant midden

op het terrein des publieken levens, raakt staat en maatschappij, mengt zich in de worstelingen op het terrein der politiek; en *De Kerkbode* bemoeit zich voornamelijk met de sfeer des kerkelijken levens; doch hoezeer die terreinen ook onderscheiden mogen wezen, afgescheiden zijn zij niet.

Wat ook voor elk dier onderdeelen in het bijzonder uit Godes ordinantiën, ter toepassing voor dat onderdeel, moge worden afgeleid; bij alles en overal zijn wij onderworpen aan den eenigen God, van wien al die ordinantiën zijn; en voor aller oog moet éénzelfde doel geteekend staan, om dien God door het houden zijner ordinantiën te eeren.

Vrucht van de krachtige werking des Heiligen Geestes was de Calvinistische beweging, die eenmaal vóór drie eeuwen, op heel ons volksleven, zoo'n machtigen invloed heeft geoefend. Vrucht der herleving van dien ouden Calvinistischen geest is de arbeid en strijd van onzen tijd op allerlei gebied, in kerk en staat, in gezin en maatschappij. Tegen de Revolutie het Evangelie, is de leus, die nog steeds weerklinkt en de trouwe belijders samen vereent in de worsteling, die aangebonden is.

Daarom kunnen ook wij niet zwijgen over een gedenkdag als de pas gevierde. Het ware eene droeve en schuldige miskenning van den door den Heere uit verbeurde genade geschonken zegen. Van Hem toch is die verlevendiging in het midden van ons volk. Hij verwekte in de harten die hernieuwde begeerte, om te staan onder de banier van zijn Woord.

Daarom moet ook hier met dankerkentenis de naam genoemd van onzen geachten en geliefden broeder Dr. A. Kuyper, die nu reeds vijf en twintig jaren lang, over heel het breede terrein des volkslevens, *De Standaard* heeft opgeheven met ongeëvenaarde veerkracht en moed. Vrees voor de beschuldiging van menschvergoding mag ons geene oorzaak worden, om den zegen dien de Heere ons in hem schonk, onvermeld te laten. Integendeel rijze de dank daarvoor omhoog tot den Troon, van waar alle genade, ook deze, afdaalt. En losse de hartelijke

gelukwensch hem bij dezen aangeboden zich op in de bede voor hem opgezonden naar omhoog, dat de Heere hem sterke en schrage in allen strijd en bij ieder kruis, en hem nog lang stelle tot een krachtig getuige van zijn nooit genoeg geprezen Naam!

De Sociaaldemokraat

(*van 10 April 1897*).

De vorige week behoorde ten onzent (Amsterdam) bijna geheel aan het Antirevolutionaire deel onzer bevolking, Dr. Kuyper's zilveren feest als redakteur van *De Standaard* en de jaarlijksche algemeene vergadering van het Algemeen Werklieden-Verbond »Patrimonium."

In Dr. Kuyper bezit ons land een van die personen, die als leiders, voor eene, uit heterogene bestanddeelen bestaande politieke partij, werkelijk onmisbaar en niet te vervangen zijn. Het is lang niet ieders werk, eene kombinatie van streng aristokratische, burgerlijke en klein-burgerlijke elementen en van de laatsten verreweg het grootste element, een aantal jaren lang te zamen één weg te doen marcheeren. Zoo iets vereischt meer dan gewone veldheerskunst en het is Dr. Kuyper's verdienste dat hij getoond heeft, die in groote mate te bezitten. Plooibaar moet zoo iemand wezen, er moet hier wat gegeven en beurtelings daarvan wat genomen worden, terwijl het evenwicht niet mag worden verstoord, of de partij houdt op als geheel te bestaan. De werkzaamheid van Dr. Kuyper als politikus, kan het best vergeleken worden met die van den vroegeren leider der Duitsche Katholieke Centrumpartij, Dr. Windthorst. Als publicist mag men het

den heer Kuyper nageven, dat hij een kourant weet leesbaar te maken en voor zoover de stijl waarin een dagblad wordt geredigeerd, er toe bijdraagt, de lezers aan te trekken, heeft hij ook hierin volkomen den toon weten te treffen, die bij het overgroot deel zijner lezers getroffen moest worden. Hij heeft zijne »schare" dan ook daarmede derwijze opgevoed, dat men het de intelligenten zijner volgelingen onmiddellijk kan aanhooren, hoezeer zij de zegswijzen en de wereldbeschouwing door hem sedert nu vijf en twintig jaren verkondigd, in zich hebben opgenomen.

De Antirevolutionaire partij kon, als geestelijke beweging, jaren lang gemakkelijk bijeen worden gehouden, zoolang het ging tegen de geestelijke overheersching van de liberalen hier te lande. Het openbaar onderwijs was gedurende een aantal jaren de steen des aanstoots, waartegen alle krachten moesten worden gekoncentreerd. Deze is thans vrijwel uit den weg geruimd en inmiddels stond de tijd niet stil en hebben de ekonomische omstandigheden de stoffelijke belangen meer en meer naar den voorgrond gedrongen.

De demokratie kwam aankloppen en vond bij een zeer groot deel van de »schare" aan geen doovemans deur geklopt en een vrij gunstig onthaal. Waar de Antirevolutionaire partij hare breede rijen uit rekruteert, dat zijn de kleine burgers, de geringe middenstand, kleine winkeliers, kleine boeren en het in ons land nog in vrij groote mate in stand gebleven aantal handwerkers, kleine baasjes, etc.

De »kleine luyden," een kategorie van personen die door het kapitalisme materieel vernietigd worden, zijn de ruggegraat der partij en vandaar dan ook Dr. Kuyper's gedurig sturen naar links. Hij ziet wel, dat aan de demokratie niet te ontkomen is en hij is desnoods bereid, er het geheele element adellijke jonkheeren op den duur aan op te offeren. De strijd die er op dit oogenblik nog immer wordt gevoerd tusschen de heeren Kuyper en de Savornin Lohman is dan ook in den

grond geen personenstrijd, maar een tusschen *demokratie* en *aristokratie*.

Overigens is het demokratische karakter aan het Kalvinisme, de godsdienstige vorm van het protestantisme, die de Antirevolutionairen de hunne noemen, niet zoo vreemd. Het is het Kalvinisme altijd eigen geweest. Het was vooral in ons land en ook in Frankrijk voor een deel, de godsdienst van den tot bloei gekomen breeden handwerksstand, die den grondslag legde voor het opkomend kapitalisme, de periode van de »manufactuur." De volksgodsdienst zou men het kunnen noemen, was het, en eerst nadat het staatsgodsdienst was geworden, werd het langzamerhand tot een godsdienst met meer aristokratische en volksvijandige tendenzen.

De republiek der staten van Holland was toch, hoewel de naam anders aanduidt, allesbehalve een demokratische regeeringsvorm; nergens was men ekonomisch zoo onvrij als onder haar. Zij was slechts de uitdrukking van een regeering van een betrekkelijk klein aantal familiën, die de staatsmacht gebruikten ter eigene bevoorrechting. Elk spoor van den revolutionairen geest, die het opkomend burgerdom kenmerkte en zich uitte in den Kalvinistischen godsdienstvorm, werd hoe langer hoe meer uitgewischt.

Maar demokratisch is het Kalvinisme in zijnen oorsprong feitelijk geweest, omdat het de godsdienst was van den in de steden opkomenden handwerksstand, die den strijd te voeren had tegen de feodale staatsmacht, belichaamd als zij was in de, geheel het maatschappelijk leven beheerschende katholieke kerk. Eigenaardig is het, dat het voornamelijk Dr. Kuyper in de laatste jaren weder gelukt is, dien ingeslapen vorm van den protestantschen eeredienst, wat nieuw leven in te blazen en juist voor het grootste deel onder de kategorie van die personen, die maatschappelijk ten gronde gericht worden door de klasse, die zij voor eenige eeuwen geleden zelven den weg hadden bereid.

Nu voor eenige jaren geleden de schoolstrijd nagenoeg beeindigd was, doordien ook het bijzonder onderwijs zijn recht kan doen gelden op ondersteuning uit de staatskas, begon de tegenstelling in de Antirevolutionaire partij meer en meer in het licht te vallen. De leider zag zich wel genoodzaakt koncessies te doen aan het vooruitstrevende, aan het demokratische deel, ten koste van het andere, het behoudende deel. Te meer daar het eerste verreweg het grootste was niet alleen, maar ook met het oog op de toekomst en de uitbreiding van het kiesrecht, het hoopvolste. Het maatschappelijk ontbindingsproces voltrekt zich zoo snel niet en zeker niet in ons land; de demokratische stroom is wel sterk, maar nog te leiden. De oude leuzen kunnen nog tot zoo lang wel eenigen dienst doen, dat heeft de jaarvergadering van »Patrimonium," de linkerzijde van de Antirevolutionaire partij, zooals men haar kan noemen, ditmaal weder eens bewezen.

J(OS.) L(OOPUIT.)

Provinciale Drentsche en Asser Courant

(van 5 April 1897).

Bescheidne Wahrheit sprech' ich dir.
Mephisto.

»Hij heeft ingezien dat een journalist het recht mist om vervelend te zijn," zegt heden de »van-dag-tot-dag-schrijver" in het *Handelsblad*, waar hij van het feit melding maakt, dat Dr. A. Kuyper, hoofdredacteur van *De Standaard*, heden zijn vijf en twintig jarig jubileum als journalist viert.

Vriend en vijand brengen den jubilaris hulde, Dr. Schaepman

in *Het Centrum*, de heer Ch. Boissevain in het *Handelsblad* en het is wel opmerkelijk, dat deze twee dichternaturen hun pen hebben opgevat, om woorden te schrijven van zoo groot een waardeering, dat men bijna zou veronderstellen, dat, aan den vooravond van heftigen strijd, de eerste zijn aanstaanden bondgenoot voor de tegenpartij, met al de groote gaven waarover hij beschikt, wil laten paradeeren, de tweede zijn eigen partij wil aansporen tot de uiterste krachtsinspanning, wijzende op de reusachtige strategische kennis en het veldheerstalent van hem, die het vijandelijk leger zal aanvoeren.

Wij herinneren ons Dr. Kuyper toen hij nog praetor was van het college in het Grieksch van Prof. Cobet; reeds toen werd er van dezen jongeling gezegd, dat hij — dit was toen de algemeen gebruikelijke uitdrukking — »door de kerk zou vliegen," maar niemand kon toen vermoeden, dat de student, die weldra neerzat aan de voeten van Kuenen en Scholten, in later jaren de Hervormde Kerk zou doen schudden op haar grondvesten, om een eigen Kerk te stichten, met den Geneefschen hervormer Calvijn als patroon.

Wij zijn nu eenmaal een kerkelijk volk en daarom stellen wij belang in alles wat de Kerk betreft, maar wellicht heeft niemand er nog over nagedacht dat deze zulke knappe, kundige en vooral slagvaardige journalisten voor de Ned. pers heeft opgeleverd. Als wij Dr. Kuyper met den van-dag-tot-dag-schrijver als »*monsieur le premier*" in deze begroeten, noemen wij ook den naam van De Koo, den vroegeren leider der radicalen, die hem in denkkracht, slagvaardigheid van pen en individualiteit niets toegeeft en zooveel andere *dii minoris generis*, van wie een geestig journalist in 1870, toen het dagbladzegel was opgeheven en der pers haar wieken begonnen uit te schieten, getuigde, dat »de journalistiek het fatsoenlijke Harderwijk voor de moderne dominees was."

Of dit nu juist aanleiding heeft gegeven, dat de journalisten in Nederland niet vervelend zijn geweest, wil ik daar laten,

maar Dr. Kuyper is dit zeker niet en dit zit hem niet in zijn theologische opleiding, maar wel in de methode, die hij zich zelven heeft aangeleerd, om tot het volk te spreken, dat hij wil bereiken, dit zit hem in de wapens, welke hij voor zich zelven heeft gesmeed om zijn vijanden te verslaan.

Welk een meesterstuk is o.a. niet het concept-program van actie, dat het comité der Antirevolutionairen aan de deputatenvergadering wil voorleggen en waarvan de inleiding den helderen blik en den duidelijken stijl van den voorzitter van dat comité verraadt. Laat één partij eens wijzen op zulk een stuk, dat èn de radicalen èn de Katholieken »in het gevlei" komt, dat tevens zoo juist afbakent in welk een richting een partij moet marcheeren om bij de stembus de overwinning te behalen en in de Kamer als één man op een aangegeven doel af te gaan. Zulk een stuk had Dr. Kuyper niet kunnen opstellen, indien hij niet tevens een eminent journalist ware. Daarom, hoewel wij in politieke en religieuse opvatting lijnrecht tegenover hem staan, brengen ook wij op dezen dag hem ons nederig eere-saluut.

Neerland's Volksblad te Amsterdam

(*van 10 April 1897*).

(*Hoofdredacteur W. H. Kieviet, Evangelist te Edam*).

Het zilveren jubileum van *De Standaard*.

Het was een schoon feest, dat jubileum van Dr. A. Kuyper, op den 1en April in het Paleis voor Volksvlijt. En geen wonder: wie onder zijn felste tegenstanders zal ontkennen dat hij een eenig man is, wat zijn buitengewone gaven aangaat.

Wie met hem medegaan onderwerpen zich aan hem, gelooven in hem, dweepen met hem.

Welk een man! Wagen Israels en zijne ruiteren, der Calvinisten, met zijn streng, hard, logisch, Gereformeerd stelsel, en dat stelsel consequent doorzettende, zonder omzien, zonder iemand, al is 't zijn vriend, te sparen. »En mag," zegt hij in het feestnummer van *De Standaard* »ten slotte het altoos tot weemoed stemmende feit niet verzwegen, dat tot driemalen toe, toen we aan een tweesprong op den weg toekwamen, een groep van hen, die eerst vol geestdrift met ons optrokken, een anderen weg insloeg, dan die ons plichtmatig scheen, zoo zij het leed, dat we hierover droegen en nog dragen, niet ontveinsd, maar toch anderzijds even onbewimpeld beleden, dat een redactie wier doelwit van haar eerste optreden af met beslistheid gekozen was, vooraf wist, dat ze aan zoo harde ervaring niet zou kunnen ontkomen. De ernst der beginselen gedoogde dit niet."

In hoofdzaak juist. We kunnen niet inzien dat Dr. Kuyper van weg veranderd is, al mogen degenen, die zich op een bepaald punt voor goed van hem scheidden en sinds dat oogenblik met groote felheid tegen hem strijdvoeren, dit onophoudelijk beweren. Neen, hij is niet veranderd; alles wat hij deed, sprak en schreef, berust op hetzelfde stelsel, waarvan hij de ziel uitmaakt, en dat is zijn kracht. Hij gelooft in zichzelf, en zijn aanhangers gelooven in hem.

»Wij hielden ontzaglijk veel van Lohman," zeide een Gereformeerd predikant tot ons, »maar wij hebben hem toch losgelaten toen wij zagen dat hij de Gereformeerde paden verliet. En zoo zouden wij Kuyper, al hebben wij hem vurig lief, ook loslaten, zoodra wij zagen dat hij ter rechter- of ter linkerzijde afweek."

Een typisch staaltje van de suggestie die Kuyper uitoefent. Lohman, die zich houdt aan Ons Program en geen vinger uitsteekt naar de drie Formulieren, heet ongereformeerd —

omdat Kuyper het zegt; maar Dr. Kuyper, die het Program aan zich onderwerpt, en die in vereeniging met andere hoogleeraren der Vrije Universiteit een voorstel indient tot wijziging der Belijdenis, blijft de profeet.

Men moet verblind zijn om niet te zien het vele goede dat Dr. Kuyper tot stand heeft gebracht, niet het minst door de verbazende reactie die zijn krachtige geest in de geesten heeft opgewekt. Wat heeft hij een dofheid en sufheid uit ons goede vaderland weggevaagd. Waar hij zijn voet zette ontstond leven en strijd en beweging; waar hij is, vormt hij het middelpunt. En welk terrein is hem vreemd!

Het Gereformeerde Volksblad

(van 8 Mei 1897).

(Redactie: Ds. W. J. de Haas. Uitgever: A. G. D. Gerritsen).

Het was een eenig schouwspel, dat zich voordeed op den avond van 1 April in het Paleis voor Volksvlijt te Amsterdam.

Duizenden waren daar saamgekomen, om het feest van onze *Standaard* te vieren en God ootmoedig te danken voor hetgeen Hij ons Antirevolutionairen heeft willen schenken in den persoon van Dr. Kuyper.

Geen sprake was hier van *menschvergoding*, verre van daar, 't was een erkennen van hetgeen God de Heere heeft willen geven aan den hoofdredacteur van *De Standaard* en willen doen voor hem.

Alles wat dien avond gesproken werd, het ademde den zelfden geest; n.l. niet het schepsel, maar den Schepper; niet den mensch, maar zijn God.

Het was een genot om die duizenden te zien die met op-

gewektheid deelnamen aan het feest. Uit alle deelen van het vaderland waren zij toegestroomd. Men zag hier Noord en Zuid vereenigd. Groningen en Zeeland waren hier vertegenwoordigd, en hadden regen en koude getrotseerd, om mede getuigenis te geven van hunne warme sympathie.

Nederzittende onder die schare, was het ons goed aan het hart, en vroegen wij ons onwillekeurig af, welke partij in het vaderland zou een man kunnen aanwijzen, waar het *volk* ongedwongen, en zonder lastgeving en opdracht van hooger hand zijn sympathie voor betuigt, als voor den afgevaardigde van Sliedrecht.

De liberale partij telt eminente mannen en zij heeft in haar midden klinkende namen, maar voor wien uit haar zouden de duizenden uit het volk, »de kleine luyden" saamstroomen om te laten zien, dat zij hem waardeeren, begrijpen, dat zij hem beschouwen als den tolk hunner gedachten, als den man, die uitspreekt wat er omgaat in hoofd en hart.

Veel, heel veel heeft de Antirevolutionaire partij te danken aan Mr. Groen van Prinsterer, maar hij stond te hoog voor het volk.

Hij was te veel aristocraat. Zijn geschriften, hoe uitnemend en schoon, gingen te veel heen over het volk. Het riekte te veel naar de lamp. Zijn stijl was te saamgedrongen, te stroef om door minder ontwikkelden verstaan en begrepen te worden. Hij was niet de man, om zijne denkbeelden te populariseeren, maar leverde de bouwstoffen.

Wat Groen niet vermocht, verleende God aan den redacteur van *De Standaard.* Hij bezit het geheim om, zooals het wel eens spottend is opgemerkt, »het klavier der volksconscientie te bespelen." Hij kent dat volk; leeft mede met dat volk, en geeft weder in woord en geschrift, wat er schuilt in het verborgen: hij geeft er gestalte, vorm en kleur aan; vooral omdat hij leeft uit hetzelfde grondbeginsel en zijn kracht vindt in dat Woord zijns Gods.

Dat werd door die duizenden gevoeld; dat door Dr. Bavinck uitgesproken en het geestdriftvolle applaus, dat na sommige passages volgde, legde daarvan het welsprekend getuigenis af.

Wat Groen niet mocht zien, aanschouwde Dr. Kuyper. Een voorrecht den eersten niet verleend, werd den tweeden vergund, n.l. duizenden te zien vergaderen, die de vertegenwoordigers konden genoemd worden van ettelijke duizendtallen, die in den geest mede feestvierden en God dankten voor hetgeen Hij den redacteur van *Standaard* en *Heraut* had willen schenken.

Wat korte tijd, vijf en twintig jaren en wat rijke vrucht.

Voor een kwart-eeuw de Antirevolutionaire partij, klein en zwak, weinig gewicht in de schaal leggende, en nu?

Zeker, zij kon machtiger zijn, en door de sprekers van dien avond werd dan ook met droefheid heengewezen naar het verschijnsel, dat er broederen gemist werden, die er hadden moeten zijn en wier plaatsen ledig werden gevonden.

Maar toch, 't deed 't hart goed de duizenden te zien en het bewustzijn mede te dragen, dat men niet als een eenling is, maar dat er duizenden bij duizenden zijn, die *niet* den geest der eeuw willen huwen aan den geest, die uit God is, doch deze in de mogendheid des Heeren wenschen te weerstaan en te bestrijden; die met Groen tegen de Revolutie het Evangelie wenschen te stellen. Dit ziende en hierin de groote daden en de goede hand Gods aanschouwende, keert men verkwikt en bemoedigd huiswaarts, versterkt in de kracht van het beginsel, dat we belijden; begeerende dat onze dissentieerende broederen den oproep tot ralliement gehoor mogen geven, om zoo bij de nieuwe verkiezingen met eenparigen schouder op te trekken voor de eere van onzen God en Zijnen Christus.

God spare Dr. Kuyper lange voor volk en vaderland, voor kerk en staat en maatschappij.

De Oranjevaan

(*van 3 April 1897*).

Op den eersten April was het 25 jaar geleden dat het eerste n°. van *De Standaard* verscheen, en even zooveel tijd dat Dr. A. Kuyper als hoofdredacteur aan genoemd blad werkzaam was.

Deze datum is voor onze partij van zeer groote beteekenis.

Reeds vroeger, in 1850 had Mr. Groen van Prinsterer een dagblad uitgegeven. Vijf jaren werd deze uitgave volgehouden maar nadat veel geld was verloren geraakt, en niets dan smaad, vrucht van dezen arbeid scheen te zijn, had Groen eindelijk deze uitgave gestaakt.

Vele jaren daarna bleef onze partij zonder orgaan, totdat eindelijk *De Herau*t-vereeniging in overleg met Dr. Kuyper tot de uitgave van *De Standaard* besloot.

Sedert hadden wij een dagblad met een hoofdredacteur, waarvan de beteekenis en invloed ver over onze grenzen reikte.

Wel werd de oplage van *De Standaard* nooit zooals van sommige bladen, tot het fabelachtig getal van 60.000 exemplaren opgevoerd, maar al kon nauwelijks een tiende daarvan bereikt worden, de invloed van *De Standaard* is honderdvoudig in verhouding tot zulke bladen.

't Is dan ook door mannen van *alle* partijen erkend, dat *De Standaard* het best geredigeerde blad uit ons land is.

Voor ons Calvinisten is dit blad in de goede hand onzes Gods oorzaak dat onze beginselen op politiek terrein weer beteekenis ontvingen.

Getuigt reeds de arbeid aan *De Standaard* van den onvermoeiden ijver en zeer diepen blik van haren hoofdredacteur, welke reusachtige arbeidskracht moet zich in een man als Dr. Kuyper vereenigen als men nagaat, dat hij niet alleen groot was als redacteur, als leider onzer partij, *al dien* tijd

onze partij eene uitstekende organisatie heeft verschaft, maar *ook* grooter invloed als ieder ander staatsman gehad heeft op de algemeene politiek.

Bovendien was Dr. Kuyper de man die de Gereformeerde Theologie uit het verleden den volke in een vorm voor onzen tijd gewenscht, weer voorstelde.

Dr. Kuyper te beoordeelen staat dan ook niet aan ons. Om een oordeel over zulk een groote geest met eenig recht te kunnen schrijven, moet men behalve met de politieke vraagstukken van den dag, ook op ander terrein tot de min of meer ingewijden behooren.

Wat wij kunnen doen, is God danken voor het vele dat Hij door Zijn goedheid ons volk in Dr. Kuyper wilde schenken.

Wat wij behooren te doen is, bij de volgende stembus, nu het volk grooteren invloed bekwam, met Dr. Kuyper voor onze heerlijke beginselen in het strijdperk te treden.

Spare de Heere Dr. Kuyper nog lang, en stelle Hij hem ten zegen voor ons volk, opdat dat deel des volks dat op ieder terrein des levens weer vraagt naar den Heere en Zijn Woord, steeds machtiger legercorps vorme, en de tijd niet verre meer zij, dat Neêrlands Volk zich leert buigen voor Neêrlands God.

De Graafschapper

(*van 3 April 1897*).

Vooraf gaat het eerste hoofdartikel van *De Standaard*, hetgeen we natuurlijk hier niet laten volgen, aangezien ook *De Zeeuw* (zie pag. 156 enz.) dit artikel in zijn geheel had overgenomen. De redactie eindigt aldus:

Schoon was en is dit eerste artikel, niet alleen van vorm, maar ook van inhoud.

Met dit artikel werd de grondtoon aangegeven, waaruit gedurende 25 jaren, van 1 April 1872 tot 1 April 1897, dat *De Standaard* heeft bestaan, is gespeeld.

In al de jaargangen vinden wij slechts één hoofdlijn, getrokken uit hetzelfde punt.

Wat Prof. Doedes eens van Mr. Groen van Prinsterer heeft gezegd, geldt ook van Dr. Kuyper: »*zijn verleden is zijn heden.*"

Gaarne brengen wij Dr. Kuyper op zijn vijf en twintig jarig feest als hoofdredacteur van *De Standaard* onze hulde, hem dankende, voor wat hij door Gods kracht voor de Antirevolutionaire pers, voor de Antirevolutionaire partij, voor de weeropbloeiing van ons Christelijk-nationaal, dit is van ons Calvinistisch volksleven, heeft gedaan.

Soli Deo Gloria! Aan God de eer, aan menschen de genade.

Zegene de Heere onze God hem verder, geve Hij hem de noodige wijsheid om met vaste hand de standaard der beginselen naar Gods woord te dragen, tot eer Zijns naams en tot heil van ons land en volk.

Het Weekblad voor Noord-Holland boven het Y

(*van 2 April 1897*).

Vijf en twintig jaren was het gisteren geleden, dat het eerste nummer van het Antirevolutionaire dagblad *De Standaard* het licht zag, en een kwart eeuw ook, dat zijn Hoofdredacteur, Dr. A. Kuyper, als zoodanig in de eigenlijke perswereld zijn intreê deed.

Wel schreef hij vroeger reeds in *De Heraut* ook over onderwerpen van politieken aard, maar zijn eigenlijke en geregelde persarbeid, dag aan dag, ving aan op het luisterrijk gedenkfeest van Brielle's inneming door de Watergeuzen.

Het was destijds een waagstuk, met een Christelijk dagblad op de publieke markt te verschijnen. Groen van Prinsterer had een korte spanne tijds zijn *Nederlander* gehad, doch zijn vrienden lieten hem in den steek en onder het volk vond die courant te weinig ingang. Zou nu een dergelijk waagstuk aan Dr. Kuyper gelukken? Was hij de man, die de gewichtigste quaesties, van allerlei aard, zóó kon behandelen, dat het *volk* hem verstond, maar ook tegelijk genoegzaam journalistiek talent bezat, om tegen zoovele machtige en kundige scribenten een pers-strijd te kunnen beginnen, dien zij uit respect voor zichzelf niet mochten ontwijken?

De hulde, thans door vriend en vijand aan Dr. Kuyper gebracht, èn de Gedenkdag van gisteren, geven op die beide vragen het welsprekende antwoord.

Het was dan ook geen gewoon journalist, die op 1 April 1872 dat schoone artikel schreef over het heldenbedrijf der Geuzen en zijn diepste beteekenis ook voor onze dagen. Aan den klauwslag werd de leeuw gekend! Die zóó kon aanvangen, en voortging met steeds rijker ontplooïing van zijn talent, was een man van ongemeene beteekenis, met wien gerekend *moest* worden.

Groen uitte eens de bittere klacht, dat hij als in een luchtledig sprak. Ook Dr. Kuyper had over veel te klagen, maar zeker niet daarover, dat zijn machtige stem niet is gehoord of geen weerklank vond. Van de Dollard tot de Schelde drong zijn geschreven woord door en kent men hem ook als journalist; en een kerkelijk tegenstander verklaarde nog kort geleden, dat *elk* beschaafd Nederlander geacht moet worden de schrijfwijze van Dr. Kuyper te kennen.

Is, naar het Fransche spreekwoord zegt, de stijl de man, dan toont dat krachtige en pittige, maar tegelijk brandheldere van Dr. Kuyper's stijl genoegzaam aan, wie en wat hij is. Gezwegen van de klem zijner argumenten en zijn uitgebreide en vaste kennis, heeft hij door zijn stijl niet het minst zooveel ingang aan zijn woord weten te geven. Geen schrijver van

dezen tijd heeft, in gelijke mate als hij, aan iedere sfeer van het rijke scheppingsleven de schoonste beelden weten te ontleenen, niet in de eerste plaats ter opsiering, maar om er zijn bedoelingen meê te verduidelijken en zijn lezers goed te laten voelen, waar het om gaat. Zoo heeft Dr. Kuyper het peil der dagblad-pers in ons goede vaderland verhoogd. Zijn artikelen schonken ook steeds *letterkundig* genot.

Wat hij was voor de *Christelijke* pers, werd vóór nu 20 jaren reeds zoo kernachtig getuigd door een nu ontslapen theol. doctor, in de opdracht aan Dr. Kuyper van een uitgebreid theologisch werk: »Gij waart het, zoo lezen we daarin, die het moedigst de vertrapte banier der vaderen uit het stof hebt opgegrepen, hoog in de lucht geheven en met forsche vuist om het fiere hoofd gezwaaid. Toen hebt gij u de banier om schouderen en lendenen gewonden, u daarmeê in de onzekere golven van den stroom des tijds neergestort, die met krachtigen armslag gekliefd, daarin een lichtend spoor gebaand, en zijt gij weldra daaruit opgerezen, met denzelfden Standaard in de hand. Aldus hebt gij, grondvester van de gereformeerde dagbladpers, aan een verbaasd en verrast geslacht getoond, dat de heilige waarheid Gods, neergedoken in de troebele wateren des tijds, nog steeds een macht is, die, zelve rein gebleven, heiligenden invloed en bezielende kracht ook aan de geschiedenis van den dag weet uit te reiken."

Dàt werd gezegd toen pas vijf van de 25 jaren achter den rug lagen. En sinds dien tijd was er bij Dr. Kuyper nog steeds toeneming in kracht, rijker ontwikkeling van talent en rijper inzicht ook in de toepassing der Antirevolutionaire beginselen op elk terrein des levens. Onverschillig of hij het had over koloniale quaesties, over vraagstukken van binnenlandsche politiek, over sociale onderwerpen, over de hooge buitenlandsche staatkunde, — ja, waar *niet* over! — steeds liet hij op alles wat uit zijn pen vloeide de verhelderende straal zijner genialiteit vallen, waardoor hij genot schonk en leering

en onder de journalisten de positie innam van *facile princeps inter pares:* gemakkelijk de eerste onder zijn gelijken.

Dat Dr. Kuyper, nog frisch en krachtig, schoon hij straks zijn zestig jaren haalt, zijn zilveren feest als Hoofdredacteur van *De Standaard* mag vieren, is dan ook voor de Christelijke pers in den lande een feit van ongewone beteekenis. Maar bij den Antirevolutionair gaat, als hij aan het »Ik zal gedenken" toe is, oog en hart naar boven. En daarom ook op dezen feestdag niet de eere allereerst en allermeest aan eenig mensch gegeven, maar aan Hem, »Wiens glorie in Zijn werken leeft, en in de werken Zijner werken!"

Wereldkroniek

(*van 3 April 1897*).

Op 1 April 1872 verscheen onder de leiding van Dr. A. Kuyper, destijds predikant bij de Hervormde gemeente te Amsterdam, het eerste nommer van *De Standaard*, het blad, dat het hoofdorgaan zou zijn van de Antirevolutionaire partij. Dit jaar dus op den 1sten dag van Grasmaand, mocht de heer Kuyper het 25-jarig bestaan vieren van zijn blad en de Antirevolutionaire partij het 25-jarig jubilé van haren penvoerder en leider als journalist.

Vele jaren vroeger reeds had deze partij haar orgaan gehad: *De Nederlander*, geredigeerd door Groen van Prinsterer. Maar hoe uitnemend stylist deze groote leider, de vader der partij ook was, de kunst om voor het groote publiek te schrijven verstond Groen niet, en zijn blad ging te gronde.

Beter slaagde Dr. Kuyper. Zijn blad, dat als nieuwsblad weinig beteekent en waaraan dus alleen zijn persoonlijke arbeid alle waarde geven moet, heeft stand gehouden al die vijf en

twintig jaren lang, te midden van de ontzaglijke ontwikkeling onzer periodieke pers en, als natuurlijk gevolg daarvan, het moeielijke der concurrentie.

Maar Dr. Kuyper is dan ook een publicist van ongeëvenaard talent! Op kleine tusschenpoozen na, als hij uitrustte in den vreemde, en een periode van ernstige ziekte uitgezonderd, heeft hij heel die kwarteeuw lang dag aan dag kolom op kolom van zijn blad gevuld, en altijd weer onderscheidden de vruchten zijner pen zich door dezelfde frischheid, denzelfden rijkdom van denkbeelden en rijkdom van beelden, denzelfden levendigen, opgewekten stijl. Zijne breedere vertoogen en uitgewerkte politieke beschouwingen zijn altijd helder en klaar, logisch gedacht en keurig van vorm, zijne asterisken pittig, snedig, meestal pikant en geestig. In zijne polemiek is hij handig en onversaagd, nooit kamp gevend, onuitputtelijk in verrassende wendingen en vonden; in het politiek tournooi een zwaar geharnast kampioen, die zwaard en speer uitnemend weet te hanteeren, niet licht uit het zadel te lichten.

Op deze plaats blijven natuurlijk de politieke beginselen die Dr. Kuyper voorstaat, geheel onaangeroerd. Wij beoordeelen niet de strekking van zijn arbeid, noch de waarde, die deze heeft voor de ontwikkeling van ons volk. Wij spreken alleen over de beteekenis van den persoon. En dan moet getuigd worden, dat Dr. Kuyper in de politieke geschiedenis van onze dagen en in onze Nederlandsche journalistiek eene geheel eenige plaats inneemt.

Van huis uit is Dr. Kuyper theoloog, en een theoloog van groote gaven en macht van wetenschap. Geboren op 29 October 1837 te Maassluis, waar zijn vader, nu wijlen Dr. J. H. Kuyper, predikant was, werd hij bestemd om dezen in zijn ambt op te volgen, aanvankelijk niet geheel in overeenstemming met zijne jeugdige aspiraties. Nadat zijn vader te Leiden beroepen was, bezocht de jeugdige Kuyper aldaar het gymnasium en in 1855 werd hij aan de Leidsche Universiteit als

student ingeschreven. Hij studeerde in de letteren en in de godgeleerdheid, nog altijd zonder dat bij hem zelf het vaste voornemen bestond om predikant te worden.

Als student werd hij door de theologische faculteit der Groningsche hoogeschool met goud bekroond voor zijn antwoord op eene prijsvraag, een kerkelijk vraagstuk uit de dagen van Calvijn en à Lasco betreffende. De beantwoording van deze prijsvraag was de aanleiding, dat hij eene bijzondere studie maakte van de leerstellingen van Calvijn. Ook het academisch proefschrift, waarmede hij op 29 September 1862 promoveerde tot doctor in de godgeleerdheid, had Calvijn en à Lasco tot onderwerp.

In 1863 aanvaardde hij het predikambt bij de Hervormde gemeente te Beesd, doch reeds na vier jaren nam hij een beroep naar Utrecht aan, om vervolgens in 1869 te worden beroepen te Amsterdam.

Eene kennismaking met Groen van Prinsterer leidde er toe, dat hij zich ook met politieke aangelegenheden ging bemoeien en in 1874 werd hij gekozen tot lid der Tweede Kamer in het kiesdistrict Gouda. Een ernstige ziekte noopte hem in het daarop volgende jaar, zijne werkzaamheden af te breken en herstel te zoeken in het buitenland.

In 1877 nam hij ontslag als lid der Tweede Kamer, om zijn predikantsambt te hervatten. Van dat oogenblik dagteekent zijn groote strijd in den boezem der Kerk, die eindigde met het stichten van een nieuw kerkgenootschap, waarin later de Afgescheidenen, zooals zij in vroeger dagen heetten, werden opgenomen.

Een der groote dingen, door Dr. Kuyper tot stand gebracht, was de stichting der Vrije Universiteit, die op 20 October 1879 geopend werd. Ook deze Universiteit had tot doel om de Calvinistische beginselen in hun volle zuiverheid weder in eere te brengen en tot grondslag te maken van het volksleven.

Van de reusachtige werkkracht van dezen merkwaardigen

man heeft niemand zich ooit een denkbeeld kunnen maken. Hij schrijft niet alleen de politieke artikelen in *De Standaard*, maar redigeert ook *De Heraut*, een kerkelijk weekblad, dat nagenoeg geheel door hem wordt volgeschreven. En daarbij is hij professor aan de Vrije Universiteit, staat hij als president van het Centraal Comité aan het hoofd der Antirevolutionaire partij, die hij na Groën's dood tot eene machtige partij heeft gemaakt, dank zij zijn bewonderenswaardig talent van organisatie, en leidt hij bovendien de kerkelijke beweging. En sedert de jongste ontbinding heeft hij ook weder zitting genomen in de Tweede Kamer, nu voor het kiesdistrict Sliedrecht.

Journalist, afgevaardigde, professor, politiek leider, agitator, dit alles is in dezen man vereenigd, als verstond hij de kunst om zich te verdriedubbelen. En in al deze qualiteiten heeft hij bewezen een superieur man te zijn.

Hoe hoog hij door zijne landgenooten, door vriend en tegenstander, wordt geschat om zijne weergalooze gaven, het is hem op dezen 1sten April, zijn feestdag, op de ondubbelzinnigste wijze gebleken. Niet enkel door zijne geestverwanten, maar van alle kanten is hem hulde gebracht. Met eene zeldzame eenstemmigheid wordt erkend, dat hij een van Neêrland's geniaalste mannen is.

Groninger Kerkbode

(*van 10 April 1897*).

Zal ik herhalen, wat reeds gezegd is, en zeggen, wat reeds herhaald is, inzake de feestviering van verleden Donderdag in 't Paleis voor Volksvlijt te Amsterdam? Zal ik u verzekeren, wat door bladen van allerlei richting als om strijd getuigd is, dat deze feestavond der Antirevolutionaire partij, ter gelegenheid van het zilveren feest der »*Standaard*" *indrukwekkend*

was? Men moet zoo iets *gezien* hebben, om het te begrijpen, met de taal kunnen tooveren, om het te beschrijven.

(Hierna volgt een kort verslag van den feestavond, zooals in hoofdstuk IV meer uitvoerig is weergegeven).

En dan eindigt de redactie aldus:

We hadden een genotvollen avond doorleefd. Verrijkt met ernstige gedachten, bezield door nieuwen ijver, een danktoon in het hart, voor wat God ons in Kuyper gegeven had en de bede, dat de Heere hem nog vele jaren tot rijken zegen stelle voor kerk en school, staat en maatschappij, voor den engeren kring van ons Calvinistisch leven en den breeden kring van heel ons volk, keerden we huiswaarts. Zoo weet alleen het Calvinisme feest te vieren. Sober in uiterlijk vertoon, maar rijk in de machtige gedachte, welke allen met hooger geestdrift bezielt. Zoolang God in Zijne genade ons mannen als Kuyper schenkt, is onze strijd niet verloren, staat de zaak niet hopeloos.

»Broeders, ik geloof aan de toekomst van het Calvinisme, ik geloof er aan met mijn geheele hart," sprak Kuyper in het biduur, dat de Synode van Middelburg inleidde. In denzelfden toon was ook het lied ingezet, dat me van uit het Paleis voor Volksvlijt nog in de ooren klinkt.

Zij het ook dit geloof, dat ons bezielt, waar we straks naar de Juni-stembus optrekken. Ik geloof aan de toekomst der Antirevolutionaire partij. Ik geloof aan die toekomst *met* Kuyper, maar ook *zonder* Kuyper, omdat ik geloof aan de wereldoverwinnende kracht van onze beginselen, heiliger en hooger dan we zelf. Menschen vallen weg, maar God blijft, Zijn Woord blijft. Dit geloof schenke u en mij steeds kracht, tot aanhoudend, onverpoosd, biddend werken.

Groninger Brieven. WILHELMUS.

(N. OOSTERBAAN).

Hoornsche Courant

(*van 7 April 1897*).

Er zal moeilijk in ons land een tweede publieke persoonlijkheid gevonden worden, die door duizenden zoo hoog vereerd en door duizenden zoo diep verafschuwd wordt als Dr. A. Kuyper, die den 1sten April l.l. zijn 25-jarig jubileum als hoofdredacteur van de(n) *Standaard* heeft gevierd.

Reeds dit alleen stempelt hem tot een man van beteekenis.

Alleen zij die hoog boven de menigte uitsteken wekken allerwege liefde of haat. En zeldzaam is de vereeniging van gaven waardoor de leider der Antirevolutionairen uitblinkt op ieder terrein waar hij zijn voetzool zet.

Diepzinnig en grondig godgeleerde, scherpzinnig historicus, ervaren in juridische en economische quaestiën, handig politicus en tactvol partijleider, gevreesd debater, redenaar als weinigen, is hij bij de meesten het best bekend als de uitnemendste journalist, waarop ons vaderland bogen mag.

Geboren 1837 te Maassluis scheen het in zijn jongensjaren als of de lauweren der de Ruyters en Trompen hem meer den slaap uit de oogen hielden dan de roem behaald door de Voetiussen en de Bogermans.

En toch zouden deze laatsten, in de eerste plaats de imposante figuur van Calvijn, de leidsmannen zijn van zijn mannelijken leeftijd. Vooral toen hij werkte aan een prijsvraag door de Groninger faculteit uitgeschreven over het kerkelijk vraagstuk ten tijde van Calvijn en á Lasco werd voor goed »een plooi aan zijn geest gegeven," die er sinds niet meer is uitgegaan.

Nog dieper overtuigd van de waarheid, dat in de oud-gereformeerde beginselen niet alleen genezing was te vinden voor de kerk maar ook voor de geheele maatschappij werd hij op zijn eerste standplaats Beesd, waar hij in zijn gesprekken aan de plaggevuren met de steil-Calvinistische boeren meer leerde, naar zijn eigen zeggen, dan van de Leidsche professoren.

Spoedig bleek het, dat deze jonge man in zijn tweejarige afzondering op de Betuwsche heide tot een geharnast strijder was opgegroeid, die de Nederlandsche Hervormde Kerk op haar grondvesten zou doen waggelen.

Eerst in Utrecht, later in Amsterdam tot predikant beroepen, bond hij den strijd aan tegen de bestaande organisatie in het Hervormd genootschap. De kerken waren te klein om de scharen der gereformeerden, die sinds jaren uit de kerk waren weggebleven, te bevatten. Het einde was te voorzien. Het moest tot een botsing komen, die gevolgd is door een scheuring.

Maar de strijd zou niet beperkt blijven op kerkelijk gebied. Kort voor zijn verhuizing naar Amsterdam (1869) kwam Dr. Kuyper in kennis met den hoogbegaafden, Antirevolutionairen staatsman en leider Mr. Groen van Prinsterer. Deze zag met zijn fijnen scherpen blik al aanstonds in den nauwelijks dertigjarigen man den toekomstigen veldheer, die meer dan hij de gave bezat om zóó te kunnen spreken, dat de eenvoudigsten het verstonden en gegrepen werden in hun conscientiën. In het parlementaire steekspel vond Thorbecke in Groen van Prinsterer zijn man; maar bij al zijn verbazend uitgebreide kennis miste hij de gave om populair te zijn. In dit opzicht vindt Dr. Kuyper zijn wederga niet.

Van af de oprichting van het dagblad *De Standaard* en het weekblad *De Heraut* nu reeds 25 jaren lang, schreef Dr. Kuyper bijna dagelijks artikelen, die uitmuntten door pittigheid en puntigheid, door reeksen van stellingen en beelden, die elkaar in overstelpenden vloed opvolgden. En welk een stijl! Zijn stijl is anders in een geleerd werk dan in een stichtelijk artikel in de(n) *Heraut;* anders in zijn oratie, dan in *Ons Program;* anders in een kanselrede dan in een dagbladartikel in de(n) *Standaard;* maar al wat vloeit uit zijn pen, de stijl is altijd helder als die van Multatuli en voornaam als die van Busken Huet. Welk een onderscheid of de theoloog in de(n) *Heraut*, of de staatsman in de(n) *Standaard* aan 't woord is.

De Heraut is een gansch ander blad dan *De Standaard*, het is van didactischen aard. Toon, vorm, inhoud, alles is anders; wat moet die man, in wiens hoofd zoo veel en zoo velerlei omgaat, de gave hebben, om zijne volle aandacht te concentreeren op één punt, zich te abstraheeren van al wat daar buiten ligt, dat in *De Heraut* nooit de redacteur van *De Standaard* en in deze nooit die van *De Heraut* om den hoek komt kijken! In *De Heraut* treedt de leeraar, de prediker op, in *De Standaard* de publicist, die zijn blad met doorwrochte hoofdartikelen siert, en daar tusschen een regen van driestarren doet nederdalen, nu eens treffend door hun leukheid, dan weer fonkelend van vernuft.

Nemen wij nu in aanmerking dat de redactie dier beide bladen, die van een gewoon mensch reeds al zijn krachten zouden vergen, slechts een deel van zijn dagelijkschen arbeid uitmaakt; dat hij als hoogleeraar optreedt in twee faculteiten aan zijn Gereformeerde Universiteit; dat hij schrijver is van meer dan honderd kleinere en grootere boekdeelen en brochures, waaronder werken als zijn *Encyclopaedie der Heidelberger godgeleerdheid*, *zijn verklaring van den Heidelberger catechismus*, zijn standaardwerk *Ons Program*, ware schatkameren van geleerdheid; dat hij een correspondentie voert, die ons zou doen duizelen, met ontelbare geestverwanten binnen- en buitenslands, met geleerden in en buiten Europa; dat hij de raadsman is zoowel op politiek als kerkelijk gebied van duizenden gereformeerden in den lande; dat hij daarenboven zijn plaats als invloedrijk Kamerlid en leider der Antirevolutionaire partij met ongeëvenaard talent blijft handhaven; dan is er reden tot de opmerking: »zijn werkkracht is in al die jaren gebleken een bijna bovenmenschelijke te zijn."

Geen wonder dan ook dat Donderdagavond het Paleis voor Volksvlijt tot den nok toe gevuld was met duizenden zijner vereerders en dat hem op zijn 25-jarig jubileum een ovatie werd toegebracht, waarvoor hij zelf verklaarde bang geweest

te zijn, als blijk gevende van Kuyper-vergoding, een beschuldiging die hem maar al te vaak voor de voeten is geworpen.

Eigenaardig was het, hoe hij, daar sprekende over zijn werk als leider en journalist, uitriep: »men heeft gezegd, dat ik een biologeerende macht bezit en dat die naar mij luisteren slechts marionetten zijn. Ik zou denzulken willen toeroepen: »probeer dat eens met Calvinisten!"

En toch ligt er waarheid in de opmerking dat Kuyper zijn geestverwanten electriseert, ze dwingt hem te volgen . . . ja, maar evenals een Napoleon van zijn veteranen het onmogelijke had kunnen vergen... door de kracht van zijn geest, door zijn onweerstaanbare welsprekendheid en den brandenden gloed zijner overtuiging.

Schoon geen geestverwant, toch zijn wij in gedachte mee opgegaan naar het Volkspaleis en hebben met bewondering gestaard naar de kloeke figuur met die wonderbaar donkere oogen, diep en ondoorgrondelijk, die een toovermacht uitoefenen op hen, die in hem gelooven, bijna zestig jaar oud, met nog ongebroken werkkracht. Ook bij ons als bij hem, rees de gedachte, wie zal eenmaal zijn reuzentaak op zich nemen, als ook hij den weg van alle vleesch is gegaan? »Groen van Prinsterer was acht jaar ouder dan hij zelf," sprak hij, »voordat hij kennis maakte met mij, die hem op zonde volgen. Ik heb dus nog acht jaar tijd."

Twee, driemaal acht jaren zouden wij hem nog willen toewenschen, want hij heeft nog veel te doen. Personen als Dr. Kuyper behooren niet aan één partij, zij zijn sieraden van het geheele volk, welks geschiedenis zij maken, onder toejuiching en verguizing van voor- of tegenstanders.

Het nageslacht, dat onpartijdig oordeelen kan, omdat het verder afstaat, waar de klanken van persoonlijke veeten het niet meer bereiken, zal hem een plaats toekennen in de kleine rij van de buitengemeenste vernuften in ons land in het laatste kwart der negentiende- en, naar wij hopen, in de eerste decenniën der twintigste eeuw.

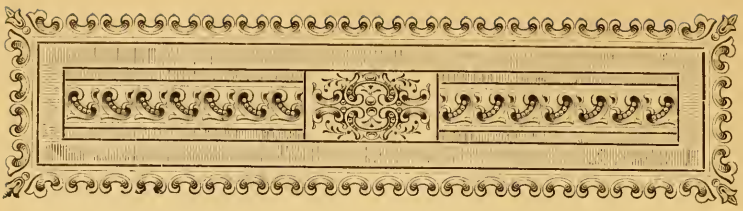

VI.

Dankbetuiging.

Daags na het feest bevatte *De Standaard* de navolgende dankbetuiging van Dr. Kuyper:

»Liefde van broederen, trouw van vrienden, gehechtheid van geestverwanten en waardeering van de zijde der Nederlandsche dagbladpers zijn mij op 1 April, den dag waarop *De Standaard* het vierde eener eeuw achter zich kreeg, met een mildheid ten deel gevallen, die de stoutste verwachtingen overtrof.

Het veelomvattende van mijn dagelijksche levenstaak maakt het mij ondoenlijk, daarvoor aan elk toezender van telegram of brief, aan elke vereeniging en corporatie, aan elk orgaan der pers in dag- of weekblad, naar mijn hart het willen zou, mijn persoonlijke dankbetuiging te doen toekomen.

Worde mij daarom toegestaan, door dit openlijk woord aan allen, in en buiten den Antirevolutionairen kring, die een woord uit het hart aan mijn jubileum ten beste gaven, hiervoor mijn oprechten dank te bieden."

DATE DUE

JUN 2 0 2006			
JUL 1 3 2006			
FEB 1 2007			

HIGHSMITH #45115

Princeton Theological Seminary-Speer Library
1 1012 01040 9763